

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

KOHALIKE KESKKONNAORGANISATSIOONIDE HINNANG KODANIKUALGATUSELE

Bakalaureusetöö (4 AP)

Autor: Taavi Kelder

Juhendaja: Maie Kiisel (MA)

Tartu
2008

SISUKORD

Sisukord.....	2
Sissejuhatus.....	4
1. Teoreetiline taust.....	6
1.1 Kodanikualgatus Eestis.....	5
1.2 Säästev areng ja keskkonnakaitseline kodanikualgatus.....	10
1.3 Kohalik algatus ja keskkonnaorganisatsioonid Eestis.....	15
2. Uurimisküsimused.....	19
3. Metoodika.....	21
4. Analüüs.....	24
4.1 Põhjused ja motiivid, miks inimesed oma elukeskkonda kaitsevad.....	24
4.1.1 Kodanikualgatusena keskkonda kaitsvate inimeste motiivid.....	24
4.1.2 Hoiakud arendustegevuse suhtes.....	26
4.1.3 Arendustegevusest ohustatud väärtused.....	28
4.1.4 Alapeatüki kokkuvõte.....	32
4.2 Kodanikualgatuse legitiimsus kogukonnas ja ühiskonnas.....	33
4.2.1 Arendajate suhtumine kodanikualgatusse keskkonnakaitseliste kodanikualgatajate nägemuses.....	33
4.2.2 Avaliku võimu suhtumine kodanikualgatusse.....	34
4.2.3 Suhtumine meedias ja poliitikute poolne hoiak.....	36
4.2.4 Kohalike elanike suhtumine kodanikualgatusse.....	38
4.2.5 Keskkondliku kodanikualgatuse roll säästva arengu kujundajamisel.....	39
4.2.6 Alapeatüki kokkuvõte.....	41
4.3 Soodustavad ja takistavad tegurid keskkondliku kodanikualgatuse realiseerimisel.....	42
4.3.1 Keskkonnaorganisatsioonide taktika kohaliku keskkonna kaitsmisel.....	42
4.3.2 Kohaliku omavalitsuse ja arendajate vahelised suhted.....	43
4.3.3 Keskkondliku kodanikualgatuse suurimad takistajad.....	45
4.3.4 Alapeatüki kokkuvõte.....	47
5. Järeldused ja diskussioon.....	48
Kokkuvõte.....	51
Summary.....	53
Kasutatud kirjandus.....	55

Lisad.....	57
Lisa 1. Intervjuu Supilinna Seltsi asutajate Aliis Liini, Heiki Valgu ja Ergo-Hart Västrikuaga.....	57
Lisa 2. Intervjuu Helina Kärgerbergi ja Airi Hallik-Konnulaga.....	71
Lisa 3. Intervjuu Nabala Keskkonnakaitseühingu esimehe Mihkel Pukiga.....	80
Lisa 4. Intervjuu Paluküla Hiiemäe Hoiu Seltsingu liikmete Arvi Sepa ja Kristiina Ehiniga.....	88
Lisa 5. Intervjuu Prussakovi nimelise rattaühingu eestvedaja Erko Valguga.....	94
Lisa 6. Intervjuu Jämejala pargi kaitsjatega.....	119
Lisa 7. Intervjuu steriliseerimiskeskuse vastaste Alliku küla elanike esindaja Eha Lettermoga.....	131
Lisa 8. Intervjuu Laguja prügila rajamise otsuse vaidlustanud Kristina ja Guido Veidenbaumiga.....	139
Lisa 9. Intervjuu Saare maavalitsuse planeeringuspetsialist Kaarel Kasemetsaga....	146
Lisa 10. Intervjuu Häädemeeste märgalakompleksi taastamise eestvedaja Marika Kosega.....	149

SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö uurib kohalike keskkonnaorganisatsioonide hinnangut keskkonnakaitset puudutavale kodanikualgatusele kohaliku ruumi kaitsjate vaatenurgast. Kas eestlane, kes otsib kaitset majandustegevuse loodust ja elukeskkonda hävitava mõju eest, tunneb ennast turvaliselt? Pean silmas just kohalike inimeste tunnet, et nad on seaduste kaudu majandustegevuse eest kaitstud ning et kohalikel kogukondadel on sama suur sõnaõigus ümbruskonna küsimustes kui kohalikel arendajatel.

Üha enam on viimasel ajal Eestis olnud kohalike kogukondade vastuseisu arendustegevusele, olgu viimaseks siis kas steriliseerimistehase rajamine küla piiresse, puude langetamine kaitsealadel, spordikeskuse planeerimine iidsete puudega parki või mõni muu otseselt nii loodust kui kohalikku kogukonda ning kogukonna kohatunnetust kahjustav ettevõtmine.

Kas kohalike organisatsioonide ja üksikisikute sekkumine arendustegevusse on ka tulemusi andnud? Ühest küljest on, kuid teisalt tuleb uurida, kas sekkumine mõjutab ka laiemat suhtumist keskkonnakaitsele kodanikuliikumisse üleüldiselt.

Majandustegevus on kõikjal maailmas lisaks oma positiivsele mõjule keskkonda kahjustav, kuid millised on majandustegevusest kahjustatavate inimeste võimalused enda kaitsmiseks selle eest? Sellest on saanud tänapäevases maailmas üha aktuaalsem küsimus. Antud bakalaureusetöös üritangi vastust leida küsimusele, millises positsioonis on siin eesti rahvas. Vaatluse alla olen võtnud oma elukeskkonda kaitsvad ja keskkonnasäästlikku ellusuhtumist propageerivad kohalikud keskkonnaühendused, mille tegevus on Eesti meedias ja ühiskonnas rohkem kõlapinda leidnud ning mille sarnased Eestis viimasel ajal rohkem aktiivsust üles on näidanud.

Teooria osas tuleb juttu kodanikualgatusest ja kodanikuühiskonnast märksa laiemalt kui üksnes keskkonnakaitseline kodanikualgatus Eestis ning ka sellest, kuidas Eesti kodanikualgatus ja -liikumine üldse tänasesse päeva on jõudnud. Kodanikualgatus ja kodanikuühiskond on täna Eestis küll juba üsna tuntud ja igapäevased terminid, kuid varem olid need võõrad ja arusaamatu sisuga mõisted. Mis näitab paremini eristumist Nõukogude võimu ajast kui inimeste omaalgatuslik sekkumine tänapäevases Eesti riigis sellesse, mis

nende elukohta ümbritsevas keskkonnas ja ka ühiskonnas laiemalt toimub? Totalitaarses režiimis polnud tavakodaniku sõna otsustav. Määrav oli võimu sõna kohalike asjade otsustamisel ning rahva elukeskkonna mõjutamisel. Muutused hakkasid toimuma alles kaheksakümnendatel.

Teises peatükis on juttu säästvast arengust ja selle seosest keskkondliku ja kogukondliku kohaliku algatusega – keskkonnakaitseline algatus on olulisel määral seotud säästva arengu mõistega, kuna küsimus on laiem (globaalsem) kui üksnes kellegi krundiga piirnev prügil või kiiritamisjaam: keskkonnateema puudutab kõiki.

Kolmandas peatükis tuleb juttu kohalikust kodanikualgatusest ja sellest, kui palju keskkondlikke organisatsioone Eestis üldse on ning kuidas neid liigitada saab.

Uurimisküsimused on püstitatud ja analüüs on tehtud kogumiku „Keskkond ja Kodanikualgatus“ tarbeks tehtud intervjuude põhjal, mille on läbi viinud erinevad intervjuueerijad – Liis Keerberg, Vahur Puik, Merle Loring, Kristo Kiiker ja Lauri Sommer. Uurimismaterjali valikut olen põhjendanud metoodika peatükis.

Järelduste ja diskussiooni peatükis toon välja olulisemad uurimisjärelused ja soovitused keskkonnakaitselise kodanikuliikumise hetkeseisu ja tuleviku kohta Eestis. Eesmärgiks on teadvustada antud töö tulemusena, kui edukaks võib lugeda kodanikualgatus Eestis praegusel kujul.

Kokkuvõttes toon ülevaate töö käigust. Bakalaureusetöö lõppu on lisatud ka need intervjuud, mida analüüsimiseks kasutan ning nendest ja neid puudutavatest kodanikualgatuslikest aktsioonidest on täpsemalt juttu metoodika osas.

1. TEOREETILINE TAUST

1.1 KODANIKUALGATUS EESTIS

Käesoleva töö teoreetiline osa keskendub eelkõige kohaliku kogukonna keskkonnakaitselise algatuse taustale Eesti kontekstis, andes kõigepealt ülevaate kodanikuühiskonna olemusest ja kodanikualgatuse arengutest Eestis ning uurides seejärel säästva arengu mõistet ja tähendust keskkonnakaitselise kodanikualgatuse kontekstis.

Kodanikualgatuse tekkimiseks ja toimimiseks ühiskonnas on vaja rida eeldusi. Nendeks on kodanikuühiskond, demokraatia, demokraatia konsolideerumine, kolmas sektor, kaasaegne (liberaalne) ühiskonnamudel ja vabatahtlik töö.

Kodanikuühiskonna toimimise määrab paljuski ära kollektiivne tegevus, mille käigus on võimalik avaldada näiteks oma vastuseisu avalikule võimule või arendustegevusele, korraldada demonstratsioone, streikida, rakendada jõudu poliitikale (Cohen & Arato 1995).

Kuid pole võimalik välja tuua ühest, kogu kaasaegset ühiskonda haaravat kodanikuühiskonna kontseptsiooni, mis sobiks niihästi Eesti kui ka vanemate lääne demokraatiate konteksti. Puudub konsensus, kas kodanikuühiskond on juba saavutatud ühiskonnaseisund või -mudel:

„Kodanikuühiskonna kontseptsioon, mida on kasutatud ja defineeritud erinevalt, on saavutanud populaarsust tänapäeval tänu võitlustele kommunistlike ja militaarsete diktatuuride vastu paljudes maailma piirkondades. Siiski on sel terminil liberaalsetes demokraatlikes režiimideski ebaselge tähendus. Ühtede jaoks viitab see mõiste sellele, mida Lääs on juba saavutanud, mistõttu ei sisaldu selles tõlgenduses kriitilist vaatenurka väärtalitlustele (dysfunctions) ja ebaõiglusele meie ühiskonnatüübis. Teiste jaoks kuulub see mõiste kaasaja poliitilise filosoofia algusaegadesse ning sel pole enam kohta tänapäeva komplekssetes ühiskondades.“ (Cohen ja Arato 1995: p.vii)

Eestis pole kodanikualgatus täna veel endiselt kaugeltki samal tasemel Lääne-Euroopaga, kuna sinne demokraatiakogemus on tunduvalt lühem ja riiklik iseseisvus ja sellega kaasnenud ühiskonna vabanemine leidsid aset tunduvalt hiljem:

„Nii nagu Venemaal, muutus kodanikuühiskond ka Eestis lööksõnaks ja teadusliku diskursuse kontseptsiooniks pärast Nõukogude Liidu lagunemist.“ (Alapuro 2007: lk 35)

Kuna kodanikuühiskonna areng sai Eestis hoo sisse alles üheksakümnendate alguses, siis olid mitmed kodanikualgatuse toimimise ja vabatahtliku organiseerumisega seotud probleemid siin seotud just sellega, et kodanikuühiskond oli sarnaselt teiste endiste sotsialismimaadega Eestis siiski põhiliselt uus ja senitundmatu ilming (Lagerspetz 2007).

Mitmed teoreetikud (Lagerspetz, Rikmann jt. 2007) on välja toonud Eestis kodanikualgatust takistavate probleemidena esmalt Nõukogude Liidu režiimi mõju ühiskonnale, mis takistas rahvas osalusaktiivsuse ja organiseerumisvaimsuse tekkimist ning on jätnud ühiskonda sügava jälje. Pärast režiimi vahetumist hakkas ilmnema mitmeid takistavaid asjaolusid ja faktoreid ning kodanikuühiskonna arengut pärssivaid tegureid, nagu madal osalusaktiivsus, taasiseseisvumisele järgnenud majanduslangus, vähene toetus riigi poolt.

Kuid kuigi kodanikualgatuse areng Eestis sai võimalikuks alles üheksakümnendate algusest, ei alustatud Eestis siiski mitte päris nullist: kaheksakümnendate lõpupoolel loodi rahvuslike liikumiste näol (Rahvarinne, muinsuskaitseliikumine jne.) kodanikualgatuse kujunemiseks ning arenguks juba mõningad eeldused ja alus, millelt edasi liikuda (Alapuro 2007).

Kodanikualgatuse uuesti üles ehitamine taasiseseisvunud Eesti Vabariigis sisaldas endas mitut järku, mille vahele ei saa tõmmata küll selgeid piirjooni, millal algas üks või lõppes teine, kuid mis tähistavad üldist seisu, hõlbustades kodanikuühiskonna arengu (ja hetkeseisu) mõistmist taasiseseisvunud Eestis (Lagerspetz, Rikmann, Ruutsoo 2007: lk 9 - 11):

- **protestifaas** kujutas endast rahvuslike vabastusliikumiste teket enne taasiseseisvumist, mis kaasasid endasse väga suurt osa kogu Eesti rahvast (Rahvarinne). Selle faasi käigus sai rahvas mingis mõttes aimu kodanikuliikumiste tähendusest ja võimalustest, kodanikuliikumistel oli siis aga ainult üks kindel suund – taastada Eesti iseseisvus.
- **restitutsioonifaas** kätkes endas protestivaimu totalitaarse režiimi vastu ning kodanikuühiskonna uuesti üles ehitamist minevikukogemuse (ja pagulaste asukohamaades jätkunud tegevuse) toel. Oluliseks edasiviivaks jõuks muutus ka Lääne fondide toetus ja tegevus Eestis (Sorose keskused jt).

- ***kohanemise faas*** kujutas endast ajajärku, kus Eestis hakati mõtestama kodanikuks olemist uuenenud (kodaniku)ühiskonna ning turumajanduse tingimustes, mille käigus muutus kodanikuühiskonna arengut pidurdavaks teguriks aga paraku ressursside nappus, kuna äri- ja avaliku sektori poolt toetust vabatahtlikule sektorile eriti ei tulnud.
- ***ülekandefaas*** sisaldas kodanikualgatus (MTÜsid ja sihtasutusi) puudutavate seaduste ja regulatsioonide väljatöötamist, seadusandluse ja raamistiku paikapanemist, et kodanikuühiskond saaks ühiskonna üldise arenguga kaasas käia ja toimida. Selle faasi lõpusirgel on Eesti kodanikualgatus suuresti nüüdki ning seda iseloomustab ennekõike kodanikualgatuse üha suurem võime ja tarvidus ühiskonna arengus kaasa rääkida. Suurimaks ettevõtmiseks oli Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni koostamine (EKAK 1998 – 2002), mis omas tähendust just pikemas perspektiivis.
- ***konsolideerumise faas*** on ajajärk kodanikualgatuse arengus Eestis, mille lävel on Eesti ühiskond praegugi ning kus toimub ühiskonna eri sektorite (avaliku, äri- ja kolmanda sektori) koostöö parandamine ja kodanikuühiskonna muutumine oluliseks osaks riigi funktsioneerimisel.

Kuna aga poole sajandi vältel oli inimeste kodanikualgatus tugevalt juba pidurdatud ning pärsitud, siis ei saanud Eestis möödunud kümnendi alguses õieti kõnelda veel ka kodanikualgatuse uurimisest – esimene üle-eestiline kodanikuühenduste uuring valmis alles 1998. aastal (Rikmann 2003). Samas puudus ülevaade ka Läänes saavutatust, sealse kodanikualgatuse rollist ja käekäigust – see sai võimalikuks alles 1990ndate lõpus. Ida-Euroopa uued demokraatiad olid selles mõttes pärast taasiseseisvumist Läänega võrreldes ebavõrdses situatsioonis: alustada tuli sealt, kust Lääne riigid olid juba ammu edasi liikunud.

Läks aega, enne kui inimestel julgus ja tahtmine tekkis midagi kodanikualgatuslikus korras ette võtta ning kodanikualgatus Eestis selle tähenduse ja sisu sai, mis sel terminil meist Lääne pool on. Olulisena rõhutavad paljud teadlased (Lagerspetz, Trummal jt. 2004) ka demokraatia arengu ja konsolideerumise tähtsust kodanikualgatuse arengu protsessis.

„Üheksakümnendate aastate teisel poolel hoogustusid kodanikuühiskonna arenguvõimalused tänu ühiskonna üldisele demokratiseerumisele ning mõningate osalusdemokraatia mehhanismide ja kogemuste ülevõtmisele läänest. See seondus suuresti Euroopa Liiduga peetud läbirääkimistega ja liitumistingimuste täitmisega, mis päädis liidu liikmeks saamisega. Eesti avalik võim pidi muu hulgas kooskõlastama ka eeskirju ja norme, mis kindlustavad

otsustusprotsesside demokraatlikkust ja suurendavad valitsemise läbipaistvust.“ (Lagerspetz, Rikmann, Ruutsoo 2007: lk 11). Antud tsitaat annab eelkõige mõista Euroopa Liidu olulist tähtsust kodanikuühiskonna ja –algatuse arengus Eestis. Ilma Euroopa Liidu kaasabi ja Euroopa Liiduga liitumisega seoses kujunenud motivatsioonita poleks kodanikualgatus Eestis tõenäoliselt veel tasemel, mis see on nüüd. Samas, mõned aastad tagasi kostis veel endiselt tõsisid mõtteavaldusi Eesti kodanikualgatuse arengu ja taseme teemal. Näiteks väideti (Trummal & Lagerspetz 2003), et viimase viieteistkümne aasta vältel on kodanikualgatus küll märkimisväärse progressi läbi teinud, kuid vabatahtlik sektor on sellest hoolimata Eesti demokraatia nõrgim lüli. Kodanikualgatuse ja vabatahtliku tegevuse näol on samas tegemist pidevalt liikuva protsessiga, kus ühelegi muutuste perioodile ei saa järgneda stabiliseerumisfaasi, kus muutusi enam ei toimu ja kodanikuühenduste arvu on võimalik täpselt määratleda. Kodanikuühiskond on pidevas muutumises ja pidevalt „uuev organism“ (Rikmann & Ruutsoo 2003).

Kodanikuühiskonna hetkeseisu kohta tehtud uuringutest võib positiivsena välja tuua selle, et suhtumine mittetulunduslikku tegevusse on viimaste aastatega Eestis muutunud oluliselt soosivamaks, nagu toob välja Balti-Ameerika Partnerlusprogrammi 2005. aasta uurimusraport „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis: organiseerumise struktuur ja ressursid“:

„Tänaseks on kodanikualgatusest kujunemas arvestatav jõud Eesti ühiskonnaelu korralduses. Kolmanda sektori aktiivsemad esindajad ning arvamusliidrid on oma kaugemaks eesmärgiks seadnud kogu ühiskonna poliitilise kultuuri muutmise ning liikumise osalusdemokraatia poole. (Rikmann, Ümarik, Joons, Lagerspetz 2005). Nähtub, et Eestis on paika pandud prioriteedid ja suund, kuhu liikuda. Samas kerkib küsimus, kas pikemad eesmärgid hakkavad kajastuma ka reaalsuses ja kuivõrd ulatuslikult need reaalsuses kajastuvad.

Eesti kodanikualgatuse arendamisel edendab prioriteetide paikapanemisel dokumendi kujul alates 2002. aastast suurt rolli ka avaliku sektori ja mittetulundussektori suhteid reguleeriv Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsioon, mis määratleb avaliku võimu ja kodanikualgatuse koostoimimise põhimõtteid kodanikuühiskonna ülesehitamisel (Noor 2007). See näeb ette mittetulundus- ja avaliku sektori vaheliste koostöösuhete ja finantseerimispõhimõtete arendamist (Rikmann, Ümarik, Joons, Lagerspetz 2005).

1.2 SÄÄSTEV ARENG JA KESKKONNAKAITSELINE KODANIKUALGATUS

Üha enam on üleilmses keskkonnakaitstes hakatud kasutama säästva arengu (*sustainable development*) mõistet. Säästva arengu termin pärineb 1980ndatest, kui 1983. aastal asus tööle ÜRO rahvusvaheline komisjon, kelle ülesandeks oli töötada välja säästva arengu strateegia. Komisjoni juhtis Norra peaminister Gro Harlem Brundtland ning 1987. aastal ilmunud komisjoni ühisaruanne „Meie ühine tulevik“ sai laiemalt tuntuks Brundtlandi aruandena (Kokovkin 2004). Viimane on tuntuks saanud ka säästva arengu definitsioonina:

„See defineeris säästvat arengut kui arengut, mis kooskõlastab kaasaja vajadused tuleviku võimalustega, ilma kasutamata tulevaste põlvkondade võimalusi oma vajadusi rahuldada.“ (Sustainable Development 2000)

Säästva arengu näol on tegu eelkõige tulevikku suunatud arutlusega sellest, kuidas kombineerida omavahel keskkondlikud ja sotsiaalmajanduslikud küsimused (Hopwood, Mellor, O'Brien 2005). Kolm erinevat komponenti – sotsiaalne sektor, majandus- ja keskkonna valdkond – moodustavadki säästva arengu kontseptsiooni. Nende kolme valdkonna eesmärkide täitmisest ühekorraga sõltubki see, kas saab rääkida piirkonna või kogu planeedi säästvast arengust (Kokovkin 2004).

Säästva arengu küsimus pole üksnes ülemaailmselt kujunenud debatt, kuidas peaks sobitama omavahel majanduslikku kasvu, keskkonnakaitset ning sotsiaalset arengut, vaid ka debatt, kas see on üldse reaalsuses võimalik. Kuna majanduslik kasv on vastuolus keskkonnakaitse põhimõtetega ning samas kasvava vaesusega maailma paljudes piirkondades, siis tuleb leida tasakaal nende küsimuste – sotsiaalse valdkonna, majanduskasvu ja keskkonnasäästlikkuse – käsitlemisel. Nendest erinevate valdkondade probleemidest tuleb rääkida aga säästliku arengu seisukohalt korraga, arvestades kõigi kolme olukorra, probleemide ja vajadustega (Hopwood, Mellor & O'Brien 2005).

„Säästva arengu kontseptsioon esindab senikehtinud arusaama muutumist inimkonna kohast planeedil, kuid see kontseptsioon on avatud interpretatsioonidele, alates selle pidamisest peaaegu tähendusetuks (meaningless) kontseptsiooniks kuni selles küsimuses inimkonna jaoks tohutu tähtsuse kujutamiseni.“ (Hopwood, Mellor & O'Brien 2005)

Suuremal või vähemalt määral keskne säästva arengu kontseptsiooni juures on just inimeste elukeskkonna säästmine, inimese-looduse suhe jne. Oluliseks on tagada ka inimesele sobiv keskkond:

„Säästev areng (kasutatakse ka mõistet jätkusuutlik areng) on sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna pikaajaline sidus ja kooskõlaline arendamine, mille eesmärgiks on inimestele kõrge elukvaliteedi ning turvalise ja puhta elukeskkonna tagamine täna ja tulevikus.“ (Keskkonnaministeerium... 2008)

Säästva arengu kontseptsioon on just maailma keskkonnaseisundi muutuste, keskkonnaprobleemide, sotsiaalmajanduslike küsimuste, vaesuse, ebavõrdsuse ja saastamisprobleemide tõttu päevakorda kerkinud, kuna sunnib arutlema inimkonna eluterve tuleviku üle (Hopwood, Mellor & O'Brien 2005).

Samas on seda terminit ka palju kritiseeritud ja just selle mõiste ebaselguse ja mõttekuse pärast: kas üksnes sõnad või ka tegutsemine? Eespool viitasin, et säästva arengu suurelt välja kuulutatud kontseptsiooni on peetud lausa sisutühjaks ning tähendusetuks (*meaningless*) (Hopwood, Mellor & O'Brien 2005). Säästva arengu kontseptsiooni on jagatud ka kaheks eraldi säästva arengu käsitluseks, millel on mõlemal äärmuslik ja teineteisele vastu rääkiv nägemus loodussäästlikust arengust. Nii kirjutavad mõned teoreetikud (Kallio, Nordberg & Ahonen 2007) tugevast (*strong*) ja nõrgast (*weak*) säästva arengu tõlgendusest: selline säästva arengu tõlgendus toob ühtlasi esile kaks peamist moodust, kuidas suhestada omavahel inimtegevust ja keskkonda, kuna üks neist peab inimtegevust olulisemaks, teine aga keskkonda tähtsamaks inimese heaolust ja vajadustest.

Nõrga säästva arengu interpretatsioon tähendab, et maailmas seatakse esikohale inimene ning teiste elusliikide heaolu ja keskkonna üldine tasakaalustatus on selgelt teisejärgulised, looduslikku keskkonda käsitletakse kui varasid, mida valitseda ja käsutada. Tugev säästva arengu interpretatsioon aga välistab inimese ja looduse käsitlemise eraldi seisvatena ning inimese käsitlemise looduse valitsejana, seades esikohale tasakaalu kolme säästva arengu keske komponendi vahel ning pidades oluliseks samuti rohkem demokraatiat, läbipaistvust ning osalust (Kallio, Nordberg & Ahonen 2007).

Kolmas, vahepealne säästva arengu käsitlus peab vajalikuks ratsionaliseerida küsimust, ehk leida sobivaim moodus ja individuaalne tõlgendus – läbi ratsionaalse valiku tegemise, milline on parim viis säästva arengu kujundamiseks (Kallio, Nordberg & Ahonen 2007).

Alates säästva arengu kontseptsiooni kasutuseletulekust 1980ndatel aastatel on pidevalt olnud vaidlusi ja diskussioone selle üle, kuidas tuleks seda tõlgendada ning rakendada. Säästvat arengut on peetud koguni mitte-kuhugi-viivaks teeks (*never-ending journey*): tugeva ja nõrga tõlgenduse vahel on niivõrd ületamatu lõhe – ühel pool on äriiline vaatenurk (*business-as-usual mindset*) ja teises äärmuses roheline liikumine (*green environmentalism*) – ja need ei klapi omavahel kuidagi, mistõttu vaidlus säästva arengu võimalikkusest ei näi viivat kuhugi (Kallio, Nordberg, Ahonen 2007). Kohalik keskkonnaalgatus haakubki nende kahe vaatenurga mittekappimisega: kohalikud inimesed, kes kaitsevad oma kodukohta äritegevuse negatiivse ja inimkeskkonda kahjustava mõju eest, esindavad tugevat säästvat arengut, kuna aga arendajad esindavad nõrka interpretatsiooni, seades esikohale inimese või majandustegevuse, läbi mille nähakse end olevat inimtegevusele ja -keskkonnale kasulikuna.

Vahelülina ülemaailmse säästva arengu kontseptsiooni ja kohalikul tasandil säästva arengu edendamise vahel Eestis on mingis mõttes käsitletav Eesti säästva arengu riiklik strateegia (SE 21), mis Riigikogus 14. septembril 2005 heaks kiideti. Tegemist on dokumendiga, millega sätestati Eesti riiklikud arengusuunad ja ühiskonna edukas ning jätkusuutlik areng lähitulevikus, aga ka ohud. Selle mõte on Eesti rahva jätkusuutlik areng läbi eluterve keskkonna säilitamise rahvale (Säästev Eesti 21, 2005).

Oluliseks peetakse säästva arengu põhimõtete rakendamist kohalikul tasandil, nagu näiteks biosfääri kaitsealade loomine, mille käigus lähtuda kodanikualgatusel alustavast jõust (Kokovkin 2004):

„Näiteks Eestile omane maastik kui kultuuripärand võiks olla lisaväärtus, mis suudaks osaliselt korvata mitmete riikide kõrget elatustaset ja selle kaudu vähendada ajude väljavoolu.“ (Kokovkin 2004: lk 68)

Keskkondlik kodanikualgatus kujutabki endast õigupoolest taolist koostöövõrku, mis inimesi oma elukeskkonna kaitsmisel üheks liidab. Taoline ühine tegevus võib erineva keskkondliku valdkonna kaitsmise nimel toimida erinevas ulatuses ning erineval moel ning võib kujutada

endast seetõttu erinevat keskkondlikku organisatsiooni. Manuel Castells liigitab keskkonnaorganisatsioone järgnevalt: (1) Looduskaitse organisatsioonid (looduse säilitajad – *Nature lovers*), milles looduse kaitsmisel lähtutakse pragmaatilisest looduskaitsest „konservatsioonistlikel“ põhimõtetel läbi institutsionaalse süsteemi. (2) Kohaliku kogukonna mobilisatsioon enda ruumi kaitsel, mida tihti kutsutakse „*Not in my Back Yard*“ (eesti k. „mitte minu koduaeda“) liikumisteks, mis võitleb sageli näiteks toksiliste jäätmete paigutamise vastu asustuse lähedusse. (3) Vastandkultuur, mis kajastab eelkõige radikaalsemat lähenemist ega ole seetõttu säästva arengu kolmnurga põhimõtete järgi toimiv. (4) Planeedi päästjad, millest tuntuim on ülemaailmne keskkonnaorganisatsioon Greenpeace ja mida iseloomustab see, et ei mõelda üksnes enda ruumi kaitsesele, vaid kogu planeedi säilitamisele, mistõttu on see rohkem seotud säästva arengu kontseptsiooniga, ja (5) roheline poliitika, nagu näiteks Die Grünen. (Castells 2001: 112)

Keskkonnaorganisatsioonid on sõltuvalt tüübist kas rohkem või vähem seotud säästva arengu kontseptsiooni ja selle rakendamisega. Mõned eespool nimetatud keskkonnaorganisatsiooni tüübid on oma tegevusega otseselt säästva arengu nimel väljas ning tegutsevad lähtuvalt sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonnast.

Samas võib öelda, et kohalikud kogukonnad ja keskkonna säilitamiseks mobiliseeritud ühendused on kindlasti peamine komponent ülemaailmsest keskkondlikust liikumisest (*environmental movement*) (Castells 2001: 115-116).

Inimeste kodanikualgatuslik sekkumine arendustegevusse ning seaduslik võitlemine majandustegevuse üliluslikkuse vastu sõltub kohalike inimeste osaluse kaasamise reaalsusest:

„Lihtne on anda soovitus kaasata kohalik elanikkond, tuhat korda keerulisem on seda tegelikkuses täide viia. Niisugune soovitus läheb ka vastuollu tänapäevase demokraatlike otsustamise protseduuridega, kus kohaliku elanikkonna tahe on valimiste kaudu esindatud piirkonna võimuorganites.“ (Kokovkin 2004: lk 110)

Keskkondlikust kodanikualgatuses säästva arengu kontekstis rääkides on võtmeküsimus see, kas kohalikel inimestel on soov (motivatsioon) keskkonnaasjades kaasa rääkida ning kas nad

tahavad näha sotsiaalselt, majanduslikku ja keskkonnakaitse valdkonda koostöös või eraldiseisvate üksustena. Samuti aga seegi, kas neil on tahe kuuluda kohaliku kogukonda:

„Suur osa maailmast on muutumas „eikellegi jaoks“, kus juurteta globaalne eliit hüpleb hotellist (lennuki või laeva) pardale, pilvelõhkujast lennujaama ootesaali, lohistades endaga kaasas seda homogeenset mitte-kohtadest koosnevat plastik-maailma, mis on asustatud inimeste poolt, kes ei peakski olema mitte kusagil. Kuna see paikkonnatu (placeless) maailm levib, ja kuna progressi defineeritakse üha enam kui võimalust vaadata välja hotelliaknast ning näha ühte ja sama korporatiivset neonvalgustusega logo, siis on kõige radikaalsem asi, mida teha annab, kuhugi kuuluda. Kuuluda kohta, ühte osasse Maast, kogukonda – teada ja tunda seda ning olla valmis seda kaitsma.“ (Kingsnorth 2004: p. 24)

Kokkuvõtteks võib ühest küljest öelda, et säästev areng ongi väga lai ning haaramatu kontseptsioon, mille sisu on mitmeti tõlgendatav. Puudub üksmeel selles, mida täpselt kujutab endast säästev areng, sest erinevad teoreetikud räägivad erinevast säästvast arengust. Kohalike keskkonnaorganisatsioonide jaoks on säästva arengu kontseptsioon koht, kus kõrvutada enda nägemust üldise nägemusega ning rõhutada just enda vaatenurka säästvast arengust, lähtudes kogukonnast ja kuuluvusest.

Kuna keegi pole paika pannud ainuõiget säästva arengu tõlgendust ja ühe tõlgenduse kõrval esineb teine, siis on kohalikel keskkonnaorganisatsioonidel võimalik esitada omapoolne nägemus, kaitstes just tugeva säästva arengu kontseptsiooni – seistes vastu arendustegevusepoolsele valdavale lähtepunktile, kus inimkonna huvid on eespool keskkonna huvidest. Kohalikud keskkonnaorganisatsioonid saavad välja tuua selle, et suhtumine keskkonda kui inimkonnast madalamal seisvasse ja vähem tähelepanu ning hoolt vajavasse osapoolde tuleb lõpuks ringiga tagasi inimesele endale, asudes ohustama just tema enda elukeskkonda või ümbruskonda. Seega oleks just keskkonnaorganisatsioonide käsutuses võti, kuidas ühiskonda paremini loodusest hoolima panna.

1.3 KOHALIK ALGATUS JA KESKKONNAORGANISATSIOONID EESTIS

Kohalikku algatust liikuma panevaks jõuks on kogukondade soov end kodupaiga ja ümbruskonna keskkonda puudutavates küsimustes kehtestada. Taoline algatus on suuresti tulenev liberaalsest kapitalismist, kus eraomand seisab äriprojektidega vastamisi ning tekib huvide konflikt. Tegemist on teisalt aga ka poliitilise osalusprotsessiga:

„See on inimeste hääl, kes hoolivad sellest kohast, kus nad elavad, kes tunnevad, et nad kuuluvad sinna, kes saavad aru, miks see neile korda läheb ja kes on valmis selle nimel võitlema. See on poliitilise osaluse hääl.“ (Kingsnorth 2004: p. 23)

Kui kohalikud elanikud otsustavad asuda võitlema ehitlus- ja arendustegevuste vastu, mis kujutavad ohtu nende elule ja tervisele, siis kutsutakse kaasaegses maailmas seda ka inglisekeelse lühendiga *NIMBY (Not in My Backyard)*, mis viitab kohalike residentide hirmule saada äritegevusest kahjustatud (Hermansson 2007). Taoline liikumine sai alguse Ameerika Ühendriikides 1978. aastal nn. *Love Canal* intsidendi näol, kus suur hulk tööstuslikke toksilisi jäätmeid sattus Niagara jõe lähedusse ning see kutsus esile laialdase ühiskondliku diskussiooni ja oma kodupaiga keskkonna eest võitlemise tuhina:

„Kohalike kogukondade mobiliseerimine oma ruumi kaitseks soovimatu sissetungi vastu moodustab tänapäeval kõige kiiremini leviva keskkonnakaitse tegevuse ja aksiooni, mis tõenäoliselt kõige enam ühendab inimesi vahetult puudutavad probleemid ülemaailmse keskkonna rikkumise küsimusega.“ (Castells 2001: lk 115)

NIMBY-liikumise kriitiline käsitlus näeb oma kodupaiga tulihingeliste kaitsjate käitumises pigem egoismi, kuna NIMBY-aktivistid esindavad suhtumist, et ühiskondlikult vajalike arendustegevuste tõttu (prügilad, raudteed, sadamad) ei tohiks ega peaks kannatama väike osa ühiskonnast – kohalikud residendid ehk nemad ise. Samas on indiviididel, kes oma elukeskkonna kaitse nimel võitlust peavad siiski ka õigus saada teavitatud neid puudutavatest riskidest ning nende riskide lahendamisele ja vältimisele koostöös arendajatega (Hermansson 2007).

Keskkonnakaitseline kodanikuliikumine ongi juba kümne aasta vältel Lääne maailmas tuntuks saanud kodanikuliikumistena (NIMBY-liikumised jmt.), mille käigus inimesed kaitsevad oma elukeskkonda ja ümbruskonda, kus majandusliku tegevusega ohustatakse otseselt või kaudselt inimesi, kuna see jääb väga lähedale nende elumajale või ümbruskonnale. Tegu on ühest küljest ka demokraatia vanima vormi näitega – lokaalse külakogukonna esindamisega poliitika tegemise protsessis (Kingsnorth 2004).

Mitmed äriprojektid ja majanduslikud rajatised on Läänes olnud viimase kümne aasta vältel mõjutatud just kohalike aktsioonidest, mille käigus kohalikud inimesed seaduslikul alusel seisavad nende elukeskkonna tervena püsimise eest (Luloff, Albrecht, Bourke 1998).

Samas tuleneb kogukondade tegutsemise elujõulisus ja nende arvamuse kaalukeeleks osutumine prügilate või konteinersadamate rajamise seaduslikkusel lääne ühiskonnas juba välja kujunenud kodanikuühiskonna tegutsemissuutlikkusest, näiteks sealsest kodanikuühiskonda puudutavast seadusandlusest, kuhu Eestil on veel pikk tee käia. Eestis puuduvad veel küllaldaselt mõjuvad pretsedendid ning vahejuhtumid (kuigi üksikuid on), kus otseselt omaalgatusest tulenevalt on äriprojekte seisma pandud või laiemat kõlapinda ühiskonnas tekitatud.

Keskkonnakaitseline kodanikuliikumine kohalikul tasandil on eriti oluline just silmas pidades ühiskonna jagunemist majandus-, avalikuks ja kolmandaks sektoriks (Rikmann 2003). Kuna majandussektor ja avalik sektor seavad esiplaanile institutsioone ning kasumit, siis kolmas sektor peab, eriti Eesti konteksti silmas pidades, olema siin tasakaalujõud:

„Pole mingit kahtlust, et uus institutsioon maal – külakogukonna mittetulundusorganisatsioon – esindab ka võistlevat võimukeset, kujutades endast väljakutset olemasolevatele võimu- ja autoriteedikeskustele.“ (+Toomere 2007: lk 250)

Rääkides keskkondlikest probleemidest Eestis praegu, tuleb suurimate probleemidena rõhutada põlevkivitööstust, kasvavat tarbimist, tagasi hiilivat suurtootmist ja tõusvat keskkonnakasutust, samuti inimtegevuse mõju linna- ja ehitustegevuse planeerimisel ning valglinnastumist, mille käigus muutub linnalähedane maa-keskkond (Ahas & Leetmaa 2005).

Keskkonnaprobleemiks võib pidada ka majandusarengu ja postsovetliku kultuuri kõrvalnähtu JOKK-ühiskonda või JOKK-mentaliteeti: see on viimastel aastatel kasutusele tulnud suhtumine, kus erinevaid vaieldavatest seadustest üleastumisi või seaduste poolt lubatud „piiride peal“ tegutsemisi põhjendatakse ärimeeste või poliitikute poolt väitega „*juridiliselt on kõik korrektne*“. See ongi oluline käesoleva bakalaureusetöö analüüsi kontekstis, kuna see loob situatsiooni, kus arendustegevusega võitlemine on kohalikele keskkonnaorganisatsioonidele tõsine proovikivi – vastuseis arendajale ei oma mõtet, kui seaduslikult on arendaja kinnitusel kõik korras. Kohalik algatus ei saa tegutseda ilma seaduse kaitsva toeta.

2006. aastal läbi viidud Peep Mardiste kogutud andmete analüüsi tulemused näitasid, et Eestis oli 2006. aasta seisuga 243 organisatsiooni, mis tegevusala või nime põhjal võib liigitada keskkonnaorganisatsioonide hulka. Keskkonnaorganisatsioonidest konkreetselt looduskaitsega tegelevaid organisatsioone (Eesti Looduskaitse Selts jt.) on neist 5,4 protsenti, looduskaitsega tegelevaid organisatsioonisiseseid seltsi ning ringe (näiteks Tartu Üliõpilaste Looduskaitse Ring) on 23,9 %, otseselt keskkonnakaitsega tegelevaid organisatsioone (näiteks Eesti Roheline Liikumine) 7 %, kohalikke vaid ühe probleemiga tegelevaid keskkonnakaitseorganisatsioone ning seltsinguid (näiteks Nabala Keskkonnakaitse Ühing) 2,5 %, spetsialistide ja uurijate ühendusi (näiteks Eesti Looduseuurijate Selts) 7,4 %, uurimisasutusi ning konsultatsiooni- ja arendusorganisatsioone (näiteks Sihtasutuse Säästva Eesti Instituut Tallinna keskus) 21 %, loodushariduskeskusi (näiteks Tartu Keskkonnahariduse Keskus), looduskoole (näiteks Looduse Kool), loodusradasid (näiteks Aura Loodusrada Rannamõisas) ja loodusparke (näiteks Tabala looduspark) kokku 14 %, loodusinfo vahendajaid (näiteks Matsalu Loodusfilmide Festival) 3,3 %, äriliste eesmärkidega põimunud looduse propageerijaid (Karksi turism jt.) 4,9 % ja kasumit taotlevate organisatsioonide huvide eest seisvaid MTÜsid (nagu Eesti Ökoturismi Ühendus) 2,5 % (Kiisel 2007).

Toodud andmed näitavad ühest küljest üldist olukorda keskkonnaorganisatsioonide tegutsemises. Samas ei tea me hetkel tegutsevate kohalike keskkonnaorganisatsioonide täpset arvu, sest see kõigub pidevalt ning puudub ülevaade, millised neist organisatsioonidest on ka praegusel hetkel aktiivsed. Samas ongi mittetulundusorganisatsioonide ja sihtasutuste arv pidevalt kõikuv ning meil puudub adekvaatne pilt parasjagu Eestis tegutsevate ühenduste koguarvust.

Mõned organisatsioonide liigid, mis eespool toodud, võivad tegelikkuses olla ka palju arvukamalt või väiksemal hulgal esindatud kui seda loendus- ja uurimistulemused näitavad. Pole teada nende tegelikku hulka, mis võiks kusagil uuringutes olla registreeritud. Ent vabatahtlikud ühendused ongi oma olemuselt suhteliselt kergesti tekkivad ja hääbuvad ühendused ja raske on öelda, kui palju täpselt ühel või teisel ajahetkel Eestis üldse aktiivseid mittetulundusühinguid ja sihtasutusi on ning milline on nende liikmeskonna suurus või majanduslik seis (Joons 2007).

Tekib ka küsimus, kui tõhusalt ja aktiivselt üks või teine keskkonnakaitseline kohalik organisatsioon tegev on. Antud töö hüpoteesis leian, et paljud organisatsioonid seisavad silmitsi tõsiste probleemidega arendustegevuse vastu võitlemisel ning sisemiste ja organisatsiooniliste probleemidega, nagu liikmete värbamine külast või kogukonnast jmt.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Valisin käesoleva bakalaureusetöö uurimismaterjaliks Eesti Rohelise Liikumise poolt kogumiku „Keskond ja kodanikualgatus“ (Tallinn 2006) koostamiseks tehtud intervjuud, mis on leitavad töö lisades. Kasutan nendes intervjuudes antud vastuseid selleks, et uurida, kui toimiva, tegusa ning võimekana näevad kodanikualgatus Eestis kohalike keskkonnaorganisatsioonide esindajad. Uurimisküsimusi on kolm ning nendele lisaks olen püstitanud iga uurimisküsimuse alla täpsustavaid lisaküsimusi, millest olen lähtunud kontentanalüüsi läbiviimisel.

1. Millised on põhjused ja motiivid, miks inimesed oma keskkonda kaitsevad?

1.1 Mis on oma kodupaiga kaitsmisel inimeste motiiviks?

1.2 Millised on kodanikuliikumiste hoiakud arendustegevuse suhtes? Kas ollakse näiteks kriitilised üksnes konkreetse arendusplaani suhtes või igasuguse arendustegevuse suhtes üleüldiselt?

1.3. Mis on arendustegevusse sekkumise peamine põhjus? Kas selleks on sügavam huvi kodanikuliikumiste vastu, ühiskondlik aktiivsus, sotsiaalsed vajadused või soov olla mingis mõttes kodanikuliikumise näol kogukonnale või ühiskonnale kasulik?

1.4 Milliseid aspekte on käsitledavate arendustegevuslike näidete puhul oma kodupaika kaitsvad inimesed eelkõige probleemiks pidanud, lisaks ilmselgelt nähtavatele – prügila rajamisele või kaevandamise planeerimisele?

2. Milline on keskkonnavalase kodanikualgatuse legitiimsus kogukonnas ja ühiskonnas?

2.1 Milline on liikumiste kogemusel suhtumine/reaktsioon keskkondlikku kodanikualgatusse arendajate poolt?

2.2 Milline on reaktsioon keskkondlikele kodanikuliikumistele kohaliku omavalitsuse ja ministeeriumi poolt?

2.3 Milline on reaktsioon keskkondlikele kodanikualgatustele meedia ja poliitikute poolt?

2.4 Kuidas nähakse või tajutakse kohaliku omavalitsuse ja arendajate omavahelisi suhteid keskkonnaorganisatsioonide poolt?

2.5 Millist rolli omistavad keskkondliku kodanikuliikumise edendajad kodanikualgatussele (säätva arengu kujundamisel, ühiskonna mõjutamisel jne.)?

3. Millised on keskkondlikku kodanikualgatust soodustavad ja takistavad tegurid?

3.1 Milliste probleemide ees seisavad oma kodupaika kaitsvad inimesed? Millised on sisemised ja välimised takistused oma eesmärkide realiseerimisel?

3.2 Millised sisse- ja väljapoole suunatud taktikad on aidanud liikumisi oma kodukoha keskkonna kaitsmisel? Mida on ette võetud parema tulemuse nimel?

Hüpoteesiks käesoleva bakalaureusetöö puhul on, et keskkonnakaitselise kohaliku algatuse eestvedajad peavad keskkonnakaitselist kodanikualgatust küll oluliseks ja vajalikuks inimeste huvide kaitsmisel arendustegevuse ja majandustegevuse eest, kuid näevad kohaliku keskkondliku algatuse arendamisel Eestis siiski ka mitmeid takistavaid (sisemisi ja väliseid, organisatsioonilisi ja suhtumuslikke) probleeme. Suurima takistusena oletan seadusandluse ja õiguste ebapiisavust kohalike kogukondade huvide kaitsmisel, kuna kodanikualgatuse areng on Eestis veel suhteliselt maha jäänud Lääne-Euroopa kodanikuühiskondadest, kus vastavad seadused ja regulatsioonid juba ammu toimivad, mis reguleerivad kohalikku algatust ja inimeste õigusi oma kodukoha kaitsmisel arendustegevuse eest ning võimalusi nende sekkumisel arendusplaanidesse. Probleemiks on eeldatavasti ka üldine kodanikuühiskonna tase, kus inimestel veel pole suurt aktiivsust ühiskonnaelu korraldamises kaasa rääkida. Seetõttu on hüpoteesiks ka see, et vähestel inimestel on tõsine tahe kodanikuliikumise korras oma elukeskkonda kaitsta.

METOODIKA

Kasutan oma bakalaureusetöös analüüsimeetodina kvalitatiivset sisuanalüüsi. Analüüsin kümmet oma kodukoha kaitset edendavate inimestega tehtud intervjuud, mis on ilmunud kogumiku „Keskkond ja kodanikualgatus“ (Eesti Roheline Liikumine, Tartu 2006) kaante vahel. Intervjuud viisid 2006. aasta kevadel, suvel ja sügisel läbi Liis Keerberg, Vahur Puik, Merle Loothing, Kristo Kiiker ja Lauri Sommer. Intervjuude jaoks valitud isikud esindavad kümmet silmapaistvamat kohaliku keskkonna kaitseks toimunud kodanikualgatuse juhtumit Eestis, juhtumid valiti välja mitme keskkonnaeksperti soovitusel. Et intervjuukogumiku valim oli hästi põhjendatud ning intervjuud antud töö uurimisküsimustele vastamiseks piisavalt põhjalikud ja informatiivsed, ei näinud autor vajadust uut valimit koostada ega algallikate juurde pöörduda.

Intervjuudest tekstinäiteid tuues kasutan nende tähistamiseks järgmist süsteemi: kõigepealt vastaja sugu (M/N), ja siis intervjuu teemale viitav lühend. Lühendina kasutan paikkonna või keskkonnaorganisatsiooni nime:

1. Laguja – Kagu-Eestisse plaaniti rajada regionaalprügilat, mis pidi tulema kümneid kordi suurem senisest prügilast. Kohalikud elanikud vaidlustasid rajamise otsuse kohtus. Intervjuus vastavad regionaalprügila rajamise otsuse vaidlustanud Kristina ja Guido Veidenbaum, kes said viimaks riigikohtus ka neid rahuldava lahenduse.
2. Nabala – Nabala lubjakivimaardlas kaevandamise alustamise takistamiseks ja keskkonna loodusväärtuslikkuse säilitamiseks rajati Nabala küla inimeste poolt Nabala Keskkonnakaitse Ühing. Intervjuus vastab ühingu esimees Mihkel Pukk.
3. Ess-soo Urvaste – Võrumaal, Urvaste vallas tegutseb seltsing Roheline Urvaste. Intervjueeritavad, seltsi asutajad Airi Hallik-Konnula ja Helina Kärgerberg algatasid sealse Ess-soo kaitseks kohtuasja, kuna soos taheti taas alustada turba kaevandamist. Kohtuasja tulemus pöördus riigikohtus aga uuesti nende vastu.
4. Supilinn – Supilinna Selts on puitmajade ja miljööväärtuse kaitseks loodud selts Tartus, Supilinna elanike hulgas. Seltsi eesmärgiks on säilitada piirkonna ajalooline eripära ning seista vastu paljudele Tartu Supilinna arendusplaanidele. Intervjuus esindavad seltsi Aliis Liin, Heiki Valk ja Ergo-Hart Västrik.

5. Paluküla hiiemägi – arendajad plaanisid Paluküla hiiemäe vahetusse lähedusse rajada puhke- ja spordikeskust, mille detailplaneeringu kehtestamisotsusele esitas vailed hiiemäe kaitsjaid ühendav Paluküla Hiiemäe Hoiu Seltsing. 4. oktoobril 2007 tühistas teise astme kohus osaliselt puhke- ja spordikeskuse detailplaneeringu. Intervjuus esindavad Paluküla hiiemäe kaitsjaid Paluküla Hiiemäe Hoiu Seltsingu asutajaliikmed Arvi Sepp ja Kristiina Ehin.
6. Prussakov – Tallinnas tegutseb keskkonnasäästlikku ellusuhtumist ja inimeste mõtteviisi muutmist keskkonnasäästlikumaks ning linnaruumi kaitset autostumise ja ummikute eest propageeriv Prussakovi nimeline Rattaühing. Intervjuus vastab ühingu eestvedaja, rattafänn ja isemõtleva Erko Valk.
7. Jämejala park – Jämejala parki taheti ehitada Viljandi vanglat ja vanglate keskhaiilat. Sellele vastu seisnud Jämejala pargi kaitsjad pöördusid kohtusse. Riigikohtus saavutati võit ning tänaseks on vangla rajamise plaanid muutunud. Intervjuus vastavad detailplaneeringu vastu seisnud Ülle Kuldkepp, Henri Väre ja Aavo Pärnsalu.
8. Alliku – Alliku külla taheti ilma kohalikke elanikke hoiatamata rajada steriliseerimiskeskust. Külarahvas esitas küll taotluse kiirgustegevusloa tühistamiseks, Tallinna ringkonnakohus jättis aga taotluse rahuldamata. Tehas alustas tegevust protestist hoolimata. Intervjuus vastab Alliku küla elanike esindaja Eha Lettermo.
9. Häädemeeste – intervjuus vastab Häädemeeste märgalakompleksi taastamise eestvedaja Marika Kose, kes tegutseb selle nimelt, et Häädemeeste rannaniidud ja unikaalsed soolad säilitaksid oma ajaloolise (poolloodusliku) eripära ning teostab abiliste toel neil hooldus- ja taastamistöid.
10. Saaremaa – Saare maavalitsuse planeeringuspetsialist Kaarel Kasemets seisab arendustegevuse vastu Saaremaa rannaaladel ja rannikumaastikel, et rannikuloodus säiliks looduslikul kujul ega häviks tehiskeskonna rajamise tõttu.

Kvalitatiivse kontentanalüüsi abil üritan intervjuude tekstidest leida infot keskkonnakaitselise kodanikualgatuse seismise võimekuse kohta tänapäeva Eestis (olulisemad institutsionaalsed probleemid), samuti selgitada algatuste legitiimsust ühiskonnas – erinevate arendusprotsessis osalejate (ministeerium, kohalik omavalitsus, arendaja) ning kohaliku kogukonna suhtumist kohalikesse keskkonnakaitseliikumistesse nende endi tõlgenduses. Kvalitatiivse kontentanalüüsi analüütilise protseduuri määrab ära eelkõige see, et analüüsitava materjal on paigutatud kommunikatsiooni konteksti: kes on kõneleja (intervjueeritav), mis on kõneteemaks, milline on sotsiaalkultuuriline taust ning millised on vastuste tekstilised

iseärasused. Kontentanalüüsi eesmärgiks on ka vastajate jutust teha kokkuvõtvaid üldistusi, vähendada uurimismaterjali ja noppida välja tsitaate selliselt, et pinnale jääks peamine sisu ja teksti mõte ning uurimiseks võimalikult lühike ja konkreetne tekst jääks (Mayring 2004).

ANALÜÜS

4.1 Põhjused ja motiivid, miks inimesed oma elukeskkonda kaitsevad

4.1.1 Kodanikualgatusena keskkonda kaitsvate inimeste motiivid

Igasugune keskkonnakaitseline tegevus eeldab seda, et leidub inimesi, kel on tahet ja soovi keskkonda kaitsta – tegemist on eelkõige vabatahtliku tegevusega. Mitmest intervjuust ilmneb, et kohalike keskkondlike kodanikualgatuste puhul on motiivideks tihedam seos oma kodupaigaga ning ühine soov ümbruse looduslikku või miljöölist omapära säilitada ja selle nimel tegutseda. Teisalt, motiiviks on ka paikkonna loodusliku iseärasuse ja omapära (pärimustega soo, iidset pargipuud) ning mitmekesisuse (rannaniitude liigiline rikkus) hindamine kas isiklikel põhjustel (elukoha lähedal asumine) või laiemal huvi tõttu loodusliku mitmekesisuse ja keskkonnakaitsese vastu:

„Lapsest saati on mere lähendus mulle oluline olnud.“ (M Saaremaa)

„Aga loodusega on üldse sügav side olnud. Oluline on minu meelest ka tunnetus, mitte ainult teadmised.“ (N Ess-soo Urvaste)

Motiveerib ka koostöö ja ühine visioon keskkonna ja inimeste vahelistest suhetest ning paiga väärtusest, mis tekib juba seltsi asutamisel ning jääb püsima kogukonda siduva ettevõtmise (kodupaiga kaitse) nimel tegutsemisel, kogukondlikust asjast hoolimisel:

„Algusest peale oli see liin, et see ei ole mitte ainult Supilinnas elavate inimeste ühendus, vaid Supilinna armastavate inimeste ühendus.“ (N Supilinn)

„Ta ei ole mingi kitsas kildkond. Ta on inimeste rühm, keda ühendab miski – tunne, et see keskkond on midagi olulist ja on vajadus midagi selle hüvanguks ja väärtustamiseks ära teha, et seda lihtsalt niisama buldooseriga kokku ei lükataks.“ (M Supilinn)

Mõnest vastusest ilmneb rohkem pragmaatilisemat hoiakut, mis sageli ongi iseloomulikum ühe-probleemi-organisatsioonidele – eesmärgiks ja motiiviks ei tundu olevat keskkonnakaitsese globaalprobleemide teadvustamise kontekstis, näiteks laiem mure maailma saastatuse (saastuse) pärast tervikuna, vaid inimesi motiveerib konkreetselt reaalne kodukoha keskkonna ohtusattumine arendustegevuse tõttu, mis ajendab vastavalt ka tegutsema. Näiteks

kiiritustehase rajamine inimeste elamute lähedusse Saue vallas Alliku külas, vangla rajamine iidsete puudega parki jne.. Mõnel juhul ei ole inimesed varem keskkonnakaitse ja külakogukonnaga kokku puutunudki (Alliku küla näide, Jämejala pargi näide).

„Varem olen küla asjadest kaugel mööda käinud, sest Tallinnast tulin ka selle mõttega ära, et vähem suhelda ja loodusest energiat tagasi saada ja kutsun minule sobival ajal siia inimesi.“ (N Alliku)

Samas motiveerib ka hirm ebamäärase tuleviku ja raiskuläinud jõupingutuse ees, nagu vana renoveeritud talumaja jäämine planeeritava prügilalähedusse, arendatava mahe-talupidamise jäämine rajatava kiirusallika vahetusse lähedusse. Motiveerib ebakindlustunne, mis kaasneb arendustegevuse planeerimisega, võõra (arendaja) sekkumisega:

„Me ei saa seda kohta ära müüa, kuidugi saame iga kell siia tulla, aga seda tehtut on siia nii kahju maha jätta. Ja miks ma tulen maale? Ma tahan vaikust saada ja linnast ära olla.“ (M Laguja)

„Tahame et kõik oleksid siin elus, õnnelikud ja terved. Aga see kiirus kuidagi ei sobi selle minu maheda elulaadiga.“ (N Alliku)

Teistest vastustest tuleb seevastu ilmsiks pikemas perspektiivis mõtlemine, kaugemale tulevikku vaatamine ning mingit laadi tunnetuslikum looduse käsitus. Alati ei ilmne pragmaatiline ja praktiline motivatsioon (*a la* maja on ostetud ning edasi tuleb elada), vaid just inimeste tunnetuslik aspekt on siin peamine: loodus tähendab nende jaoks midagi enam kui pelgalt lähimat elukeskkonda ja ümbrust. Võiks öelda, et loodus on kohaliku keskkonna kaitsjate jaoks ka midagi püha:

„Oli aeg, kus me austasime loodust, sest loodust oli mõtet karta. Tänapäeval võib tunduda, et ainult orkaanide ja katastroofide ajal on mõtet loodust karta, ülejäänud ajal mitte.“ (N Paluküla hiiemägi).

Motiivid sõltuvad eeskätt inimeste huvidest ja probleemidest: kui ollakse loodussäästliku mõtteviisiga ning tuntakse huvi ka kodukoha ümbruse säilimise vastu, siis see motiveeribki. Kui aga inimesed tunnevad, et arendustegevuse tulemusena saab nende elu häiritud ning sellega kaasnevad probleemid, siis ei taheta jääda vaikides arendustegevusega nõusse.

4.1.2 Hoiakud arendustegevuse suhtes

Arendustegevusse sekkumise põhjuseks on eelkõige umbusk arendajate vastu: arendajate suhtes ollakse umbusklikud, kuna suhtlemine arendajate ja kohalike elanike vahel on sageli arendajate poolt tõrjuv. Mõnest intervjuuvastusest ilmneb, et omavalitsuste poolt inimesi ei informeerita arendustegevusest, mistõttu kohalikud elanikud ei taha jätta oma ümbruskonda puudutavaid otsuseid üksnes arendajate ja ametnike langetada. Kardetakse, et viimased ei seisa piisavalt kohalike huvide eest. Näiteks kiiritustehase juhtumi puhul viitab intervjuueeritav selgelt arendustegevuse suhtes tekkinud tõrjuvale hoiakule, mis on tingitud otseselt vähesest informeeritusest ja varjatud tegutsemisest arendajate poolt:

„Ja kuna ta on tehtud salaja, mida nad väidavad, et ei ole tehtud, siis see tekitab selliseid mõtteid, et kui seda tehti salaja, siis mida nad siis seal steriliseerima hakkavad. Selline salatsemine tekitab ebakindlustunde, sa enam ei usalda seda punkti üldse.“ (N Alliku)

Keskkondliku kodanikualgatuse käigus üritavad inimesed aktiivsemalt oma sõna ka arendustegevuses maksma panna: mõeldakse nii isiklikus (kodu ümbruse) sfääris probleemide vältimisele kui ka laiemalt, keskkonna heaolu peale. Leidub ka suhtumist, mida iseloomustab see, et inimesed ei pea keskkonda ohustavat arendustegevust kusagil või üldse vajalikuks:

„Võimalikult palju tuleks ikkagi ümbertöötlemisse investeerida, siis ei ole neid suuri prügilaid vajagi.“ (M Laguja)

Mõned intervjuueeritavad on valmis asuma kaitsma mitte ainult oma lähimat ümbrust, vaid keskkonda ja loodussäästlikkust laiemalt, üle-Eestiliselt ja ülemaailmselt. Kujuneb üleüldine valmisolek keskkonda kaitsta:

„Ja kui on oht, et murakad ja jõhvikad lähikonnast inimtegevuse tõttu ära kaovad, siis olen valmis võitlusse asuma küll. Aga see valmidus ei puuduta ainult sood.“ (N Ess-soo Urvaste)

Arendustegevusele heidetakse ette valede väidete najal, nagu turba pidamine taastuvaks loodusvaraks, oma tegevuse planeerimist, millest tulenev kahju sunnib teadlikumaid kohalikke oma sõna arendustegevuse kavandamisel sekka ütlema. Oluline on just küsimus, kui võrd usaldatakse arendajat ja kui võrd seatakse kahtluse alla arendajate seisukohti:

„Hämmastav on see, et turbast räägitakse ikka kui taastuvast loodusvarast. Aeg oleks juba hakata tõsiselt võtma uuringuid selle kohta, kui palju rabasid on hävitatud turba kaevandamise tõttu ja kui suurt keskkonnareostust kujutavad endast turbakaevandused.“ (N Ess-soo Urvaste)

Arendustegevuses osalemise põhjustest tuuakse intervjuudes samuti välja soovi olla aktiivne oma kodupaiga keskkonda puudutavates küsimustes kaasa rääkimisel: küsimusi ei taheta usaldada ainult arendajate kätte, sest nende argumente – kui iganes veenvad need ka pole – ei saa tõsiselt võtta:

„Nad peaksid seda kanti armastama ja hindama enamal viisil, kui et see on mingi tulus investeering – odavalt osta, arendada ja kallilt maha müüa. Hea oleks, kui need inimesed mõistaksid seda koha vaimu, seda olemust, mis selle fenomeni loob.“ (M Supilinn)

Küsimus on selles, mida inimesed peavad omaks, mida mitte ja millised rajatised sobivad neile keskkonda ning millised mitte. Probleeme tekitab erinev nägemus ehitustegevuse planeerimisest ja mõjust ümbritsevale keskkonnale:

„Näen pidevalt, et arendajad püüavad ka kõige paremat keskkonda planeeringute kaudu rahaks teha. Seejuures on üsna ükskõik, mida ja kuhu planeeritakse – kas suvilate kogumit, puhkekeskust või lennuvälja – peaasi on keskkond teenima panna. Planeerimist, ehitamist ja sellelaadset arengut tuleks soodustada ja kavandada eelkõige seal, kus ehitamine parandab kesist või räämas ümbrust. Praegu on nii, et just looduslikult ilusad kohad ehitatakse täis.“ (M Saaremaa)

Samas on keskkondliku kodanikuliikumise edendajate poolt arendustegevuse suhtes negatiivse hoiaku tekkimise sagedaseks põhjuseks ka varasem kogemus mingitest tagajärgedest. Näiteks kui varem, eelkõige aga Nõukogude ajal on juba kaevandustegevuse käigus loodusele kahju tekitatud, siis need inimesed, kes seda mäletavad, suhtuvad tõrjuvalt ka arendajate plaanitavasse uude kaevandamisse. Kuna varasema kaevandamise tulemus – Nõukogude ajal turba kaevandamise tulemusena aastateks, kuni tänini trööstitusse seisus jäänud keskkond ja looduse ilmnähtav taastumatus – on kõigile endiselt silmaga näha, siis ei taha elanikud näha kõige selle uuesti kordumist:

„Ess-soo vana maardla põhjal võib näha, kuidas suur must väli on seisnud aastakümneid ilma, et taimestik ise taastuks.“ (N Ess-soo Urvaste)

Etteheiteid tehakse ka omavalitsuste poolsele planeerimatusele, mis muudab intervjueeritavate väitel kogukonna arendajate poolt haavatavaks:

„Kahjuks ei tehta midagi, õnneks ei tehta eriti lollusi.“ (N Ess-soo Urvaste)

„Meil oli just väga kurb kogemus selja taga. Ootasime valda arendusnõunikku tööle, ühe inimesega oli juba läbirääkimisi peetud, aga ta sai parema pakkumise ja ei tulnud meie valda. Paljude inimeste lootused luhtusid sellega.“ (N Ess-soo Urvaste).

Viimasest tsitaadist järeldan, et ei vastanduta absoluutselt igasugusele majandustegevusele, kuid kohaliku ruumi kaitsjate nägemuses peaks see siiski toimuma kohaliku elukeskkonnaga arvestades ja ratsionaalselt, vastutustundlike elanike ja osapoolte (arendusnõunik) osavõtul, mitte kildkonna huvides.

4.1.3 Arendustegevusest ohustatud väärtused

Motiivid keskkonna kaitsmisel kohalikus kogukonnas sõltuvad ühest küljest inimese maailmavaatest (haridus, keskkonnakasvatus, teadmised), kuid teisalt otsesest ohu tajust, mille vastu võideldakse (prügila, kiiritustehas) või arusaamast, et ümbritsev loodus- või inimkeskkond on eriliselt väärt säilitamist ja kaitsmist (rannaniidud, Supilinna miljöö).

Antud analüüsi aluseks olevates intervjuudes kajastunud arendustegevuslike näidete puhul on aga oma kodupaika kaitsvad inimesed lisaks ilmselgelt tajutavatele aspektidele – linnaosa miljöö rikkumisele, kaevandamisele, prügila rajamisele, randa ehitamisele, iidse pargi hävitamisele, steriliseerimistehase ehitamisele, hiie hävingule või rannaniitude hooletussejätmisele – probleemiks pidanud muidki, mitte nii nähtavaid aspekte: üldist suhtumist ja hiilivat tendentsi, kus näiteks arendustegevuse ja kohaliku elanikkonna vahel puudub dialoog. Probleemiks peetakse, et otsuseid langetatakse kitsalt arendushuvidest lähtudes, soovitakse, et rohkem rahvaga arutataks ja arendustegevus ei muutuks üleseks kogukonna nägemuse ees:

„Just see, et nad kohalike inimestega ühendust võtaks. Et kõik kokku kutsuda – vallaametnikud, keskkonnateenistus, kohalikud elanikud ja arutada need plaanid koos läbi. Paljude kohalike jaoks on Ess-soo osa nende maailmapildist – mitmed põlvkonnad on tema kõrval elanud, teda marjakohana kasutanud. Mida need kohalikud kaevandamisest saaksid? Neile jääks ju ainult see tühi turbaväli siia. Ja see oleks ühe firma kasum, turvas müüakse ka ilmselt välismaale.“ (N Ess-soo Urvaste)

Arendustegevus ohustab vale suhtumise kujundamisega. Mitte hoolides kohalike inimeste õigustest oma kodukoha küsimustes kaasa rääkimisel võib kujuneda tendents, kus ka edaspidi toimivad arendajad või ametnikud mõne arendustegevuse planeerimisel kohalikega arvestamata. Alliku küla elanike esindaja Eha Lettermo väidab, et oht on suur, et tulevikus võidakse rahva passiivsust ära kasutades edaspidi igasuguste keskkonnakahjulike projektideni (mitte üksnes kiiritustehas, mis otseselt veel keskkonda ei reosta) jõuda, ning koostöö puudumine kujutab endast siis juba laiemat probleemi ja ohtu kogu ühiskonnale. Praegune passiivsus rahva hulgas võib tulevikus viia veelgi suurema passiivsuseni. Intervjueeritavad rõhutavad mitmes kohas, et inimesed ei tohiks olla passiivsed ega lootust kaotavad, vaid peaksid aktiivselt sekkuma oma ümbruskonna majandustegevuse küsimustesse:

„(...) Võtsin ka sõna ja vaidlesin vastu, et kui te arvate, et nüüd midagi teha ei saa ja nii asjad käivadki, siis jumal teab, mis järgmisena tehakse, pommitehas, võib-olla lasevad üldse selle küla õhku või otsustavad, et teevad karjääri selle koha peale.“ (N Alliku)

Antud arendustegevuslike näidete puhul on oma kodupaika kaitsvad inimesed probleemiks pidanud lisaks veel ka seda, et tänapäeval on üha kergem muutuda loodusest mitte hoolivaks inimeseks ning lähtuda vaid omaenda kasust või majanduslikest tulust. See võib tähendada seda, et initsiatiiv kohalike hulgas väheneb – üha enam inimesi nii väga ei huvitagi enam looduse heaolu. Isiklik heaolu muutub tänapäeval üha kergemini olulisemaks üldisemast (kogukonna) heaolust ja kõigile elamisväärse keskkonna säilitamisest:

„Mulle tundub, et väga kerge on endast teha ratsionaalses mõttes kasu toovat inimest. Sellist, kes allub ka kõigile meedia reeglitele ja kelle olemasolu on tähelepanu teenistuses. See on olemasolev fenomen. On inimese asi, kas ta tunneb sisemist vajadust sellele vastu seista või mitte. See on tahte ja jõu küsimus.“ (N Paluküla hiiemägi)

Intervjuudes tuuakse probleemidena lisaks arendustegevuse otsesele kahjustavale mõjule välja ka selliseid arendustegevusega kaudselt kaasas käivaid keskkonnaprobleeme, mis hakkavad ilmnele alles hiljem, rajatise (prügila või vangla) valmides, nagu transpordi suurenemine ja liikluse kasvamine külateedel (prügi transportimise tõttu rajatud prügilasse), arendustegevuse laienemine tulevikus. Mõned probleemid ei häiri respondentide sõnul neid üksnes isiklikust vaatenurgast, vaid laiemalt keskkonna saastumise või piirkonna muutumise tõttu. Intervjuueeritavad polemiseerivad mitmel juhul probleemide üle laiemalt kui see ainult nende kodukohta otseselt puudutab:

„Minu nägemus on ikkagi see, et sorteerimine toimub prügi tekitaja juures. Ja mida on vaja mätta maha, see tuuakse siia. Aga see transport, mis omakorda keskkonda reostab ja sellega kaasnevad kulutused! Kui neid aspekte vaadata, siis tekib üldse küsimus, miks on vaja seda ühte regionaalprügilat.“ (M Laguja)

Paljudes vastustes viidatakse ka kohatunnetuse ohustatusele arendustegevuse poolt. Kui on tegu kompleksse ja keeruliselt mõistetava mõjuga arendustegevusega, siis määravad kohaliku kogukonna suhtumise eeskätt arendustegevusepoolsed argumendid ja põhjendused. Sageli ei põhine vastuseis arendustegevusele mitte tajutud arendajatepoolsel suhtumisel või kaasamistegevusel, vaid kohatunnetusaspektil, kus paiga väärtus on alati ülene igasuguse arendusobjekti ees. Näiteks väike arendaja poolt planeeritav ehitis/rajatis maakohas ei pruugi silma paistagi, kuid usalduse puudumine elanike hulgas arendaja suhtes pluss kohatunnetusaspekt takistavad kogu arendusprotsessi. Nii võib põhimõtteliselt ka eeskujulik osalusprotsess tekitada vastuseisu koha enda väärtuse elustatuse pinnalt. Saare maavalitsuse planeeringute spetsialist Kaarel Kasemets tunnetab tehis- ja looduslikult kujunenud keskkonna üleüldist vastuolu:

„Mingil ajal jõudsin aga äratundmiseni, et ka kõige parema arhitekti või inseneri töö ei pruugi lisada looduslikule keskkonnale midagi väärtuslikku, vaid et see võib hoopiski loomuliku tasakaalu rikkuda ja ilu vähendada.“ (M Saaremaa)

Paik tähendab kohalike inimeste jaoks sageli enam kui arenduslikult sobivaid krunte. Kui keskmeks on turba kaevandamise planeerimine soos, siis leiavad arendajate vastu seisjad muu hulgas, et soo peab jääma ka lihtsalt soo säilimise pärast: et oleks soo, koos sellega kaasnevate marjakorjamisvõimaluste või pärimustega, aga eeskätt keskkonnana – määrav on

kohatunnetuslik aspekt, mitte kui iganes loodussäästlikuna end näidata ja kohalikule elule ning omavalitsusele tulusana paista üritav arendusprojekt:

„Aga samal ajal hakkavad siit iga nelja minuti tagant käima suured prügiveoautod, mis on lastele ohtlikud ja nii edasi. Ja siis see ei ole minu jaoks see maakoht, kuhu ma tulin, ma võiks samahästi linna tagasi minna.“ (M Laguja)

Leidub selliseidki näiteid (respondentide vastustes), kus sotsiaalselt deprimeeritud elanikud on kohalike kogunemisel või kohtumisel arendajatega ükskõiksed, mistõttu arendajad suhtuvad kogu kohalikku kogukonda kui ebavõrdsesse partnerisse. Mõnede kohalike elanike huvi tundmine maailmas ja koduümbruses toimuva vastu, haridustase, ühiskondlik positsioon, oskus ametikeeles väljenduda on väiksemad, millest kohalikus algatuses osalejate väitel arendajad või ametnikud võivad teha üldistusi kogu kohaliku kogukonna kohta:

„Nagu ma juba viitasin, seal majakeses päris Steri keskuse külje all elab üks poolpime ja poolkurt vanainimene, kellele aeg-ajalt ka süüa viiakse. Ja Alliku küla keskuse juures on mõned vanad barakilaadsed majad, kus on ka sellised sotsialismiajast pärit traktoristid – põhiliselt joodikud ja töötuks jäänud.“ (N Alliku)

„See on lihtsalt põlvkonna küsimus. Me oleme niivõrd noores arengustaadiumis demokraatiaga, et kui see põlvkond vahetub või hakkab eest ära minema, siis me jõuame mõistlikumasse faasi.“ (N Jämejala)

Mitimest intervjuust tuleb ilmsiks ka see, et arendajad pole kodanikualgatust edendavate inimeste nägemuses arvestanud arendustegevusega kaasas käivate probleemidega, vaid lähtunud kitsalt omaenda projekti tulususest ning kitsalt majanduslikest kaalutlustest. Ent ühtede probleemide (töötuse) lahendamine toob kaasa uute probleemide tekke:

„Mina mõtlen, et majanduslik huvi või see tegutsemise huvi ongi meie ühiskonnas sedavõrd reaalsem selle teise kõrval, mis lihtsalt olemist pooldab. Millegi rahule jätmine ja lihtsalt omamoodi elada laskmine ei olegi nagu argument.“ (N Paluküla hiiemägi)

4.1.4 Alapeatüki kokkuvõte

Oma kodupaika arendustegevuse eest kaitsvate inimeste motiivideks on paikkonna looduslik või elukeskkonna iseärasus, sellest sageli tulenev (koha, looduse) tunnetuslik aspekt (ühel või teisel kaitstaval objektil – olgu selleks linnamiljöö või soo – on oma tähendus eelkõige paigaga lähemalt seotud inimeste jaoks) ning inimeste ohutaju uue rajatise ees.

Paljudest tsitaatidest tuleb samuti ilmsiks soov lihtsalt ühiselt tegutseda ja võimalikult palju inimesi kaasata, kuid samas nenditakse, et huvi on kohalike elanike hulgas endiselt valdavalt väike, mis muudab keskkondliku kodanikualgatuse edendamise sageli raskeks või pelgalt väheste inimeste erahuviks, kuigi kohalik keskkond peaks olema kogu kogukonna ühishuvi. Ent suures osas motiveerib inimesi oma keskkonna eest hea seisma just nimelt koostöö teiste kohalike inimestega ning ühine huvi ja ettevõtmine, mis seob külakogukonda senisest enam ühtseks tervikuks ja mis tekib ühise keskkonnakaitselise aktsiooni käigus. Ühes intervjuus (Alliku küla juhtum) mainib respondent koguni, et viimati oli selline tunne Balti keti ajal, kus inimesed kokku tulid ja ühise asja nimel tegutsesid.

Motiveerib ka see, et hoolimata sellest, et tänapäeva kiire elutempo käigus on kerge muutuda looduse ning keskkonna suhtes mittehoolivaks inimeseks ja et arendustegevus näib kohaliku ettevõtluskeskkonna jaoks tulus, on väljakutse mõelda mittekasumlikult ja hetkeüleselt, nähes pargis või rannaalal midagi enam kui pelgalt arenduslikult sobivat krunti.

Paigaga lähemalt seotud inimeste jaoks (intervjuudes vastajate näitel) kujutab arendusprojekt siiski endast sageli pigem sissetungi kogukonna territooriumile kui koostööd kogukonda kuuluvate inimestega. Seetõttu suhtuvad paljud kohalikud inimesed arendustegevusse ka kriitiliselt ja taunivalt, üritades ühiselt arutleda arendustegevuse sobivuse üle.

4.2 Kodanikualgatuse legitiimsus kogukonnas ja ühiskonnas

4.2.1 Arendajate suhtumine kodanikualgatusse keskkonnakaitseliste kodanikualgatajate nägemuses

Kodanikuliikumiste kogemusel on suhtumine/reaktsioon kodanikualgatusse arendajate poolt valdavalt ignoreeriv ja koostööd vältiv. See ilmneb läbiva joonena kõigist intervjuudest ja on takistuseks kodanikualgatuse toimimisel kohaliku keskkonna kaitse nimel tegutseva liikumisena.

Intervjuudest ilmneb valdavalt, et arendajad on sageli oma tegevuse kaitsmisel paremal positsioonil kui kohalikud elanikud, sest nad ei taju reaalselt ohtu, mida kodanikualgatuslik tegevus neile võib endast kujutada, ja nad on oma tegevusele eelnevalt ennast paremini kurssi viinud õigusliku terminoloogia ning selle erineva tõlgendatavusega. Arendajate olukorda iseloomustab see, et seaduste tundmisel ja juriidiliste terminite valdamisel on nad paremal positsioonil ega võta kohalikku kodanikualgatuset võrdväärse partnerina:

„Kui ei tunne juriidilisi peensusi ja ka lauseehitust, siis tahakski advokaadi abiga vältida olukorda, kus me oma teadmatusel pärast oleme hävinud.“ (N Alliku)

Intervjuudes leidub näiteid, kus arendajate suhted ametnike ja omavalitsustegelastega on teistsugusel tasandil kui arendajate suhted kohaliku algatuse tegelastega, kes jäävad oma probleemidega seetõttu üksi:

„Ma ei hakka lähemalt selgitama ja näiteid tooma, aga ütlen üldistavalt, et need ametnikud, kes põhimõttekindlalt tegutsevad ja seadusi kaitsevad, riskivad saada vääritud kohtlemise osaliseks. Kas siis oma asutuses või arendajate ringkondades.“ (M Saaremaa)

„Mida turg küsib, seda kinnisvaraarendaja kohe ka planeerib. See on rahaliselt väga kõitev hullumeelsus, millele kohalikud omavalitsused ei ole tänaseni suutnud pidureid peale panna, kuigi avalike huvide kaitsmise kohustus peaks omavalitsustele olema esmatähtis ja seda eeldavad ka seadused.“ (M Saaremaa)

Paljust vastustest ilmneb, et arendajatepoolne suhtumine on pigem koostööd vältiv kui debatti taotlev. Kontakt ja dialoog kohalike inimestega pole arendajate jaoks primaarne, samuti ei huvita neid intervjuueeritavate sõnul alternatiivide arutamine ja ettepanekud:

„Arendajatega kohtumine ei viinud paraku kuhugi, sest neil puudus soov tõsiselt alternatiive arutada.“ (M Nabala)

Taolist arendajate suhtumist kodanikualgatusse seletan sellega, et ollakse harjunud elama ühiskonnas, kus kodanikualgatusel on vähe osakaalu ning vastuseis projektidele pole suur, või kus inimestel on vähe kaasärääkimisõigust avaliku võimu poolt heaks kiidetud küsimustes.

4.2.2 Avaliku võimu suhtumine kodanikualgatusse

Ka reaktsioon liikumistesse kohaliku omavalitsuse ja ministeeriumide tasandilt on enamasti keskkonnakaitsjate suhtes ignoreeriv: rohkelt on üksteise mittemõistmist ja möödarääkimist, keskkonnaliikumiste tegelastesse suhtutakse kui tülilikatesse segajatesse. Põhjuseid tuleb otsida intervjuudele vastajate hinnanguil omavalitsuste ja ministeeriumite ametnike eelarvamustest või lootusest, et rahvas on passiivne ega sekku projektidesse, mis omavalitsustele tulutoovad on:

„Suhtumine on veidi kummaline, meid nimetatakse halvustavalt rohelisteks. Volikogu esimees ametiruumides ka osatas, et kuule roheline, vaata, mis sakslased teevad seal, aheldavad ennast puude külge, kas sina ka selline oled?“ (N Jämejala)

„Üks meie inimene helistas Soome ja uuris, et kui ta tahaks Helsingi külje alla ehitada analoogse kiirgusega töötava asutuse, siis kas loa saaks. Öeldi, et seadus ei keela, aga rahvas oleks vastu ja Soome demokraatliku riigina arvestab rahva tahet ja arvamust, ja selle ehitamine sinna ilmselt ei õnnestuks.“ (N Alliku)

Viimasest tsitaadist võib ka järeldada, et passiivseks saab rahvast pidada väiksema demokraatiakogemuse ja madalama rahva osalemisaktiivsuse tõttu kui mõnes pikema demokraatiaga Lääne-Euroopa riigis. Eestis on kohalikul tasandil tunda mõningast omavalitsuse ja rahva vahelist lõhestumist. Omavalitsus ei kujuta endast justnagu rahvaga koos töötavat üksust ega institutsiooni, mis tajub rahvast või kodanikualgatuset enda osana ja rahva probleeme ka enda probleemidena:

„Et Tartu linn pigem tajub praegu Supilinna enda jaoks murena, mitte potentsiaali, võimaluse või uhkusena.“ (N Supilinn)

„Praegu peavad nad mind ilmselt pinnuks silmas, sest mul on olnud aega asjaga tegeleda. Olen esitanud küsimusi, milledele ei ole kas leitud vastuseid või on pidanud vastama nii, nagu nad ei oleks tahtnud vastata.“ (N Alliku)

„Linnapea küsis, et mis teie siia puutute. Ütlesin, et see, mis randadel ja looduses toimub, on kõigi asi.“ (N Jämejala park)

Ühe intervjuu puhul mainib intervjuueeritav näiteks vallaametnike stabiilset vastuseisu kohalikule keskkondlikule algatusele ning kohati isegi ükskõiksust ja ignoreerivat suhtumist probleemide puhul, mis (prügila rajamisel) kohalike elanike jaoks tekkida võivad.

Teisalt ei näe kohaliku algatuse eestvedajad alati kohaliku omavalitsuse suhtumist ka päris negatiivsena, kuigi samas mitte ka soosivana või toetavana:

„Valla suhtumine on üsna positiivne, aga passiivne. Samas ei ole see suhtumine ka alati heatahtlik. Mõne vallalehes ilmunud terava loo peale on isegi paar korda vaibale kutsutud.“ (N Ess-soo Urvaste) Tsitaat viitab sellele, et kohalik omavalitsus ilmutab kohati omaaegset kontrollisoovi kohaliku kodanikualgatuse suhtes, mis takistab kohalikul võimul arendajatega häid suhteid hoidmast. Intervjuueeritavate hinnangul on sageli kohaliku omavalitsuse tegutsemises näha nägemust endast kui õige nägemuse omanikust.

„Aga vajakajäämine on see, et need asjad, kus linn tahab teha midagi, kus meil võib olla vastuarvamus või täiendused, siis neis asjades nii käbedalt ei pöördata meie poole, et vaadake, tegeleme ka selle küsimusega, kas tahate ka siin midagi öelda. See on võibolla see nõrk koht veel.“ (N Supilinn)

Keskkonnaministeeriumi suhtumine on intervjuueeritavate meelest valdavalt negatiivne, kuna tegemist on poliitilise asutusega – sealt ei tule keskkonnaliikumiste edendajatele adekvaatset tagasisidet:

„Kiirguskeskusest ja ministeeriumidest päris normaalseid vastuseid ei anta.“ (N Alliku)

Ministeeriumi suhtumist kodanikualgatusse iseloomustab kindlasti poliitilisus, mis on Eesti kontekstis väga oluline ja määrav tegur. Samas ei ole ministeeriumid ka kuigi avatud asutused:

„Keskkonnaministeerium on aga äärmiselt keeruline ja paljuski poliitiline asutus, mille huvide osas ei pruugi selgust ollagi.“ (M Nabala)

Avaliku võimu poolset suhtumist kodanikualgatusse iseloomustab barjääri olemasolu ning avalikkusele jääb mulje, et kohalik algatus on avaliku võimu kõrval vähetähtis mõjur, keda ei pea mingil kombel respektseerima või aktsepteerima:

„Avalikku tunnustust või toetust ametiasutused eriti ei taha anda.“ (N Ess-soo Urvaste)

4.2.3 Suhtumine meedias ja poliitikute poolne hoiak

Reaktsioon kodanikualgatusetele meedias (ajalehtedes, televisioonis ja raadios) ja poliitikute poolt on olnud mõne juhtumi puhul ulatuslikum. Osade juhtumite puhul on meedia kõneisikute reaktsioon olnud koguni negatiivne, kuigi meedia üldine suhtumine pole nii hukkamõistev:

„Minust on püütud maalida ajakirjanduses pilti kui intrigandist ja õelast vanamutist, kes ässitab küla üles. Tegelikult ma arvan, et sallivamat inimest nii inimeste, looduse kui loomade suhtes annab otsida. Pigem on mulle töös ette heidetud liigset headust klientide ja koostööpartnerite suhtes, kui mingit külma ja ülbet olekut.“ (N Alliku)

Mis väga hästi iseloomustab üldist meediapoolset suhtumist, on püüd leida tasakaalu kohalike elanike vastuseisu ja arendajate huvide vahel, kus lisaks kohalike elanike vastuseisule üritatakse näidata olulisena ka arendustegevuse positiivset mõju inimestele:

„Meedia ei ole muidugi asju päris niimoodi kajastanud, nagu oleks võinud. Ma saan aru, et nemad ei oska ka seisukohta võtta. Nad saavad aru, et külaelanikele ei meeldi, ei sobi ja nad

on mures, aga teisest küljest öeldakse, et kui igal pool hakatakse äritegevust takistama, siis mis sellest välja tuleb.“ (N Alliku)

„Tegelikult kujunesid välja ajakirjanikud, kes asja kajastasid. Vambola Paavo näiteks raius kogu aeg seda, et see, mida meie teeme, on täielik jama ja see, mida riik teeb, on hea.“ (M Laguja)

Samas mõne teise juhtumi näol (Jämejala pargi kaitsjad) on meedia poolne reaktsioon olnud igati positiivne ja kohalikule algatusele tunnustust avaldav:

„Ma täitsa tunnetasin, missugune jõud on meedial. Kõige rohkem toetas meid Eesti Päevalehest Toomas Kümmel, ta oli aruteludel alati kohal. Ja Eesti Raadio ja Kuku Raadio eriti tugevalt. Ja Sakala niikuinii. Ka siis kui oli vaja huumorinurka panna või aasta sündmust valida. See on muidugi super. Aga ka Ekspress ja Maaleht, BNS. Ja Villem Valme kirjutas, see avaldas ka suurt mõju. Aga kõige olulisem oli ikka see kord, kui Lauri Sommer mulle selle kirja kirjutas. See oli 2. jaanuar, Aktuaalne Kaamera käis kohal ja oli selline jõuetuse tunne, kui sealt pargist ära tulin. Külma oli ka ja mulle tundus, et nad ei saanud asjast eriti sotti. Tulin koju ja Lauri oli mulle selle kirja saatnud. See oli nii ilus.“ (N Jämejala park)

Poliitikute poolne suhtlemine on üldjuhul vähemalt väliselt soosiv ja mõistev, kuigi selle taga paistab kohaliku algatuse esindajate arvates olevat pigem poliitiline korrektsus kui siiras heasoovlikkus:

„Nad suhtlevad, ütlevad mulle küll tere, aga öeldakse, et kõik see värk kannab ühte käekirja ja vaadatakse kõõrdi.“ (N Alliku)

Sageli on poliitikute sekkumine kodanikualgatusse seotud ka partei eesmärgiga toetajaid partei ridadesse koguda. Intervjuudes on näiteid, kus parteide esindajad on üritanud kohaliku algatuse esindajaid partei hüvanguks kasutada:

„Mina kaudu tehti näiteks Mari Jüssile tööpakkumine, et tuleb välja töötada see niiöelda mingi harta, noh, need põhimõtted, mis seal roheline pealinna tiitli jagamise põhimõtted. (...) Ja siis ma Marile mingi aeg hiljem nagu rääkisin, eksju. Tema ütles, et tema ei tegele mingite parteipropagandaliste asjadega.“ (M Prussakov)

4.2.4 Kohalike elanike suhtumine kodanikualgatusse

Kui küsida, millist ja kui tugevat rolli omistavad kohalikud elanikud kodanikualgatusele, siis vastustest ei ilmne kõigi intervjuude puhul, et kodanikualgatus on üleüldine pääsetee arendustegevuse poolt tekitatud probleemidele ja kahjudele:

„Mina olen mõelnud, et kui ELFi ja rohelist liikumist poleks, siis riigil oleks täiesti vabad käed teha ükskõik mida ta tahab.“ (M Laguja)

„Sellised seltsingud ja MTÜ-d on hästi vajalikud...“ (N Ess-soo Urvaste)

„Hästi palju on kodanikeühenduste õlul vallas.“ (N Ess-soo Urvaste)

Ilmneb, et algatuste eestvedajad ise on kodanikualgatuse võimalustes kindlad, ent samas – inimesed pole valdavalt huvitatud kodanikualgatusest ja passiivsus teiste elanike (loe: kodanikualgatusega end mitte siduva elanikkonna) hulgas näib olevat veel üsna tavaline. Mõnedest vastustest ilmneb ka kohalike inimeste ergutamise ja eestvedamise positiivset tulemust. Passiivsus on levinud peamiselt seal, kus pikka aega on puudunud eestvedajad ning pole inimest, kes koosolekuid korraldaks:

„Läksime laiali mõttega, et paneme pead tööle ja vaatame, mida teha saab. Uuel koosolekul nädala pärast otsustati valida esindus, kes infot vahetaks ja asjaga tegeleks.“ (N Alliku)

Intervjuudest tuleb samas välja ka mingit laadi laiem suhtumine, et alati ei tasu loota selle peale, et kodanikualgatus ajab asja ära või korraldab, vaid kõik algabki inimestest endist ja nende suhtumistest. Kodanikualgatus on lihtsalt kanal või moodus, kuidas oma keskkonnasäästlikku ellusuhtumist propageerida, et läbi ühenduse tegusamad olla. Mõnedes vastustes on suhtumist, et tegelikult ei pruugi kodanikualgatusel suurt rolli olla sel juhul, kui keskkonnateadvus üleüldiselt madal on või inimesed valdavalt passiivsed ning ükskõiksed on. Leitakse, et kohalik elanikkond võiks kohalike asjade otsustamisel senisest aktiivsem olla:

„Me kõik kanname vastutust oma tegude eest ja „maailma muutmine“ saab alguse iseendast. Oma suhtumiste, mugavuste ja muu sellise muutmisest.“ (N Ess-soo Urvaste)

„Tuleks anda kogukondadele suurem vastutus, ja maavalitsusele administratiivsed funktsioonid.“ (N Ess-soo Urvaste)

4.2.5 Keskkondlik kodanikualgatuse roll säästva arengu kujundajamisel

Kohalik algatus on tihedalt seotud ülemaailmse säästva arengu kontseptsiooniga ja selle rakendamisega lokaalsel tasandil. Inimesed, kes keskkonnakaitselisel eesmärgil arendustegevusse sekkuvad ning debatti ja arendajate koostööd kohaliku kogukonnaga nõuavad, lähtuvad põhimõttest, et kõigile võiks säilida inimväärne keskkond tulevikuks.

Asja üks külg on, millisena nähakse oma individuaalset rolli säästva arengu ja säästliku mõtteviisi kujundamisel. Üldiselt nähakse indiviidi rolli säästva arengu kujundamisel eelkõige eeskuju pakkuva ja omalt poolt väikse panuse andjana näiteks keskkonnasäästlikkusse (pakendite ringlus jne.):

„Seda on see prügilajuhtum ka tõesti palju mõjutanud, kuidas me ise suhtume oma jäätmetesse. Ilmselt me ei sorteeriks neid niipalju, kui seda asja poleks olnud.“ (N Laguja)

„Jogurtitopsid ja karbid peseme ära, neid on kuuri all terve virnatäis. Mahlapakke ja piimapakke on päris palju. Leivakilekotid ka. Ja mähkmed. Ehitusmaterjal ka praegu, seda praegu tohutult pakendatakse kilesse.“ (M Laguja)

Asja teine külg on, millisena kujutatakse kodanikualgatuse ja kogukonna rolli üleüldises mõttes säästva arengu kujundajana. Prussakovi nimelise rattaühingu eestvedaja Erko Valguga tehtud intervjuust tuli ilmsiks just see, et säästva arengu kujundamisel nähakse olulisena kodanikualgatuslikus korras tehtud teavitustööd ja vastuaktsioone avalikule ükskõiksusele – taolisi aktsioone ei saa korraldada individuaalselt ja üksinda. Eesmärgiks on panna inimesi mõtlema ka laiemalt kui üksnes enda heaolu ja ninaesise peale. Tuleb olla säästlikum, teisalt aga propageerida seda ka nendele, kes seda pole. Oluline on siin just inimeste mõtteviisi kujundamine ja nende eluviiside muutmine:

„(...) aga idee, mis meil on, on see et me peaksime mõtestama selle, mis on autoga liikumise tegelikult kulud, kes selle tegelikult kõik kinni maksab ja millisel määral see on mõttekas.“ (M Prussakov)

Säästev areng ei tähenda üksnes enda kodu ümbruse kaitset, vaid ka kogukonna ühisvalduse, nagu pärast kolhoosikorda sööti jäetud unikaalsed rannaniidud, kaitset ja hooldust, mille käigus säilitatakse keskkonda, mis ilma inimese kaasabitä oleks määratud hävingule:

„Osa kohti oli maha jäetud sellepärast, et kolhoosid neid enam ei vajanud või et masinate ja loomadega oli sinna võimatu juurde pääseda. Aga näiteks Häädemeeste-aluse rannaniidu kasutamine ühiskarjamaana lõppes sellepärast ära, et mingil hetkel neil inimestel lihtsalt ei olnud enam loomi, keda seal karjatada.“ (N Häädemeeste)

Kokkuvõttes tajuvad kohalike keskkonnaorganisatsioonide esindajad oma rolli säästva arengu kujundamisel elukeskkonna kaitsja ja arendaja ning rohelises mõtlemises eeskuju pakkujana, aga ka kogukonna koondaja ning motiveerijana säästlikult tegutsema:

„Inimesed said aru, et looduskaitse kaudu on maapiirkondades võimalik väga hästi elu edendada. See ei ole sugugi ainult keeldude kompleks, kus mitte midagi teha ei või ja mis piirab arengut. Vastupidi, ta annab võimalusi.“ (N Häädemeeste)

„(...) nii ongi ainuõige, et kohalikud inimesed (ja ka kohalikud omavalitsused) seisavad oma kodukandi eest. Kui nii oleks igal pool, siis oleksid asjad rohkem tasakaalus. Sest see on meie kodukant – meie valikud ja meie vastutus. Kokkuvõttes saab seda laiendada kogu maailma hoidmisele, arvestades omavahelisi seoseid. See, kui ma sõidaksin pidevalt lennukiga näiteks Saksamaale keskkonda kaitsma, on kokkuvõttes keskkonnale kahjulikum kui saadav kasu.“ (N Urvaste Ess-soo)

„Tuleks anda kogukondadele suurem vastutus, ja maavalitsusele administratiivsed funktsioonid.“ (N Ess-soo Urvaste)

4.2.6 Alapeatüki kokkuvõte

Üldiselt on arendajatepoolne suhtumine keskkondlikkusse kodanikualgatusse negatiivne: arendajad suhtuvad kodanikualgatusse kui takistavasse nähtusesse ning kohalikesse elanikesse kui tülikatesse segajatesse. Selle ilmeks näiteks on dialoogi vältimine kohalike elanikega ning nendega mitteamvestamine projektide kavandamise etapis.

Kohaliku omavalitsuse ja ministeeriumi suhtumine on aga pigem ükskõikne kui otseselt takistav. Ohtralt on näiteid toodud just vallaametnike passiivsusest, mis viitab sellele, et kohalik omavalitsus ei taju valla elanike probleeme enda probleemidena. Omavalitsuste poolne suhtumine on kodanikualgatusse sageli sarnane arendajate suhtumisega: reaktsioon liikumistesse omavalitsuste, ministeeriumi ja arendajate poolt on üldjoontes negatiivne või tauniv. Keskkonnaliikumise edendajatesse suhtutakse kui tülikatesse segajatesse, ilma kellela oleks uute arendustegevuste kavandamine ilmselt tunduvalt lihtsam.

Keskkondliku kodanikualgatusse kajastamine meedias on siiski pigem positiivne, kuigi sageli esineb respondentide sõnul vale või kallutatud kajastamist – arendustegevust üritatakse mingil kombel õigustada, et ka keskkondliku kodanikualgatusse poolt süüdistatavale sõna anda. Näiteid on niihästi meedia positiivsemast suhtumisest kui ka negatiivsest suhtumisest.

4.3 Soodustavad ja takistavad tegurid keskkondliku kodanikualgatuse realiseerimisel

4.3.1 Keskkonnaorganisatsioonide taktika kohaliku keskkonna kaitsmisel

Oma keskkonna kaitsmisel on keskkonnaliikumised edu saavutanud aktiivsuse ja teadlikkusega oma õigustest ja võimalustest antud seaduste piires. Paljud vastused viitavad just sellele, et peab olema kursis juriidiliste terminitega ning kõikide seaduse nüanssidega. Aidanud on aktiivsus asjaajamises ja teavitamises ning järjekindlus oma eesmärkides:

„Tegutseme enam-vähem kõigil tasanditel, aeg-ajalt käime ka linnavalitsuses rääkimas.“ (M Prussakov)

Paljud kohaliku algatuse eestvedajad on oluliseks pidanud just oma tegevuse tutvustamist ja selgitamist inimeste hulgas, et kaasata tegevusse rohkem kohalikku elanikkonda:

„Mina olen aru saanud, et kui ei räägi inimestele ainult piirangutest ja keeldudest, mida klassikaliselt looduskaitsega seostatakse, vaid sellest, mida on võimalik saada, kui loodus on heas seisundis, siis tuleb rahvas päris kenasti kaasa. (...) Leiti, et kui vähegi võimalik, tuleks võtta kariloomad, osta hooldusmasinad ja kraavisüsteemid korda teha. Neid mõtteid me arvestasime ja kokkuvõttes aitasid just kohalikud inimesed meil õigeid otsuseid teha.“ (N Häädemeeste)

Liikumised on oma kodukoha keskkonna kaitsmisel kasutanud ka õiguste ja seaduste läbi surumise või välja noppimise taktikat:

„Mingisugune õiguslik vihmapari on ikkagi saadud sinna. Võib ju öelda, et selle maja nurk, katuseviil või aken ei meeldi, aga kui ei ole õiguslikku raamistust, mille alusel neid asju nõuda, siis saadetakse meid pikalt.“ (M Supilinn)

Supilinna seltsiga tehtud intervjuus tuuakse positiivsena esile lisaks taktikat olla linnavalitsusega suheldes järjekindel ja aktiivselt oma nõudmistega peale käiv:

„Muide lammutustega on meil küll hästi läinud, tänu meie aktiivsele pahandamisele on kaks maja praegu alles jäänud – see Supilinna kõige vanem maja – Herne 34...“ (N Supilinn)

Ilmneb, et tänu aktiivsusele on suudetud oma tegevusega linna vastuseisust ja ignoreerivast suhtumisest läbi murda, mis aga viitab omakorda taaskord sellele, et laiemalt ühiskonnas, eelkõige aga omavalitsuste esindajate hulgas valitseb kodanikualgatuse suhtes paljuski ükskõikne hoiak, nagu tõdesin eespool ka kodanikualgatuse legitiimsust käsitlevas alapeatükis. Omavalitsuste ametnikud on harjunud rahvapoolse passiivsusega ega võta seetõttu kodanikualgatust ka eriliselt kuulda. Aitab taktika, kus üritatakse sellist suhtumist ja hoiakut läbi endast pidevalt märku andmise murda, nagu linnavalitsuses või vallavalitsuses enda seisukohtade tutvustamine, juriidiliste õigustega tutvumine ja vajadusel ka kohtusse pöördumine.

Kodanikualgatusliku liikumise näol oma kodukoha keskkonna kaitsmisel peavad intervjueeritavad mitmes vastuses oluliseks eeskätt aktiivsust ja soovi, et ametnikud, arendajad ja kohalikud elanikud näeksid enda kõrval lisaks majanduslikele huvidele ka loodust ja keskkonda. Ühest küljest on oluline võimalikult paljude kohalike elanike toetus ja initsiatiiv, teisalt aga ka riigipoolse seadusandluse olemasolu ning laiem keskkonnateadlik ellusuhtumine kohalikus kogukonnas ja väljaspool seda.

4.3.2 Kohaliku omavalitsuse ja arendajate vahelised suhted

Kohaliku omavalitsuse ja arendajate vahelist koostööd tõlgendatakse erinevalt, sõltuvalt juhtumist. Valdavalt on intervjueeritavate sõnul kohalik omavalitsus arendustegevusse pigem soosivalt suhtuv, nagu tuleb välja näiteks Kagu-Eesti regionaalprügila vaidlustanud Veidenbaumide juhtumist: Guido Veidenbaum toob näiteid sellest, kuidas volikogu töö seisneb vaikimises ja otsuste tuimas vastuvõtmises ning arendajatel on vabad käed tegutsemiseks, kuna ka kohalikud elanikud planeeringutest ja arendusplaanidest ei huvitu:

„Kohati tundub, et vallas ei olegi muid inimesi, kui Laguja omad. Kui valla üldplaneeringule keegi muu kui Laguja elanikud ettepanekuid ei tee, siis võib tõesti öelda, et kedagi see ei koti. Täpselt samad huvigrupid, kes planeeringut teevad, on nii volikogus kui ka vallavalitsuses. Üksikisikute algatus täiesti puudub. Ses mõttes on kuidagi kurb, sest üldplaneering on päris oluline asi.“ (M Laguja)

Tsitaat viitab sellele, milles võib olla tingitud arendajatepoolne ignoreeriv hoiak keskkondliku algatuse suhtes: eeldatakse, et enamus inimesi üldplaneeringust ei huvitu ning üksnes väike seltskond võitleb vastu.

Kohaliku omavalitsuse ja arendaja vahelistesse suhetesse suhtutakse ka kui arendajale kasulikesse, kuid omavalitsusele kahjulikesse. Intervjueeritava Kaarel Kasemetsa arvates on kohalik omavalitsus suhtes arendajaga halvemas positsioonis ning sellest tulenevalt otsustatakse kergelt planeeringute üle:

„Ühelt poolt tuleb ette, et paljudel otsustajatel ja ametnikel puudub vajalik haridus, aga teine ja vähem välja toodud põhjus on see, et julgust kogukonna huve kaitsta on vähevõitu. Arendaja kaitseb oma ideid ja huve juristide abil, aga paljudes meie omavalitsustes tihti peale puudub pädev inimene, kes piisavalt seadusi tunneks ja sellele survele vastu oskaks astuda. Veider on see, et jaatavat otsust ei pea argumenteerima, küll peab seda aga tegema, kui mõnele arendusalgatusele tahetakse eitavat vastust anda. Probleemiks on ka, et omavalitsuste rahakott ei võimalda professionaalide ülalpidamist ja seetõttu tellitakse võimalusel abi väljastpoolt. Omavalitsuste kergelt antud heakskiitvad otsused on viinud olukordadeni, kus detailplaneeringuga püütakse seadustada omavoliliselt valmishitatud hoonet ehituskeelualal või kümnete meetrite pikkust rajatist rannikumeres.“ (M Saaremaa)

Paljust vastusest nähtub, et arendajate suhtes ollakse kohalikes omavalitsustes positiivselt meelestatud just pragmaatilisel kaalutlusel, et lihtsam on arendajatega häid suhteid hoida kui neile vastu töötada ja nende tegevust takistada:

„Olen nii vallas kui keskkonnateenistuses puutunud kokku ka sellise selgitusega, et midagi arendajale lubada on lihtne – tuleb vaid jälgida, et dokumendid oleksid korras ja anda oma nõusolek. „Ei“-ütlemine eeldab aga mahukat põhjendust ja ametiasutus peab olema valmis ka näiteks selleks, et arendaja kaebab ta kohtusse.“ (N Ess-soos Urvaste)

On ka selliseid intervjuude vastuseid, kust tuleb ilmsiks, et omavalitsuse ja arendajate vaheline koostöö on nii hea, et sisuliselt võiks omavalitsuse ja arendaja vahele tõmmata võrdusmärgi. Siin kerkib teisalt küsimus võimu funktsioonidest ja demokraatiast, sest omavalitsus peaks intervjueeritavate sõnul kõiki osapooli, ka kohalikku algatust kuulama:

„Omavalitsused toimivad kohati äriühinguna. Töötab sellena. AS Pärsti vald firma juhataja on vallavanem. Siis oleks asi arusaadav. Äris tehakse niimoodi, see on loogiline. Aga omavalitsus – tekib küsimus, et keda te siis valitsete? Äriühing esindab iseennast, omavalitsusel on teised funktsioonid.“ (M Jämejala park)

4.3.3 Keskkondliku kodanikualgatuse suurimad takistajad

Kodanikualgatust takistavad edasi viimast kõigepealt mitmed sise- ja organisatsioonilised probleemid, nagu teadmiste nappus, juriidiliste terminite keerukus ja nende mittetundmine, seaduste ebamäärasus või mitmeti tõlgendavus, rahaliste ressursside nappus:

„Jah, need juriidilised terminid... Alguses kui me lugesime seda esimest vaiet, mille Kärt Eestimaa Looduse Fondist koostas, oli tõesti nii, et loed kolm korda läbi, enne kui arusaamiseni jõuad.“ (N Ess-soo Urvaste)

Takistava asjaoluna kodanikualgatuse edendamisel mõjub just rahaline aspekt, nagu kohtukulude katmine ja spetsialistide nappus.

„Oleme kohturaha kogumiseks kaubelnud üritustel toidupoolise, käsitöö ja jõulukuuskedega.“ (N Ess-soo Urvaste)

Mõnest vastusest ilmneb, et suurimaiks takistusiks on ametnike vastuseis, millest aitab jagu saada ümbritsevate inimeste toetus ja enesekindlus:

„Mina olen õppinud hindama ümbritsevate inimeste toetust ja elukogemust. Ja õppinud suhtuma kriitilisemalt seadusandlusse ja ametnikesse.“ (N Ess-soo Urvaste)

Oma kodupaika kaitsvad inimesed seisavad sageli silmitsi arendajate või kohaliku omavalitsuse poolse ükskõikse hoiaku ning sellest tulenevate suhtlemisprobleemidega. Arendajatega suhtlemisest on toodud negatiivseid näiteid, kus kirjadele pole vastatud, arutelu ei toimu jne.:

„Alguses me leppisime kokku kohtumise, aga siis ta oli teada saanud, et rahvas on vastu. Ma olin juba Võrru sõitnud, kui ta helistas ja tühistas kohtumise.“ (N Ess-soo Urvaste)

Probleemiks oma kodupaiga kaitsmisel on intervjueeritavate sõnul samuti näiteks seaduste või kaitsealuste objektide puudumine, mis tingib selle, et inimesed peavad võitlema probleemidega, mida riikliku kaitsealuse objekti või kaitseala (iidne park, mererannik) staatuse ja tõhusama seadusandluse olemasolu korral poleks:

„Väljapääs oleks see, kui kultuuriministeerium võtaks täielikult Eesti hiied oma kaitse alla ja tunnistaks hiiekultuuri osana omakultuurist, vastuvaidlematult ja kooliõpikutest alates.“ (N Paluküla hiiemägi)

Oma kodukoha kaitsmisel on takistavaks üldplaneeringute puhul kiiresti ja tagaselja otsustuste tegemine, mille tulemuseks on, et keskkondliku algatuse edendajad peavad asja hakkama varakult uurima ning kiirelt sekkuma, mis polegi sageli nii lihtne. Nii mõnestki vastusest vaatab vastu jõuetuse tunne, kus otsuste tegemisel rahvaga lihtsalt ei arvestata:

„Lasteaia loo puhul saaks ka lähtuda sellest, et maja taga on veel puid ja nii edasi. Inimestele olid need puud tähtsad. Riiklik kaitse otsustas siin. Samas oli planeering juba kehtestatud ja puud maha minemas.“ (M Jämejala park)

„Eestis on praegu põhiliseks vastuväiteks, kui kusagil avalikkusega vastuseis tekib, et kõik on juriidiliselt korrektne. Rohkem lauseid ei pea pähe õppima.“ (M Jämejala park)

Takistavaks on ka rahva passiivsus ja lootusetusetunne – suhtumine, et „keegi teine“ tegeleb sellega või kõik läheb nii, nagu läheb. Paljudel inimestel on juba varasemast ajast jäänud harjumus mitte sekkuda sellesse, mida võimuesindajad otsustavad. Tundub isegi, et puudub võimalus ja vahendid ning üldse mõte sekkuda:

„On ka nii, et kui mingi probleem on, siis pöörduakse „roheliste“ poole. Et teie olete hakkajad, tegelege ka veel sellega. Aga igal inimesel tuleb ise seda vastutust ja kohustust tunnetada.“ (N Ess-soo Urvaste)

4.3.4 Alapeatüki kokkuvõte

Keskkondlike kodanikuorganisatsioonide tegutsemist arendustegevusse sekkumisel ja enda kehtestamisel takistavad paljuski endast sõltumatud ja välised faktorid: suhtlemisprobleemid arendajate ja omavalitsustega läbi käimisel, negatiivsed eelhoiakud, seaduste puudumine või kaitstava objekti puudumine kaitsealuse objekti staatusest. Kohalikus algatuses osalejad on tajunud passiivsust ja salatsemist arendajate poolt ning projektide tegemist tagaselja. Probleemiks on ka inimeste üldine passiivsus, arendajate üldine tendents lähtuda vaid omaenda kasust, mille käigus nad ei mõtle globaalselt või ühiskonna ja kogukonna huvidest lähtuvalt.

Mõnes vastuses öeldakse, et tänapäeval on kerge muutuda loodusest mitte hoolivaks ning üksnes kasumit taotlevaks inimeseks: keegi otseselt ei kohusta inimesi keskkondlikku kodanikualgatused edendama või selles osas aktiivsust üles näitama ning selle nimel raha kulutama. Samas ei kaitse sageli seadused inimesi arendustegevuse negatiivsete mõjude ja tagajärgede eest, mis võivad tekkida, kui inimesed õigeaegselt end ise ei kaitse. Lisaks on viimastel aastatel Eestis levima hakanud JOKK (juriidiliselt on kõik korrektne) mentaliteet, mis jätab seaduse mitmeti tõlgendatavuse just arendajatele ning takistab kohaliku kodanikualgatused arendustegevusse sekkumisel.

Lisaks takistavad keskkondlikku kodanikualgatused sisemised probleemid, nagu teadmiste nappus, rahaliste vahendite ebapiisavus ja seadusandluse mittetundmine. Kodanikuorganisatsioonide puuduseks on juristide ja spetsialistide puudumine, sest just nende najal saaks kodanikuühendused oma õiguste ja võimaluste kohta parema pildi.

Käesolevas alapeatükis uurisin ka seda, millised taktikad on aidanud keskkondliku kodanikualgatused edendamisel. Ilmnes, et aidanud on tavaliselt algatajate enda aktiivsus, tegutsemistahe, järjekindlus ja teadlikkus ning seaduste ja juriidiliste nüansside tundma õppimine. Kuna inimesed näevad kodanikualgatuses peamist ja sageli ainsat võimalust, kuidas oma õigusi kaitsta arendustegevuse eest, siis tuleb loota vaid omaenda initsiatiivikuse ja tegutsemistahte peale. Samas ei piisa ka üksnes seaduste tundmisest: olulised on informeeritus, suhtlemisoskus ja oskusteave. Seetõttu võib taktikaks lugeda ka seda, kui mõned kohaliku algatused eestvedajad kuuluvad kohaliku vallavolikogusse, kus neil on parem positsioon ja ülevaade planeeritavatest arenduslikest tegevustest.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Käesoleva bakalaureusetöö analüüsisosas uuritud intervjuudes antud vastuste kaudu jõudsin järeldusena eeskätt selleni, et kohalike keskkonnaorganisatsioonide näol ilmneb väheste inimeste tahe ja soov kohalikku keskkonda kaitsta ning silmitsi seistakse mitmete takistavate faktorite ja asjaoludega, mis algatust pidurdavad või muudavad selle ebaefektiivseks.

Üks takistavatest faktoritest on üldine vähene aktiivsus külaelanike hulgas. Respondentide antud vastustes osutatakse, et inimesed on valdavalt Eestis veel kinni Nõukogude ajale iseloomulikus ühiskonnamudelis, kus otsustavad pigem omavalitsused kui elanikud. Ka kohaliku omavalitsuse toimimine on mõne respondendi arvates endisaegadega sarnane.

Teiseks takistajaks on dialoogi või koostöö puudumine arendajate ja kohaliku kogukonna vahel, mis on teinud oma ruumi kaitsest justkui väheste inimeste erahuvi, kellel tuleb oma vahendeid ja ressursse kulutades üksipäini arendus- ja majandustegevusega ebavõrdset võitlust pidada, ilma lootmatagi kohaliku omavalitsuse või riigi piisavale kaasabile.

Muidugi ei saa mööda minna ka mitmetest sisemistest ja organisatsioonilistest probleemidest, mis ilmnevad kohaliku keskkondliku algatuse tegutsemisel, nagu rahaliste ressursside nappus või juriidiliste terminite vähene tundmine, mis samuti takistavad arendustegevusse sekkumisel ja oma sõna maksma panemisel või kaasa rääkimisel.

Käesolevas bakalaureusetöös püstitasin ka uurimisküsimusena, mis on kodanikualgatusele aega ja raha kulutavate inimeste motiivideks. Ühest küljest on selleks inimeste valmisolek oma elukohta puudutavates asjades kaasa rääkida, teisest küljest aga lähedane suhe keskkonnaga, mida aitab suurendada rahvapärinus ja loodusearmastus. Soo või pargiga seotud legend osutub sageli olulisemaks arendustegelaste poolt lubatud hüvedest, mida kogukonnale arendustegevusega lubatakse. Kuid motiiviks on ka kodaniku julgus: ei taheta, et keegi võõras kohalikku asja edendab, vaid soovitakse, et iga üksiku kohaliku inimese või neid koondava kogukonna panus oluline oleks planeeringutes ja keskkonnaküsimustes.

Mingis mõttes on keskkondliku algatuse tõhususest rääkimine Eestis hetkel keeruline küsimus: Eestis pole veel päris üle saadud negatiivsest Nõukogude aja pärandist, passiivsest suhtumisest looduse hävimisse majandustegevuse laastava mõju tõttu. Samas aga on juba

peale tungimas ka uus loodusvaenulik tendents: looduse suhtest ükskõikne neoliberalism ja äritegevus, mille käigus lähtutakse kitsastest ärihuvidest. Ent kõige selle kõrval tõusevad maailmas ka üha enam päevakorda keskkonnaprobleemid ja kliima soojenemise küsimused, mis sunnivad siiski Eestiski senisest enam looduse ja elukeskkonna säilimise peale mõtlema.

Küsimus on ka üldisemas Eesti riigi kursis ja kodanikualgatuse rollis siinses elukorralduses ning kohas siinses ühiskonnas ja selle arengus. Kuigi palju sõltub inimeste endi aktiivsusest, peab siin ka õigusruumi näol ja riigivõimu tasandil olema inimeste jaoks kaitsev sfäär.

Olles jõudnud Euroopa Liidu liikmesmaa staatusesse ning üha enam sulandudes ka Lääne kultuuriruumi, tuleb minu hinnangul ja soovitusel Eestilgi hakata võtma senisest rohkem päevakorda läänelikke ja üleeuroopalisi debatte keskkonda ja maailma riikide ebavõrdsust puudutavatel teemadel, mitte üksnes majanduse hea või halva käekäigu üle arutleda. Sealjuures on üks asi tegeleda Eestit puudutavate keskkonnaprobleemide ja arendustegevusega kaasnevate (keskkonnale ja tervisele endast kujutavate) ohtudega (steriliseerimiskeskus, prügilad, ranniku arendamine), teine asi on aga osalemine ülemaailmses keskkonnakaitses. Aafrika, Aasia või Lõuna-Ameerika probleemide lahendamises võiks osaleda ka Eesti. Miks mitte eeldada, et kohalik keskkonnakaitseline kodanikualgatus võiks rahvusvaheliste kontaktide ja piiriülese koostöö abil Eestis tegusam olla.

Eesti on eelkõige avatud riik ning läänest tulevate eeskujude ja kontaktidega, eelkõige aga Euroopa Liitu ning sealsetesse komisjonide töösse kuulumisega seoses jõuavad siia üha enam ka üleeuroopalised keskkonnateemad ja avalikud debatid arendustegevuse küsimustes. Üha enam räägitakse maailmas ka säästvast arengust: kodanikualgatustki tuleks koos käsitleda säästva arengu mõistega. Paljuski on tegelikult ühiskonna suhtumine ja inimeste aktiivsus kinni ühiskonna küpsuses – selles, kui levinud või tajutav tavalisele külainimesele säästva arengu kõikehõlmav kontseptsioon üldse on? Inimesed peaksid tunnetama, miks on oluline keskkonda ja arendustegevust puudutavates küsimustes kaasa rääkida. Näiteks on üldplaneeringud küll sageli omavalitsustes rahvale tutvumiseks väljas, kuid inimestel puudub initsiatiiv, tahe ja võib-olla ka informatsioon, et nendega tutvuda, mistõttu asutakse omavalitsustes arendustegevust teostama ja toetama ilma rahvapoolse üldise nõusolekuta.

Säästva arengu definitsioonile on muidugi ka kriitiliselt vaadatud, kuid oluline on arutelu säästva arengu erinevate tõlgenduste ja võimaluste üle, mitte niivõrd kontseptsioon. Kui Eesti külakogukonda ja perifeeriaaladele jõuab debatt säästva arengu üle, siis võime rääkida ka säästva arengu võimalikkusest Eestis.

Üritasin uurida käesolevas bakalaureusetöös, kas inimesed saavad midagi ära teha oma keskkonna kaitsmises majandustegevuse eest. Vastus sellele on, et võimalused võiksid olla suuremad ning seadusandlus kohaliku elaniku jaoks soodsam. Loodetavasti olukord paraneb Euroopa Liitu kuulumise ning inimeste keskkonnast huvitumise suurenemise läbi.

Kohalik algatus on sõltuv aga ka ühiskonna üldisest arengutasemest ja demokraatiakogemusest ning paljudest intervjuuvastustest ilmnas, et need on Eestis jätkuvalt tunduvalt madalamal tasemel kui nii mõnegi Lääne-Euroopa vanema demokraatia puhul.

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös uurisin, millises seisus on Eestis hetkel keskkonnakaitseline kodanikualgatus kohalike keskkonnaorganisatsioonide ja keskkondlike algatuste eestvedajate hinnangutel. Uurisin, kuidas on eemaldatud siinmail Nõukogude aja riigikorrale iseloomulikust passiivsusest ning ükskõiksusest üldise ümbritseva keskkonna suhtes. Samuti uurisin, mida arvavad kohalike keskkonnaalgatuste eestvedajad oma ruumi kaitse võimalustest ja takistustest ning omavalitsuste ja arendajate poolsetest hoiakutest ja suhtumisest.

Teooria osa esimene pool kirjeldas, kuidas kodanikualgatus Eestis tänasesse päeva on jõudnud ning missugused faktorid mõjutavad siinse kodanikualgatuse olukorda ja arenguid just Eesti konteksti silmas pidades: Nõukogude Liidu mõju, ebastabiilsed üheksakümnendad ja elanike passiivsus. Mitmete teoreetikutele tuginedes viitasin Eesti kodanikualgatuse mahajäämusele läänega võrreldes ning tõin välja erinevad etapid, mis kodanikualgatuse arengus Eestis eristatavad on, jõudes lõppkokkuvõttes ka erinevate kodanikualgatuse edendamise nimel koostatud dokumentide ja strateegiateni.

Teiseks lähenesin teooria osas keskkondlikule algatusele kodanikualgatuse ja säästva arengu vahelise seose tutvustamisest. Tõin välja üldise säästva arengu kontseptsiooni ja seejärel ka mõned olulisemad säästva arengu käsitlused. Selle kaudu ilmnas, et enda ruumi kaitse ongi eelkõige tihedalt seotud säästva arengu mõistega: küsimus on selles, kuidas nähakse omavahel sobituvat inimest, loodust ja majandust – millist säästva arengu tõlgendust peavad oluliseks näiteks arendustegevuse pooldajad, millist aga oma kodupaika kaitsvad keskkonnaorganisatsioonide esindajad. Ilmnas, et erinevate tõlgenduste vahel on sügav vastuolu, mis on viinud kriitikani säästva arengu suhtes üleüldiselt. Samas tuleb tunnistada, et Eesti Säästva Arengu Riiklik Strateegia on üritanud ülemaailmset säästva arengu kontseptsiooni Eesti konteksti kohaldada.

Kolmanda teemana leidis teoreetilises osas käsitlemist kohalik algatus maailmas ja keskkonnaorganisatsioonid Eestis, kus viitasin erinevatele ülemaailmsetele tendentsidele oma ruumi kaitsmisel (*NIMBYd*) ning tõin seose ka Eesti kohalike keskkonnaorganisatsioonidega.

Analüüsimetodina kasutasin oma bakalaureusetöös kvalitatiivset kontentanalüüsi, mille käigus uurisin kogumiku „Keskkond ja kodanikualgatus“ jaoks tehtud intervjuusid, kus intervjuueeritavateks on kümme kohaliku keskkonnaorganisatsiooni või keskkondliku kodanikualgatusliku aktsiooni aktiivsemat eestvedajat ja esindajat. Analüüsi osa viisin läbi kolmes järgus, lähtudes ka uurimisküsimuste jagunemist kolmeks. Uurisin kõigepealt, millised on peamised põhjused ja motiivid, miks inimesed oma keskkonda kaitsevad, mille käigus ilmnes, et peamised motiivid on kohatunnetusaspekt ja soov olla aktiivsem oma kodukoha küsimustes kaasa rääkimisel ning tahe keskkonnaküsimustes kaasa rääkida. Teises analüüsis osas uurisin intervjuuvastustest, milline on kodanikualgatuslegitiimsus Eestis, jõudes järeldusele, et suur vajakajäämine on Eestis seadusandluses ning inimeste kaitses arendustegevuse mõju eest kohaliku omavalitsuse poolt: omavalitsus ei näe rahva probleeme sageli enda probleemidena. Kõige lõpuks uurisin peamisi soodustavaid ja takistavaid tegureid, mis keskkondlikku kodanikualgatuslegitiimsust Eestis mõjutavad, kus ilmnes, et takistavad mitmed suhtumuslikud ja kommunikatsiooniprobleemid ning soodustav tegur on vaid inimeste endi aktiivsus ja informeeritus. Iga analüüsi alapeatüki lõppu on toodud ühtlasi alapeatüki kokkuvõtteid.

Olulisemate uurimisjäreldustena leidsin, et keskkondlik kodanikualgatus on Eestis toimiv üksnes teatud osa aktiivsemate kogukonnaliikmete tõttu, kel on võimalused, tahe ja informatsioon keskkonda kaitsta, kuid ilmneb olulisi takistusi nende tõhusas töös, nagu teiste külaelanike passiivsus ning vallaametnike ükskõiksus. Keskkondlik kodanikualgatus on Eestis sõltuv ka kodanikualgatuslegitiimsusest ühiskonnas ning keskkonda ja kogukonda kaitsva seadusandluse olemasolust.

Kohalike keskkonnaorganisatsioonide hinnang kodanikualgatuslegitiimsusele ei ole päris negatiivne või üksnes probleeme tajuv, kuid intervjuueeritavate sõnul oleks Eestis vajalik rahva ja võimusest aktiivsem koostöö. Üksnes tõhus koostöö ametnike ja kohaliku kogukonna vahel tagab keskkondliku algatuslegitiimsuse tõhusa toimimise Eestis.

SUMMARY

In the current research work I studied in which condition is local communities' environmental civil action in Estonia by analyzing the interviews which were made with activists of local environmental organizations. I studied how far is nowadays' Estonia from the attitude towards environment which characterized and was typical to this country in the era of Soviet Union. I studied as well what do the activists of local environmental organizations think of possibilities and impediments of environmental movements and local communities' will to protect their own space from business interests, and what do they think of attitudes of local government's personal and businessmen towards environmental actions.

In the theory I described how the civil society has reached to current situation in Estonia and which factors have mostly influenced current situation of civil society, especially how has the Soviet Union influenced Estonian civil society and the activity in political engagement of Estonian people. I referred to many theorists who have insisted upon the backwardness of Estonia's civil society if to compare Estonia with many Western democracies. I referred to some current documents and strategies of civil society which have been passed by the state of Estonia.

In the second part of theory block I moved closer to local civil action as the main topic of current research by introducing to links between civil society organizations and global sustainable development definitions. I introduced to the global conception of sustainable development and some more important ways of interpretations. It appeared that the environmental protection of someone's private sphere is directly linked to global sustainable development conception: the question is how does different people see the connection between three parts of sustainable development – economy, society and environment. It appeared as well that there is a deep gap between different interpretations of sustainable development and that there is a critical point of view towards sustainable development by many theorists. But we have to recognize that there is a Sustainable Development Strategy of Estonia's state as well which was passed few years ago.

The third part of theory concentrated on the local communities' movements in the world and environmental organizations in Estonia. In this part I referred to global tendencies of people to

protect environment and local community's own space (NIMBY-movement) and I see connections between global action and environmental organizations in Estonia.

In the analyses I used the method of qualitative content analysis to investigate the interviews with some most known local environmental organizations' members. I studied the point of view of local environmental organizations' members' attitude towards situation of civil society and civil action in Estonia. The interviews were made in 2006 with ten local environmental organizations. I did this analyses part of research work in three different blocks as I had three different research questions. My first research question asked what are the main reasons and motives of those people standing for their own environmental space or for their community. It appeared that the main reason and motive is usually the feeling of belonging to a place and community and a good will to be active in environmental questions. In the second part of analyses I studied which is the legitimacy of local civil action in Estonia. I concluded that there are still big problems in legitimacy of civil society and voluntary action and there are many laws missing to protect local community from invasion of economic action. In the third part of analyses I studied which are the main helping factors and impediments for the local environmental movements. I concluded that there are many communicative and attitude problems in relations between local communities and economic interests and local governments. In the end of each part of the analysis there are main conclusions of the part as well.

The main conclusions of my research are the following: local environmental movement in Estonia depends on the activists and informed local citizens who have the will and ability to stand for their interests. There are serious impediments in the work of these local civil actions and environmental movement. The local environmental civil action in Estonia depends on the legitimacy of civil organizations in the society and it depends also on the existence of laws and directives concerning local community's actions' rights.

The evaluation of local environmental organizations on the civic activity in Estonia is not negative nor are they seeing only problems. But still there is strong need to improve the relations between local politics and local people. Only the effective relations between the decision makers and the communities would make environmental action effective.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Ahas, R & Leetmaa, K.** (2005). Uusurbanismi ja kompaktilinna kontseptsioonid säästva linnaplaneerimise lähtekohana. A. Roose (toim.) *Keskkonnasäästlik planeerimine ja ehitus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Alapuro, R.** (2007). Vene ja Eesti kodanikuühiskonna diskursuse võrdlev analüüs. E. Rikmann (toim.) *Algatus, osalus ja organisatsioonid*. Tallinn: Avatud Eesti Fond, Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Castells, M.** (2001). *The Power of Identity*. Massachusetts; Oxford: Blackwell.
- Cohen, L. J. & Arato, A.** (1995). *Civil Society and Political Theory*. Cambridge; Massachusetts; London: MIT Press.
- Hermansson, H.** (2007). The Ethics of NIMBY Conflicts. *Ethical Theory & Moral Practice*, Volume 10, nr 1, February, lk 23-34, kättesaadav <http://springerlink.com/content/g137577p54681356/fulltext.html> külastatud 01.05.2008.
- Hopwood, B, Mellnor, M & O'Brien, G.** (2005). Sustainable development: mapping different approaches. *Sustainable Development*. 13, lk 38-52, kättesaadav <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/109898010/PDFSTART> vaadatud 03.05.2008
- Joons, S.** (2007). Uute mittetulundusühenduste organisatsiooniline küpsemine. E. Rikmann (toim.) *Algatus, osalus ja organisatsioonid*. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
- Kallio, T. J., Nordberg, P., Ahonen, A.** (2007). 'Rationalizing Sustainable Development' – a Critical Treatise. *Sustainable Development*. Volume 15, Issue 1, p 41-51. Kättesaadav <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/112696205/PDFSTART?CRETRY=1&SRETRY=0> vaadatud 19.03.2008.
- Keerbergh, L.** (2006). *Keskkond ja kodanikualgatus*. Tartu: Eesti Roheline Liikumine.
- Keskkonnaministeeriumi kodulehekülg.** Tegevusvaldkonnad. Säästev areng. (2008). <http://www.envir.ee/2853> 18.01.2008.
- Kiisel, M.** (2007). *Eesti Rohelise Liikumise strateegia toormaterjal*. Tartu.
- Kingsnorth, P.** (2004). Nimbys are the true democratic heroes. *Newstatesman*, May, 3rd. lk 22-24.
- Kokovkin, T.** (2004). Biosfääri kaitseala kogemus. Säästev areng ehk 20. sajandi muinasjutt. T. Kokovkin (koost.) *Kohtumispaid*. Kärdla: Uurimiskeskus Arhipelaag.
- Kokovkin, T.** (2004). Kuidas teha biosfääri kaitseala. T. Kokovkin (koost.) *Kohtumispaid*. Kärdla: Uurimiskeskus Arhipelaag.
- Lagerspetz, M.** (2007). Oligarhia raudne seadus Eesti kodanikuühiskonnas. E. Rikmann (toim.) *Algatus, osalus ja organisatsioonid*. Tallinn: Avatud Eesti Fond.

Lagerspetz, M., Trummal, A., Ruutsoo, R., Rikmann, E. (2004). Non-profit sector and the consolidation of democracy: studies on the development of civil society in Estonia. Tallinn: Kunst.

Lagerspetz, M., Rikmann, E. & Ruutsoo, R. (2007). Sissejuhatus: kaks aastakümnet kodanikualgatust, poolteist aastakümnet kodanikualgatuse uurimist Eestis. E. Rikmann (toim.) *Algatus, osalus ja organisatsioonid*. Tallinn: Avatud Eesti Fond.

Luloff, A.E., Albrecht, Stan L., Bourke, L. (1998) Nimby and the hazardous and toxic waste sitting dilemma: the need for concept clarification. *Society & Natural Resources*. Jan/Feb, Vol. 11, Issue 1, lk 67-81. Vaadatud internetis: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=104&sid=49b152cd-e3cb-40dd-94fa-3dbd19d22972%40sessionmgr107> Vaadatud 25.05.2008.

Mardiste, P. (2006). Eesti keskkonnaiühenduste ülevaade: uuringu kokkuvõte. Tartu.

Mayring, P. (2004). *Qualitative Content Analysis. A Companion to Qualitative Research*. U. Flick, E. von Kardorff & I. Steinke. London. SAGE Publications Ltd, lk 266-269.

Noor, K. (2007). Avaliku ja mittetulundussektori koostöökokkulepped: Eesti näide. E. Rikmann (toim.) *Algatus, osalus ja organisatsioonid*. Avatud Eesti Fond. Tallinn.

Rikmann, E. (2003). Avamisest mõistmiseni: kodanikeühiskonna olemus ja võimalused. M. Lagerspetz, A. Trummal, R. Ruutsoo, E. Rikmann, D. Liiv (toim.) *Tuntud ja tundmatu kodanikeühiskond*. Avatud Eesti Fond: Kunst, lk 17 & 21.

Uurimuse raport: **Rikmann, E., Ümarik, M., Joons, S., Lagerspetz, M.** (2005). Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis: organiseerumise struktuur ja ressursid. Uurimuse raport. Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut. Tallinn.

Rikmann, E., Ruutsoo, R. (2003). M. Lagerspetz, A. Trummal, R. Ruutsoo, E. Rikmann, D. Liiv. (toim.) Kodanikeühiskonna müüdid. *Tuntud ja tundmatu kodanikeühiskond*. Avatud Eesti Fond. Tallinn.

Sustainable Development:

http://www.ace.mmu.ac.uk/eae/Sustainability/Older/Sustainable_Development.html.
Külastatud 18.03.08.

Säästev Eesti 21. (2005). Eesti säästva arengu riiklik strateegia. Eesti keskkonnaministeerium: Tallinn . Vaadatud Internetis: www.eti.ee/user_upload/se21_riiklikstrateegia.pdf Vaadatud 18.03.08.

Toomere, T. (2007). Kodukant Lõuna-Eesti külas. E. Rikmann (toim.) *Algatus, osalus ja organisatsioonid*. Tallinn: Avatud Eesti Fond, Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Trummal, A. & Lagerspetz, M. (2003). Eesti kodanikeühendused täna. M. Lagerspetz, A. Trummal, R. Ruutsoo, E. Rikmann, D. Liiv (toim.) *Tuntud ja tundmatu kodanikeühiskond*. Avatud Eesti Fond: Kunst.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu Supilinna Seltsi asutajate Aliis Liini, Heiki Valgu ja Ergo-Hart Västrikuaga

Kui algusest pihta hakata, siis kas enne seltsi oli ka juba inimesi, kes sarnast asja ajas või tekkis ta kuidagi äkitsi, mõttega, et nüüd tuleb hakata tegutsema?

Aliis: Tegelikult osade kultuuriinimeste peades oli see mõte juba õige mitu aastat enne olnud – seda veeretaskid Merca, InBoil, Toomas Kalve ja natuke hiljem Aleksander Sünter. Mingi hulk inimesi käis ikka õlut joomas, või niisama koos istumas ja unistamas, et Supilinnas ilmsesti on neid ühe mõttelaadiga inimesi, kes võiksid koonduda ja koos midagi ära teha. Et see on ju Supilinn ja sellest peaks midagi erilist välja tulema. Päriskikalt mõeldi seda rada, enne kui võeti kokku ja tehti nende inimeste algatusel Supilinna päevad 2002. aasta aprillis. Päriskik palju tuldi kaasa ja päriskik hästi läks. Juba päevade ajal ja enne seda oli see ring palju suurem, kes mõtlesid, et seda asja ei peaks mitte jätma ühekordseks ürituseks, vaid tuleks hakatagi tegelema Supilinna asjadega üldisemalt, tema säilitamise, miljööväärtuse ja elu parendamisega. Siis tehti paar koosolekut, kus arutati põhiasjad läbi – näiteks et teha selts mittetulundusühinguna ja mis sinna põhikirja panna. Siis juba meilitsi kõik need inimesed suhtlesid ja mais oli asutamine.

Ergo: Mina mäletan seda Sünteri Sassi juttu 2002. aasta talvel või 2001. aasta sügisel, kui ta käis mul töö juures, Rahvaluule arhiivis ja käis küsimas Supilinna kohta juttusid või Supilinna kaarti, kus on legendid juures. Ja siis ta rääkis, et tahaks ikka Supilinna kulutuurfestivali teha.

Aga planeeringutega tegelemine ja linnavalitsusega suhtlemine tuli ka pärast seda kui selts moodustati?

Ergo: See tuli jah pärast seltsi.

Aga meilitsi suhtlemine oli enne seltsi?

Aliis: Hakati koguma kokku inimesi, kes võiksid seda seltsi luua. Põhiliselt suheldigi algul sel teemal, et kuidas me loome, keda kaasata ja diskuteeriti, mida põhikirja panna. Kasvõi see, et me määratlesime ära Supilinna laiemalt kui Tartu linn arvab, et Supilinn on. Need linnaosad on kuidagi niiviisi jagatud, et poolest Tähtvere tänavast näiteks ei ole Supilinn ja poolest Kroonuaiast ja et lõpeb siin kohe Kauna tänavaga ära. Need piirid juba vaidlesime läbi, et mis on ajalooliselt Supilinn, mida meie käsitleme Supilinnana ja mis on see, mille eest me hea seisame.

Mitu asutajaliiget teil oli?

Aliis: asutajaliikmeid oli 43, Supilinnast 34 ja väljastpoolt Supilinna 9. See viimane oli see kamp, kes siin mõnikord käis ja leidis, et on väga hea ja väärtuslik koht. Algusest peale oli see liin, et see ei ole mitte ainult Supilinnas elavate inimeste ühendus, vaid Supilinna armastavate inimeste ühendus. Aga paratamatult päriskik paljud neist ka elavad Supilinnas, aga märkimisväärne on olnud ka nende inimeste hulk, kes asjasse väga hästi suhtuvad, aga ise on väljastpoolt.

Kui palju inimesi seltsis praegu on?

Aliis: seltsis on praegu 95 liiget, füüsilisi isikuid 93 ja kaks juriidilisest isikust liiget ka. Tartumaa Rahvakultuuri Keskseks ja osühing Gabro, kes on see firma, kes teeb neid hauakive seal Oa tänaval. Praeguse seisuga on neist Supilinnas elajaid 65 ja väljastpoolt

Supilinna 30 liiget. Nii et täitsa palju, kaks neist on veel välismaalased, kes on siia sattunud, leidnud, et väga vahva koht ja tahtnud seltsi astuda.

Kas ta ongi rohkem sõprade ja tuttavate ühendus?

Ergo: Ta ei ole mingi kitsas kildkond. Ta on inimeste rühm, keda ühendab miski – tunne, et see keskkond on midagi olulist ja on vajadus midagi selle hüvanguks ja väärtustamiseks ära teha, et seda lihtsalt niisama buldooseriga kokku ei lükataks. Ta on nagu sümbioos naabrivalvest, linnaosa hääletorust ja kodukandi liikumisest, selline vahevorm.

Kas töörühmad tulid ka kohe Seltsi loomisega või see edenes pärastpoole?

Aliis: Kas sa Heiki mäletad ka seda korda, kui me seal platsi peal koos olime?

Heiki: siis oligi neid töörühmi kõige rohkem, kui neid loodi ja paberi pääle kirja pandi. Kõik olid hirmsad aktivistid ja oli seitse toimkonda, kõigil olid kohe omad juhid ja liikmed. Pärast ei ole neid toimkondi enam kunagi nii palju olnud, kui siis oli paberi peale kirjutatud.

Aliis: täies mahus ta käima ei läinud, seal olid mõned toimkonnad, mis töötasid väga hästi. Tegelikult see olenes eelkõige sellest, kes toimkonda juhtis. Toimis kõige paremini ajaloo- ja pärimustoimkond, millega Heiki ise tegeles. Siis planeeringute toimkond, mille juht oli Mart Hiob. Ta toimkonnana koostöö mõttes võib-olla nii hästi ei toiminud, aga Mart hoidis asjadel silma peal ja tegevus toimis. Mingil määral toimis teabetoimkond ajalehe kaudu ja algse teabevahetuse korraldamisel.

Heiki: oli ka see naabusvalve, aga midagi sellest eriti tulnud ei ole.

Mulle tundub, et isegi kui toimkonnad ei tegele selle konkreetse teemaga süvitsi, siis kuidagi kogukonna siseselt see ikkagi toimib. Meili listi tuleb aeg-ajalt ikka infot, kui kellelgi on midagi ära veetud aiast või muud sellist.

Aliis: seda küll, aga see pool on tegemata, et teadlikumalt tegelda ja soodustusi uurida. Ja samamoodi laste toimkond, et paljud ütlevad, et lahe asi, kui mingi rahapakkumine on, aga ei leidu tegelikult seda kampa praegu, kes tegeleks.

Heiki: ei leidu seda, kes võtaks vastutust. Huvilisi ja rääkijaid on küll, aga igal ajal, et ta toimiks, on vaja, et vastutus oleks taga.

Supilinn ja selts on olnud Tartu linnavalitsusele nagu demokraatia katselapikeseks. Planeeringutes ja Supilinna elu puudutavates asjades on teil järjepidevalt oma seisukoht ja linnaga tekib nende pinnalt ka vastasseise. Kuidas teile tundub, kuidas linn teisse suhtub?

Heiki: Ma arvan, et meid on hakatud järjest tõsisemalt võtma aja jooksul. Alguses ei olnud võib-olla nii tõsist suhtumist, aga nüüd on juba tasapisi tekkimas nagu partneri staatus.

Linnale on endale ka ju kasulik, kui ta näeb oma administratsiooni nõrku kohti.

Aliis: eks see mingil määral toimib ka sellena, et kui linn soovib, et mingile oma ideele või asjale kodanikeühenduselt ka toetust, siis ta on suhteliselt käbe pöörduma Supilinna seltsi poole ja küsima, et “te ju tahate ka seda”. Siis me teeme jälle kirja, et muidugi, saame olla abiks ja mingi hea asja saabki võibolla tehtud, kus linn ei taha võtta vastutust, et meie nüüd üksi otsustasime. Hea on näidata, et näete, ka kodanikualgatuse korras seda sama asja tehakse. Aga vajakajäämine on see, et need asjad, kus linn tahab teha midagi, kus meil võib olla vastuarvamus või täiendused, siis neis asjades nii käbedalt ei pöörduta meie poole, et vaadake, tegeleme ka selle küsimusega, kas tahate ka siin midagi öelda. See on võibolla see nõrk koht veel.

Heiki: ...kirja vastused alati kõige kiiremini ei tule. Eriti küsimustes, mis on linnale ebameeldivad.

Aliis: selles mõttes on linnal hea positsioon, et tal on valik – kas kaasata või mitte kaasata. Tal ei ole kohustust kaasata, ja siis ta valibki selle järgi, kumb talle kasulikum on.

Aga sellist järjepidevat suhtlusliini näiteks planeeringute küsimuses ei ole sisse seatud linnaga ja te ise otsite üles need asjad?

Aliis: me ikkagi ise otsime. Peab tunnistama, et kui me ise ei oleks aktiivsed, siis ei toimuks mitte midagi.

Heiki: see on see, et meil nagu õigus on tegutseda ja oma sõna öelda, aga keegi seda õigust pakkuma ei tule.

Aga kes teil nende planeeringuasjade läbivaatamisega tegeleb – kui mingi info tuleb, kuidas te siis toimite?

Heiki: Mart hoiab nendel asjadel kõige rohkem silma peal, see on tema erialaga seotud. Ja tegelikult asjad on ju internetis olemas – kõik algatamisel olevad planeeringud ja siit-sealt kes näeb, ikka annab teada.

Aliis: Aga Mart ikka põhiliselt, ta on töö kaudu kursis nende asjadega, peab olema ☺.

Ja paratamatult teravdatult näeb, kui mingi asi on Supilinnas toimumas.

Aga planeeringuettepanekute valmistamine käib siis nii, et Mart valmistab eelnõu ette, teised täiendavad ja siis saadetakse ära?

Heiki: Mart on saatnud infot laiali listi, ja inimesed saavad lugeda, projekte vaadata ka visuaalselt pildi kujul.

Aliis: Ja neid kirju olete teinud sina või Mart? Mõlemad olete teinud.

Heiki: Jah, mõlemad. Aga enne ikka listis. Oleneb kui tõsine see asi on, milline see tagasiside on, see sõltub juhtumist.

Aliis: ja kui teid ei ole olnud, siis on mõned teised teinud. Selles mõttes see potentsiaalne inimeste ring, kes appi tulevad, on päris normaalselt suur.

Heiki: jah, et pink ei ole tühi.

Hiljuti lugesin Supilinna listist, et Tartu linn arvestab Supilinna arengukava mingis muus protsessis.

Heiki: selle asjaga on jah praeguses seisus hästi. Kaks asja, mida see viimane kiri nüüd andis. Me tahtsime Supilinna uut üldplaneeringut, aga tuleb siis teemaplaneering. See pole muidugi päris see, mida me tahtsime, aga noh, see selleks. Vaatame, mis see asi siis tegelikult on. Ja meie arenduskava arvestatakse selle teemaplaneeringu koostamisel.

Aga mis teemal see teemaplaneering siis on?

Ta oli ikka miljööle ja elukeskkonnale suunatud. Aga meil olid võib-olla ka natuke laiemad asjad ka sees siin nagu liiklusstrateegia ja... kas see nüüd hakkab seal kajastuma või mitte, eks elu näitab.

Aga kuidas Supilinnas haljastusega praegu on? Kas seda on piisavalt või kas on plaanis rohealaid juurde ka tekitada? Või on praegu pigem see, et kipub vähenema siit-sealt?

Heiki: Selge, et ta kipub vähenema. Juurde tekitada millegi arvelt ei saa, siis peaks midagi ära lammutama. Pindala järgi on praegu võibolla normaalselt, aga puid võiks olla siiski rohkem. Neid oli ka, aga viimased viis aastat kogu aeg näed, kuidas võetakse puid maha, aga seda, kuidas uued puud asemele kasvaksid, seda ei näe selle aja jooksul.

Aliis: selles suhtes on kõige karmim lugu nende uute majadega, kuhu ei planeeritagi mingit haljastust. Kasvõi seesama, mis siin kõrval on (Herne 42) või Tähtvere 3b – kui ikka kahe maja vahele lähed, siis seal on parkla, parkla, parkla, aga seal ei ole peale üksiku mururiba mingit haljastust. See on ilmselt kõige suurem oht selle asja juures. Seal on need täisehitusprotsendid ka suuremad, juba objektiivselt, aga seda annaks sinna planeerida, aga seda ei väärtustata.

Tähtvere õunaia puhul eriti, need majad on sinna nagu sisse litsutud...

Heiki: kinnisvara näeb ainult ruutmeetrit ja ruutmeetri hinda ja mis see kasu toob. Aga seda, et mingisugune puu võiks ka hea olla seal, või nendele inimestele, kes seal elama hakkavad, selle peale keegi ei mõtle. Mõeldakse ainult, et saada see krunt kätte, ehitada ta võimalikult palju täis, panna sinna võimalikult palju ostjaid, et ta võimalikult palju raha annaks ja mis sealt edasi saab, see ei ole enam kellegi asi. Mis tingimustes need inimesed seal tegelikult elama hakkavad.

Tahtsingi nende uute majade inimeste kohta küsida, et kas nemad on ka teie sarnased supilinlased või kas nad on Supilinna ellu sisse elanud või kas teil on nendega kontakti olnud?

Heiki: ei tea.

Ergo: Muidu ei ole olnud, aga eile oli selle mammiga siit kõrvalmajast esimene kokkupuude. Hästi tore. Me oleme küll näinud uhkeid autosid siin parklas seismas, noori ja ilusaid inimesi liikumas, aga mind kõnetas õuel üks mammi. Meil on ka ikka autoloks siin seismas, ja mina käisin seal midagi õiendamas ja siis kutsub üks mammi mind, et noormees, noormees, tulge mulle appi, mul on suur häda. Tulge kohe minu juurde (*no hästi palav oli ka*). Ja selgus, et tädi ei saanud mobiiltelefoniga helistada. „Näitab kogu aeg Eva ja Eva siin ees, eile õhtul alles sain helistada, aga täna ei saa.“ EMT oli ees ja ta ei saanud klahvilukku maha, Nokial läheb peale see ja siis ma aitasin tal numbrit valida. Ja siis ta rääkis, et lapsed olid korteri ostnud, kahetoalise, suur tuba ja väike magamistuba ka. Ei tea, kas ta on olnud mingi linna daam või... Ma kuulsin, kuidas ta telefonis rääkis, mitte kedagi siin majas ei ole, ma ei tea, kas kellelgi on üldse televiisor siin, või kuidas seda televiisorit üldsegi saab... Aga samas ta oli sihuke tore, jumala võõrast inimest hüüab üle aia, tulge noormees siia... ja kutsus mind oma elutuppa ja siis me koos selle telefoni kallal pusesimegi. Mul tütar kohe ütleski, et siis oli see tema, kes need lilled sinna istutas.

Tegelikult ka selle naabruses oleva ehitatava majaga,... tondiloss – selline rahvapärane nimetus on tekkinud juba sellele kolakale... et ma lepin selle tondilossiga, siis kui seal on toredad inimesed. Kui nendega tekib inimlik side või suhe ja kui on võimalik nad painutada siinses rütmis elama või nad suudavad ise väärtustada. Muidugi on ohtlik, kui neid tuleb nii palju, et nad teevad uued reeglid. See on kriitiline. Aga tahaks kõike teha, et siia tuleks Supilinna tema miljö ja eripäradega armastavad inimesed.

Aliis: mina ei tunne mitte ühtegi uue maja inimest. Aga see, mis jääb silma on see, et müüakse pidevalt seal. No näiteks seal Tähtvere 3 b-s, minuarust üks sama korter, mida kogu aeg müüakse. Seal ilmselt on ostnud ära need korterid mitte inimesed, kes tahavad seal elada, vaid mingiks hangeldamiseks või milleks iganes. Ja siin ka on müügis, ja minu teada ei müü enam mitte see arendaja, vaid müüb keegi teine edasi. See on üks asi, mis hakkab silma, ja mitte heas mõttes. Aga õnneks ei ole neid nii palju, et saaks mingit trendi välja tuua. Sest praktiliselt ongi käiku lastud need kaks maja, ja hiljuti see maja (Herne 42). Kas on veel midagi, tead sa Heiki?

Heiki: see Kroonuaia 64, väike majake.

Aliis: ah jaa, sellega on hoopis ise keiss, ühepere elamu, mingi õnnetu saatusega see edasimüümine seal, aga praegu üliõpilaskondade liit ostis selle ära. Ta on hea näide selles mõttes, et seal oli üks vana maja, mis lammutati ilma lammutusloata ära ja hakati ilma korrektse ehitusloata ehitama. Supilinna Selts astus sellele vahele, neil oli suhteliselt nutune seis, sest tõesti olid dokumendid korrast ära, ja läbirääkimiste käigus saime peaaegu kõik oma ettepanekud selle maja puhul läbi surutud ja kokkuvõttes ta tuli päris armas välja. Ja nüüd tundub, et ta on saanud ka sellise omaniku, kes tahab seda pidada ja siin olla. See on nagu hea näide uuest ehitusest.

Selts tundub kuidagi Supilinna elu terviklikult märkav ja edendav jõud. Just selles mõttes, et te tegelete teemadega alates planeerimisest, ehitamisest, kultuurielust, loomapidamise ja naabrivalveni välja. Kuidas te sellise haarde olete saavutanud?

Heiki: Mis selle asja taga on. Ikkagi see, et meil oleks normaalne elukeskkond. Et see elukvaliteet, mis on, ei läheks halvemaks. Ja kui sa elad, siis kõik asjad on tähtsad, mis su elu mõjutavad ühe või teise koha pealt. Et see ei ole mingi pingutamise tulemus, et meil oleks iga ala peale inimesi kuskilt või... lihtsalt elu ise paneb need asjad paika.

Aliis: pigem ongi nii, et ideid ja teha tahtmist on tõesti igas valdkonnas, aga teha jõudmist ei ole igas valdkonnas. See on see, mis paistab silma. Et külmaks ei jäta need küsimused tõepoolest, seda oled sa õigesti näinud, aga kas me jõuame nendes teemades midagi ära teha, on juba oluliselt palju küsitavam, sest kui inimesed teevad ikkagi omast vabast ajast ja vabast rahast, siis ei saa nõuda, et kõik oleks nii viimase peal kogu aeg tehtud või kõik head mõtted ellu viidud. Elluviimiseks teatavasti on veel mingeid ressursse vaja peale hea tahte.

Ergo: Ta on just nii, nagu ta on välja kukkunud või mis nagu lõkkele lööb. Või mis on ka mõne üksiku konkreetse inimese huvipunkt või südameasjaks võetud asi. Kõikidel inimestel ei ole soodumust tegelda ühiskondlikul alusel asjaga. Mõned teemad on jäänud kõrvale, inimesed on ära väsinud või ära vajunud. Samas on ka loomulik, et see toimub rohujuure ja vajaduse tasandil. Kui siin on hulk lapsemamasid, kes tahavad oma lastehoidu teha, siis nad otsivad ja panevad selle paika. See ei ole ülevalt poolt sugereeritud lahendus, et me peame seda tegema. Et seda ülevalt poolt teha, peaks olema mingi imetoetus või majanduslikud hoovad. Praegu on ikkagi see, kust on tulnud vajadus või tunne. Üksikisikute tugev tahe või initsiatiiv, ei tea kust kohast tulev tahtmine, mis paneb asjad liikuma. Seda ei ole nii hirmsasti koordineeritud, mulle näib, Seltsi tasandil küll mitte. See on väljakasvav igapäeva vajadustest.

Osad linnaosa-seltsid on loodud just pigem mingiteks juhtumiteks või selle paikkonna inimeste esindamiseks, aga need ei kata alati nii terviklikult...

Aliis: Sa Heiki ütlesid, et üks asi on see, et see on meie kodu, mida me hoiame. Aga minuarust tuleb siin Supilinna dimensioon ka juurde. Isegi kui me ei elaks siin – on inimesi, kes on valmis selle eest seisma ka siis, kui ta ise ei näe seda oma aknast. See tundub olema väärtus. Võib-olla teiste seltside puhul ongi see nagu MTÜ-de puhul ikka, et tullakse kokku ühte asja, oma huvi paremini esindama, aga siin ei ole mitte niipalju oma huvi, kui huvi seda asja säilitada ja selle jaoks midagi ära teha. Ma arvan, et see on see lisaväärtus, mis teeb ta erinevaks. Et see ei ole ainult huvide summa, vaid midagi muud laiemat.

Heiki: ja ikkagi Supilinn ise. See väärtus, mis siin ümberringi on ja et on inimesed, kes sellest aru saavad. See koondab inimesi enda ümber.

Aliis: ja seda juba aegade jooksul. Mäletan, et kui ise veel Tartus ei elanud, siis ikka jälle keegi kusagil hõikas, et vaat aga Supilinn on seal kusagil see koht Tartus. Päris paljud inimesed, kes temaga kunagi on kokku puutunud – siin jalutamas käinud või mingi aeg elanud

– viivad selle kaasa. Ju ta siis eriline koht on, et ta paneb inimesi midagi tegema ja aastakümnete pärast seda meenutama.

Minul on ka Supilinnaga see, et ise elan küll Kooli tänavas praegu, aga see kui ma sealt treppidest juba alla tulen või Lepiku tänavast sisse, siis on selline tunne, et olen nagu kodus. Ehkki mul siin päris kodu ei ole, aga sõbrad on siin ja...ta on pigem ikkagi maakoha või küla moodi, kuidagi lahe ja loomulikum olemine kui mujal võibolla.

Heiki: praegu on ta ikka väga ohustatud ruum ka. See võimalike halbade muutuste juhtumise tõenäosus on siin väga palju suurem kui Tähtveres näiteks. Tähtvere nagu oleks valmis, sest krundid on suured küll, aga keegi ei tüki Tähtvere kruntide kallale, sest need on Tähtvere krundid. Aga kui Supilinna krundid on suured, siis tullakse siia. Vägisi. Ostma ja ehitama ja...

Tahtsin just selle Supilinna olemuse kohta ka küsida. Ta tundub selgelt oma näoga linnaosa olevat. Millest Supilinn ja siinsed inimesed siis kokku on pandud, kes nad on?

Aliis: ei tea, Tartu vaim pidi elama siin.

Heiki: ta on hästi kirju. Aga vähemalt mis siamaani on olnud, on see, et suurem osa siinsetest elanikest on ühiste väärtusorientatsioonidega, mis ütlevad, et nii nagu on, ongi hea ja me ei taha siia mingeid väga kaasaegseid asju sisse. See hoidmine on märksõna, mis siin ühendab. Väga erineva sotsiaalse taustaga, haridusega, erinevate elualade inimesi.

Aliis: see on iseenesest huvitav küsimus, et need inimesed hoiavad, aga mis see siis on, mis paneb neid seda tegema? Seal peab nagu veel midagi olema, mida ei näe, aga kas me suudame sellele kuidagi ära sõnastada?

Heiki: siin jõuamegi tegelikult idealismi, et on üks idee ja vaimne asi, mida ei saagi käega katsuda, aga see on niivõrd tugev, et ta tõmbab inimesed enda poole. Siin on muidugi see keskkond ja see vaimne pool nii lahutamatu üksteisega koos, et ei olegi võimalik seda vahet õnneks tõmmata.

Aliis: aga see on huvitav tõesti, et keegi eriti ei suuda seda sõnastada. Aga see ei ole ka igaühele erinev asi, sest sellest saadakse usumatult ühte moodi aru. Me oleme omavahel rääkides tihti jõudnud sellele järeldusele, et me ei peagi mingeid asju väga läbi arutama, sest me mõtleme nii ühte moodi. Kui sinagi seda küsisid, et kas keegi tuleks rääkima, siis ma just mõtlesin selle peale ja Heiki ka kirjutas, et kes saab, et tuleb minna. Et ei ole seda probleemi, et pean tingimata mina minema või tahan, et läheks tingimata tema, sest keegi kolmas ajab sellist juttu mis ei sobi. Ikka päris suur hulk inimesi mõtlevad usumatult ühte moodi. Ei ole sellist konflikti, et ühel on ühed ja teisel teised huvid.

Heiki: kui näiteks tegime seda uute majade küsitlust, et millised peaksid uued majad välja nägema siin ja misuke peaks olema Supilinna tulevik, siis ikka väga ühtlased olid need vastused. Üle kolmesaja vastuse oli ja enamikes küsimustes andis ligi neli viiendikku täiesti ühesuguseid vastuseid. Teine selline märksõna võiks olla Supilinna arenduskava, mis me tegime. Saime ta valmis nii, nagu tundus, et ta võiks olla ja panime kodulehele üles ja ei ühtki kriitilist tagasisidet. Samas, kui on olnud mõni väikene asi, mis tundub tõesti vale ja valuline, siis on see list täis ja punane. Kui asi kellelegi ei meeldi. Ja siis ta ei meeldi kohe paljudele. Mingisugune ühtsus siin on inimestes küll jah, rohkem kui mujal keskeltläbi.

Ergo: Kui seda keskkonda vaatad, siis on Karlova või Tammelinna võrreldes rohkem ruumi. See on omaette väärtus, kui on ruumi olla, kõik pole ära arendatud. Nagu Mari-Ann Remmel ütles, et on lapsel sopalomp, kuhu kevadel jalgupidi sisse minna. Selline lõpetamatus, on ruumi mida täita ja seda vaimselt, mitte kinnisvaraga.... Ja kindlasti need inimesed. On inimesi, kes ei suuda ega taha Supilinnas elada. Pead olema väheke vabameelsem. Tahad või ei taha, pead ikkagi seedima seda alatasa Herne poe kõrval jorisevat

seltskonda. Sa pead millestki üle olema või saama, olema tolerantsem. Nende jõmmidega toimub selline kooseksisteerimine printsiibil – mina ei sega sind ja sina ei sega mind. Tundub, et on mõlemapoolne aktsepteerimine. Pigem nad hoiavad siia tulnud gastrolöörid eemal, meil on siin omad lõukoerad kes kõike näevad ja silmas peavad. Siukest agulihõngu on ikka natuke. Ka lapsed, kõigil ei pruugi olla kõige parem taust, neil võib olla kodus probleeme, aga lapsed on nad ikkagi ja tänaval ikkagi mängivad. Ja nad ei ole kammitsetud. Tammelinnas või Karlovas on justkui kohustus olla “korralik”, aga siin ei ole seda. Lihtne on öelda, et ah, see Supilinn on üks asotsiaalne värk ja seltskond. Kui ülikooli tulin, siis sõbrad kes siin elasid, viskasid nalja, et siin on üliõpilased, pensionärid, kriminaalid ja prostituudid. See võis olla mingi äravajumise periood nõukaaja lõpus, et siin andis tooni üks või teine. Aga nüüd siin rohkem suheldes ja nähes inimesi, on siin olnud oma tugev elanikkond, teadlik seltskond.

Kuidagi see suhtlemine ka. Tähtveres on ka majad ühiste hoovidega, aga siin on minu arust selge vahe sees. Vanemate juures naabrite vaheline suhtlemine on reserveeritum, igal ühel on oma privaatne aianurk ja ega eriti palju suhelda. Aga siin on ta kuidagi teistmoodi, inimesed ongi justkui tulnud teistsuguse hoiakuga.

Aliis: Jah, ma arvan, et see on kuidagi pooleks see. Et ühelt poolt keskkond tingib seda. Ma tulingi Supilinna seda elu elama, mulle meeldib, et see siin niimoodi on ja ma aitan sellele kaasa – räägin naabrimammiga ja hoian naabri lastel silma peal ja kui koer tuleb tänaval vastu, siis ma tean, kelle koer ta on. See mulle väga meeldib. Teine asi on see, et siin ongi väga palju selliseid inimesi, kellega ongi tore suhelda. Sa ei pea nagu pingutama, et ta on nüüd minu naabrimammi ja sellepärast pean taga suhtlema. Siia kuidagi on sattunud sellised toredad mammid ja toredad noored inimesed.

Heiki: Mulle tundub, et siin nagu miski asi kestab edasi, mis mujal on ära kadunud kogu selle massikommunikatsiooni ja infoühiskonnaga, kus mingi kommertsiaalne kiht ja raha on peale tulnud. Aga siin on see mingi hästi vana kommunaalne küla-asi on justkui aegade algusest, kui ta siia tekkis, siis oli juba selline avatud suhtlemine siin ja see on praeguseni püsinud. Tal on kindlasti oma kõva ajalooline mõõde.

Ergo: Üksõhtu oli näiteks tore seik, käisin all keldris õunamahla toomas, keerasin ukse lukku ja unustasin tule põlema. Seda oli keldriaknast näha ja tänaval tuli mööda üks vindine mees ja ütles, et „ou poiss, sa jätsid tule põlema, kustuta ära. Ma olen elektrik, mul jäävad kõik need asjad silma kohe.” Täiesti juhuslik, esimest korda näen elus, parajalt jopsis vend tuleb mööda ja ütleb. See on selline tore elu, kui inimesed suhtlevad ja on sõbralikud.

Mulle tundub see ka, et siin on natuke teistsugune aeg võrreldes mõne muu linnaosaga.

Heiki: see on see rahu mis siin on. Ja see on suuresti tänu ka sellele, et ei ole siin suuri ärisid sees – eriti neid kaasaegseid uusi asju, ei ole suurt liiklust, ei ole sellist kiirelt läbivoolavat inimmassi siin.

Ja see, et seda uue aja steriilsust on suhteliselt vähe, on kodune ja loov keskkond.

Ergo: Mul käis üks Hollandi tuttav, kes õppis soomes mööblidisaineriks, olime vahetusüliõpilastena Soomes koos, sattusime ühes toas elama. Teda uued piirkonnad huvitasid ja ta tuli ükskord kaasa Eestisse. Ta oli ka nii lummatud nendest vaadetest siit akendest. „Et see on kujuteldamatu, et siin ei ole ühtki täisnurka või ühtki tasapinda ei ole teineteisega barlanksis [või parlanksis?], kõik on täiesti omasoodu. Kui ma püüaksin seda kirjeldada oma arhitektist sõbrale, ta ei usuks mind, et see on võimalik.” See oli tema kommentaar vaatele kevadise Supilinna akendest.

Aga kuidas Seltsis otsuseid tehakse? Koosolekutel?

Aliis: juhatus on see, kes peab juhtima, otsustama ja vastutama. Mitmed sellised otsused tehaksegi juhatuse tasemel ära. Aga mulle tundub (olen olnud algusest peale kõigis juhatustes), et alati on juhatuses olnud see asi üleval, et kui tundub, et tegu on otsusega, mis võib tekitada mitmetpidi arvamusi või mille peaks läbi rääkima, siis on kasutatud seda listis väljatoomise ja arvamuste küsimise meetodit. Kuigi tegelikult see Supilinna list ei ole Supilinna Seltsi list. Ta on avatud list kõigile ja võibolla umbes pooled liikmetest on seal Supilinna Seltsi liikmed. Ülejäänud ei ole seltsi liikmed. Aga me ei ole seda ka nagu oluliseks pidanud, me ei taha esindada Seltsi kui juriidilist isikut või kujundada välja mingit Seltsi identiteeti, vaid pigem on Selts väljendusvahend Supilinna elanike ja teda armastavate inimeste ideede väljäuitlemiseks. Selles mõttes me pole seda nii oluliseks pidanud, et kas see, kes midagi ütleb või kriitikat teeb, on Seltsist või mitte. Aga jah, need valulisemad asjad oleme üritanud enne läbi arutada, kui sellega kuskil Seltsi nimel välja minna.

Aga kes teil juhatuses on, mis tausta või haridusega inimesed? Kas see on ka niimoodi teadlikult kokku pandud?

Heiki: ei ole, täitsa juhuslikult

Aliis: Meil alles olid juhatuse valimised juuni keskel. Aga mis seal siis on. Mina olen jurist, Mart on linnaplaneerija, Heiki on ajaloolane, Ergo on rahvaluuleteadlane, ja Kalle Sõber on uus juhatuse liige – majandusharidusega inimene, kellel on natuke ka IT poolt. Eelmises juhatuses oli Nele Nutt, maastikuarhitekt, ja Asko Tamme, Tartu Linnaraamatukogu juhataja, ei teagi täpselt mis haridusega, filoloog ilmselt. On jah filoloog. Me natuke üritame ka seda, et juhatus ei hakkaks ainult omakeskis suhtlema ja arutama neid asju, mida väga laiale ringile ei tooda. See oht on olemas. Ja nüüd me oleme üritanud niimoodi teha, et kõik need kes olid eelmises juhatuses, ja ka need, kes kandideerisid nüüd, aga kes ei saanud valituks, ühendada sellesse juhatuse sisesesse listi, et oleks nagu natuke laiem see inimeste ring. Et ühed on küll need, kes juriidiliselt vastutavad selle seltsi eest ja keda siis sanktsioneeritakse, kui midagi on valesti, aga teised on ajustrust, kes võiks mingid asjad enda peale võtta, kui on vaja võtta või mingid tööd ära teha. Praegu on neid inimesi vist siis üheksa.

Aga kas teil juhatuses on olnud vaidlusi ka? Mis need kõige rohkem erimeelsusi tekitanud teemad on? Need samad planeerimisasjad?

Aliis: ma ei arva isegi, et kindlad teemad on. Pigem see suhtumine. Vaidlused tekivad selle pinna pealt, et kui palju minna kompromissile. Me teame mida me tahame, aga kuidas me peaksime seda saavutama. Kas sammugi tagasi astumata või pigem mingite pehmemate meetoditega. See on üks asi, milles me natuke alati vaidleme. Ja mõnikord me vaidleme ka nende väljendusvahendite üle. Oleme ühel nõul näiteks et linnavalitsus või keegi teine partner on teinud mingi asja valesti, aga et kui kriitiliselt ja teravalt peale minna. Osa inimesi arvab, et peaks olema lõputult heatahtlik, aga teised jälle ütlevad, et tulebki otse öelda, et teine pool on eksinud.

Aga kui suurt osa siinsetest planeeringutest ja elukeskkonda mõjutavatest otsustest teil on jälgida õnnestunud. Mida teil on õnnestunud positiivselt mõjutada ja mille peale pole jaks hakanud?

Heiki: seni väikeste planeeringutega erilist edu ei ole olnud. Meid on lihtsalt ka petetud. Arendajate käest oleme siin kahel juhul täiesti otseses mõttes petta saanud. Lubatakse ühte,

tehakse väga hea nägu ja siis on see arendaja läinud ja tulevad need asjad ikka niimoodi nagu ei olnud kokku lepitud. Tähtvere 3b oli see Eesti Ehitusarendus, ja Herne 42 Albatrek.

Kuidas need muudatused siis tekkisid? Detailplaneeringus lepidi üks asi kokku ja ehitusluba anti teistel tingimustel?

Heiki: üks on siin detailplaneeringu faas, teine faas on see, kui mingi asi on meie poolt protestitud ja seisma pandud, ja siis algavad läbirääkimised. Siis lubatakse ühte, kui me oma nõudmised tagasi võtame, ja kui me oleme tagasi võtnud, siis teine pool oma lubadusi ei täida lihtsalt.

Aga kas siis ei ole olnud kirjalikku lepingut nendega?

Heiki: paraku ei ole seda mõistust niipalju olnud, et teha.

Aliis: tegelikult selle esimesega isegi oli. Minu teada olid lepingu tekstid mõlemal puhul valmis, aga mis nendest sai... ilmselt me ei olnud ka ise lõpuni korrektset nende asjadega.

Heiki: aga siit kogemus, et ühtegi sellist kokkulepet suulises vormis ei või usaldada. Kinnisvaraarendajat ei või usaldada. See on meie elukogemus siin.

Aga linnavalitsusega oli ka juhtum, kus planeeringumenetluses saite tingimused kokku lepitud, aga pärast neid muudeti ja sellest avalikust kokkuleppest mindi üle.

Aliis: See oli seesama Herne 42.

Heiki: tunnistati, et vead ei kordu enam, et on tehtud viga, aga ega seda viga siis parandama ei hakata sellepärast. Sest raha juba siin liikus ja...

Aliis: muidugi selle asjaga tuli veelkord esile palju-palju laiem probleem Eesti ühiskonnas kui on see Supilinna asi. Et milline on üldse kodanikualgatuse korras loodud ühingute staatus. Ja millised on nende õigused. Ühelt poolt Riigikogu on võtnud vastu kodanikuühiskonna arengukava ja kõik need valitsejad ütlevad, et tuleb arendada kodanikuühiskonda, umbes et kodanikud on süüdi et nad ei arene ja siis antakse mingeid rahasid – ühesõnaga juttu on hästi palju. Aga kui reaalselt hakata vaatama, millised õigused on sellel toimival kodanikuühendusel oma põhikirjaliste eesmärkide eest seismiseks, antud juhul meil Supilinna elukeskkonna säilitamiseks ja arendamiseks, siis tegelikult ilmneb, et isegi kui midagi on tehtud seadust rikkudes ja meie huvide vastaselt, siis haldusmenetluses peab olema isiku õigusi rikutud selleks, et ta saaks vaidlustada. Ja siis ilmneb, et sellel kodanikuühendusel, kes seisab oma põhikirjaliste õiguste eest, mida on õigusvastaselt rikutud, ei ole tegelikult põhjendatud õigust kaevata selle asja peale.

Teie ei lähe siis Arhusi konventsiooni alla ka mitte?

Aliis: mina ei tea, kas seal on see sellisel moel sees. Kui on, siis ehk on tõesti üks asi, millest kinni hakata. Aga praegu Eesti seadustes seda sees ei ole või on vähemasti tõlgendused sellised, mis ütlevad, et see meie huvi ei ole põhjendatud huvi, ei ole piisav. Et kui naabri huvi rikutakse või isiku enda või kui tema vara sellest väheneb, siis on tal põhjendatud õigus seda vaidlustada, aga mitte sellel kodanikuühendusel. See on hästi valus koht, põhimõtteline konflikt.

Kas te kaalusite siis mingite planeeringuotsuste vaidlustamist kohtus?

Aliis: See oligi see Herne 42, kus me esitasime vaide ja saime linnalt vastuse justnimelt sellel alusel, et see ei riku meie õigusi. Ja kohtusminekul on alati ka potentsiaalne kaotus võimalik, ja siis on see juhatuse, kes peaks selle kinni maksma või? Meil ei ole nagu moraalselt õigust seda teha.

Heiki: ärme siiski midagi välista. Elu võib kõike tuua siin.

Aliis: kui õigem oleks minna, aga seal on ka omad ohud ja tükk tegemist. Aga see on ka küsimus, mida peaks laiemalt tõstma üles. Et kuidas see ikkagi niimoodi on, et nad jätkuvalt räägivad sellest kodanikuühiskonnast ja kui on reaalne asi, ja inimesed teevad ilma midagi küsimata, vabast tahtest, siis neile ei võimaldata.

Ja kui on ka õigusvastased asjad...

Aliis: just nimelt. See põhjus on täidetud, miks saaks kaevata – asi on õigusvastane. Aga kaebajal ei ole põhjendatud huvi. Täitsa absurd.

Heiki: Aga paar asja on hästi läinud ka ja need on suuremad asjad. Üks kus saavutati kompromiss, mis rahuldab mõlemaid osapooli, on Herne tänav. Sest algne plaan oli, et Herne tänavale tuleb lausafalt – kõnniteed asfaldi alla ja sõiduteed ka. Ja sellega oli kaks aastat tagasi hästi tõsine ja põhimõtteline väitlus linnaga, et mis siis ikkagi peab saama. Aga nüüd see keskne telgtänav on saanud rahuldava välimuse. Ta pole küll päris see, mida me tahtsime ehk natukene enam muud katet kui asfalt.

Aliis: sinna Herne tänavale tuleks Heikile monument püstitada, sest tema oli see, kes idioodi järjekindlusega seda asja ajas. Mitte keegi ei uskunud, et sellest tuleb midagi välja. Ja praktiliselt oldi loobunud, et olid küll need munakivide aktsioonid, aga enamiku teadvuses ikka nii, et võtame nad sealt ära, äkki vähemalt kusagile mujale saab kasutada kunagi. Ja õhtuti, kui Seltsi inimesed käisid tänavat ehitamas või lammutamas ekssole. Aga Heiki oli see, kes lõpuni uskus, ja ajas seda asja ka siis, kui see tundus täiesti lootusetuna. Kui tema ei oleks seda asja enda peale võtnud, siis ei oleks ka selts võtnud ja ei oleks sellest midagi tulnud.

Heiki: ja teine asi on see, et enamuse Supilinna sai miljööväärusliku ala staatuse. Kuigi see on praegu üks suur mull, millel ei ole mingisugust katet, kuna selle mõiste sisu ei ole Tartu uues üldplaneeringus avatud. Ta on lihtsalt miljöövääruslik ala. Aga no asi seegi. Jutt oli, et uue ehitusmäärusega täpsustatakse, mis see miljöövääruslik ala on, aga nüüd selgus õiguskantsleri hinnangul, et omavalitsuste ehitusmäärused ei ole suurte seadustega kooskõlas ja asi on jäänud jällegi ripakile. Aga ilmselt tänu sellele ka on ikkagi öeldud, et meie arenduskava ja seal olevad keskkonnanõuded lähevad sisse tulevasse teemaplaneeringusse. Mingisugune õiguslik vihmavari on ikkagi saadud sinna, kus seda enne peal ei olnud. Ja kui see teemaplaneering nüüd tuleb, peab sellele panema põhilise energia. Sest see saab olema alusdokument, mille alusel hakkavad igasugused planeeringud ja projektid olema. Konkreetselt ühe projektiga võib ju ütelda, et mulle selle maja see nurk või katuseviil või aken ei meeldi, aga kui ei ole tal õiguslikku raamistust, mille alusel neid asju nõuda, siis saadetakse meid pikalt.

Aga mis asjus te linnavalitsusega veel suhtlete?

Heiki: eks need planeeringud on ikka põhiline valuliin.

Aliis: mingid väiksemad asjad – lammutusload, puude mahavõtmised, veerežiimi muutused ehitamiste ajal... Muide lammutustega on meil küll hästi läinud, tänu meie aktiivsele pahandamisele on kaks maja praegu alles jäänud – see Supilinna kõige vanem maja – Herne 34...

Heiki: ...nüüd on ilusti korda tehtud...

Aliis: ja siis see Kartuli 6, mida küll heidetakse meile jätkuvalt ette, et meie justkui tekitasime omanikule korvamatu kahju, et oluliselt kallim oli tal seda vana üles ehitada. Nagu mingi oma kapriisi pärast. Seda on linnavalitsus veel meile hiljaaegu ette heitnud.

Heiki: ja mingite kümnete aastate pärast on see säilinud vana maja palju hinnalisem ka rahas mõõdetuna kui need uued fiboplokist või millest need uued karbid on, mida tehakse.

Aga kuidas teil õnnestus seda lammutamiskorraldust vaidlustada, kas see käis lihtsalt?

Heiki: teatud olukordades me saame olla kaalukeeleks. Linnavalitsuses on ka ikkagi inimesi, kes seisavad kultuuri- ja miljööväärtuste eest. Kui me ikkagi ühist asja ajame, siis katsume seda koos teha.

Aliis: ja muidugi tuleb ära märkida, et Supilinna päevade korraldamisel on meil väga hea suhe linnavalitsusega, raha jääb küll kogu aeg vähemaks, aga alati antakse.

Aga kes need väljastpoolt organisatsioonid ja seltsid on, kellega te suhtlete või koostööd teete mingites asjades?

Aliis: Säästva Renoveerimise Infokeskus, rohelised... hästi oleks abiks, kui sellest Karlova Seltsist, kes osaleb natuke Karlova päevade tegemisel, saaks asja. Planeeringute küsimuses nad veel piisavalt ei võta sõna. Minuarust on ka linnal see valmisolek, et väga hea, kui seal Karlovas ka midagi toimuks. Nad tihti ka heidavad meile ette, et me oleme üksikud. Et me ei saa ju mingeid asju teile anda, see on ju kogu linna probleem. Karlovas on meil veel ilusamad majad, ja miks siis nüüd jälle Supilinn. Selles mõttes oleks jube hea, kui Karlovas tekiks selline tugev ühendus, keda saaks partneriks võtta ja mingeid asju ühiselt teha. Aga on ju linnal see suhtumine?

Heiki: on-on, Karlova on nagu pailaps, nemad on parem ja väärtuslikum arhitektuuriliselt, ja mis miljöö meil siin on, ei ole ju midagi, aga vat Karlovas seal on. Et miks me peame Supilinna siin säilitama rohkem, kui Karlova on rohkem väärt.

Aliis: aga mul on ka tunne, et linnal on see valmisolek, et kui sealt tekiks midagi, siis seda toetada. Siis oleks meie huvides, et saaks koos midagi seal teha. Linn on juba välja öelnud, et nad toetaks neid, ja siis saaks vast ühendada.

Paar kuud tagasi helistas mulle üks inimene Aida tänavalt, kunagine naabrinaine, ja nendel oli ka see probleem, et hakati õue peale mingit kortermaja ehitama. Ja nad minuteada vaidlustasid selle. Nii et midagi hakkab seal tekkima.

Aliis: nojah, lihtsam olekski teha seda koos, et keegi hoiab kogu sellel asjal silma peal. Karlovasse on tegelikult ikka ilgeid asju ehitatud. Palju rohkem kui Supilinna. Seal on kõvem maa ja esialgu ehk näis atraktiivsem.

Aga kas seltsil on rohkem kaalu linnavõimude silmis kui üksikisikul?

Aliis: õiguslikult tal võibolla ei ole. Aga kõneleda oma mõtteid läbi seltsi, ajakirjanduse veergudel ja kui ta on partner linnaga suheldes, on üks ühele ikka vahe sees, kas on keegi kodanik X või selts. Ma arvan, et seda me tunneme ise ka, et läbi seltsi ajades on asjal rohkem jumet.

Teie ajalehe, Supilinna Tirina kohta tahtsin ka küsida, kuna ta alguse sai?

Aliis: 2003 ja nüüd on iga aasta üks number olnud.

Heiki: aja leht jah...

Supilinna aeg vist käibki kohati sellise kiirusega...

Aliis: iga kevad lööd silmad lahti jälle.

Aga kuidas ta inimestele postkasti satub?

Heiki: satub või ei satu..., see aasta postitati teda hoopis kesklinna ja jäid Supilinna inimesed ilma. Eesti Post tegi siin parajat bläkki. Inimlik eksitus või lohakus... aga Eesti Post on meil ikka postitanud teda.

Aga kes teil lehte veab, kuidas te lugusid sinna saate?

Heiki: üks iga aasta umbes veebruaris tekib see küsimus, et kes see aasta lehte toimetab ja kokku paneb. Ja umbes samal ajal tullakse kokku, see aasta oli kümmekond inimest, ja mõeldakse välja need võimalikud lood ja teemad, mis eelmise aasta jooksul kõige kaalukamad on tundunud ja millest võiks kirjutada. Ja siis hakatakse välja mõtlema võimalikke autoreid. Ja enamus saab kaetud nendest teemadest.

Aga mingi muu ajaleht on ka siin või on ainult Tirin?

Heiki: teine on Noor Supilinn, alternatiivne leht, aga ega siin ei ole mingisugust konkurentsi. Lihtsalt on kaks lehte. Aga see teine leht pole Seltsiga seotud. Seal on paljud kirjutajad noored ja on teadlikult tehtud selleks, et noori inimesi kirjutama panna.

Aga mis raamat see “Supilinn minu elus” on?

Heiki: üks ta on inimeste raamat. Need kes Supilinnas on elanud, saatsid oma kirjatöösid. Kolm aastat tagasi oli siuke üleskutse, et saatke oma asju teemal “Supilinn minu elus”. Ja siis tuli nii palju toredaid ja sedavõrd tugevaid kirjatöid, et kõik need kirjatööd, ühe väikese erandiga, läksid raamatusse sisse. Mitu tahku on sellel raamatul – üks on see linnaosa, kuidas ta läbi inimeste paistab ja teine see, mida ta inimeste jaoks tähendab. Ja see ajaline mõõde seal juures, alates kolmekümnendatest kuni praeguseni. Kuidas on muutunud paljud asjad ja mõned on ikka väga stabiilsed.

Endal tuli mõte, et võiks Supilinna fotoraamatu ka teha.

Heiki: Oleme täitsa mõelnud, et neid raamatuid võiks olla mitu ja nad võiksid olla erinevad. Üks võiks olla kunagi näiteks lindistatud asjade põhjal, lindistatud jutu katketele üles ehitatud. Ja fotoraamatuid praegusest ajast ja vanadest fotodest. Siin Leal on tegemisel raamat Supilinna kruntide ajaloost, et kuidas kruntide kaupa siin see minevik on olnud.

Aga mismoodi te Supilinna tulevikku näete?

Heiki: väga palju ikkagi sõltub sellest, kui palju ehitatakse juurde, kui palju teda tihendatakse, sest iga tihendamine võtab tüki sellest asjast ära. Kui palju õnnestub seda piirata. Praegu õnneks Tartu üldplaneeringus on sees miljööväärtuslik ala, ja selle eesmärgiks on krundistruktuuri säilitamine. Aga siin jällegi linna üldplaneering ütleb ühte, aga tegelik praktika on teine. Krunte tükeldatakse ja soositakse kruntide tükeldamist ja uute tänavate rajamist. Täiesti üksteisega vastukäivad õigusaktid on. Ja linnavalitsust see vastuolu ei sega. Üks ütleb, et hoiame, ja kehtiv Supilinna üldplaneering ütleb, et teeme siia kuus või seitse uut tänavat, lammutame hästi palju maju maha, tihendame hoonestuskrunte ja suurendame elanike hulka, ja ei ole kellegi mure, et on kaks vastuolulist dokumenti, mõlemad kehtivad.

Aga mis hiljem kehtestatud on, sellel peaks teise ees juriidiline jõud olema.

Aliis: seal on see probleem, et alati hakatakse igakordselt kaaluma ja võrdlema neid norme. See kollisioon või konflikt tuleks sealt ära kaotada, kui on teada, et ta seal on. Ei tohi hoida

sellist õiguslikku olukorda. Kui ta on, siis tast saadakse jah üle sellise tõlgendamise teel, aga see kes neid asju vastu võtab, peaks hea seisma selle eest, et teda ei olekski.

Heiki: mitte meie ei peaks seda kogu aeg meelde tuletama ja ootama vastuseid, mida ei tule, vaid normaalne oleks, kui linnavalitsus tegutseks nende reeglite järgi, mis linnavolikogu on paika pannud.

Ergo: Inimesi tuleb Supilinna juurde ja ehitatakse ka. Kätt pole võimalik täiel määral ette panna ja äkki tekib millalgi selline kinnisvaraarendaja, kes soostub tegema miljõesse tõeliselt sobivaid maju. Aga loodan, et uued elanikud saavad aru, kuhu nad on tulnud ja hakkavad väärtustama seda, mis siin on omanäolist ja vanamoelist. Ja selle kõrvalmaja omanikud lasevad selle arendaja kokkuhoidmise pärast pandud traataia ära vahetada, sest nad saavad aru, et see ei sobi siia. Või on isegi nii tarmukad, et vaatavad, et neil pole nii suurt parkimisplatsi vaja, võtavad osa sellest üles ja teevad sinna lillepeenra või istutavad õunapuud. Ja väga ootan ma seda, et plastaknaid hakatakse puuakende vastu välja vahetama. Ühe maja puhul olen seda juba näinud ja ükskord saame seda veel laiemalt näha. Et inimesed, kes on progressiusus midagi suure hurraaga teinud, need saavad jalad alla või vahetavad majad omanikku ja kellele siin ei meeldi, lähevad ära ja tulevad need, kellele meeldib. Meil siin naabermajas, kui aknaid vahetati, siis me võtsime vanad aknad kõik enda juurde pööningule. Kahjuks lengid nad saagisid puruks, aga aknad on väga tugevad. Heakorda ka tuleb ja kõik muutub paremuse poole. Inimesed panevad energiat sisse.

Aliis: minul on üks asi veel hinge peal. See on see Supilinna ja Tartu linna vastandamine. Et justkui oleks mingi Supilinna huvi ja mingi Tartu linna huvi. Meie arusaam sellest asjast on, et Supilinn on väga palju ja eelkõige Tartu linna huvi. Tegelikult Tartu linn on see, kes võidab sellest kõige rohkem, et tal on Supilinn. Sellest peaks võibolla rohkem aru saama. Suhtes linnavalitsuse või ükskõik millise tartlasega, tema ja tema kodu võidab sellest, et siin on üks huvitav nähtus, mille võrra linn on mitmekesisem ja on millele toetuda. Välismaalased oskavad seda kohe väärtustada – Tartu, see on see koht, kus on see Supilinn. Kuidas me ise ei oska sellele tähelepanu pöörata, et Tartu sellest palju võidaks. See oli ka teemaks, kui see kultuuripealinna asi oli. Kuigi ka need väljastpoolt, kes on Supilinnas elanud, tihti seostavad huvitavat Tartu Supilinnaga, siis kultuuripealinnaks saamisel ei toodud seda üldse välja. Et Tartu linn pigem tajub praegu Supilinna enda jaoks murena, mitte potentsiaali, võimaluse või uhkuse. See on see, mida lihtsalt ei osata praegu märgata. Ja kui meie midagi nõuame, siis meil ei ole mingit spetsiifilist Supilinna huvi, vaid me oleme need, kes ka väga armastavad Tartu linna oma kodulinnana. Ja eelkõige tahavad, et Tartu oleks tore koht oma Supilinnaga.

Võibolla linn on siin fikseerunud nendesse negatiivsetesse emotsioonidesse, mis vaidlustega on kaasas käinud.

Aliis: jah, aga tegelikult peaksid oskama ka nemad strateegiliselt mõelda ja näha seda võimalust.

Heiki: selge on see, et ametnikule oleme me paras probleemne seltskond, kes teeb lisatööd. Sest muidu on niikuinii igasugu asju ja kodanike kaebusi üle terve linna, aga nüüd on mingisugune seltskond, kes tekitab ekstra lisaprobleeme ja natukene kõrgemal või üldisemal tasandil kui konkreetse inimese üksikmure. Aga sinna ei ole midagi teha.

Mäletan, et see aeg, kui teil olid vaidlused Europani planeeringu üle, oli linnavalitsuse planeerimisosakonna ukse peal loosung: ülemaks kui üldplaneering, kallimaks kui Europani, tuleb Supilinna Seltsi tunnistada. Nii et eks nad üritavad ka vist seda veidike huumoriga võtta. Ja iga linnaosa kohta sellist asja vist ei ole.

Heiki: eks see European oli üks kesine kompromiss, siia maani süda valutab, et tast ikka parki ei tulnud. Tervikuna oleks võinud jääda rohealaks. Ehitatakse siuksi täis, tihedalt.

Kui arendajatele oleks midagi öelda, siis mis Seltsi poolne sõnum võiks olla?

Ergo: Nad peaksid seda kanti armastama ja hindama enamal viisil, kui et see on mingi tulus investeering – odavalt osta, arendada ja kallilt maha müüa. Hea oleks, kui need inimesed mõistaksid seda koha vaimu, seda olemust, mis selle fenomeni loob. See on mingi vahetork linliku miljöo ja aedlinna [või äkki parem küla] vahel. Kui see arendaja ehitab kogu krundi maja täis ja reklaamib seda internetis kui elukeskkonda roheluses, siis see on nonsens. Nemed ehitavad siia parasiitmaju, kellel on rohelus teiste aedade ja teiste suurte kruntide arvelt. Kui nad ka mõistaks, et haljastusse investeerimise ja kõrghaljastuse tekitamine on ka osa keskkonnast ja nemed samamoodi peaksid sellest osa võtma, mitte ainult teiste aedade arvelt. Aga kuidas nad sellest aru saaks? Kõige parem oleks, kui siin oleks siin elavad arendajad, kes mõistaks seda ja teeksid miljöo ja rütmiga sobivaid asju. Või oleks inimesi, kellel oleks küllalt raha, kes armastavad seda kanti ja panevad oma putka püsti. Nagu Herne 34 elavad Intsid – ma näen, missuguse hoole ja armastusega nad seda maja tasahaaval taastavad. See on niivõrd hea tunde tehtud.

Huvitav, et linnavalitsus siis ei kehtesta miljööväärtuslikul alal piisavaid tingimusi, et need täisehitusprotsendid ei oleks nii suured ja haljastus oleks olemas.

Ergo: Kõik on juriidiliselt korrektne, kui moeväljendit kasutada. See lähtub ka mingitest piirmääradest, mis on ette kirjutatud. Võibolla nad ehitaksid veel rohkem muidu. See on kõigiti maksimumi peal.

Ilmselt ka see, et seda miljööväärtuslikkuse mõistet pole seadustes lahti kirjutatud. Tal pole mingit katet. Selle suunas tuleks tegelikult liikuda, igal pool on need teemad õhus.

Ergo: Kui siit kõrvaltki vaatad, siis planeering nägi ette lippaeda, aga arendaja tegi lippaia ainult vastu tänavat, aga vastu teisi krunte on võrkaed pandud või mis selle nimi on. Meie ärksad naised siin tõttasid õiendama, aga linnavalitsus lautas käsi, ütles, et mis seal siis ikka, kui nii siis nii, peasi et väljapoole näeks et kõik on kena. Sisulist tunnet või mõtet, et sellel on mingi väärtus, see on noh ikka.... no mis siin vahet on. Kui need arendajad saaksid aru, et on küll vahe, mis aed on, või piasjadest üldse ja väärtustaks seda. Siis oleks hirmus lahe.

Tegelikult võiks ju arendajatele ka näiteks Supilinna päevade käigus koolitusi teha, et mis see Supilinna miljööväärtus on.

Ergo: Arendajate telk. Aga võibolla tõesti, seda tuleks kogu aeg väsimatult korrata-korrata-korrata, võibolla siis midagi juhtub või jõuab kohale. Ühekorra ütlemisest, veel vähem mõtlemisest või siin omaette rääkimisest ei ole erilist tolku.

Võibolla see ka aitaks, kui oleks heade värvide kampaania kõrval ka miljööväärtuslikel aladel heade ehitiste või planeeringute kampaaniad. Mingid motivatsiooni-punktid, mis nende jaoks ka midagi tähendaksid. Võibolla hakataks siis ka mingit arenduskultuuri tekitama. Selliseid ebakvaliteetseid karpe on igal pool ju.

Ergo: Viimasel Supilinna Seltsi üldkoosolekul ütles Mart Hiob, et pole meil häda midagi, et muudes linnaosades on olukord märksa hullem. Aga palju see lohutab ikkagi.

Lisa 2. Intervjuu Helina Kärgerbergi ja Airi Hallik-Konnulaga

Mis kandist te pärit olete ja mis teid Ess-sooga seob?

Helina: olen sündinud Urvaste vallas Kuldres ja elanud seal kuni põhikooli lõpuni. Siis läksin Tartu Tamme Gümnaasiumi edasi õppima, sealt hiljem ülikooli bioloogiasse. Kokku olin siit „ära“ üheksa aastat. Suved ja muud vaheajad veetsin ikka maal. Airiga saime tuttavaks just suvel, kui olin ülikooli lõpetanud. Ess-soo on sidunud mind ka ühe armsa inimese – Allariga. Tema tuli Tallinnast Contra (*Airi abikaasa Margus Konnula*) artikli „Urvastes on väegade põnev” peale, mis Päevalehes ilmus. Loo lõpus oli juttu kaevandamisest. Allar lugese seda ja võttis seltsinguga ühendust, sest tal oli siin juba oma koht. Nüüd elame koos ja ehitame Ess-soo äärde Kärkulasse maja, talveks loodame sisse kolida. Aga loodusega on üldse sügav side olnud. Oluline on minu meelest ka tunnetus, mitte ainult teadmised. Kuna nüüd elame lausa soo servas, on sinna ka rohkem retki ette võetud. Soos elab essütaja – meil on olnud mitmeid põnevaid kordi, kus oleme inimestega metshaldja jälgedesse sattunud ja ringiratast käima hakanud.

Airi: mina olen siinkandis suhteliselt uus inimene, selle aastatuhande algusest. Ess-soos ei olnud käinud enne, kui sai ootamatult teatavaks, et sood jälle kaevandama tahetakse hakata. Aga rabaga seovad mind lapsepõlvemälestused murakal käikudest Mulgimaal Lakessoos ja kogu müstika selle ümber. Teadmised Ess-soost ja üldse rabast on kogunenud peamiselt kohtuvõitluse käigus. Olen sattunud lugema või kuulnud inimestelt Ess-sooga seoses päris huvitavaid legende ja mälestusi. Näiteks seda, et soos olid kunagi vanad turbakuurid, kus metsavennad ennast varjasid. Meestega, kes oli saadetud neid metsavendi sealt välja ajama, peeti soo peal kõvad lahingud maha ja väljaajajad olid kõvasti peksta saanud. Raba oli päris hea koht varjamiseks, suviti oldi neis turbakuurides.

Ise olen ma suhteliselt praktiline maainimene ja sohu kipun ainult siis, kui seal parasjagu midagi söödavat kasvab. Ja kui on oht, et murakad ja jõhvikad lähikonnast inimtegevuse tõttu ära kaovad, siis olen valmis võitlusse asuma küll. Aga see valmidus ei puuduta ainult sood.

Kes Ess-soos elavad?

Helina: rästikud, üks neist meil päris kodus – kasvuhoone juures. Esimene kohtumine oli päris ehmatav, kuid kui ennast ettevaatlikkusele manitseda, siis ei juhtu midagi. Püüame elada nii, et meie teda ei sega ja tema meid.

Soos on ka metsised ja tedred. Ja muidugi sookured. Ja jänesed, rebased, põdrad, metskitsed, tikutajad...Erilised elamused on just tedremängust ja umbes saja sookure lennust. Ja lauka tumedas vees ujumisest, sookailu uinutavast lõhnast ja murakate magusast maitsest.

Ess-soo on väga huvitav sellepoolest, et seal saab vaadelda raba tekke erinevaid staadiumeid. On madalsood, siirdesoo ja kõrgraba, samuti vana ammendamata kaevandus. Kogu soo pindala on 320 ha, millest vana maardla all on 55 ha. Soos asuvad ka kaks maalilist laukasilma. Eerik Leibak on hinnanud (peale kohtulahingu algust) välitööde käigus soo lääneosas paikneva hästi säilinud villpea-turbasambla-siirdesoo kõrge loodusväärtusega alaks. Samuti leidis ta, et lisaks siirdesoo osaga piirnevale puis-mättarabale, leidub Ess-soos ka peenra-älveraba, mille esinemine Lõuna-Eesti kõrgustiku väikesoode hulgas pole tavaline ja seetõttu tuleb Ess-soo rabakoosluste osa hinnata keskmisest kindlasti kõrgemaks.

Soode taastamine on väga pikk ja kulukas protsess. Kaevandatud raba ei saa iialgi olema samasugune nagu ta oli enne kaevandamist. Ess-soo vana maardla põhjal võib näha, kuidas suur must väli on seisnud aastakümneid ilma, et taimestik ise taastuks. Ka on seal kraavid kinni ajamata ning turvas lihtsalt laguneb. Hämmastav on see, et turbast räägitakse ikka kui taastuvast loodusvarast. Aeg oleks juba hakata tõsiselt võtma uuringuid selle kohta, kui palju rabasid on hävitatud turba kaevandamise tõttu ja kui suurt keskkonnareostust kujutavad endast turbakaevandused.

Kuna rabades asuvat pealmist vähelagunenud turbast müüakse enamast välismaale lille- ja kasvuturbaks, siis turbafirmad on selle müügist väga huvitatud. Välismaal lihtsalt ei ole enam rabasid mida kaevandada ja kui on, siis on juba aru saadud, kui väärtuslikud need rabakooslused on ja igasugune kaevandamine on lõpetatud. Eestis on veel pikk tee käia, enne kui teadvustatakse, et 1 mm aastas tekkiv turvas ei ole taastuv loodusvara.

Rääkige natuke sellest, kuidas seltsing alguse sai...

Helina: Roheline Urvaste loodi 2004. a. septembris, praeguseks on 17 liiget, mõni on välja ja mõni juurde astunud, põhituumik on ikka samaks jäänud. Meil on väga erinevate elualade inimesed, kellel on oma seos Urvastega olemas. Enamus on kohalikud elanikud. Ess-soo on meid ühendav lüli, kuna tänu soole saigi seltsing alguse. Ei lähe mööda ühtegi koosolekut ilma selle teema arutamisetä. Juba enne seltsingu loomist oli grupp inimesi, kes kokku saades rääkis ainult Ess-soost. Kuna seltsing oli sisuliselt juba varem olemas, siis oli ülejäänud lihtsalt vormistamise küsimus.

Kuidas te oma tegevust korraldate ja kulusid katate?

Helina: tegevus on siia maani käinud sisetunde järgi – kui tekib vajadus, siis korraldame koosoleku. Aga kohtutee alguses oli nii, et saime pea iga nädal kokku. Oleme seltsingusiseselt ka ülesandeid jaganud. Mina tegelen koosoleku kokku kutsumise, protokollide saatmise, dokumentide arhiveerimisega. Kahe aastaga on see kaust päris paksuks läinud – kaalub 4 kilo ja tundub, et peab uue kausta võtma, kuna sellesse kiirkõitjasse enam ei mahu dokumente lisada. Airi tegeleb probleemide tõstatamise ja uurimisega, suhtleb rohkem ametnikega, mina jälle rohkem looduseuurijatega. Ka siin käib asjaajamine sisetunde järgi. Seltsingu liikmed on väga suureks toeks, mõtlevad aktiivselt kaasa, aitavad jõu ja nõuga. Põhiline aeg ja energia ongi läinud praegu Ess-soo küsimusele. Aga oleme ka osalenud talgutel. Plaanis on veel palju, hetkel kõige olulisem on seltsingu kodulehekülje tegemine. Oleme käinud soos koos koolilastega. Sellel kevadel organiseeris seltsingu liige, Kuldre Kooli loodusteaduste õpetaja Tiina Ruusmaa oma õpilastele õpperetke Ess-soosse. Lapsed jäid väga rahule.

Airi: Pidevat tegevust ja telefonikõnesid finantseerime Helinaga peamiselt oma taskust, pikemad kohtuasjaga seotud sõidud kompenseerib seltsingu kassa. Varem oleme telefonikõnede katteks kasutanud ka Rohelise Urvaste rahakotti, aga umbes aasta aega oleme seltsingu finantse hoidnud ainult kohtu jaoks. Urvaste valla eelarvest saime ka 3000 krooni kohtukulude katteks. Üheks raha-allikaks on ka liikmemaks, sada krooni aastas seltsinglase kohta. Oleme kohturaha kogumiseks kaubelnud üritustel toidupoolise, käsitöö ja jõulukuuskedega. Ja käisime marti ja katri jooksmas, seal annetatud raha läks ka kohtuasja eelarvesse. Teised seltsinglased aitavad üritusi korraldada. Näiteks kellamees Riho ei oska vist õieti lugedagi, aga õudselt tore ja huvitav inimene on, tunneb linde, linnulaulu kuulamisel rääkis ja näitas, kes kes on. Ja teeb meil jõuluvana, kui vaja on.

Helina: teised liikmed on öelnud, et meie oleme asjasse juba nii süvenenud, et nad saavad meid teistmoodi toetada. Juriidilist poolt ajame meie. Ja Airiga oleme vallalehte kirjutanud artikleid, näiteks räägusõbralikust niitmisest, prügist, sest see on ka meie üks eesmärke – keskkonna-alane teavitustöö.

Urvaste kandist on teada ka üks 17. sajandil üles kirjutatud looduskaitseaktiiv - Urvaste pastori Johann Gutsclaffi poolt üleskirjutatud lugu sellest, kuidas talupojad Võhandu jõe reostamise pärast mässu tõstsid ja mõisniku vesiveski maatas tegid. Kas see oma koduümbruse eest seismine ongi selline pikkade juurtega kohalik eripära või olete oma suhtumisega seal praegu erandlikud?

Airi: Nojah, Võhandu algusots kannab ju siiani Pühajõe nime ja ilmselt tuleb toonase vesiveski vastase mässu põhjusi otsida meie muinasusundist. Eks see looduse kaitsmine ongi ehk tugevam neis paigus, kus on ühed ja samad põlvkonnad elanud aastasadu ja ümbritsevaga justkui ühte kasvanud. Selles mõttes on Urvaste imeline paik, et kultuurikiht inimeste seljas on ikka väga paks. Mulle kui küüditamistega segipaisatud Mulgimaalt tulijale on see olnud väga kosutav elamise koht. Aga eks see looduse ja õigluse eest seismise tung peab olema ikka oma perest pärit.

Helina: Räägitakse jah, et Pühajões elab piksejumal ja seal oli palju ohverduskohti. Seetõttu arusaadav, miks inimesed oma koduümbrust kaitsevad. Arutasime just Allariga, et tegelikult nii ongi ainuõige, et kohalikud inimesed (ja ka kohalikud omavalitsused) seisavad oma kodukandi eest. Kui nii oleks igal pool, siis oleksid asjad rohkem tasakaalus. Sest see on meie kodukant – meie valikud ja meie vastutus. Kokkuvõttes saab seda laiendada kogu maailma hoidmisele, arvestades omavahelisi seoseid. See, kui ma sõidaksin pidevalt lennukiga näiteks Saksamaale keskkonda kaitsma, on kokkuvõttes keskkonnale kahjulikum kui saadav kasu. Tuleb pidevalt oma tegevust ja otsuseid analüüsida. Inimesi on igasuguseid, neid kes julgevad enda ja oma kodukoha eest seista, kuid ka neid, kes sellest eriti ei hooli. Mulle tundub, et see kõik ongi tunnetuse ja veendumuste küsimus.

Kuidas sellise kodanikualgatuse korras ette võetud protsessi sees olla on? Mida te õppinud olete?

Airi: Mina olen õppinud hindama ümbritsevate inimeste toetust ja elukogemust. Ja õppinud suhtuma kriitilisemalt seadusandluse ja ametnikesse. See ei tähenda, et tingimata halvemini, aga seadused ei ole enam nii autoriteetsed, sest hakkad nägema neid auke ja tõlgendamisvõimalusi ja seda, mida tuleks nende parandamiseks teha. Juriidilisest keelest oleme õppinud ka rohkem aru saama. Need kohtuasjad on väga keerulised. Sõnastus on väga tähtis, eriti kui meediale peab midagi teavitama.

Helina: Jah, need juriidilised terminid. Alguses kui me lugesime seda esimest valet, mille Kärt Eestimaa Looduse Fondist koostas, oli tõesti nii, et loed kolm korda läbi, enne kui arusaamiseni jõuad. Veel olen õppinud hindama selliste ühenduste tugevust ja jõudu. See on väga suur asi, kui tunned, et samamoodi mõtleivate inimeste tugi on taga. Annab jaksu edasi minna. Mõõnaperioodidel toetatakse üksteist ja mitmekesi märkab ka rohkem, tuleb ideid ja mõtteid. Ise olen ka ka pidevas arengus, õpin seda, kuidas elada keskkonnasäästlikumalt. Üheksa aastat olin Tartus, paberi sorteerimisega seal enam-vähem asi piirdus. Linnaelu oli teistmoodi. Kui nüüd keegi lähedane ostab turbakoti, siis ütlen, et kasuta komposti. Ise varem teavitustööga ka ei tegelenud. Võrus oli hiljuti hea juhtum, kui müüja hakkas kaupa kilekotti panema, ja ma ütlesin, et ärge pange. Esimene müüja, kes küsis: „Miks?“. Siis oli hea rääkida.

Airi: Mul on ka võibolla natukene selles osas julgust juurde tulnud. Aga ei satu lihtsalt peale alati, müüja jõuab nii kähku asja uude kilekotti pista. Ei jõuagi öelda, et ma ei taha seda.

Teiesuguseid inimesi peetakse üsna sageli ülekeenud emotsioonidega puukallistajateks või alalisteks vastalisteks, kes pidurdavad arengut. Millist suhtumist teie enda suhtes kogenud olete?

Helina: Nii ja naasuguseid. Kuna mu ema ja ka vend on seltsingu liikmed ja teised pereliikmed toetajad, siis oma pere poolt on muidugi toetav suhtumine olemas, sõprade, sugulaste ja tuttavate seas ka. Airi rääkis, et pärast vallalehes ilmunud prügiartiklit oli üks inimene talle öelnud, et peaks ka ikka prügikasti tellima, mis ma seda prügi metsa alla vean. On ka nii, et kui mingi probleem on, siis pöörduakse „roheliste“ poole. Et teie olete hakkajad, tegelege ka veel sellega. Aga igal inimesel tuleb ise seda vastutust ja kohustust tunnetada. Me kõik kanname vastutust oma tegude eest ja „maailma muutmine“ saab alguse iseendast. Oma suhtumiste, mugavuste ja muu sellise muutmisest. Ja alati ei tasugi muutusi päevapealt oodata. Samuti vald on toetanud meid, ka rahaliselt õigusabi jaoks. Oleme saanud ka kirjaliku vastuse, et vallavalitsus ja volikogu toetavad soo säilimist senisel kujul. Aga häid sõnu on tulnud ka teistelt keskkonnaametnikelt. Ükskõik mis teemal lähed rääkima, siis inimesed küsivad, kuidas sooga lood on.

Airi: Inimestelt oleme jah palju tuge saanud. Valla suhtumine on ka üsna positiivne, aga passiivne. Samas ei ole see suhtumine ka alati heatahtlik. Me oleme teinud palju kriitikat ka valla aadressil ja see muidugi ärritab. Kui oleme vallalehte mõne teravama artikli teinud, siis on isegi paar korda vaiba peale kutsutud. Aga see ei ole seltsinguga seotud olnud. Sellist hoiakut on üldiselt palju, nagu keegi teine otsustaks meie eest, aga meil endal pole julgust sekkuda nendesse asjadesse. Valla töötajad on enamuses ise väljastpoolt valda, see võib üks põhjus olla, miks ei olda huvide kaitsel aktiivsemad. Avalikku tunnustust või toetust ametiasutused eriti ei taha anda. Ei kutsuta isegi valda vastuvõtule, kui see toimub. See tekitab tusk. Enamus külaseltse, mida ma tean, kogevad seda läbipõlemistunnet. On ju oma tegemised ja tööd ja kui panustad veel vabatahtlikult kogukonna elu arendamisse, siis kusagilt pead ju energiat saama. Paljud inimesed saavad seda ikkagi tunnustusest ja toest. Kes on praegu Eestis edukad vallad, neis on ikkagi kodanikuühendustega aktiivne koostöö. Rõuge, Vastseliina, Halliste näiteks. Meie vallas sellist suhet veel valla ja kodanikuühenduste vahel ei ole. Ja enamikus ei ole. Hallistes on kohalikud inimesed võimul ja valla rahvaarv kasvab. Inimesed on rahul.

Helina: hästi tore on see, et oleme tunnustust saanud teistelt keskkonnanäidendustelt. Omavahel me oleme ühenduses Paluküla hiiemäe kaitsjatega. Kui kohtuistung on tulemas, siis jälle vahetame meile ja elame kaasa. Tegelikult selline võrgustik on juba tekkimas. Kui Paidra järve kalda täisehitamise oht oli, siis küsiti ka meilt infot. Seal on Kait Tamra hästi tugev inimene kogukonnas. Ja Ahto Kaasikult Maavalla Kojast saime palju abi ja nõu, kui Seltsingu asutamine oli ja soo kaitseks esimesi samme astusime.

Tegelikult peaksid omavalitsused tõesti aru saama, et kodanikuühendused neid aitavad. See nõuab küll mõlemalt poolt palju õppimist, aga otsused peegeldaksid rohkem ühiseid väärtusi ja inimesed oleksid tõesti rohkem rahul. Te ise olete päris palju aega seltsinguga tegelemisse pannud, mida see teile tagasi annab?

Airi: Tegelikult see on tore!

Helina: Kõik need rabaretked, mis on olnud ja jõulupidu, mardi-ja kadrisanditamine! Ja viimane koosolek Airi ja Marguse pool. Tegime grupitööd sel teemal, kuhu seltsinguga edasi peaks liikuma, mis on tugevad ja nõrgad küljed. Seltsing on liitnud siin ja säälpool orgu olevad inimesed. Olen tänu seltsingule tutvunud väga toredate vallaelanikega, kellega muidu poleks nii tihedalt suhelnud.

Airi: Jah, see on meie piiriülene koostöö siin. Minu jaoks on väga tähtis, et inimesed millegi kaudu suhestuvad sinuga. Kui nad teavad, et sa ajad mingit asja. Ja pöördutakse tõesti igasuguste asjadega, näiteks viimane asi oli see, et lavka peal müüakse aegunud kaupa. Aga üritused on tõesti tähtsad asjad, paljud kiidavad. Tegelikult ei jõuakski nii, et kogu aeg võitled. Mõõnaperioodid on ületöötamisest ja halbade uudistest niikuinii. Õnneks on meil see tuumik ka olemas, kes teisele poolele rõhku paneb.

Mida te oma kohtukaebuses nõudsite, mis põhilised teemad olid, mille üle vaidlus käis?

Airi: Üks aspekt on see, et kaevandusluba ei ole avalikustatud. Inimestel ei ole tegelikult olnud võimalust sellega tutvuda ja vastustada.

Helina: Kogu soo on uurimata ja see on ka põhjus, miks oleks vaja keskkonnamõtjude hinnangut. Põhilised andmed on saadud meie seltsingu kaudu kokku kutsutud spetsialistide käes, kellel on olnud üsna vähe aega seal koha peal olla. Keskkonnateenistus võttis aluseks Jaanus Paali tehtud inventuuri, mis tehti 1997. aastal, aga mis puudutas väga väikest osa soost ja selle eesmärk ei olnudki kogu soo kohta inventuuri teha.

Samuti vaidlustame seda, et Võrumaa KKT puudus valla nõusolek. Vald oli küll andnud nõusoleku turbakaevanduse taastamiseks, kuid selle otsuse all peeti silmas vanas maardlas kaevanduse taastamist ehk vana maardla lõpuni ammendamist. Huvitaval kombel ei olnud arendaja saatnud valda ühtegi plaani kaevandusala suuruse jms kohta.

Toon siinkohal punktidena välja, mis oli esmases Tartu Halduskohtule esitatud kaebuses kirjas:

- kaevandusloa menetluses tulnuks läbi viia keskkonnamõtju hindamine
- kaevandusloa väljaandmiseks puudus kohaliku omavalitsuse nõusolek
- Võrumaa KKTl ei olnud piisavalt infot, et teha kaevandusloa väljaandmiseks kaalutletud otsust.

Tartu Ringkonnakohtule esitatud apellatsioonikaebuses esitasime järgmised põhiseisukohad:

- Kaevandamisloa väljaandmise otsuses puuduvad põhjendused
- Võrumaa KKT ei kogunud kaalutluseotsuse tegemiseks piisavalt infot.

Kohtuasjas olete saanud õigusabi Kärt Vaarmarilt Eestimaa Looduse Fondist. Kuidas teil temaga koostöö on läinud?

Helina: Väga hea koostöö on olnud. Kärt on super! Ta on tõesti. Ja tasuta keskkonnaõigusabi on äärmiselt vajalik. Kui saime teada, et kaebused on edasi esitatud Riigikohtusse, oli tal ainult neli päeva aega, et vastuseid teha. Ja hästi põhjalikud vastused olid tehtud, see on täiesti hämmastav sellise lühikese ajaga. Kärt aitas meil ka seltsingut juriidiliselt luua.

Airi: Üksi ilma Kärdita oleks väga raske olnud.

Helina: õudsalt raske. Sest ühel istungil me esindasime ise ennast, Kärt oli välismaal ja kohe tundsin, et suur tugi on puudu. Peter, kes on ka seltsingu liige, esindas siis meid. Tal on juriidiline haridus, aga ta ei ole praktikas seda eriti kasutanud. Ja kui vastas on kaks keskkonnaministeeriumi juristi, siis on päris raske. Vastaspooled vaidlustas mitu korda ka

seda, et mingi suvaline kodanikeühendus esitab kaebuse, kellel endal soo-äärseid kinnistuid ei ole. See on vist Eesti kohtupraktikas ka esimene pretsedent, kus seltsingule anti kaebeõigus.

Airi: Kohtus üllatas see, et ringkonnakohtu istungil ei saa uue korra kohaselt enam vastaspoole käest küsimusi küsida, loed ainult oma kohtukõne ette. Minu jaoks on see problemaatiline, et kui halduskohus võibolla ei ole kõige professionaalsem ja järgmine on Ringkonnakohtus, kus menetlus on tegelikult puhtalt kirjalik, siis sisuline keskustelu võibki tekkida alles Riigikohtus.

Helina: aga et Riigikohtuni jõuda, peab ikka raha olema ka. See ei ole odav lõbu. Kasvõi meil seltsingul, et oma rahast telefonikõned ja sõidud maksta, lisaks ajakulu. Ja meie saime veel ka Eestimaa Looduse Fondilt enamasti tasuta õigusabi. Vahepeal olid telefoniarved meeletud, tempo peal ka, nii et ei ole aega e-mailiga kirjutada. Sest siin ei ole püsiühendust ja iga päev internetti ei saa. Ja kui materjale ei saa saata, peab kokku saama.

Kohtuasjade peale kulutatakse märkimisväärne hulk aega ja raha, samas kui neid põhjustavad probleemid kas seadusandlikul või administratiivsel tasandil jäävad Tegelikult lahendamata. Osalt on see, et teie peate praegu Ess-soo säilitamiseks kohtus käima, tingitud kehvast kaasamistööst, arendaja poolsest ignorantsusest, sellest, et omavalitsustel pole oma territooriumil asuvate riiklike maavarade kasutamise suhtes siduvat sõnaõigust ja ka sellest, et ametnike lähenemine kaevandamisega kaasnevatesse keskkonnamõjudesse on antud juhul olnud üsna formaalne. Kas ala ületab 150 hektarit või mitte. Neid sarnaseid juhtumeid (Tuulemäe, Urvaste, Jämejala jt.) peaks tegelikult põhjalikult analüüsima ja neist süsteemsemalt õppima hakkama.

Helina: Jah, täiesti nõus. Mulle väga meeldib, et ELF on kõik kohtuasjad oma kodulehele kirja pannud. Samuti on nad välja andnud trükise, mis neid kajastab. Nii saab iga inimene tutvuda erinevate kohtuasjadega lihtsal teel. Meile oli suureks abiks Eesti Looduses ilmunud Ahto Kaasiku artikkel Rannu raba juhtumi kohta. Tema nõuanded, mida sarnases olukorras ette võtta ja millele tähelepanu pöörata, jõudsid läbi artikli meieni väga õigel ajal.

Airi: Konkreetsel juhul oleks tõesti abi sellest, kui maapõueseadust muuta. Keskkonnamõjude hindamise alamkriteerium 150 ha on just Lõuna-Eesti pisikesi soid-rabasid arvestades liiga suur. Samuti ei taga seadus seda, et suurt raba ei kaevandata 100-hektariste juppide kaupa. Oleme ka kohtus rõhutanud seda, et kui Ess-soo rikutud ja veel kaevandamata rabaosa kokku liita, siis on tegemist enam kui 150-hektari suuruse alaga. Samuti ütleb MPS seda, et arendaja VÕIB korraldada avalikke arutelusid, kaasates kohalikke elanikke. Ometi peaks kogukonna otsustusõigus sellistes küsimustes minu meelest olema endastmõistetav!

Te kogusite Ess-soo kaitseks üle kahe tuhande allkirja, kuidas te seda korraldasite?

Helina: Algul mõtlesime ainult oma vallas koguda. Allkirjalehed olid valla poodides ja raamatukogus. Siis laienes kogumine Tartusse. Einar, mu vend, kah seltsingu liige, oli palju abiks. Tegi koopiaid, pani ülikooli hoonetesse ja raamatukokku üles. Ja siis ilmusid välja Tallinnast inimesed, kes uurisid, et kus me saame allkirju anda. Nad aitasid meil ka neid koguda, täitsa omaalgatuslikult. Ja Saarepeedist olid kaks 14-15 aastast koolitüdrukut, kes käisid mööda valda ringi ja rääkisid soode kaevandamise mõjust. Saatsid meile terve ümbrikutäie allkirju ja armsa kirja. Tallinnas kogusid Eliko Petser Rohelise Merivälja seltsingust, Harri Tamm ja Peter Gornischeff, kellest sai hiljem ka seltsingu liige.

Aga kas tulemus oli see, mida te ootasite?

Airi: ei olnud tegelikult päris see. Allkirjakogumisel ei ole mingit juriidilist kaalu.

Helina: aga ta näitab samas ikkagi seda, kui suurele osale Eesti elanikkonnast see korda läheb, mis siin toimub. Positiivseid kommentaare on olnud ajaleheartiklite peale ka.

Kellelt te väljastpoolt veel abi olete saanud?

Helina: Võtsime ühendust paljude oma ala spetsialistidega. Kõigepealt muidugi Jaanus Paaliga, kellel palusime täpsustada 1997. a. inventuuri eesmärki. Samuti oli Ess-soo kohta ekspertarvamused andnud Eerik Leibak, Mati Ilomets, Tarmo Evestus ja Sergei Põlme on linde käinud uurimas, Piret Lõhmus käis samblikke vaatlemas ühel retkel. Nemad on kõik vabatahtlikult käinud. Palju tulebki endal üha uuesti ja uuesti ühendust võtta ja kokku leppida. Tavaliselt on need spetsialistid nii hõivatud, et aega leida. Seetõttu ei saa ikkagi öelda, et soo oleks nüüd läbi uuritud. Kuid meil on palju rohkem väärtuslikku infot selle kohta, kes soos elavad ja milline on Ess-soo teiste seas. Tegelikult oleks olnud vaja Ess-soos läbi viia väga põhjalikud uuringud ENNE kui otsustati kaevandusloa väljaandmise otsuse kasuks ja seda Võrumaa KKT nõudmisel.

Mida Roheline Urvaste veel peale Ess-soo kaitsmise on teinud või tegemas?

Airi: Mullustele valimistele läksime samanimelise valimisliiduga. Seal oli nii seltsinglasi kui muid aktiivseid vallaelanikke, ja saime volikogus kolm kohta. Kaudselt on seltsinguga seotud ka arengu- ja keskkonnakomisjoni teke Urvaste vallas. Loodi ka arendusnõuniku koht, aga sinna pole veel inimest leitud. Valimisliidu üks lubadusi ja eesmärke oli ka arvutikoolituste tegemine. Need sai teha koos töötoe projektiga. Püüame end kursis hoida meie kandi päevakajaliste keskkonnaküsimustega, aga anname endale aru, et väga mahuka asjaga lihtsalt ei jõua praegu Ess-soo kõrvalt tegeleda, kuigi probleeme on. Küllap näitab inimeste usaldust see, et seltsingu liikmetele on teada antud kui valla territooriumil on silma jäänud masuudireostus, õhusaaste, raudteerööpad metsas, ebaseaduslik raie või kahtlane kruusavedu. On hästi tähtis, et meil on vallalehe näol olemas kanal, kus saab mõõdukal hulgal avaldada kohalikku keskkonda puudutavaid artikleid. Valla kodulehel toimib foorum ka.

Helina: Käisime eelmisel aastal Roheliste Rattaretkel Keskkonnatelgis rääkimas soodest ja turba kaevandamisest; oleme koostanud Urvaste valla turismiinfo voldiku, osalenud turismiinfomessil, talgutel, laatadel kohturahasid teeninud ja muud. Oleme mõelnud, et edaspidi võiks meie põhiline missioon ollagi keskkonnaalase teavitustöö tegemine. Suvel oleme nõ. suvepuhkusel ja kogume energiat, sest sügisel saame teada Riigikohtu otsuse, sest asi on juba menetlusse võetud.

Praegu on arengu-ja keskkonnakomisjon koostöös erinevate ametkondadega algatanud Urvaste vallas olevate Vaabina ja Uue-Antsla põlispuu-alleede kaitse alla võtmise. Seltsingul on plaanis korraldada keskkonnapäevi, kirjutada artikleid, valmis meisterdada oma koduleht, korraldada matku ja lüüa jätkuvalt kaasa heakorratöödel.

See on väga oluline, mida te teete. Kui inimesed keskkonnaprobleemidest rohkem aru saavad, siis kasvab ka nende suutlikkus neid lahendada. Aga kas teil on alternatiivseid plaane, mismoodi Ess-sood inimeste poolt kasutada võiks, nii et teda ei kahjustataks?

Helina: meil on plaan teha ettepanek, et soo võetaks kohaliku tähtsusega kaitsealaks, sest ta väärrib kaitset. Aga seltsingu sees me otsustasime, et selle ettepanekuga veel viivitame, ootame ära, mis Riigikohtust tuleb. Kui sealt tuleb negatiivne vastus, siis on see ainuke võimalus veel. Kui vald siis ei toeta seda, siis on küll hästi kurb.

Oleme mõelnud matka- ja õpperadade tegemise peale. Siin on siirdesoo, raba, ja laukad. Saaks näidata erinevaid arengufaase. Ja lõppeks rada vana kaevandusala juures, kus inimesed näeksid, mismoodi kaevandamine ja kraavitamine seda ala mõjutab.

Kas teil arendajaga mingeid kokkupuuteid on olnud?

Airi: alguses me leppisime kokku kohtumise, aga siis ta oli teada saanud, et rahvas on vastu. Ma olin juba Võrru sõitnud, kui ta helistas ja tühistas kohtumise. Algul ta rääkis täitsa normaalselt, et mis plaanid on ja palju mehi tööd saab. Meile tundus see muidugi üsna tühine võrreldes sellega mis kaotsi läheb. Ja vallal oleks selle pealt võimalik teenida ainult 15 tuhat krooni ressursimaksu aastas. Teine kokkupuude oli siis, kui me läksime Rohelise Urvaste valimisliiduga valimistele. Arendaja olid saatnud meile enne seda kirja hästi intrigeerivate küsimustega. Aga me lihtsalt ei jõudnud nendele küsimustele vastata.

Helina: Siis nad avaldasid Võrumaa Teatajas umbes sellise teadaande, et lugupeetud Roheline Urvaste, ootame jätkuvalt vastust oma kirjale ja eriti huvitab meid kohtule valeandmete esitamisega seonduv. See oli just kaks päeva enne kohalikke valimisi. Mis tähendab seda, et paljud, kes valima läksid ja seda teadet märkasid, sattusid segadusse.

Kas see oli siis mingi väljamõeldud asi valeandmetega?

Jah.

Nii et mingit sisulist dialoogi nendega olnud ei ole?

Ei ole.

Väga tüüpiline suhtumine ühiskonnas, kus avalikkuse osalust võetakse millegi marginaalse ja vastumeelsena. Selle suhtumise kontekstis ongi ülim ootus avalikkusele tegelikult see, et nad ei tahaks muuta otsuseid eriti palju võrreldes sellega, mis arendajatel plaanis on. Kui teil neile miski sõnum oleks, siis mis see võiks olla?

Helina: Just see, et nad kohalike inimestega ühendust võtaks. Et kõik kokku kutsuda – vallaametnikud, keskkonnateenistus, kohalikud elanikud ja arutada need plaanid koos läbi. Paljude kohalike jaoks on Ess-soo osa nende maailmapildist – mitmed põlvkonnad on tema kõrval elanud, teda marjakohana kasutanud. Mida need kohalikud kaevandamisest saaksid? Neile jääks ju ainult see tühi turbaväli siia. Ja see oleks ühe firma kasum, turvas müüakse ka ilmselt välismaale.

Aga mis selle arutelu tulemuseks võiks olla kui teie tahate üht ja ettevõtja teist? Tulekski välja selgitada, milline on antud juhul kaalukam huvi?

Helina: Selle arutelu tulemuseks oleks võinud olla võib-olla vana maardla ammendamise. Kuigi loodusele oleks ka see kahju teinud – kraavide taastamine, veerežiimi muutus jne. Siiski oleks kaevandamine toimunud juba pindalaliselt 2 korda väiksemal alal kui planeeritav kaevandus. Minu meelest on üle 2000 Eesti elaniku arvamus mitte alustada uue

turbakaevandusega ja Ess-soo säilimine palju kaalukam huvi kui ühe firma, mille juhatusse kuulub üks inimene, saadav tulu.

Antud juhtumi puhul on see ju üsna selgelt näha. Nii vald kui ka selle elanikud on suuremas osas seda meelt, et sood tuleks säilitada. Kuidas see siis ikkagi on võimalik, et arendajal on siin suuremad õigused?

Helina: Kuna asja menetlemisel on tehtud protseduurilisi vigu, enne otsuse väljaandmist Polnud sood uuritud ja ametnikud ei teadnud, millised loodusväärtused Ess-soos on.

Airi: Olen nii vallas kui keskkonnateenistuses puutunud kokku ka sellise selgitusega, et midagi arendajale lubada on lihtne - tuleb vaid jälgida, et dokumendid oleksid korras ja anda oma nõusolek. „Ei“-ütlemine eeldab aga mahukat põhjendust ja ametiasutus peab olema valmis ka näiteks selleks, et arendaja kaebab ta kohtusse. Tegelikult peaks ju olema vastupidi - et kõik riskid ja mõju keskkonnale ja kogukonnale oleks eelnevalt välja selgitatud. Ilmselt on „kiire majandusareng“ see märksõna, mille sõiduvees lähtutakse hetkekasumist, aga pikaajaliste mõjude väljaselgitamisega pole kellelgi aega tegeleda. Ja sellele tähelepanu juhtimine on suures osas samasuguste vabatahtlike ühenduste mure. Aga ma pelgan, et neid ühendusi on praegu liiga vähe ja mõjuvõimu ka vähe.

Kuidas „arendustegevusega” siin muidu on? Kas maastikupilt muutub kiiresti?

Airi: kahjuks ei tehta midagi, õnneks ei tehta eriti lollusi.

Helina: meil oli just väga kurb kogemus selja taga. Ootasime valda arendusnõunikku tööle, ühe inimesega oli juba läbirääkimisi peetud, aga ta sai parema pakkumise ja ei tulnud meie valda. Paljude inimeste lootused luhtusid sellega.

Airi: hästi palju on kodanikeühenduste õlul vallas. Toetavat kätt arendusnõuniku näol oleks vaja. Vallavalitsuse koosseis on väike ja kui üks inimene peab paljude asjadega tegelema, siis ei jõua. Mina olen muide täiesti veendunud, et sellisel kujul valdasid ei ole üldse vaja. Tuleks anda kogukondadele suurem vastutus, ja maavalitsusele administratiivsed funktsioonid. Ühesõnaga ma leian, et enamus valdu ei ole haldussuutlikud, ja vald ei ole ka selles mõttes tervik, et ta koosneb erinevatest kogukondadest. Aga keegi pole huvitatud vist sellest, et meil on tugevad kogukonnad, ikka tugevaid valdu tahetakse.

Helina: Siin on jah suur oht, et kui on hästi suured vallad ja busse võetakse järjest vähemaks, siis ei pääse isegi valla keskusesse naljalt. Praegu on ka ikka raskusi saada Kuldresse näiteks.

Airi: Urvastest ei saagi Kuldresse vaheajal, ja samas oleks siinsetel inimestel hoopis mõnusam Antslas asju ajada. Aga praegu ei ole Urvastes peaaegu midagi enam, mis inimestele eluks vajalik. Järjekorras läksid kool, arstipunkt, side ja nüüd pood. Kõik. Ja vald ütleb jälle, et me ei saa midagi teha. Võiks ju rääkida ettevõtjaga. Kokkuvõtteks tundub, et kui head arendusnõunikku tööl ei ole, siis ei ole vallast mingit tolku.

Helina: Sellised seltsingud ja MTÜ-d on hästi vajalikud, ja arendusnõunik ka, kes aitaks vallale elu sisse puhuda, sest paljud inimesed on siin ikkagi üsna passiivsed. Ütlevad, et tehke ja otsustage siis teie meie eest. Tegelikult peaks iga inimene sellest vastutusest ja valikutest osa võtma.

Lisa 3. Intervjuu Nabala Keskkonnakaitseühingu esimehe Mihkel Pukiga

Kuidas eile keskkonnamõju hindamise programmi arutelul läks?

Äärmiselt ladus jutt on meestel. Silmatorkavalt hästi organiseeritud üritus. Kui jaanuarikuise kokkusaamisega võrrelda, siis ei toimunud sellel jaanuari-üritusel mitte midagi. Nad ise jätsid siis tulemata. Aga nüüd oli sinna omajagu staffi organiseeritud, üle viie inimese kindlasti, võimendus ka kohal, ülesanded jagatud, kaks venda käisid, andsid mikreid - ühesõnaga üritus. Ja iseenesest ei ole see halb, aga minule näiteks võimenduse kasutamine ei meeldi just sellepärast, et nende käes on võim – võimendus – kui tahavad, siis räägivad üle, nemad on kõige tugevam hääl saalis. Samas on ta teiselt poolt jälle positiivne, et kui rahvas läheb emotsionaalseks, siis saad mingi kontrolli. See on kahe otsaga asi. Aga üldiselt – orgunn oli kõva ja jutt oli ladus. Erki Niitlaan on väga osav demagoog, nagu kirikuõpetaja juba - räägib väga soravat juttu. Aga hea on see, et seal oli väga palju inimesi kohal ja nende teadlikkus on kõrge Ilma Nabala ühingu tagi. Nad on selle asja enda jaoks selgeks teinud ja rahva vastuseis on ulatuslik ilma igasuguste ühingu tagi. Inimesed on kursis, teavad ja ei taha. Nabala ühing esitas kirjalikud ettepanekud ja oleme üritanud ka juriidilise poolega ennast kurssi viia. Me oskame olla ka nõ. ametlikul tasandil vastu, mis tegelikult ongi oluline.

Kas neile ettepanekutele ja küsimustele vastati ka, mis te esitasite?

Nad näiteks ei taha arvestada seda teistsugust punktisüsteemi, kus kriteeriumidele antavad kaalud on mitmekesisemad ja paindlikumad. Ütlesid, et inimesed ei suuda orienteeruda selles. See on puhas jamps, ja kui ta nüüd üritab mulle kirjalikult vastata samamoodi, siis seda saab väga selgelt vaidlustada. Nii et nad vastasid valikuliselt. Ma ei teagi, kas see on aktsepteeritud, kas nad võivad niimoodi teha?

Kui nad ei tea vastust, näiteks kui see ettepanek on tulnud viimasel hetkel ja nad ei ole jõudnud seda läbi analüüsida, siis arutelul ei ole kohustust vastata. Aga pärast peavad nad kirjalikud vastused saatma küll kõigile kirjalikult esitatud ettepanekutele.

Aga näiteks selline Keskkonnaministeeriumi poolne käitumine, et ta edastab Saku valla poolt õigeaegselt saadetud (st. 16. juuli, arutelu toimumise aeg oli 25. juuli - L.K.) ettepanekud arendajale 10 minutit enne arutelu algust. Ja ühte õigeaegset ettepanekut üldse ei ole esitanud, mis Tuhala looduskeskus esitas? Looduskeskuse inimene ise viis kohale ja sai templi ka, et on viidud sellel kuupäeval.

See on küll veider, nad peaksid tegelikult viivitamatult need edastama, ei tohiks kinni hoida. Sest arutelu üks mõte ongi see, et inimesed saavad need teemad läbi küsida.

Mina saatsin kõigile ühel kuupäeval, et ei tekiks mingit küsimust, et keegi ei tea.

Aga kuidas sellega on, kui mina loen seda programmi ebapiisavaks ja ma ei ole rahul nende vastustega, kas ma pean siis juba kohtusse minema, et seda arvestataks ja ei räägitaks mulle sellist juttu, et inimene ei suuda aru saada.

Ilmselt peaks tegema eraldi pöördumise Keskkonnaministeeriumile või -teenistusele, kes selle programmi kinnitama peab. Ja ka ekspertidele, kus öelda, et sa ei nõustu selle programmi

kinnitamisega sellisel kujul. Ja võiks paralleelselt saata kirja ka keskkonnamõju litsentsikomisjonile.

Aga millele seal teie jaoks olulisematest asjadest siis vastati?

Osasid asju võeti arvesse. Näiteks see, et liikluskoormuse kumulatiivset mõju hinnata ja kooskõlastada seda maanteeametiga. Mis oli naljakas küsimus, millest ma sain aru, et nad ikka väga tõsiselt tegelikult ei võta seda asja, oli hüdroloogiliste ja hüdrokeoloogiliste uuringute tegemine ja tulemuste kooskõlastamine Tallinna Veega. See on Ülemiste järve veehaarde üks osa ja Tallinna Vesi võiks olla huvitatud sellest infost, mis toimuma hakkab – kas neile hakatakse pumpama saastunud vett kui tavaliselt või võetakse neilt mingi hulk vett ära. Niitlaane naljategemise koht oligi see, kus ta küsis, et huvitav, miks me peaksime kooskõlastama Tallinna Veega. Seesama Ratas on ju Tallinna Vee nõukogus. Küsi Ratase käest siis... Nad on ikka naljamehed kohati, ilmselt nad ei jaga ära, et vastas on inimesed kes saavad aru ja kes niisama ei tegele selle asjaga. Ma pärast rääkisin ka selle Merko juhatuse esimehega ja ütlesin, et see tee saab teile olema väga okkiline. Rõhutasin sõna väga ja neil ei ole lootustki sellele, et see rahvas kes siin on, asjast aru ei saa. Rahvas on teadlik ja meil ei ole illusioone. Me jagame seda situatsiooni väga hästi, kuni sinnamaani välja, et seal on rahastamised, parteide rahastamised, parteide sisepoliitilised otsused, kõik need mängud. Mitte et me teaksime detailselt neid asju, aga me arvestame sellega, meil ei ole illusioone. Ma loodan, et nad said aru sellest.

Aga see oli huvitav, et nad lõhkamistöödest kindlasti ei loobu. See oleks väga tõsine argument, võibolla nad hoiavad tulevikuks seda, toovad omapoolse kompromissina välja ja hakkavad ikkagi kombainiga võtma. Sest see nõuab ikkagi olulist investeeringut, ma ei tea, palju need kombainid maksavad. Ilmselgelt mitte vähe.

Aga kas mõjuala määratlemise suhtes ka seisukoht võeti, et mida ja kui suures ulatuses siis hindama hakatakse?

See oli häma, üks demagoogiakohti. Öeldi, et seda ala ei saa määratleda, sest keegi ei oska määratleda, keegi ei tea, kui kaugele mõju ulatub. Aga mulle ei jäänud küll meelde, et keegi oleks rääkinud sellest, et teeme eraldi uuringu selleks, et selgeks teha, kuhumaale hinnata, kuhu mõju võib ulatuda. Aga mingid piirid tuleb ju paika panna. Ta tõi näite sellest, et meie pakkusime 4-6 kilomeetrit, alguses oli kuni 14 ja mingeid mööndusi sai tehtud. Või siis nagu pessimistlikumad on öelnud, 15 kilomeetrit. Aga võibolla 25. Et noh, me ei tea. Samas nelja valla poolt on Maveselt tellitud uuring, milliseid keskkonnaalaseid nüansse ja kui ulatuslikult sellel alal üldse uurima peaks. 100 000 on selle uuringu eelarve. Loodetavasti saadakse siis teada, mida üldse uurida on vaja. Ja siis vallad otsustavad juba, kuidas järgmisi uuringuid rahastada, kas taotlevad kusagilt või finantseerivad ise.

Kui praegu käib kaevandusloa menetluse raames toimuv keskkonnamõjude hindamine ja kui kaevandusloa antakse enne välja, samas kui teiste kaevealade peale tehakse paralleelselt üldisemat uuringut, siis mis selle mõte on?

Vallad ütlesidki, et niimoodi ei saa käituda. Et te menetlete protsessi, mis lõpptulemusena justkui annaks kaevandusloa ja meie teeme alles uuringut, mis annaks vastused, mida sel puhul üldse uurida tuleks. Esiteks see on topelttegevus ja teiseks on ta valdade huve eirav. Aga sellele konkreetset vastust ei tulnud, sest nad tahavad ilmselgelt teha seda enne ära. Ja

pärast võibolla öelda, et tol hetkel uuringu tulemusi ei olnud ja ta-ta-ra-ta-taa. Aga meie asi on tegeleda sellega, et seda otsust ikkagi nii kiiresti ei tehtaks.

Tegu on riiklike maavarade varudega omavalitsuse territooriumil ja seaduse järgi omavalitsustel selliste maavarade kasutamise otsustes vetoõigust ei ole. Millised plaanid omavalitsusel endal selles piirkonnas on?

Omavalitsused näevad tänase seisuga sellel alal hoopis teistsugust funktsiooni. Karjääri mõte on nende jaoks ulmeline, üldsegi mitte realistlik. Kõik need vallad on deklareerinud oma looduslähedust, see ei sobi nende kontseptsioonide ega üldplaneeringuga, sisuliselt mitte millegagi kokku. Seal on rohealad, kaitsealad, rohekoridorid. Võetud suund räägib pigem turismi ja rekreatsiooni arendamise kasuks. Et Tallinna inimene saaks tõesti tulla metsa, mis on mets. Nii et valdade seisukohaga see idee kokku ei lähe. Tänapäevase seisuga on kõikidel valdadel ka plaan teha neile aladele kohaliku omavalitsuse halduses olevad maastikukaitsealad. Ma ei kujuta ette, kui need protsessid on paralleelsed, siis kas peab selle siis lõpuni menetlema. Ilmselgelt tuleb sealt Merko poolt kohtuvaidlus. Aga see ongi järgmine samm, kuidas ennast selleks ette valmistada. Et kui kohtulahingud peavad tulema, siis meil oleks vajalikud finantsid olemas ja vajalik hulk inimesi, kes sellega tegeleks.

Aga mis saaksid nende alade kasutusele alternatiivid olla, et need firmad endale vajalikud varud kätte saaksid?

Varud on iseenesest olemas Jõelähtme kandis, Maardu fosforiidimaardlas, kus pinnas on juba ära kooritud, paas pealt ära võetud, kuhjatud puistusse koos diktüoneemakildiga ja siis võetud alt fosforiit ära. Ühesõnaga ära songitud juba. Aga seal väidetavalt on probleemiks Rebala maastikukaitseala lähedus. See oli arendajate enda ütlus. Siin justkui ei ole probleemiks, aga seal on. Nabala niiöelda õnnetus on see, et need varud on seal üsna suured ja sinna on esitatud uuringuloataotlused ja load on saanud kolm erinevat ettevõtet seitsmel tükil. See on üsna suur huvi. Ja see tähendaks kaevanduspiirkonna täielikku muutumist, tänasest heast elukeskkonnast totaalseks tööstuskeskkonnaks. See on asjaolu, mida Merko ei rõhuta, tegelikult ei räägigi sellest. Just Niitlaanega rääkisin ka, et selleks, et te sisulist juttu saaksite meiega rääkida ja mingitki tulemust sellel oleks, on teil vajalik olla meiega läbipaistev ja aus. Te peate tooni muutma, hoopis teistmoodi rääkima. Aga ma ei usu sellesse väga. Nendel inimestel ei ole huvi seda teisiti teha. Neil on teine eesmärk ja nad ei arva, et nad peaksid end muutma. Ses mõttes ma arvan, et mõistlikku juttu seal rääkida ei saa, asi hakkab käima läbi juriidika.

Aga kuidas nende lubjakivivarudega seal üldse on, kui sa ütlesid, et selles piirkonnas ammandataks olemasolevad varud 5-8 aasta perspektiivis. Kui pikalt siis Nabala maardlas kaevandada annaks?

Need, mida praegu kaevandatakse, need ammenduvad tõesti 5-8 aasta perspektiivis, sõltuvalt sellest, kui palju neid väljatakse. Aga Nabalas on kaevandus taotlus kolmekümne viieks aastaks. Seal on palju seda, 30 meetrit on kihindi paksus, see on väga kvaliteetne Eesti mõistes ja kaevandusalad on hästi suured. Nii et sealt on võimalik välja võtta nii et vähe ei ole. Seal koosolekul üks bioloog tõi sellise seose, et transpordi küsimust võibolla ei peagi niipalju puudutama, sest plaanis on ehitada Tallinna ringtee ja tõmmata üks raudteeharu sinna ei ole miski probleem. Et tassida seda killustikku hoopis raudteel. Isenesest ei ole üldse utoopiline mõte ja arvestades seda, et Ratas on siin ja Ratas on seal, siis kaks Ratast kokku

võivad teha küll juba üsnagi palju. Ja majandusminister ka, nii et huvigrupp on üsnagi homogeenne ja nad saavad kamba peale päris konkreetseid otsuseid vastu võtta.

Palju sinna külasid peale jääb kui 400 hektarit oli see ala kokku?

Üheksa küla kindlasti, kui mitte rohkem. Kuni kaksteist, kui Tammikut ja Tuhalat ka arvestada. Inimesi on seal päris palju. Ja mis selle asja komplitseeritaks teeb, on see, et kuna arvatakse, et see ala on ühise veesüsteemiga ja päris suur, siis see mõjuala on ka ulatuslik. Võibolla on Järlepa järv ja asula ka seotud sellega, see on 15 km. lõunapoole, pealevoolu suunas. Kui 60ndatel Angerja oja ümber tehti, siis kaevati Väana jõkke suubuv Angerja oja ümber ja suunati ta Piritajõe jõkke ja kaevati siia umbes kolme meetri sügavuse kraav. Väidetavalt selle tõttu kahanes Järlepa järves veetase ligi meetri võrra. 15 kilomeetrit üleval pool. Ja seetõttu pole välistatud, et veesüsteemi muutus võib mõjutada ka Kohilat, kus on mitu tuhat inimest.

Eilses Postimehes oli ka Nabalast lugu ja võetud kommentaar Keskkonnaministeeriumi esindajalt Rein Raudsepalt sellele, et kas ta teab, et kohalikud on asjale vastu. Raudsep ütles, et „Kohalikud on kõigele vastu. Aga peale kohalike on Eesti kodanikud ka firmade esindajad.” Mida te sellest arvate?

See repliik toodi ka arutelul välja ja inimene, kes selle esile tõi, ütles, et siin ei ole kahtlust, mis positsioonil on selles küsimuses Keskkonnaministeerium. Ta on ilmselgelt ettevõtja pool. Kõigil neil üritustel on Raudsep olnud kohal ja ju ta ikka väga selgelt jälgib seda, millised seisud on, millist survet on ühest või teisest suunast oodata ja ilmselgelt - kui ei oleks rahva teadlikkust ja seostamisoskust, siis oleks juba kõik vaikselt käimas. Mida suurem on see surve, seda tõsisemalt peavad nad kaaluma kõigi nende otsuste tegemist. See ei ole nende jaoks niisama lihtne.

Mul on olnud Niitlaanega ka varem kokkupuuteid Illaste turbamaardla kaevandusloa menetluses, kus nad mõjusid hindasid. Arutelu küll protokolliti, aga mina tegin endale paralleelset protokollit. Pärast pidin seda ametlikku protokollit oluliselt täiendama. See on korraldusviga, kui sama inimene arutelu osaleb ja protokollit, siis protokoll jääbki lünklik. Seda tasuks ehk tähele panna. Osades asjades olen ise hakanudki sellepärast diktofoni kasutama, sest kui kaks tundi järjest räägitakse, siis ei jäägi kõik meelde.

Eilset üritust ma ise tõesti ei protokollinud, aga leppisin kokku, et mulle saadetakse protokoll ülevaatamiseks. Küsisin ka osalejate nimekirja. Ses osas on väike kogemus ka, et kui Keskkonnaministeeriumis koosolek oli ja ma ise ka protokollisin, siis tekkisid selged lahknevused. Saatsin neile kõigile kirja ka, et ma ei ole nõus sellega. Mitu punkti olid valesti üles märgitud, asjad, milles me üldse mitte kokku ei olnud leppinud.

Kuidas omavalitsuste suhtumine sellesse loosse on?

Saku, Kiili ja Kose valdadega on seis hästi positiivne. Nad on väga selgelt teadvustanud endale kogu selle temaatika problemaatilisust. Inimestel on poliitika kogemus olemas ja nad teavad, kuidas need asjad käivad. Ja nad tajuvad väga hästi seda, et neil on jõudu ja nad saavad otsuseid mõjutada. Nad ei ole sellise suhtumisega, et oi mis meie siin maal, suured ärimehed tulevad, maksavad kinni. Sellist isakeste kummardamist ei ole, Tallinna lähedus ilmselt ka mõjub, inimestel on teadlikkus suurem.

Aga ka Sa ise oled varem mõnes sellises protsessis osalenud ka?

Ma olen Ragn Sellsiga kokku puutunud. Nad tahtsid teha meile sinna külla prügilat, Tagadi ja Kohila piirile. Asi praegu seisab ja üsna palju selle pärast vist ka, et tegin Kaia Kirsile selgeks, et nii ei saa asju teha. Ma analüüsisin natuke neid tänaseid töötavaid europrügilaid ja nende peamiste punktide vahemaid, mida nad arvavad justkui et peaksid teenindama. Seal ei olnud kilometraaži mõttes mitte ühtegi punkti nende eelvalikualade kasuks, et nad oleks kuidagi lähemal olnud. Järeldasin, et sellesse konkreetse piirkonda uue europrügila rajamine ei ole mitte millegagi põhjendatud. Ainult ettevõtte ärihuviga ja see on täiesti selgelt ebapiisav, et nii tundlikku objekti luua. Ütlesin neile ka, et mõelge välja mõni parem põhjus, muidu ei jõua te kuhugile.

Enno Reinsalu kirjutas ka Äripäevas sellest, kuidas täna kaevandamislube ja uuringulube välja antakse. Et see ei ole õige asi. Ja kirjutas just olles ise selle seltskonna sees. Artikkel rääkiski sellest, et täna läheb Sass maalt, minusugune vend ministeeriumi ja ütleb, et ma tahaks uurida seda ala ja hakata taidlema seal. Ja mõtle, kui mingi ime läbi saad sealt lõpuks kaeveloa kätte, siis sa oled kohe miljonär, sest sa müüd selle Merkole või kellele iganes maha. See ei ole vast nii lihtne, et igamees hakkama saaks, aga huvitatud ettevõtte teeks selle asja küll ära. Keskkonnamõju hindamise seaduse põhimõtte kaevanduslubade puhul on ju praegu see „täida lüngad” – kui läbid kõik etapid, teed vormikohaselt need ja teised asjad ära, siis muud otsust ei saagi teha kui luba välja anda. Ainuke välistav moment võib tekkida siis, kui Natura ala või mingi tähtis elupaik kahjustatud, siis seda luba anda ei saa.

Või saab Vabariigi Valitsuse või Euroopa Komisjoni nõusolekul.

See oli ainuke punkt, mille puhul võis mingi takistus tulla. Ülejäänud juhtudel - kui teed selle protsessi läbi, siis saadki loa. Kogu lugu. Nii et kui nad praegu koostavad keskkonnamõju hindamise selliselt et Natura alade ja elupaikade asi jääb soodsasse seisu, siis tehaksegi otsus ära. Aga see on koht, mida saab vaidlustada muidugi. Kui tuttavad jahimehed muidugi ei lähe ja mustale toonekurele ära ei tee.

Üks mure, mis meil sellega on, on see, et me oleme asjaga tegelenud töö kõrvalt kui kohalikud elanikud. Minu motivatsiooniks on see, et mulle ei meeldi põhimõtteliselt, kui keegi tuleb ajab kärbeid pähe inimestele, räägib musta valgeks ja manipuleerib stiilis, et olen tore ettevõtja, teen teile tänavavalgustuse.... ja prügimäe ka. Aga väga kaua sellisel isetegevuslikul pinnal edasi ei liiguta, tekib rahastamise küsimus. Põgusalt rääkisin ka valla inimestega, et meil on vaja ikkagi Nabala ühingut kuidagi finantseerida. Oli plaan kutsuda vallad kokku ja uurida, milline toetus nende poolt võiks olla, kuidas me seda koostööd üldse koordineeriksime, kes, mida ja kui palju teeks. Tahaks vaadata selles osas ka ringi, et leida kohti, kust taotleda raha. Ehkki see paberimajandus ja aruandlus võib olla seal jälle väga tüütu.

Aga kas teile endale ei tundu, et teete arendajatele liiga?

Absoluutselt mitte ja seda just sellepärast, et tegelikult on alternatiive ettevõtjate jaoks kümneid vähemalt kui mitte rohkem. Kuni sinnamaani välja, et tuua Soomest killustikku, millest saab teha teed, mis kestavad. Ja mõtle, kui meil on teed, mis kestavad lubjakillustikuga teedest kolm korda kauem, kui palju meil siis üldse killustikku vaja võiks minna? Millisest omahinnast või maksumusest me mingis ajaperspektiivis siis üldse räägime? Seal on väga palju nüansse, mida tuleks arvesse võtta. Maardu all on kolm miljardit kuupmeetrit graniiti.

Meeletu kogus sügaval maa all. Lugesin just Mäeseltsi aastaraamatut, üks uurimustöö oli tehtud. Ja väidetavalt pidi olema see ideaalne koht, kui riik tahaks teha endale strateegilist kütusevaru hoidlat. Soomlaste kogemuste järgi miljoni kuupmeetri kütuse hoidla rajamine maa alla või maa peale – hinnavahet ei ole. Nii et kui riik reaalselt tahaks ja kusagil oleks poliitiline soov seda asja nii lahendada, saaks kaks kärbest ühe hoobiga – väga hea kivi ja kütusehoidla, mida meil täna ei ole. Me hoiame tänase seisuga oma reservi minuteada Soomes.

Aga graniidist saab siis head kildu ka?

Surve tugevus on oluliselt suurem kui paekivil, ainuke asi on sügavus. Aga keskkonnamõjud pidavat olema oluliselt väiksemad, maa all ei ole ju midagi, graniit on palju umbsem kui lubjakivi. Põhjaveega ei ole mingit küsimust, nii sügaval on ta. Seal on hulk tehnoloogilisi probleeme, hinnaküsimus ja keeruline otsustada, aga kui on tahe olemas, siis see on reaalne variant. Merko omasõnul on uurinud seda asja, aga niipalju kui ma Keskkonnaministeeriumi lehelt vaatasin, kuhu on antud uuringulube välja, ei ole ühelgi ettevõttel, välja arvatud Kiirkanduril, uuringulube mujal kui Nabalas. Ametlikult uuritakse praegu ainult Nabalat, nii et tänase seisuga on pannud kõik niiöelda munad ühte korvi. Aga ma arvan, et see otsus on võetud vastu suhteliselt lühinägelikult. Kaardi pealt vaadates on tegu rohelise alaga, kus mitte kedagi ei ole. Lähme siuh sinna metsade vahele ja teeme vaikselt ruttu ära. Tundub, et nad olid üsna üllatunud alguses. Ilmselt sellepärast jäi ka see jaanuarikuusse planeeritud avalik arutelu ära. Nad ei olnud valmis selleks. See arutelu pidi olema kuueteistkümnendal ja kümnenda paiku käisime me Paeliidu juhatuse koosolekul kogu Nabala ühinguga. Rääkisime, kes me oleme, mida tahame ja teeme. Ja Raudsep on ka Paeliidus. Pärast seda ilmselt räägiti arendajatega ja vaadati, et nii lihtsalt see asi ei lähe.

Mida Paeliit endast kujutab?

Paeliit on organisatsioon, kus on koos paegeoloogid ja üldse kõik vennad, kes asjast teavad. Nemad tegid ka omapoolse kirja keskkonnamõju hindamise ekspertgrupile, kus nad leiavad, et see ei ole mõistlik plaan.

Kuidas see maastikupilti muudaks, kui Nabala aladel kaevandama hakataks?

Praegu on see kõik mets. Seal tekiksid ilmselt need puisted, kuhu pinnast lükataks, kolm kuni kuus meetrit paks mass. Nii et mets maha, osades kohtades juba ongi maha võetud, riigimets ju. Ja kuna keskkonnaminister on ühtlasi riigimetsa majandamise keskuse juhtkonnas, siis ta saab korraldada üht-teist. Neil aladel on küll üritatud maaparandust teha, kraave on läbi tõmmatud, aga põhimõtteliselt on tegu allikasooide ja hästi vesise alaga. Siin on pesitsusala mustal toonekurel, Tammiku looduskaitseala ja Tuhala maastikukaitseala. Tuhala looduskeskuse aktivist Ants Talioja on koostanud ka pendliga seiratud maa-aluste jõgede kaardi. Seda võib ka jamana võtta, aga võibolla ei ole jama. Tuleks uurida. Üks jõeharu läheb planeeritava kaevanduse alt läbi ja kui nad selle avama peaksid, siis ta ongi neil niiöelda süles. Vesi ongi kõige suurem probleem selles asjas. Eelmisel suvel esitasid nad juba Saku vallavalitsusele vee-erikasutusloa taotluse, kus ööpäevase väljapumbatava vee hulk oli 23 000 kantmeetrit, mis on täiesti üüratu kogus, millest siis 17 000 oleks põhjavesi ja ülejäänud pinnavesi. Aga nad võtsid selle tagasi. Vaevalt et nad mingit luba oleksidki saanud, sest see kogus on ikka täitsa arulage.

Kui ta on karstiala, siis mida see tähendab kaevandamise seisukohalt?

Ta põhimõtteliselt on nagu käsn. Kui teed kusagile augu, siis sellest käsnast voolab vesi siia auku. Oletame, et nad jõuavad millalgi 30 meetri sügavuseni, peavad pumpama selle tühjaks ja see tähendab seda, et see käsn on üsna tühi.

Mis ala inimene Sa ise oled?

Mina tegelen tehnoloogia-asjadega, IP-telefonid on üks asi ja IT hooldusasjad. Ma ise küll päris IT-mees ei ole, aga mul on üks väike kompanii.

Aga teised Nabala ühingu inimesed?

Tanel on kirikuõpetaja, Triin on Saku koolis algklasside õpetaja ja Kiili vallavolikogu liige. Eha Sepping on Angerja-Pahkla haridusseltsi esinaine, minu kunagine emakeele õpetaja, hästi tore inimene. Aat Sarv on hästi asjalik mees, tegutseb Kohila huvikeskuses skautidega, on Paeliidus, Aidaseltsis – ta oleks nagu ufo, mitte päris maalt, aga ta teab hästi seda loodust seal. Kuldaväärt mees, vähe räägib, aga kui räägib, siis õiget asja.

Kuidas see Nabala ühingu tegutsemine oma elu mõjutanud on?

Tegelikult on tore. Mis mulle endale meeldib, on see, et olen pidanud omale päris palju uusi asju selgeks tegema. Mõnes mõttes on see napakas, aga ühelt poole ka tänuväärne, et need tegelased tahavad seda asja seal teha. Minu kui persooni arengu mõttes on see andnud mingisuguse tõuke. Seal Innopolise poolt korraldatud keskkonnaõiguse kursustel sai Hannes Veinlalt ka juriidika-alased viiteid, et on ikkagi neid sätteid, mis ka meil kehtivad ja mida saab kasutada. Ja on olemas Euroopa Liidus kaasusi, kus väga lihtsatel põhjustel tehakse väga rats(ionaalseid?) otsuseid keskkonna kasuks. See on iseenesest väga positiivne.

Nende erinevate võimalike juriidiliste tõkete väljatoomine on selleks ka vajalik, et nad hakkaksid kaaluma alternatiive.

See on üks eesmärk küll, et nad hakkaksid kaaluma väga tõsiselt alternatiive. Mitte lihtsalt niisama ei ütle, et jah me uurime mujal ka, vaid ikka päriselt. Samas selle arutelu tulemus oli ikkagi see, et null-alternatiivist nad ei räägi. Aga ma arvan, et seadus kohustab rääkima. Et kui nad vastukirjas väidavad, et seda ei hinnata, siis tuleb see asi vaidlustada.

Aga mis väljastpoolt-vaatajana sellest maavarade ja keskkonnavaldkonnast silma on jäänud?

Mina näen seda, et hästi palju on mureks ikkagi selle vana kooli prevaleerimine. Kasvõi seesama mäeteema. Merko poolelt oli vähemalt kaks vanameest, no julgelt kuue-seitsmekümnesed taadid. No on muidugi kogenud, õppinud, põlevkivi sisse juba ära uppunud, aga sellistel meestel tuleks juba nautida oma pensionipõlve, nii palju kui see võimalik on, mitte olla enam otsuste juures. Sest nende maailm on juba lõpetanud eksisteerimise ammu, vähemalt viisteist aastat tagasi. Aga ilmselt see pealekasv ei ole nii tõsiselt võtnud ennast. Ma üritan korraldada konverentsi sellel samal teemal ja olen natuke uurinud, aga mul tuli masendus peale, sest see seltskond on nii homogeenne, nad on nii läbipõimunud omavahel – ministeerium, mäeselts, ettevõtted – sa ei pruugi leida sealt objektiivset seltskonda, kes tõesti tahaks asjast sisuliselt rääkida. Siis jääb ainult see variant, et rohelised inisevad kusagil omaette. Aga see on nonsens. Siis saab jälle näpuga näidata, et mida nad seal virisevad, nad

ei tea midagi. Ja pole mõtet ka Einasto ja Raukasega rääkida omavahel, sest need on mehed, keda vastav seltskond tõsiselt ei võta.

Aga mis konverentsi te plaanite korraldada?

Idee oleks tegelikult korraldada selline konverents, kus käsitletakse kaevandamisega seotud probleeme kõikidest vaatenurkadest. Henri Laupmaa ja Toomas Trapidoga istusime koos ja mõtlesime, et mõnes mõttes võiks seda käsitleda lubjakivi ja harjumaa kesksemana. Aga mina usun seda, et see probleemistik on üüratult suurem ja teravam seal ida pool ja põlevkivi asjadega seoses. Ma lihtsalt ei ole leidnud jaksu, et suhelda valdadega, et korraldada selliseid üritusi seal. Aga muidu ei muutu mitte midagi. Võibolla need vanad mehed surevad medikamentide toel viieteist aasta pärast ja alles siis hakkab midagi toimuma. Aga see ei ole meie jaoks variant. Täna Eesti Energia ja riik panustavad põlevkivisse, aga see on täiesti koshmaarne. Vähekenegi asjadega kursis olev isemõtlev inimene saab aru, et see on nii lühike perspektiiv kui üldse olla saab. Ja ma lähen hullupööra närvi, kui kuulen Ansipi juttu. No Ansip, kamoon ! Kuidas sa saad niimoodi rääkida, sa ei ole ju loll, sa ei tohi olla loll, sul ei ole võimalik olla loll. Mingi ressurss on piiratud ja inimesed peaksid hakkama aru saama sellest, et see sipelgapesa on teatud kindla suurusega. Ja kui sipelgad veel paljunevad, siis ühel hetkel pühitakse need sipelgad ära. Mis on iseenesest normaalne. Aga minu kui indiviidi ja elada tahtva inimese suhtes... ma tahaks midagi teha, et me teadlikult ei liigu selles suunas. Et me teadlikult liiguks vastassuunas. Ja kui siis me ei suuda seda protsessi pidurdada, siis me oleme vähemalt teinud midagi endast sõltuvat, et midagigi pöörata ja päästa ära. Paekarjäärde osas ütles ka üks mees seal Loode-Eesti jäätmekäitlusettevõtte arutelul, et need kaevandused tehakse niikuinii siin ära. Ütlesin, et kui niimoodi suhtuda, siis loomulikult tehakse, siis tehakse kõik asjad ära, kui sinu moodi suhtuda. Aga kui igaüks meist suhtub teistmoodi – nii, nagu ta tahab, et tegelikult oleks, siis ju muutubki. Kui ühel hetkel otsustatakse, et wc-s enam vett ei tõmmata, siis ju muutubki kõik. See on tegelikult hästi lihtne. Aga seda selgeks teha reaalselt on väga keeruline. Siis on kuskil vahel mingi kuradi poliitika. Selles mõttes on see demokraatia masendav asi. Hiinas on selles mõttes palju parem, mõtle kui need kommunistid oleksid kõik rohelised, kui hästi neil võiks minna. Aga nad on vastupidi, ehitavad seda tammi sinna, ükskõik kui palju inimesi ümber asustada tuleb, sest lihtsalt võeti selline otsus vastu. Meil oli nõuka ajal täpselt samamoodi.

Mingis kandi pealt on demokraatia ikka tõhus ka...

No muidugi, minusugune vend saab plärada kuskil koosolekul, eks näis palju sellest lõppkokkuvõttes muutub.

Lisa 4. Intervjuu Paluküla Hiemäe Hoiu Seltsingu liikmete Arvi Sepa ja Kristiina Ehiniga

„Paluküla hiemägi on osaks Kõnnumaa maastikukaitsealast, ta on osaliselt muinsuskaitse all ning kuulub Kehtna valla munitsipaalomandisse. Kehtna vald on 2003 septembris algatunud detailplaneeringuga asunud Hiemäe külje alla kavandama suurt, aastaringselt tegutsevat spordi- ja puhkekeskust. Detailplaneeringu järgi hakkaksid sellesse kuuluma motell, jalgpalli- ja suusastaadion, kämpingumajad, parklad autodele ja karavansuvilatele ning viimaste teeninduspunkt, võrkpalli-, korvpalli- ja tenniseväljakud, suusa-, slaalomi- ja tuubikelgurajad, tehnikahoone, teenindusmaja, sportlaste ruumid ning kohtunikemaja. Hiemäe osaks olevale Reevimäele on kavas paigaldada kunstlumekahurid, lumekahurite pumbamaja ja suusatõstukid, mis nõuavad kaevetöid kogu tõstukiliini pikkuses ja mäe pinnavormi muutmist. Metsamaana arvel olevale maale slaalomiraja rajamiseks on raietöid juba tehtud. Kuue meetri laiused suusarajad on kavandatud ka mäe kesksesse, pärimuse järgi ohverdamiskohaks olnud sakraaltsooni. Plaan rajada hiemäe vahetusse lähedusse niivõrd mastaapne spordikeskus, mille rajatistest osa hakkaks paiknema ka hiemäel, on põhjustanud projektile sadade Eesti inimeste tugeva vastuseisu. Osad neist inimestest – isa ja tütar Arvi ja Lembi Sepp on asutanud koos hiemäe läheduses elava Aivar Jürisaluga Paluküla Hiemäe Hoiu Seltsingu ning läinud pühakoha rahu säilitamiseks ka kohtust õigust otsima. Räägime hiiekohtadest seltsingu liikmete Arvi Sepa ja Kristiina Ehiniga.“ (Keerberg 2006)

Rääkige, mis kohad need hiiekohad on?

Kristiina: Mina olen neid enda jaoks mõtestanud üsna tänapäevase praktilise inimese seisukohast. Hiis on see koht, kus sa saad rahu. Seal on need eeldused tagatud, et sa saad seal saada rahu. Ja sul on seal ilus ja hea olla. Ma arvan, et sellest need kohad ongi tekkinud, et neil on inimesele selline mõju. Kunagi, kui masinate müra polnud, võis igal pool üsna vaikne olla, aga ju olid need paigad veel rahulikumad ja erilisemad. Mina ei eristaks hiiekohast ilu mõistet. Tihtipeale on hiites väga ilus vaade, puude all on hea olla ja vaadata, kuidas päike kumab puude vahelt. See koht annab tuulte eest varju ja seal saab linnulaulu kuulata. Hiiepaikades pole ka tähtis, kui suur või väike sealne puu on, nad on nende puude järglased, kes seal on olnud ja keda on pühaks peetud.

Arvi: Hiiekoht peaks olema viimane tugipunkt, kus lastakse loodusel endal toimida. Aga mida inimene tema kohta teab, seda ei saagi nii täpselt määratleda, nagu sedagi, kust see teadmine tuleb. Üks asi on see, et sa tead lihtsalt, kus ja mis hiemägi on, kui sa oled seal lähedal elanud ja pärimusega veidi kursis. Minu jaoks on tegelikult ka see teadmine juba oluline, et hiis seal on. Seal ei pruugigi väga tihti käia, aga teadmine tema olemasolust on vajalik. Olulisel hetkel lähed sealt läbi.

Kristiina: Teadmine, millest Arvi räägib, on väga tähtis. Tänapäeval just eriti. Minu esimene kokkupuude hiitega oli ikkagi täiesti teadmise kaudu. Isa lihtsalt viis mind hiemäele ja rääkis. See tundus mulle nii huvitav ja põnev. Hiemägi ärkas juba põnevuse pärast minu lapsefantaasias ellu ja ma tahtsin seal käia, ja hiljem ka oma külalisi sinna viia. Tundus, et Raplamaa ongi looduse poolest selline maa, et vaatad vasakule – ei midagi erilist, vaatad paremale – ei midagi erilist. Aga sellest ei-midagist joonistuvadki välja hiemäed, ja ka mõned rabad ja jõeäärsed maastikud, kui nende kohta tead ja selle teadmise läbi tunnetad, muutub see “ei midagi erilist” tähelepanuväärseks.

Argo Moor oma hingepuu raamatus räägib sellest, kuidas arhailise maailmapildiga inimesed võtsid rohkem looduselt vastu ja suhtlesid maailmaga. Tänapäeva inimesed on enesekesksemad. Neid ei eksita mets, vaid nemad eksivad ise metsa. Kuidas Paluküla vaidluses need suhtumised välja paistsid?

Arvi: Ühe näitena võib tuua kuklaste pesad. Paluküla mäe puhul tekkis küsimus, mis neist saab, kui seal buldooseriga pinnasetöid tehakse. Vaidluses ütles arendaja, et sipelgad on ka lõpuks inimese jaoks. See tundus olevat põhimõtteline asi. Kas ikka on niimoodi? Minuarust ei pruugi päris nii arvata, et sipelgad inimeste jaoks on.

Kristiina: Mul on tunne, et inimene austab seda, keda ta kardab. Kahjuks on inimene selline loom. Oli aeg, kus me austasime loodust, sest loodust oli mõtet karta. Tänapäeval võib tunduda, et ainult orkaanide ja katastroofide ajal on mõtet loodust karta, ülejäänud ajal mitte. Võibolla suvematka ajal mõni kardab natuke rästikut ja vihma, aga midagi rohkemat mitte. Sellest see tuleb, et arhailine maailmapilt on kadunud. Tänapäeva- inimene, kes ainult inimkeskkonnas liigub, austab ja kardab ehk robotit, mõnd tehnoloogiaimet, mis on tema isetekitatud loodus.

Mulle tundub, et väga kerge on endast teha ratsionaalses mõttes kasu toovat inimest. Sellist, kes allub ka kõigile meedia reeglitele ja kelle olemasolu on tähelepanu teenistuses. See on olemasolev fenomen. On inimese asi, kas ta tunneb sisemist vajadust sellele vastu seista või mitte. See on tahte ja jõu küsimus.

Mul on endal see tunne, et tehnilise progressiga paralleelselt on just see teine suund, loomulikkuse poole. See on just see loomulik vastureaktsioon, see, mille pärast inimesed praegu tahavad traditsioonilist käsitööd teha ja vanu laule laulda. Seda maailma, kus inimesed ise tegid midagi ja millest tehnika on neid võõrandanud natuke.

Jah, Paluküla juhtumi puhul on see vastureaktsioon olnud üsnagi ilmekas. See suund loomulikkuse poole on ju praegu toimumas kogu Euroopas. Mulle tundub, et maades, kus loodusele on juba suurt kahju tehtud, võtab selline suund sõjakalt võitleva, isegi raevuka ja metsiku jume. Meil Eestis saab loodetavasti veel rahulikult asju ajada. Kahju, kui asjad kohtuni jõuavad. Viha koguda pole mõtet, sellega maailma ka paremaks ei muuda.

Arvi: Paluküla puhul oli kohus ainsaks võimaluseks hiemäge veel rahumeelselt kaitsta.

Mõtlesin meie põhiseaduse peale, kus on kirjas, et Eesti riik on loodud selleks, et tagada Eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade. Kui Kultuuriministerium rahastab ärilise suunaga spordikompleksi rajamist hiemäele¹, siis millisest kultuurist me räägime, mida peaks läbi aegade säilitama? Kultuur ongi väga mitmekihiline nähtus, aga see kultuur, millest meie oma asi välja kasvab, mida hiied esindavad, peaks olema ju kõige alus.

Arvi: See oli päris piinlik asi mingil hetkel. Siis vabandad, et see on kultuuriministeriumi spordiosakond, kes sellega tegeleb ja nimeks on tervisekeskus, mitte mäesuusakeskus. Ega tegelikult ei vaidle vist keegi sellele vastu, et hiied kuuluvad meie kultuuri. Hiiekohtade

---

¹ Regionaalsete tervisespordikeskuste programmist on Kultuuriministerium Palukülla rajatava keskuse projekteerimiseks ja ehitamiseks eraldanud järgmised summad: (2003) 650 000 kr, (2004) 350 000 kr, (2005) 245 826 kr, (2006) 748 235 kr. , kokku nelja aasta peale 1 994 061 kr (2005. ja 2006. aasta summade kasutamine on detailplaneeringu kohtuvaidluste tõttu peatatud).

hoidmine on kõigepealt omaalgatuslik looduskaitse, mis on saanud tavaks, omakultuuri osaks. Ametiasutuste looduskaitse on hilisem. Sisu on ju loodusesse suhtumine, selliste kohtade hoidmine ja austamine, kus loodus saab toimida eelkõige oma kohalike eelduste kohaselt. Hiiekohtade puhul on selline hoiak ning tavad ja kombesid saanud meie kultuuri osaks. Siin on alati olnud kultuuri ja looduse kokkupuutepunkt, praegusel ajal ka selles küsimuses, kelle valitsemise alla hiied kuuluvad. Hiiekoht hõlmab nii loodust, ajalugu, arheoloogiat kui pärimuslikku kultuuri, aga ainult igast üksikust jälle ei piisa. Terviklikku kaitsesüsteemi ei ole.

Kristiina: Väljapääs oleks see, kui kultuuriministerium võtaks täielikult Eesti hiied oma kaitse alla ja tunnistaks hiiekultuuri osana omakultuurist, vastuvaidlematult ja kooliõpikutest alates. Marimaal on see osalt ka juhtunud. Marimaa kultuuriminister külastab igal aastal hiiepalvusi. Tean mitmeid linnainimesi, kelle jaoks on palvuse ajal hiies käimine eluline vajadus. See on osa omakultuurist ja siiaaani toimiv traditsioon. Nad on uhked selle üle ja see on nende omapära. Kahjuks Eestis see järjepidev hiiepärimuse kandmine on peaaegu välja surnud ja et ta on peaaegu hääbunud, siis teda ei tunnistatagi.

Jah, ja neid kohti tahetakse kasutada juba teistel eesmärkidel, kas mäesuusakeskusena nagu Paluküla või elektrituulikute pargina nagu Kunda hiiemäe.

Kristiina: Kui varem võis maastikku lugevate arheoloogide jaoks olla kabelimäe juures pühapaik, siis varsti hakatakse tõesti lugema neid võimalikke pühapaigakohti spordikeskuste ja tõstukite või tuuleparkide järgi. Tegelikult on väga lihtne looduslikult ilusaid kohti inimese jaoks teenima panna ja seeläbi ühenäolisteks muuta. Aga kas meil on siis vaja seda, et millalgi tulevikus tassitaks Paluküla lähedale buldoosritega kokku tehnilik Paluküla hiiemägi, kuhu peale panna hiie atraktsioonid väravatest kuni buldooseriga kaevatud Tõnni aukudeni välja, mida inimesed saaksid muuseumieksponaatidena külastada ja selle eest pileteid maksta?

Arvi: Hiiekoht on eriline koht, see teadmine on ka Paluküla juhtumi puhul üldiselt taustaks olnud. Vaidluse kestel on liigutud sinnapoole, et on piinlik tunnistada ehitamist hiiemäele ja nüüd püütakse väita seda, et alumine osa mäest ei kuulugi hiiemäe juurde. Nii et seda päris hästi ei tahetagi nüüd omaks võtta, et kõiki neid asju hiiekohta plaanitakse, ehitada ja pinnasetoid teha tahetakse. Nii et mingi teadmine on ikkagi taustaks, selles kohas vähemalt. Mäletatakse ju ka, et varem jäi liivavõtmise pooleli, ilma et oleks päris üles märke jõutud. Ja motokross viidi üle Kaskealt mäele, sest oleks hakanud hiiemäe pinda lõhkuma, samas mäeosas, kuhu nüüd kunstlume veetorustik kaevata tahetakse ja mida arendaja nüüd hiiemäeks nimetada häbeneb.

Jah, on olemas koha võlu, aga kuidas suhtuda ja kuidas seda kasutada, kuidas see inimese ellu kuulub, see on laiemalt kuidagi segane. Kui teil oleks võimalik mõne arendajaga ilma vaidlusteta rääkida, siis mida te ütleksite, mida looduslike kohtade säilitamine võiks temale anda?

Arvi: Eks siin saaks ainult vihjata, et on midagi endast suuremat ka olemas.

Kristiina: Hiie pärimusse kuulub ju lahutamatu see, et hiiest ei tohi puulehekestki kaasa võtta, midagi muuta. See on ürgloomulikkuse paik, mis peaks alles olema. Siin võib loodus olla nii, nagu tema ise tahab ja ennast korraldab. Hiies võiks inimesel tekkida see tunne, et siin tema vahele ei sega ja selle kaudu see ongi looduse austamise koht. Marimaal viidi mind ühte hiide. Seal olles keerasid kõik inimesed ennast näoga hoopis ühe metsa suunas, mis oli üle põllu. Ja mingi aja pärast keegi ütles sosinal, et hoopis see mets seal on päris hiis, aga

sinna kedagi niisama üldse ei lubata, kõige pühamad inimesed lähevad sinna teatud hetkedel. Aga sinna poole palvetatakse. Palvuse lõpus läks pilverünklik taevast selgeks. Ja linnud hakkasid sädistades nende kahe koha vahel lendama. See oli lihtsalt ilus. Ma arvan, et seda ei tee ühelegi inimesele selgeks, et see on ilus. See kas puudutab sind või mitte.

Võibolla annaks osadele inimestele just selles võtmes seletada, et kui nad elavad selles tõblemise maailmas, kus tuleb kogu aeg teistega konkureerida ja selle nimel end lõhkumiseni üle töötada, siis need kohad aitavad inimesel end taastada ja rahuneda, seal sa ei pea võitlema, et midagi tõestada, vaid võid lihtsalt olla. Aga sõnadest jah, ei tea, kas on abi. See peaks ikkagi kogemus olema, millest suhtumine välja kasvab.

Arvi: Kui inimene teab, et teised on neid asju kogenud, siis võibolla selle järgi tahab ta sellist kogemust otsida. Aga muudmoodi ei saa vist kaasa aidata. Enamusel võivad need kogemise eeldused olemas olla, aga kas see kõigil alati välja tuleb....

Lapsepõlv loeb ka ikka. Kui sa oled ainult betoonmajade keskel kasvanud, siis raamatutest tunduvad need kogemused imelikumad, pigem muinasjutu moodi lood.

Arvi: Muinasjutuga seoses tuli meelde, et üks külg on Paluküla hiiemäe puhul ka veel avamata. Need mingis mõttes rahvusromantilised kujutlused hiiest. Ega keegi ju ei ütlegi otse, et ei pea hiiest lugu. Aga see meie Paluküla hiis justkui ei vasta päris sellele ettekujutlusele hiiest, kus just tammed mühisevad. Kuskilt on saadud ühekülgne ettekujutus hiiest ja siis öeldakse, et sellist nagunii ei ole siin, polegi midagi hoida. Kuigi minu meelest on oluline just koht, siin mägi, ja seejärel, mis just sellest mullast eelkõige ise ja omas järjekorras kasvab.

Kristiina: Ma rääkisin ühe noore Islandi luuletajaga, kes töötas ka koolis õpetajana ja ta viis lapsed metsa, kuhu olid püsti pandud mingid Islandi jumalakujukesed. Lapsed läksid nendest üsna ükskõikselt mööda. Ta mõtles, et mida ma siis neile siit metsaretkelt kaasa annan? Siis ta viis nad sügavamale metsa, kus enam neid kujukesi ei olnud ja mille pärimust ta natuke tundis, ja hakkas rääkima nähtamatutest inimestest, kes on igal pool, iga puu taga, kännu ja juurika all. Lapsed jäid hiirvaikselt kuulama ja julgesid vaevu ringi liikuda, sest see oli nii põnev. Maailm, mida sa saad aimata, mitte näha ja katsuda. Ettekujutuste ja nähtamatute olendite maailm. See poiss ütles, et tema jaoks oli see imeline tunne seal niimoodi lastega olla. Meie hiied võiksid ka olla need imelised kohad, kus just lastega olla. Ja neile saaks see omaseks nende endi kujutluste kaudu, mitte meelitamiseks mõeldud värviliste piltide ja coca-cola putkade abil.

Arvi: See on just ka seesama asi, et kui otsida, kus see hiis seal hiiemäe peal on, siis osaliselt on ta ka inimeste peas. Aga üks suhtumine hiiesse ongi erinev ja ta on aja jooksul erinev olnud. Nii tekivadki küsimused, kui palju inimene ikkagi selliseid pühakohti muuta ja uuemat tehislukku osa sisse tuua tohib. Mõni inimene võibki tajuda, et ta annab sinna midagi juurde, kui ta selle koha peale mingi kaasaaegse asja ehitab. Piiri, kui palju inimene võiks hiiekoha looduslikku seisundit muuta, ei olegi alati nii lihtne tõmmata. Siiski on välja kujunenud seisukoht, et ei tohiks vigastada maapinda, see tähendab, vältida tuleks kaevetöid. Samuti hävitab hiiekoha täisehitamine, eriti selliste materjalidega, mis looduslikku ringlusse ei lähe..

Aga mis see teie kompromiss ka oli, millist inimtegevust te pidasite võimalikuks Paluküla hiiest, mis säilitaks koha rahu.

Arvi: Minul poleks midagi selle vastu, kui see koht suuresti rahule jäetakse. Mitte seda, et inimestel oleks keelatud seal käia. Kui aga tahetakse arendada, siis kahte asja – mäelt pinnase eemaldamist ja täisehitamist – ei tohiks küll teha, sest need on pöördumatud asjad, looduslikku mäekuju ei saaks enam taastada.

Loobudes detailplaneeringus ette nähtud mäetõstukitest ja kunstlumekahuritest võidaksid tegelikult nii pärimus, loodus kui ka tervisesport. Jälgides vajaliku teenindusmaja jt hoonete ehitusel traditsioonilist õuede mahtu ja paiknemist, säiliks piirkonna kohalik omapära, oleks mida vaadata. Kohapeal annaks toetada peremajutuse pakkujaid. Võimalusi on mitmeid. Oluline on hoolida kohast, esmalt lähtuda kaitsealal loodusest ja pärimusest ja seejärel alles minna edasi. Praegu on aga mindud täie rinnaga peale, võetud planeeringuala, mahutatud sellele nii palju kui võimalik, hangitud raha. Pärast vaadatud, et oi, tuleb sobitada sellega ka veel keskkonnamõjude hindamine ja tõrjuda teistsugused ettepanekud, arvamused.

Kui palju te pidite just usulisel pinnal argumente esitama või kui palju see on maausu pühakoha kaitsmine ja kui palju laiemalt pinnalt tekkinud vastasseis?

Arvi: Meie oleme praegu rohkem öelnud, et see, mille pinnalt meie hiiekohta kaitseme, on üldisem tava, kultuur. Kunda hiiemäe puhul, kuhu elektrituulikuid tahetakse püsti panna, on usulise praktika takistamine rohkem esil. Aga ega need usu ja uskmatused piirid ole nii jäigad ka.

Kristiina: Paluküla asjas said paljud küsimused meie poolt teadusliku seletuse – nii arvavad arheoloogid, folkloristid või nii on pärimusteadetes kirjas. Mõtelge, kui hea, et see meil üldse oli. Kui kergesti oleksime me võinud saada riigiks, kus oma ajalool ja teaduslikel faktidel ei oleks mingit kohta. Aga kuidas võis nüüd juhtuda see, et meie oma teadus ja tarkus jäi sellele ratsionaalsele huvile alla kohtus, mis võiks ometi olla tark ja objektiivne? ²

Liis: Mina mõtlen, et majanduslik huvi või see tegutsemise huvi ongi meie ühiskonnas sedavõrd reaalsem selle teise kõrval, mis lihtsalt olemist pooldab. Millegi rahule jätmine ja lihtsalt omamoodi elada laskmine ei olegi nagu argument. See on erahuvi, mis avalikule alla jääb. Avalik huvi on see, et kogu aeg miskit tehtaks, arendataks, mis Eestit sinna viie rikkaima Euroopa Liidu riigi hulka aitaks. Ka kohtu jaoks, kes peab järgima neid seadusi, mis selle ühiskonna seadusandlik võim loob, on majanduslik huvi palju reaalsem. Teadus ja kultuuripärand on palju udusemad mõisted ja nähtused. Nii ongi jõutud selleni, et ei pea eriti põhjendama oma majanduslikku huvi, piisab sellest, kui sa viitad vajadusele mingit piirkonda arendada, mis on tegelikult üsna hägune mõiste. Küll aga tuleb põhjendada väga täpselt seda, miks sa tahad oma rahva kultuuripärandit kaitsta, miks sa tahad, et see riik toimiks oma põhiseaduse mõtte kohaselt.

Arvi: majanduslikku põhjendust on selles asjas keeldutud esitamast. Seda ei tea, kas ta toob mingit tulu, see selgub alles pärast tõstukitesüvendi mäkkelõikamist...

Liis: Ja kultuuriliste mõjude hindamise teema mahtus keskkonnamõjude hindamise aruandes ära umbes pooleteisele leheküljele. Seal oli kandvaks Muinsuskaitseameti esindaja seisukoht, mis kõlas kuidagi nii, et otsest vastuolu ajaloolis-kultuuriliste väärtuste säilimise ning spordi- ja puhkekeskuse rajamise osas pole ette näha. Ühtki hiitepärimust tundvat eksperti

kultuurimõjusid hindama kutsutud ei olnud. Kultuurimõjude osa tundubki enamikes mõjude hindamiste aruannetes olevat ebapiisaval tasemel, sest keskkonnaeksperdid üritavad seda omast tarkusest ära hinnata. Ja järelevalve teostajatel, kes KMH-sid hindavad, on ka valdavalt ikkagi keskkonna-alane baasharidus. Sellises olukorras ei saagi põhimõttelist muutust oodata mujalt, kui väljaspool seda ringi asuva huvigrupi poolt, kellel on teadmised ja selge huvi seda praktikat muuta.

Arvi: Lisaks sellele peaks ka Natura 2000 võrgustiku ala, mille hulka Kõnnumaa maastikukaitseala nüüd kuulub, olema koht, kus just looduslikku säilitatakse tehiskeskkonna pealetungi eest. Üldine olukord on ju niikuinii selline, et arendamise tung on suur. Mina leian, et siin on muinsuskaitse olnud väga nõrk ja vastuoluline. Kõige õigem oleks, kui mägi võetaks tervikuna, alla maapinnani välja kaitse alla, mitte ainult tipuosa. Ja tuleks teha selgeks, mis on ikkagi vajalikud piirangud, mis selle hiiekoha säilimiseks vajalikud on.

Lisa 5. Intervjuu Prussakovi nimelise rattauhingu eestvedaja Erko Valguga

Kuidas Tartus on?

Psss... Suvi, suvi

Ma kuulsin, et sinna tehti uus rattatee, Jaama tänavale?

Jah, ja-jah.

Kahesuunaline...

Kusjuures ma ise veel seda, jah, läbi sõita ei jõudnudki, eile õhtul mul, jah, enda marsruut kulgeb natuke nagu mujalt. Sa oled ka selles jalgratta listis.

Ei, Ilmar Part mulle ütles, Skype'is, selles listis vist ei ole

Ta kirjutas sinna ka

Aga ma arvan, et see „Tartu rattalinnaks” või „... jalgrattapealinnaks” – see on jumala hea mõte

Aa.. sellest algatusest ma ei ole isegi kuulnud.

Ei ole või? Ilmar ajab seda asja.

Huvitav, seda ma isegi ei ole kuulnud jah.

See tekkis kohe pärast seda kui see Kultuuripealinna asi ära jäi, siis Tartu tahab rattapealinnaks saada.

Oot, nii, ega ma nii vilunud intervjuueerija ise ei ole kaugeltki mitte... Et-ee.

Mis sa arvad sellest majast, ah? Maja tundub sümpaatne, palju siin omanikke siis on? Kas teil on oma katlamaja majal või?

Jajah

Ja ühistu toimib või?

Tegime just äsja ära, ma olen oma rahadega seda siin, fassaadi, teinud. Mul ei ole pärast aega teha muidu, ma tahtsin ise teha. Aga noh, nüüd tegime ühistu ära ja siis võibolla saab kuskilt raha ja (*naerab*)

Aga kas Tallinnas midagi sellist... Tartus oli, ma tean, eelmine või üleelmine aasta, mingi „Heade värvide linna” kampaania, kus linn toetas majade ülevärvimist ja renoveerimist

Jaa, tähendab, nad tegid värvipassi, eks need värvid on, kuidas seal passis on antud...

See on iga maja kohta personaalselt, jah?

Nad teevad iga maja kohta, jah, aga sa pead ise vist soovi avaldama ka või... Noh, väljaarvatud muinsuskaitse all majad, kus nad siis ütlevad täpselt, mis sa pead tegema ja siis ei saa teistmoodi teha

Aga keegi on teil siin ka plastikakna jõudnud panna juba?

Kuule, jah, tean, see on nõme, aga see oli siis, kui mina kolisin, siis see oli juba, aga see tüüp müüs maha ja siis nüüd see tüüp, kes praegu elab seal, tahab nüüd tagasi vahetada, ma ei tea, igatahes peaks saama ikka ilusa maja... Noh, las käia, laseme käia!

Laseme käia jah! Jaa, kuule räägime sellest Prussakovi rattauhingust ennekõike, et.. ee.. kuidas see tekkis? Kas oli mingi seltskond enne, mingi sõpruskond?

Jaa, ja-jaa, oli mingi väike seltskond, me sõitsime, noh, kogu aeg rattaga ja niimoodi ja siis, see oli mingi aastal 97 või 8.. ei, 97 ikkagi, sest meil järgmine aasta ikkagi 10 aastat juubelit, ma ei tea, kas me seda tähistame, aga... Ja siis oli see rattavärk nagu, seda rattavärki üldse ei olnud ja mingeid rattateidki ei olnud, kõik sõitsid, nagu sõitsid, või siis üldse ei sõitnud, aga meie ikka kogu aeg sõitsime, sest see tundus nagu mõttekas! Ja siis me mõtlesime, et peaks tegema mingisuguse ühingu või mingi mittetulundusühingu, mis siis pušib seda asja, et kurat, noh, kes proovib mõtestada liikumist ja luua tähendusi.. võibolla.. ja propageerida seda rattaasja ja hoida näppu linnaametnike tagumikus ja surkida vahest.. Noh ja siis me vaikselt.. aga alguses me nagu väga seda liini, et a la „läheme ja nõuame midagi“, ei ajanud, pigem sõitsime rattaga ringi ja meil oli hullult lahe seltskond, kellega sai kogu aeg matkadel käidud, nüüd see seltskond on mõnes jaos saanud sellisteks toredateks liisinguperedeks, kes käivad tööl ja kellel on mingid väiksed lapsed ja siis nad, noh, seda vähem võtavad asjadest osa küll, aga ei noh, nad on ikkagi pundis..

Aga siis 97 te juba organiseeruste ka siis? MTÜna, jah?

Jah, siis me tegimegi selle ära jah.

Aga kuivõrd see liikmeskond aastate jooksul nüüd siis kasvanud on?

Einoh, liikmeid on.. muudkui kasvab, selles mõttes et meil oli mingil paremal hetkel kuskil 300 nagu liiget ja vahepeal oli ikkagi hullult: kogu aeg kõik tahtsid liikmeks saada, meil oli isegi mingi süsteem, et sa pead kirjutama avalduse ja (*naerab*) mingi siuke värk, praegu meil seda ammu ei ole, tähendab et.. kui sa tuled kohale ja tahad, saad!

Ahah, sest et Liis kuskilt vist leidis, et kas oli teil mingisugune, näiteks mingi punkt...

Lugesid vist põhikirja? Jaa, ma ei tea seda põhikirja või tähendab, see on kunagi 97ndal tehtud, eksju, ja no praktilises elus asjad toimivad võibolla natuke teistmoodi, tähendab see sama idee ja põhimõtted, mis seal on, on ikka need, aga jah..

Et nüüd on ühesõnaga liikmeks astumine suhteliselt lihtne, peab soovi avaldama?

Aga tegelikult selle üheksa aasta jooksul me oleme aru saanud, et ei ole vaja mingit kuradi... sa ei pea olema mingi liige kuskil, meil ei ole oluline, palju seal ühingu liikmeid on, sest meil on päris suur seltskond inimesi, kes mõtleb meiega sarnaselt, olemata millegi või kellegi liige kuskil, see ei olegi üldse oluline.. ja seepärast.. meil on paberite järgi praegu ka mingi 200

liiget või midagi, aga siis vahepeal viskasime mingi osa välja, keda me kunagi näinud ei olnud, tegime kuskil üldkoosoleku ja siis lihtsalt lasime seina peale neid nimesid ja küsisime, kas keegi tunneb teda, kes keegi on kunagi näinud, kas keegi teab tast midagi? Ja siis need, kelle kohta keegi midagi ei teadnud, need siis võtsime maha, sest et me tahtsime hoida mingis nimekirjas inimesi, kes on päriselt ka olemas.

Jah, aga kuidas siis see ühingu töö toimub praegu? Sellist, mingeid korralisi kogunemisi või asju ei ole nagu? Ühesõnaga see seltskond, kellest teiega seoses nagu kuuleb, see on ikkagi, noh, üsna nagu väike.. mingi tuumikgrupp põhimõtteliselt, kes on need põhilised ideoloogid niioelda või sõnavõtjad, kes pildis on, ekssole?

Jah, ja-jah, on mingi seltskond, keda saab nimetada mingi termini järgi juhatuseks, aga jah, põhimõtteliselt on niimoodi, et kui kellelegi midagi ikka väga närvidele käib, eksju, siis ta ei pea olema mingi juhatuses või, ma ei tea, misiganes tiitliga, vaid lihtsalt tuleb keegi oma ideega välja, ma ei tea, kas netis, listis, kuskil.. ja siis see lihtsalt piisava toetuskonna leidmisel tehakse ära ja tulevad need, kes tahavad ja ei tule ainult ühingu liikmed, vaid tuleb igast teisi inimesi ka, kes on sellest kuulnud ja kes mõtlevad, et ahhaa, see on see, millest mina olen ka mõelnud, ütleme, aasta aega juba..

Aga kust te selle Prussakovi niioelda enda selleks ühingu... kes või kust tema leidis?

Mina leidsin ta mingisugusest raamatust Rahvusraamatukogus ja ma ei mäleta enam, mis raamat see oli, tegelt peaks selle välja uurima, aga seal raamatus oli kirjas, et oli üks selline tüüp nagu Vladimir Prussakov, kes leiutas mingisuguse puhvritega jalgratta aastal 1800 mingi lõpp...

Puhvritega? Mis see tähendab siis?

Ma ei tea, tähendab, seal ei olnud pilti ega midagi, seal oli lihtsalt et hullult suur avastus ja et põhimõtteliselt leiutas jalgratta, aga noh, 19 sajandi lõpp on tegelikult 100 aastat hiljem, kui tegelikult esimesed rattad juba seal Prantsusmaal-Saksamaal tekkisid ja seal nendega möllati, et.. mingi hetk uurisime, et noh, kes nagu ratta üldse leiutas ja siis noh, kõige muu info seas sattusime just sellele, et oli mingi Prussakov, kes 100 aastat hiljem, kui tegelikult ratas leiutati, leiutas ka ratta. Ja siis see Nõukogude ajalugu presenteeriski teda kui ratta leiutajat! Aga see idee, et üks tüüp on kuskil Siberis üksinda ja kuuri all, täielikus eraldatuses kõigest.. mingisugune.. tema eluolu kirjeldus oli ka umbes selline, et selline külakeskus oli mingi 30 km kaugusel ja ta põhimõtteliselt leiutas jalgratta selleks, et kirikus, kõrtsus ja poes käia võimalikult lihtsalt, et mitte kõmpida kogu aeg! Ja see mõte hakkas meeldima.. või selles mõttes, et mõtle, mingi tüüp tuleb, 100 aasta hiljem, kui ratas on leiutatud, leiutab ratta, teadmata, et üldse ratas on leiutatud, kuuri all, üksinda, praktiliselt mitte millestki, see on täiesti müstiline lugu, eksju, aga see sümboliseerib teatud määral sellepärast, et lihtsalt mingi tüüp kuskil, kellest keegi midagi ei tea, lihtsalt võtab kätte ja ise muudab oma elu paremaks, sest et nüüd, kui tal oli see puhvritega jalgratas, ükskõik, mis see ka on, nüüd ta sai sinna poodi või kõrtsu hoopis lihtsamalt.. ja samas.. me võime ju mõelda, et mida kõike siis niimoodi, sellise loo järgi, eksju, mida kõike oma kuuri all leiutades ei saa, eksju! Võid leiutada ükskõik mis asja! Aga tema leiutas jalgratta! Siin on seotud kaks asja: üks on see, et tüüp oli ise aktiivne ja tahtis midagi teha selleks, et oleks parem, ja teine on see, et ta leiutas asja, mis ümbruskonda mitte mingil moel ei häiri, ei reosta, ei võta ruumi ära ja nii edasi, eksju, ta ei leiutanud autot, ta leiutas jalgratta ja ta oli ise aktiivne muutmaks oma elu paremaks. Ja need on need asjad, mis sobivad meiega ja ükskõik kui hilja sa seda teed, see on ikkagi...

Ja kas ülekantud tähenduses võiks ju öelda, et ka maailmavaate, et igaiüks peab selle justkui ise enda jaoks üle leiutama, et see nagu kuidagi omaks võtta, et äratundmine ongi ju mõnes mõttes alati nagu isiklikus plaanis leiutamine?

Just, just nii, jaa, ma arvan ka. Ja see tüüp sobis nii hästi seda sama sümboliseerimaks, et me lihtsalt panime „Prussakovi nimeline“ ja.. pärast seda on arvatud, et me oleme, noh, pooled tüübid on venelased vms, aga see rahvus ei ole siin üldse oluline.

Jaa-ah, aga kuidas see rahvuse moment teil ühingus on, on siis ka muukeelseid?

Meil on mõned venelased, aga nad räägivad.. nad on hästi integreerunud vms, nad käivad eesti mingites koolides värkides ja nad räägivad.. ja noh, sa ei saagi aru, või noh, saad aru, et tegemist on venelasega, aga neid, neid on väga vähe, ma ei tea, õnneks või kahjuks..

Aga sa mainisid ka juba autosid, aga kuidas siis teie suhe või meelsus autode suhtes on? Kas see on täitsa autovaenulik või milliste reservatsioonidega? Kas sa ise oled autojuht ka?

Ei ma ei ole, aga.. ma kasutan autot.. näiteks kui ma pidin siia tooma tõstuki, et ma saaksin värvida, siis mul läks vaja konksuga autot..

Et load sul on olemas?

Ei-ei-ei, ei, mul neid ei ole, aga siis mul on telefon, kus on palju inimesi, kellele ma lihtsalt helistasin, küsisin, kas sul on auto, millel on konks, ja ma leidsingi tüübi, kes tõi selle ja viis selle ja mul ei pidanud selleks ise olema autot. Küsimus, ma arvan, ei ole selles, kas sa oled nagu auto vastane või et noh, kas sa tingimusteta vihkad autosid näiteks, sellepärast et nad, noh, ma ei tea, rikuvad elu.. vaid küsimus on lihtsalt mõtestatud liikumises! Et ma arvan, et on kuidagimoodi õigustatud, et kui sa tahad sõita näiteks Kuubale, lennukiga, sellepärast et, tead, Kuuba peab ikka enne Fideli surma ära nägema, eksju, ja sealt saab mingi kogemuse.. samas, noh, sa võid sinna minna ju ka mingi muu transpordivahendiga, eksju, aga siiski see tundub õigustatud, et sa Kuubale sõidad lennukiga näiteks üks sügis lihtsalt reisima.. ja on õigustatud, kuidagimoodi tundub mõttekas, et kui sul on vaja tuua mingi 8tonnine tõstuk kuskilt, siis sa tood selle autoga, eksju, aga kui sa igal hommikul sõidad oma autoga 15 km tööle ja 15 km tagasi ja siis seal päeva jooksul veel sõidad 50 km maha millegi pärast, noh, siis see tundub täiesti jabur. Ja arvan, et me ei ole auto vastu mingil täiesti pimesikulisel moel, vaid me proovime, eriti just linnakeskkonnas, mõtestada seda liikumist niimoodi, et inimestel oleks liikumiseks alternatiive. Näiteks mina, ma olen kuidagimoodi sattunud niimoodi, üldse mitte teadlikult, on sattunud niiviisi, et ma elan siin, see on kesklinn, aga see on hullult roheline, tähendab et kui ma saan selle hoovi korda, siis ma elan kesklinnas, aga nagu üldse kesklinnas ei elaks. Mul on rattaga 5 minutit raekoja platsi, noh, keskusse ütleme, ja kogu mu elu ongi nagu sätitud selle ümber, ma üldse kesklinnast ei lahku, mõtlesin üksipäev, sest mul on kõik käejala juures, ma ei pea läbima mingeid eriti pikke distantse, et saada mingit eluks vajalikku asja. Nüüd need tüübid, kes on kolinud kuhugi, hoplaa, linna taha põllu peale elama, nendel ei ole seal mitte midagi olemas, isegi lasteaeda ei ole kohati.. või siis korralikku poodi, sa pead sõitma oma esmatarbekaupade järgi, kuivõrd seal ei ole mingit ühistranspordiühendust ka, sa pead lihtsalt kasutama oma autot, sest sul ei ole alternatiive.. jutt läheb hullult pikaks onju, aga.. aga idee, mis meil on, on see et me peaksime mõtestama selle, mis on autoga liikumise tegelikult kulud, kes selle tegelikult kõik kinni maksab ja millisel määral see on mõttekas. Ja looma alternatiive, sellepärast et kui sa vaatad ajalehte, siis sa näed, et see või teine asi põhjustas ummiku ja siis.. aga tegelikult ummiku põhjustavad ainult needsamad autod, mis

parasjagu kuhugipoole liiguvad.. noh, seal võib olla avarii või teetööd, aga need teetööd on ka sellepärast et need autod saaksid liikuda ja kokkuvõtteks algpõhjus on ikkagi seesama „asi“, mis lihtsalt võtab nii palju ruumi.. ta võtab selle ruumi teistelt ära ja samas on mingi statistika järgi 1,3 inimest sees igas autos..

Eestis konkreetselt?

Jah, see siin on sõidutee, ütleme, siin on 6 rada, 3 ühes, 3 teises suunas ja see on autosid täis.. Ja kui ühele poole sõidab mingi buss ja teisele poole sõidab tramm, aga kõik seisab, sest kõik ruum on ära võetud.. Aga bussis on täpselt sama palju inimesi kui kõigis nendes autodes kokku, mis sõidavad sinna ühes suunas, ja siin trammis on veel rohkem inimesi kui kõigis nendes autodes, mis sõidavad selles teises suunas.. ja on täiesti aktsepteerimatu, minu arvates, et trammitee peal saavad sõita autod, nagu siin väga mitmes kohas on, sellepärast, et mingi tühine hulk inimesi, mingi vähemus, jah, blokib ära trammi mahtuva 150 inimese teekonna, tipptunnil on tramm täis ja autotee on autosid täis – me ei saa kunagi öelda, et see on inimesi täis, sest me saame öelda, et see on autosid täis, sest need autod ei ole kunagi täis. Ja siin on väga lihtsaid lahendusi, kuidas.. sest mis on eesmärk? Eesmärk on, et üks tüüp saab mingist kohast mingisse kohta. Siis me saame vaadelda, miks ta seal käib ja kas on võimalik, et siia tekitatakse midagi, kust ta saab selle lihtsama vaevaga kätte, nii et see trajektoor jääb ära. Või siis, kui see ei ole võimalik, siis.. eksju, see supermarketi teema on täielikult sellega seonduv: siin elab mingi teatud hulk inimesi, praegu on supermarket küll vist igal pool, siin, nad teavad, et on mingi supermarket ja kõik käivad seal, samas kui siin selles piirkonnas siin võiks olla üks väike pagariäri jne. See on vana skeem, kuidas kunagi on olnud, aga nüüd enam ei ole, eksju. Kõik lähevad sinna ja on järjekorras ja seal poes läheb sul mingi mitu tundi, kui sa tahad kõike oma kraami saada. Punktist A punkti B liikumise juures ongi oluline aru saada, miks inimesed seal käivad, kas on võimalik, et nad üldse ei käi seal, sest seda asja saab ka siit lähemalt, samal tasemel. Aga siis tekitada alternatiive ka, et kuidas siia saab mingil teisel moel kui ainult autoga.

Aga kuidas, ma pean tunnistama, et ma ei ole kursis, kuidas näiteks aktsiisimaksud ja sellised asjad, kütuseaktsiis näiteks, kas need laekuvad keskselt riigikassasse ja need ei ole omavalitsuste kasutada? Mis sinu arvates seda.. miks autod ikkagi on paraku, nagu me näeme, miks nemad neid arenguid kipuvad dikteerima, miks nende järgi...

Sellepärast et nad suuremad ja tugevamad. Üks auto kaalub..

No ega autod ei ole ju niiõelda need tegutsevad subjektid, need on ikkagi inimesed nendes autodes..

Ahhaa, aga just, kas see on päris nii? Sest mulle aina rohkem tundub, et tegelikult see ei ole nii, sest kui me tõesti mõtleksime niimoodi, siis oleks loogiline, et, hei, me nüüd räägime, kuidas inimene liigub, siis me ei ehitaks näiteks Tartu mnt pikendust või mitmetasandilisi ristmikke kuhugi Haaberstisse ja ma ei tea kuhu, me ei ehitaks ma ei tea mitme saja miljoni eest teid, uusi ???.. sest et siis meil oleks oluline see, et kuidas need inimesed saavad sinna, kuhu nad tahavad minna, eksju, mingi liikumisvabadus peab olema, aga auto ei saa pakkuda liikumisvabadust, kahjuks, linnakeskkonnas, täna. Ja ta ei saagi seda kunagi pakkuma, sellepärast et kõik need autod lihtsalt ei mahu sinna ära, eksju. Sa võid vaadata telekast reklaami, et uaaa, milline auto ja siis seal on all mingi tekst, mingi hull „vabadus“. Kas sa näed kunagi autoreklaami, kus tüüp istub ummikus? Mitte kunagi! See on seotud, see on mingi vabaduse müüdiga seotud: sul on auto, sa oled iseseisev, sa saad minna ükskõik kuhu, jah? Ja tähendab, sa saad hullult kiiresti minna, sest see võtab mingi 220 sisse, aga kurat, noh,

esiteks, olenemata sellest, et su auto võtab 220 sisse, sa ei saa kunagi sellise kiirusega, vähemalt Eestis, liigelda, sellepärast, et see on lihtsalt seadusega keelatud, ütleme, sinu liikumist juba maanteel, väga kiirel maanteel, mis on siis 110 km/h, suvel, sinu liikumist juba ahistatakse, kurat, poole võrra, on ju nii? Ja siis, linnas me ei saa üldse mingist liikumisvabadusest rääkida, sellepärast et, mmm.. noh, kiirus kiiruseks, aga sa lihtsalt ei mahu kuhugi ja sul on mingid probleemid, kuhu sa pargid, palju sa selle eest maksad jne. Ja siis tüübid, no siin meie majas elab ka tüüpe, eksju, kes peavad nägema oma autot oma aknast. Kas see on siis mingi vabadus, et sa pead kogu aeg silma peal hoidma, et äkki keegi varastab ära või mingi autoraadio või ma ei tea mida veel, ekssole, ära. Autoga on seotud täielik vabaduse müüt, seal ei ole midagi... No ja siis sa ei tohi veel alkoholi ka tarbida! No näiteks mina isiklikult olen selle poolt, et sa võid kuni 1 % joobega sõita jalgrattaga. Ma ei tea, mul on siuke tunne, et see võiks mõjuda linnas selliselt, et tüüp ei lähe autoga kõrtsu või ei mõtle, ah pohui. Siis ta teab väga hästi, et ta võib juua mõned õlled ja siis võtab lihtsalt ratta ja midagi ei juhtu. Ja midagi ei saagi eriti juhtuda.. muidugi, võiks olla mingi korralik rattatee jne, et sa oled autodest eraldatud, aga...

Aga räägime, mis ongi võibolla olulisem selle intervjuu seisukohast.. Just see, kuidas teie ühing seda maailma parandada püüab? Siin on mitu tasandit, ekssole, ühest küljest on inimeste meelsuse mõjutamine, teisest küljest on suhtlemine võimudega, planeeringutes kaasarääkimine, osalemine, võibolla seadusandluses.. Praegu vist koostatakse uut liiklusseadust, ma kuulsin, et kui sa näiteks ütled seda, et sinu seisukoht on selline, et jalgrattaga võiks olla kuni ühepromilline joove lubatud, et kas.. mis tasandil te siis tegutsete ja kuidas?

Enamvähem kõigil, sellepärast et me aegajalt käime linnavalitsuses rääkimas.. Aa.. tähendab, kõige aktuaalsem asi on tegelikult see piirkond siin. Sa tead Tallinnat muidu, eksju? Näiteks Suur-Ameerika, Tehnika ja siin on Pärnu mnt. Ja seda ala nimetatakse Uueks Maailmaks. Selle piirkonna nimi on Uus Maailm. Nii. Ja meie idee on muuta see päriselt ka Uueks Maailmaks, mingis mõttes. Uueks selle vana kaudu, mis siin on. See on miljöövärtuslik piirkond, aga Tallinnas on mitmeid miljöövärtuslikke piirkondi.. sellest hoolimata, et on selline sõna olemas, see ei tähenda tegelikult mitte midagi peale paberil oleva lause, et on Tallinnas piirkondi, kus on sellised majad, on selline arhitektuur, mida oleks vaja säilitada.

Keskkond, räägitakse keskkonnast, ekssole..

Jaah, ja-jah, kusjuures alati nendes tekstides alati on niimoodi, et „oleks vaja“ või „peaks“... ja see on nii umbisikuline või mittekonkreetne kõne, et noh, peaks küll tegema, aga tead, ei tee... Kõik see, mis siin nüüd toimub, mida linn teeb siin, kasvõi kõnniteede tõstmisega, rikuivad neid maju, eksju, nad panevad mõnes kohas isegi ukse ette, ekssole, tuhh, mingisugused elektrikilbid, kogu siin piirkonnas pandi uued elektrikilbid majade fassaadi ette ____ Et see räägib, et paberil on teine asi kui päris elus.. ja see tihtipeale ongi nii. Aga meil on idee, esiteks, muutuda autovabaks või rahustada liiklus maksimaalselt. Praegu on niimoodi, et siin on suured teed igalpool – siis mingid tüübid teevad lihtsalt nihukseid šootkatte, nii kiiresti, kui saavad, nii otse kui võimalik.. ja siis nad arvavad, et nad võidavad hullult, kui nad mingi šootkati teevad, aga tegelikult on kõik need tänavad tipptunni ajal jumalast umbes ja tegelikult sa ei võida midagi, sa passid ühes kohas ja siis sõidad vaikselt edasi või siis kihutad kuskilt läbi, noh, saad natuke kiirendada, aga kui sa jõuad tagasi selle peale, kus sa enne olid, siis sa põhimõtteliselt ei ole mitte midagi võitnud, jah. Siin on hästi palju koole, lasteaedu ja see on väga lahe koht tegemaks niimoodi, et see on nagu... Kas sa Tiskres oled käinud? Aga sa oled kuulnud sellest, ekssole? Tiskre on niiöelda eliitlinnarajoon kuskil linnaservas, kus on

tõkkepuu ees, sinna ei tohi inimesed minna, ja see on aiaga ümbritsetud, täielik mingi tehisklik blä-blä-blää.

No selliseid rajoone on vist isegi teisigi, kuskil seal Kadrioru taga, Mähe kandis..

Ühesõnaga, meie ei pane tõkkepuid ette, aga me tekitame niहुksed postid, kuhu saavad sisse ainult need inimesed, kes siin elavad, et parkida oma auto kuhugi hoovi ära.

Mismõttes postid?

No need postid, mis käivad maa seest välja. Ühesõnaga sellega me suudaksime äkki kohalikud elanikud maha rahustada, et oi, kus me siis oma auto või mis ma siis oma autoga teen, need on alati neil need põhiküsimused, eksju, tähendab, nende jaoks kõik jääb samaks, ainult et tüübid lihtsalt ei saa läbi sõita, no selle vastu ei saa tegelikult kellelgi midagi olla, sellepärast et siin lihtsalt läheb turvalisemaks. Kusjuures, siin on iga nädal üks avarii kuskil ristmiku peal, täiesti müstiline, ma pole siin kunagi enne näinud avariisid, aga viimasel ajal, see suvi, on iga nädal üks. Ja alati on niimoodi, et siin pargivad tee ääres autod, alati, kui mingi avarii toimub, siis see toimub piisavalt suure hooga, et üks auto lendab nendesse parkivatesse autodesse, siis kokku on mingi neli või viis autot vigastatud (*naerab*), no see on täiesti lollakas, eksju, ja siis kõik on väga õnnetud ja närvis.. Nii, ühesõnaga et me tekitame siia autovaba piirkonna, kust läheb läbi üks suur kergliiklusmagistraal Lilleküla rongijaamast kuni kesklinna põhimõtteliselt, läbi Toomkuninga tänava ja Väike-Ameerika. Ja need tänavad disainitakse täiesti ümber, mitte täiesti ümber, tähendab, noh, kogu see ajalooline struktuur, eksju, jääb, aga see liiklus rahustatakse mitte mingisuguse lamava politseinikuga kuskil, mis läheb varsti katki, vaid, ütleme, et tee ääres muru, eksju, siis see muru tuleb kuidagi sssiuhhh natuke välja, nii et sa ei saa sõita sealt täiega läbi, vaid sa pead võtma hoo maha ja väikse jõnksu tegema. Ja siis suured ristmikud nagu siin näiteks, need lahendatakse niimoodi, et sinna keskele tekitatakse mingi haljasala väikse puu või põõsaga, pingiga võibolla, kuhu saab rajada ka näiteks mingi skulptuuri, näiteks, tegemist on Uue Maailmaga, siis saame sinna panna näiteks Cortési kuhu näiteks või, ma ei tea, Columbuse, eksju, kõik teavad teda.

Aga mis järgus see on?

See on selles järgus, et me oleme teinud ühe maketi selle kohta..

Teie on siis ühing, jah?

Ja-jah.. ja see on praegu Tallinna kommunaal ameti juhataja koosolekute laua peal ja ma olen isegi esitlenud seda linnaisadele, ma käisin sellega linnaapea juures esimesena. Sest et, tead, nõme värk on, kui sa lähed mingi ametniku juurde linnas, mingi väikse ametniku juurde, siis ta saadab su kohe nagu pikalt, ta ei tee mitte midagi, et sind aidata, ta ütleb: see on võimatu, lõpeta ära! või et.. ta suudab leida nii palju põhjendusi, miks see on nii halb mõte.. Seega meie teeme alati niimoodi, et me läheme kõige kõrgema tüübi juurde ja nad ei saa kunagi ei öelda! Eriti veel linnaapea, kes on nüüd välja käinud mingisuguse rohelise pealinna idee, onju, ei saa öelda „ei“ sellise idee peale, eriti veel, kui ta ise teab, et ta käib mööda Euroopa linnapäid ja ütleb et „oo, mul on rohelise pealinna idee!“, eksju, ja samamoodi ükski nendest Euroopa linnapeadest ei saa öelda talle „ei“, sest see lihtsalt ei läheks kokku.. Roheline teema on hullult nagu „in“, sellesmõttes et iga tüüp peab ennast, poliitiline figuur siis, peab ennast sellega kuidagimoodi siduma ja alati positiivselt, sellepärast et see on tavaliselt asi, mis rahvale meeldib.. Ja nüüd ei tehta vahet, et oi, tegelikult see roheline tähendab ju seda, et ma peaksin oma igahommikuse autosõidu vahetama mingi trammisõidu vastu..

No aga see on kuidagimoodi demagoogiline diskursus siis ju? Kui tõesti kõik planeeringud.. sellest räägitakse, need on niiöelda prioriteedid, aga kust see jama siis sisse tuleb, et tegelikult asjad ei muutu.. Või kuidas, kas sa nüüd näed, et tänu sellele, et te olete linnapeaga saanud rääkida, et tänu sellele reaalselt midagi liigub selles suunas?

Selle näite puhul.. Ei, vaata, see ei ole nii, see on alati väga suusõnaline ja retooriline. See ei ole nii, et sa nagu muudad kohe mingeid asju. Pigem on olemas mingid kursid, mida tahetakse järgida, olenemata igasugustest asjadest, mis on päriselt ka seotud sellega, mis suusõnaliselt välja käidi. Ummikuid proovitakse ikkagi lahendada uute teedega ja ükski linnapea ei julge võtta endale seda rolli, et ta inimestele seletab, et „ahhaa, fakk raisk, me ei saa lahendada seda ummikut selle uue teega, see lihtsalt ei toimi!“ Käiakse seda sama rada mööda, mida terve Euroopa on juba käinud, nüüd Euroopas võetakse, hoplaa, lihtsalt luuakse alternatiive ja proovitakse seda autoliiklust vähendada teistmoodi, sest enam ei ole kuhugi autoteid teha! Meil läheb samamoodi, et me teeme mingeid ristmikke ja värke, lähevad mingid miljardid kuhugi asfaldi ja siis vaatame, et õu, fakk, nüüd me oleme pasas, selles mõttes, et me ei lahendanud ummiku probleemi, sest et ummikud jäävad alati, see on reegel, ja teiseks, meil on nüüd mingi kuradi kaks korda rohkem mingeid teid, mida hooldada, ja lõppkokkuvõttes kõik nurisevad, et tee on auklik ja rehvid lähevad katki ja siis see jääb ja ummik jääb ka ja kõik see raha pandi kuhugi lihtsalt magama! Kahjuks see läheb nii, sellepärast et ükski linnapea, kõik linnapead või poliitilised figuurid arvavad, et nad teevad poliitilise enesetapu, kui nad ütlevad, et „hei, kurat, ärme raja seda mingit läbimurret!“ või et „ärme võta sealt neid vanu maju maha, sellepärast et panna mingit asfaldi ja maksta kümneid miljoneid kompensatsiooni inimestele, et nad ei elaks enam seal, kus nad on kogu aeg elanud“. See ei lähe ka selle rohelise värgiga kokku, eksjuet.. aga.. ja siis öelda niimoodi et „see aasta me üldse uusi teid ei tee, ainult parandame vanu“ ja siis kogu see raha läheb, ma ei tea, trammi, teeme trammi, teeme hullu vinget trammi, mis on täiesti iseseisev, oma rööpa peal, keegi sinna ei tiku ja see sõidab igal pool ja see on, kusjuures, seotud rongiga ka, sest praegu Tallinna ühistranspordis rong on täiesti nagu mingi kõrvaline asi, üldse terves Eestis, rong on nagu mingi asi, noh, millest kõigil on nagu suhteliselt suva, otsustajate poole pealt siis tähendab... Asfalt on alati kunagi..

No Tallinnas linnalähirongid, elektrirongid on siiski ka ju väga kasutatavad?

Jaa, aga nad ei ole seotud selle kogu ühistranspordi süsteemiga, nagu loogiliselt. Seda ei ole tehtud mugavaks inimestele kasutada.

Aga ilmselt need on ju.. paraku tõesti näib, et ei suudeta nagu vahele jätta neid mingisuguseid arenguetappe. Et, ütleme, mingisuguses ühiskonna arengujärgus oli jalgratas, ütleme, Nõukogude ajal ja maapiirkondades, oli ta, selles mõttes, praktiline, võibolla isegi ainus käepärane transpordivahend, tihti, mida sai endale lubada, eksole, või ka ütleme, vähemarenenud riikides, aga nüüd, ma lugesin sealt teie koduleheküljelt, ma ei olnud seda kuulnud varemgi, et näiteks Hiinas, kus on meeletult jalgrattureid, et nüüd uues Shanghais piiratakse jalgratturite liikumist.. Ja siis see tase, mida teie propageerite, see on siis juba omakorda uus tasand...

(hüüab) Jaa! On küll.. ja tead, mis mulle öeldi.. abilinnapea korraldas mingisuguse ümarlaua, kuhu tulid igast tüübid, kaasaarvatud paljud linnaametnikud ja siis veel jalgrattaliidu mingid tüübid ja siis rulluisutajad ja siis mina olin seal ka, ma esitlesin seda oma ideed selle piirkonna kohta, see makett oli seal laua peal ja siis ma esitlesin seda.. ja siis üks tüüp ütles mulle, tekkis mingi konflikt või ma ei tea, ta arvas, et ma kuidagi.. tähendab, ma proovisingi eristada kahte asja, seda et kas sa teed rattaga sporti, et sõidad oma ratas auto katusel, sõidad kuhugi mere

äärde ja siis teed seal sporti mingi tee peal, ja seda, et sa teed oma igapäevaseid asju.. Ma proovisin eristada, aga samas, mitte et, umbes et, võistleme.. vaid eristada, sellesmõttes et, kurat, me peame eristama need asjad, kui me tahame transpordi korraldada kuidagi mõttekalt ja loogiliselt, et meil ei oleks neid ummikuid kogu aeg, et inimesed oleksid terved ja õnnelikud, ei peaks.. ja auto ei kulutaks pool nende sissetulekust.. siis peab looma just neid igapäevavajadustele vastavaid tingimusi, et sa saaksid rattaga teha neid, mida sa iga päev teed, mida sa praegu teed autoga, sest rattaga on see hoopis mugavam: ei ole mingit parkimisprobleemi ja mingit bensuostmist, kindlustusi ja ma ei tea, mida.. sada asja.. Keegi kunagi ei mõtle, palju see auto läheb maksma. Ma lugesin mingit intervjuud Gerd Kanteriga, kes on kettaheitja, kellel on mingi sponsori poolt antud mingi hull BMW maastur.. ma ei tea, kes maksab tema kindlustuse ja ma ei tea, mis asjad, eksju.. et kui talt küsiti, eksle, et noh, mis kulud on, „kütus ja siis pesu“.. Me ei mõtlegi tihtipeale, et mida see auto veel tekitab, mis on ka tegelikult kulu, mida keegi peab kinni maksma, eksju. Okei, aga mis ma tahtsin öelda, oli see, et siis seal ümarlual üks tüüp lihtsalt ütles et „hei, aga sa oled.. mees, mida sa jamad, sa oled oma ajast täiega ees!“ põhjendamaks, miks peab tegema nii, nagu tema ütles või noh, oma seisukohti siis vist nagu upitades või nii.. Ma mõtlesin, et faakk, kuulge, aga vaadake, kui see siin on see tulevik, mis on nagu kümne või kahekümne aasta pärast, nagu te siin praegu ütlete, ja kui me teame, mis tulevikus tuleb, miks me siis ei võiks ühendada jõud, et seda hakata kohe teostama? kui me teame seda, miks me peame minema ringiga, kui me saame otse, kui me praegu just saime teada, et see asi siin on ajast ees. Milliseid asju me peame siis kõik läbima, selleks et saada lõpuks ikkagi see, mis meil tegelikult praegu on olemas, lihtsalt see tuleb.. mille saab praegu lihtsate vahenditega teha inimsõbralikuks.. Näiteks see piirkond.. No mina ei tea, siis see koosolek lõppes ära, aga ma ei tea, mis sealt edasi tuleb. Me käime iga kord alati kohal, kui mingi linnapea või abilinnapea kutsub ja kus see teema on arutlusel. Ma olen isegi Soomes käinud mingit ettekannet tegemas..

Aga see-see, sa ütlesid see mingisugune jalgrattaliit, kas see on nagu jalgrattaspordiliit või mis organisatsioon see on?

Ja-jaa, Eesti Jalgrattaspordi Liit. Nad tahavad mingeid ringradu, kus saab kiiresti sõita ja mingit siukest asja..

Treeningu jaoks nagu, jah?

Jah, aga see ei lähe nagu selle teemaga niiväga kokku, mida meie ajame. Me ei ole sportlased, me lihtsalt proovime mõtestada seda, kuidas liigutakse ja kuidas on mõttekas liikuda. Mulle hullult meeldib see, Elektriraudtee teeb seda reklaami praegu igal pool, kus on see ummiku pilt ja „Ära istu ummikus, sõida rongiga!“. See on hullult sümpaatne, see on levinud igal pool, näiteks kui sa maandud Londonis, siis seal on suured sildid, kuidas sa peaksid võtma bussi või metroo, ei-ei, just rongi, sellepärast et „Kas sa tead, kui palju inimesed hilinesid eelmisel aastal, sellepärast, et nad olid autoga?“ ja „... mitu punast tuld on su tee peal, kui sa siit hakkad praegu kesklinna sõitma?“ ja sellised lahedad faktid, mille peale keegi kunagi ei mõtle autojuhina, sa oled sellest autost nii läbi imunud, et sa ei näegi muid võimalusi.

Aga no, aga vaata, see on see, et sa räägid sellest otse minemisest, aga võibolla see on teatud mõttes ikkagi selline nagu...

Asi mis tuleb läbi põdeda, jah?

Et see ei ole nagu.. otseliikumine ei ole võimalik, et võibolla see on nagu pendli süsteem, saad aru, et lihtsalt pendel peabki käima nagu ühte äärmusesse ja siis teise, et ta ei saa

nagu poole pealt.. kui ta läheb nagu ühele poole, siis ta ei saa siit tagasi pöörduda..
Ühesõnaga, mida ma mõtlen on see, et nüüd meie selles, noh, kapitalistlikus ühiskonnas, ekssole, on see isikliku heaolu teema võibolla tõusnud nii tähtsaks, mis on suuresti, ütlemele, kõik see vabaduse müüt ja ekssole, selles on palju illusoorset, aga siiski see on see, mis valdab. Igaüks tahab, et tal oleks ostujõudu, et ta saab endale lubada seda ja teist..
Ja see tase, et hakata mõtlema võibolla jällegi nagu üldisemalt endast kaugemale ja mõelda nagu ühiskonnale tervikuna.. Sinna peab paraku alles jõudma...

Jaa, ma olen sugu iseenesest nõus, aga kuidas siis.. Ma arvan, et sinna jõutaksegi niimoodi, kui mingid tüübid lihtsalt pasundavad seda et „Kuulge!“.. ja mida rohkem seda tehakse, seda kiiremini see pendel leiab võibolla oma lõpu ja hakkab tagasi liikuma. Põhimõtteliselt, jah, selles on mingi loogika, selles on tõesti loogika, et see niimoodi käib, aga.. Samas on näiteid ka täiesti radikaalsetest pendlimuudatustest maailmas, näiteks Kopenhaagenis või.. Kuidas mingi 80ndate keskel lihtsalt võeti kätte ja disainiti linn ümber. Saadi nagu aru, et kui nii jätkame, siis oleme varsti seal, seal ja seal, ja see ei ole heaolu. Meil keegi ei küsi, et kas siis.. Ja kurat, meil on mingi Keskkonnaamet, eksju, Tallinnas, kes lihtsalt kooskõlastab keskkonnakahjulikke projekte, see ongi nende töö ongi lihtsalt kooskõlastada kõik see, mida mingid liiklusemehed välja mõtlevad, kusjuures liiklusemehed ei ole kunagi liiklusemehed, vaid nad on autoliiklusemehed, Liiklusteenistus on Autoliiklusteenistus Tallinnas! Aga just need tüübid peaksid suutma mõelda kuidagi laialt või üldiselt.

Aga nüüd selle, veel kodanikualgatuse teema juurde veel tagasi tulla.. Kas mingisuguseid sellised rattauhinguid või nagu analoogseid asju Eestis peale teie veel on? Kuidas sellega seis on?

Otseselt selliseid ei ole, igast jalgrattaseltskondi on küll, aga neid ühendab mingi sportlik tegevus või siis matkamine. Nad on nagu.. Nad ei vastandu küll meile, eksju, aga nad.. Me oleme kuidagi selles mõttes nagu radikaalsemad, nad on väga palju pehmemad, selles suhtes et inimesed mõtlevadki niimoodi, et liikluseeskiri.. Kurat, ma lugesin Postimehest üks päev, mingi kuradi toimetaja kirjutas seal, kuidas tema jalgratturitele, kui nad üle ülekäiguraja sõidavad, kunagi teed ei anna. Lihtsalt vat, raisk, ei anna ja kõik nagu! Selles suhtes, et see on liikluseeskirja rikkumine. Ma saan aru, aga sellisel juhul peame muutma liikluseeskirja, sellepärast et.. või siis tekitama ülekäiguraja kõrvale selle tee, mis on siis juriidiliselt ka nagu „ratas võib seal sõita“. Mismõttes liikluseeskiri annab siis õigustuse mingi tüüp lihtsalt sodiks sõita? Kui ratas sõidab üle ülekäiguraja, siis see peatumine, mis see auto peab tegema, on hoopis palju lühem, ta isegi ei pea peatuma, võtab lihtsalt hoo maha ja siis viuh, tüüp on üle ja siis sõidab edasi. Ja seal ei ole sellist mõtlemist, et ahhaa, see rattur sõidab keset teed, sest seal ääres on lihtsalt nii suur lomp, et ta peab seda tegema praegu, et ta on pandud mingisse sundseisu, ja ahhaa.. ma mõistan teda, ta läheb sinna tagasi, siis ma sõidan temast mööda, aga seda ei ole.. ongi mingi eee, mingi lollakas signaal mingis kohas, kus tegelikult võiksid ju näha, et see on tingitud mingist asjast, milles see rattur ei ole süüdi. Ta ei saa midagi teha, et mingit rattateed ei ole või et seal on mingi ehitus, ta peab ümber minema..

Jaa-ei, ma olen täiesti nõus..

Ja ma ei saa aru, kuidas ajakirjanik üldse saab võtta niukse õiguse siukest asja nagu ergutada, sest tegelikult, millest me räägime, on lihtsalt inimeseks olemine. See on, kurat, väga lihtne, tähendab ma ei pea, sellepärast, et liikluseeskirjas on kirjutatud, et ta ei tohi niimoodi teha, ma ei pea talle, kurat, molli andma või surnuks sõitma, ma ei pea teda karistama ma ei tea, millisel moel, eksju. Vaid see on mingi nähtus.. ahhaa, kurat, kui ta sõidab sealt üle, järelikult midagi on valesti..

Tegelikult on ju asi sellesmõttes väga lihtne, ma olen ise täpselt seda sama meelt, et ainus võimalus jalgrattaliiklust soodustada ja edendada on see, et, noh, ma arvan, see on tegelikult ainus või noh, väga oluline asi, mis inimesi motiveerib, on see, et see annab neile mingi täiendava mugavuse, et sa tajud, et sul on sellest kasu, eks! Aga täpselt see, kui sa pead.. kui su rattatee isegi, ütleme Tartu kontekstis, mis kuskil ristub iga natukese aja tagant mingi sõiduteega, mille suhtes tal ei ole eesõigust, eks! kus sa pead kogu aeg pidurdama, kus sa pead tõesti liikluseeskirja järgi sõidutee ületamiseks seal vöötrajal nagu maha tulema, eks! see on ju.. noh, sisuliselt on see ju mingi nuss, onju, ja kes siis.. Ja sellisel juhul ongi situatsioon see, et sõidavad ainult fanatid. Tavaline inimene, esiteks, ta juba kardab neid autosid, onju, ja teiseks, autos, olgugi et sa võibolla jääd seal ummikusse toppama, aga sul mingisugune kaitstuse illusioon, täpselt see peremeheks olemise tunne, kõik see, aga see ongi, see on juba suuresti nagu seaduse tasandil.. ma mõtlen.. see mentaliteet on olemas juba liikluseadustikus. Kui liikluseadus hakkaks ratast kuidagi ülemuslikumaks tunnistama autodest, siis sealt hakkaks see mingil määral pihta, eks! aga seda saavutada on jällegi...

See on äärmiselt raske, sellepärast et riigikogus ei ole ühtegi tüüpi, kes algataks näiteks sihukest eelnõu või et on väga raske..

Aga kas te prussakoviga näiteks, ma ise küll seda.. seda TOMi olete ka kasutanud, mis on see seadusalgatuste portaal, see „Täna otsustan mina“ asi, ma ei tea, kuivõrd see üldse toimib, aga...

Ma ei tea, me ei ole seda kasutanud, sest et me tavaliselt teeme teistmoodi. Või noh, mis me tegime, viimasel ajal, me kirjutasime õiguskantslerile kirja, et, kurat, rikutakse inimese põhiõigusi seadusega.

Milliste põhiõiguste rikkumisele te viitasite siis?

Et sa ei saa meelt avaldada, ilma et sa.. sa peaksid endast ette teatama mingisugune kaks nädalat. Selline kord on olemas. Sellepärast me ei küsi enam kunagi luba mingi asja korraldamiseks, me lihtsalt ei küsi, sest me teame, et olemas põhiseadus, kus on paragrahv, et iga inimene võib tulla kokku ja avaldada meelt täpselt siis, kui tahab, ilma mitte kellelegi ütle mata.

Kas te saite vastuse siis õiguskantslerilt?

Ei, noh, veel ei ole saanud, aga ajalehes kirjutati eile, et uue korra kaitse seaduse järgi...

Jajah, vat seda jah, vat seda ma kuulsin ise ka, jah...

See on asi, mida me oleme nagu ajanud ka. Ja ma ei tea, et kuivõrd, noh, on selles nagu seda, et nad vaatasid, et ahaa, et tüüpidel on õigus, või et.. kuivõrd meie just mõjutasime seda, sest ma arvan, et neid inimesi, kes mõtleavad nii, on nagu veel ja veel ja selle kohta on ajalehes ka kirjutatud aegajalt. Näiteks kui me tegime selle Vabaduseväljaku aktsiooni, siis keegi kirjutas, et kuidas saab olla võimalik, et sa oled kuskil tänava peal, võtad lipu välja ja siis politsei võib su ära viia? Et noh, mingi sõnavabaduse asja nagu üldse ei ole. Nii et sa pead ette teatama oma mingi, noh, ürituse – see on täiesti jabur. Ja ma ei tea, kui palju meie oleme mõjutanud seda, aga noh, kindlasti nagu mingil määral. Aga mulle tundub, et võibolla kõige rohkem hakkas häirima neid see, et noh, fuck, raisk, kui tüübid praegu kaevab kohtusse selle asja, siis nad võidaksid ja siis meil on mingi jama kaelas.

Aga näiteks selle Vabaduse väljaku aktsiooniga seoses mul on niuke küsimus ka et.. Kuskilt meediast jäi ikkagi nagu lõpuks kõlama nagu see fakt ka, eksole, et te justkui nagu parkisite seal neid potililli ja rattaid, eksole, jne...

...aga ei maksnud... Jaa, aga, see on, kurat, ükski ajakirjanik ei võta nagu asja päriselt uurida.. Sellesmõttes et miks ei maksnud.. Idee oli nagu see, et avaliku ruumi kasutamise eest inimesed ei pea maksma! On täiesti alusetu küsida selle ruumi eest, mis on inimeste oma, mingisugust raha! Ma arvan ka, et kui see on mõeldud parkimiseks, siis selle eest ei tohiks raha küsida, sest see on nagu.. Vabaduse väljak on midagi sellist, mis ei ole nagu.. mida ei saa käsitleda parklana, seda ei saa maha müüa, seda ei tohiks maha müüa, ma ei tea, me ei ole nii järjepidevad, et me suudaks mingis kohtus käia kellegagi kogu aeg. See ühing, noh, me teeme seda.. kui saab üldse öelda, et me teeme ühingu.. siis, inimestel on mingid omad elud, meil ei ole mingeid inimesi siin ühingu nagu tööl, kes saavad palka selle eest, et nad lihtsalt nusperdavad kellegi ajusid sealpool.. See võiks olla nii, aga meil ei ole seda raha inimestele maksta. Inimesed peavad teenima oma leiva, eksju, ja alles siis nad saavad möllata mingi siukse asjaga.

Kuidas sa arvad, kuidas sulle tundub, kuidas see mõjutab, noh, ütleme, tavainimese suhtumist sellisesse aktsiooni? Kas ta nagu on siis tõsiselt võetav, noh, et tähelepanujuhtimine ta on, aga kas ta.. võibolla, noh, on umbes niiviisi, et see, et te niiöelda ei mänginud justkui...

Ausalt?

Justkui poolenisti mängisite nende reeglite järgi, selleks et juhtida tähelepanu sellele situatsioonile, ja samas ikka ka mitte nagu päris lõpuni, eksole, noh et kas see efekt siis.. võibolla see mõjub kuidagi...

Ma arvan, et efekt oli olemas. Samas, okei, ma tean ühte inimest, kes nägi mind ja oli sellest asjast kuulnud ainult meedia kaudu, ta ütles, et „Kuule, Erko, mis asja, ma kuulsin, et seal läks hulluks kakluseks pärast?“ Aga ei läinud, tähendab, ta sai meediast sellise info, et mingid rohelised tulid kohale, panid oma rattad sinna pikali ja siis läks löömaks, kõik läksid kaklema pärast, terve Vabaduse välja kakles. Tema oli nagu niimoodi aru saanud. See, et ei makstud, on õige info, seda, miks ei makstud, seda kuskil ei kajastatud. Me ei maksnud sellepärast, et me arvame, et selle eest ei saa raha küsida, et inimesed kasutavad seda. Me maksime kusjuures nelja parkimiskoha eest või viie...

Nojaa, midagi sellist oli jah, et paar tükki maksid. Kuule, kui tohib, ma pargin su ratta siia niiviisi kõrvale, ma teen vist, ma vahepeal pean tegema mõne pildi ka, aga et siis nagu väikene nagu lavastuse moment.. et ikkagi nagu ratta kuju oleks ka nagu näha.

Tähendab, ma arvan, sellest oli kasu selles mõttes, et ta natuke nagu keeras seda vaatevinklit ümber nagu. Need inimesed, kes nägid seda telekast või lugesid lehest.. ja ka need, kes sõitsid autoga sinna ja vaatasid, et neil ei ole kohta, lihtsalt selle pärast, et mingi lill on ees, et nad ei saa parkida, selleks et lill on ees, tähendab et.. ma loodan väga, et see nagu pani mõtlema, et mis kurat, mis värk on nagu.. on ju nii normaalne, et ma tulen parklasse, pargin oma auto sinna, ma kunagi ei mõtle sellele, et ma hõivan sellega mingi ruumi, mis võiks olla kasutatud hoopis teisel moel, mis on, nagu sina ütled ja millega ma olen nõus, on teine tase selles isiklikus heaolus, järgmine tase. Esimene on see et mul auto, ja see on võimalikult mugav, uhke, kiire jne ja nüüd kui ma olen sellega juba ära harjunud või midagi, siis järgmine asi on see, et ma mõtlen, et kuidas ma saaksin jalutada nii, et ükski auto mulle otsa ei sõida või et

kuskil parkla ees ei oleks, see on juba järgmine tase.. ma arvan, et kindlasti oli see nagu ajast ees ka, aga samas, ma nägin palju inimesi, kes ei tulnud mölisema, et mis asja, te panete oma ratta siia pikali, pange rattad niimoodi, vaata, siis võtab vähem ruumi, eksju, noh et, siis püüad talle selgeks teha, et ei-ei, vaata, näed, noh, võtame asja inimestes: üks inimene, üks inimene, üks inimene, üks inimene.. mismõttes tahad öelda et on ebaefektiivne või? Mismõttes see on ebaefektiivsem kui see, kui sa pargid oma auto siia selle ratta asemele? Sama efektiivne, ma praegu siin näitlikustangi sulle, kui mõttetu kogu see värk on noh. Sa räägid mulle mingist efektiivsusest, samas sa käitud kõige ebaefektiivsemalt üldse.

Aga see on teatud mõttes siis nagu selline.. noh, heas mõttes nagu provokatiivne eesmärk, ka selline nagu raputada seda mõtlemist ja...

Jaa, see oli provokatsioon, muidugi.

Aga näiteks, no Prussakovi ühing on seotud olnud ka teistsuguste aktsioonidega, eksle, ma tean, et olite Iraagi sõja vastu, aga lõpuks läksite selle aktsiooniga hoopis Soome, oli see nii?

Ei läind, osa läksid, aga see oli ka provokatsioon, et me lähme, sellepärast et.. Iraagi sõja asi oli esimene selline suurt avalikku mõõdet võtnud asi, mis tegime. Me saime selleks loa ja nii, siis meile öeldi, et poisid, palun ärge tehke ja siis me lihtsalt kuulutasime, et me jätame selle ära, lähme Soome, andsime selle loa bravuurselt tagasi ja ütlesime ise üksteisele, et mitte kunagi mitte ühegi asja jaoks luba ei võta, sest sellest ei ole lihtsalt tolku, sest et sa võid saada loa, aga see politseinik, kes peab kaitsma seda, et sa saad oma põhivabadusi nagu teostada, ütleb sulle, kuulge, ärge palun tehke, palun, poisid, noh, ärge tehke, rikute oma elud ära, eksju.. Tähendab.. see on täielik konflikt.. Siin on vastas mingi ametnik, kes ei saa nagu üldse aru, mis riiki siin nagu proovitakse teha või siis, me ei teegi seda riiki, mida me ütleme, et me teeme. Mingisugust, ütleme siis, *paljalt* demokraatlikku riiki, kus on siis kõik need õigused, mis on päriselt nagu kirjas põhiseaduses. Ma ei ole mingisugune.. ükski meist ei ole mingi seaduse taga ajaja.. umbes et seaduses on nii kirjas, nüüd peab nii tegema, vaid, muidugi peab olema mingi seadus, et mingid asjad oleksid korrastatud, samas, noh, elu käib ikka nii, nagu elu käib ja asi peaks olema võimalikult lihtne, inimlik ja võimalikult vähe teisi ja ümbruskonda kahjustav! Kogu lugu! Osad seadused on seda.. sellega ühes käes nagu käivad, aga osad mitte. Aga see, noh, põhiseadus on nagu asi, millest peaks nagu kõik tulenema, kogu see stiil ja mõtteviis, eksju, aga kui politseinik ütleb sulle, kuule, soovib sul selle asemel.. ütleb, et hei, siin on mingid kahtlased asjad õhus, aga et, tead, mõtleme selle läbi, et kuidas see toimub, me hoiamme asjal silma peal.. Vastupidi, kõik asjad, mis me oleme teinud, seal on alati politsei kõige esimesena kohal.. nad on alati kõige suurema esindatusega meie üritustel.. vähemalt alguses. Ma ei saa sellest aru. Ükskord ma olin Kopenhaagenis, ma kaotasin oma rahakoti, unustasin poodi, ma avastasin, et mu rahakott on kadunud, tulin tagasi, pood oli kinni juba. Ma nägin, poest mitte väga kaugel oli üks politseimasin, mõtlesin, et, kurat, pood pandi alles kinni, et äkki siin ikka keegi on, läksin kuskilt tagant ukse kaudu ja kloppisin, lasin kella, sest seal olid kõik mu asjad, ID-kaart ja kõik, mul oli vaja seda väga. Keegi lahti ei teinud, siis läksin sinna politsei juurde, mõtlesin, et politsei saab äkki kuidagi niimoodi ühendust, et kuidagi poe tüüp tuleb tagasi umbes, teeb lahti või midagi, või et ütleb, kas on seal, tulen homme hommikul. Ja lähen, vaatan, politseiauto, buss eksju ja seal juhi koha peal ei ole kedagi, vaatan seal, siis tehaks külguks lahti ja, mõtle, ma olin vastamisi terve bussitäie, maskides, kilpide ja nuiadega politseinikega, kes lihtsalt passisid mingil täiesti tühjal tänaval, lihtsalt sellepärast, et kuskil mingi paar kvartalit eemal oli mingi tohutu meelevaldus, aga nad olid kuskil nurga taga, niimoodi igaks juhuks, seal meelevaldusel, ma käisin seal mööda, seal ei olnud mitte ühtegi politseinikku, mitte ühtegi, kõik olid kuskil nurga taga,

lihtsalt et kui midagi juhtub, siis sekkutakse. Meil on niimoodi, et meil tehakse kõik võimalik, et mitte midagi ei juhtuks. Aga siis ei juhtu ka seda, mille pärast üldse midagi tehakse. Ehk siis seda üritust ei juhtu. Et sa ei saa.. Meie seadused proovivad teha kõik nii, et midagi halba ei juhtuks, aga samas elimineeritakse kogu see mõte, mis sellel mingisugusel meeleavaldusel või üritusel, noh, on. Ja see ei ole mingi halb mõte, eksju, muidugi võib juhtuda, et keegi, ma ei tea, tuleb purjuspeaga kohale ja lööb mingi auto sassi või midagi sellist. No siis see tüüp tuleb lihtsalt ära viia ja võtta vastutusele selle eest, mis ta tegi, see ei ole see, mis selle üritusega püütakse saavutada.. aga seda mõistmist on lihtsalt nii vähe.. aga siis, aga siis, kastead, siis üks tüüp sealt politseiautost, jah, võtab kiivri peast ära, naine, ta küsib, mis on mu mureks? Ja ma olen niimoodi, et, faak, et siin on mingi 12 politseinikku, kes umbes on valmis lööma kohe, anna lihtsalt põhjust, ja siis, ma olin nagu niimoodi o-oo, sorri, et ma segasin, ükskõik, mis mul seal rahakottis on, unustage ära, et ma ei tahtnud teid segada, aga tädi ütleb, et ei-ei, räägi ära, ma ütlesin, et tead, rahakott ja nii. Ja siis ta ütles mulle, kuhu ma pean minema. Siis ma läksin sinna, pandi mingid asjad kirja. Ma ei saanud seda rahakotti, noh, küll, pidin ära minema sealt linnast, aga kui ma tagasi jõudsin, siis oli mu postkastis välisministeeriumist kiri, et mu rahakott on saabunud, et tule järgi. Seal oli kirja pandud, et mul on see ja see rahakott, selle ja selle sisuga, järgmine päev poes keegi midagi ei teadnud, aga kui ma koju jõudsin, siis mu rahakott oli olemas.

Aa.. sa siis järgmisel päeval käisid poes ka küsimas, jah?

Jaa.

Aga nüüd, aga nüüd, nüüd veel nendest aktsioonidest rääkides, et noh et.. et siis ikkagi see, noh, kuidas öelda, ka mingi Rahva Raamatu asi või mis te veel olete teinud, eksle noh, no ma saan sellest aru ka niikuinii.. et kuivõrd sa ütled, et see ühingu tegemine ei ole teil ju ka nagu mingi omaette eesmärk.. et teatud mõttes need, on see, see teie tegevus laiemalt maailmavaateline, ta ei ole nüüd ainult, eksle, mingi jalgratta- või transpordikeskne?

Tähendab et ta on ennekõike transpordikeskne, aga ta on, jah, laiemalt.. Tähendab, me oleme igasuguse juriidilise asja vastand..

Et kui, et mõnes mõttes võiks öelda, eksju, et no sa räägid ka ju sellest, noh, inimese, inimese niioelda põhiõigustest ja kõigest sellest elu lihtsusest ja mugavusest ja säästlikkusest, siis võib öelda ka, et see jalgratas on, noh, samamoodi nagu ainult üks võrdkuju ja kogu see transpordi teema, et see ei ole, noh..

Sa tabasid naelapea pihta, see on tõesti nii! Et ütleme, Rahva Raamat ei ole jah transpordiga seotud, eksju, aga ta on laiemalt seotud sellega ja see, kõik on nagu.. see ratta asi on üks osa.

Aga vot, jah, sa oled seotud selle velotakso projektiga ka, eksle, see on äriprojekt iseenesest, jah?

See on äriprojekt, jah, aga samas see on ka nagu toetav, kogu seda asja toetav. Ütleme, see on ainuke ühistranspordivahend, mida ei doteerita, näiteks.

Kas taksoliiklust doteeritakse?

Ei, aga autoliiklust doteeritakse.

Mismoodi?

Sest me kõik maksame kinni kõik selle, mis autode pärast peab tegema. Kasvõi bürookraatlik süsteem nimetusega Autoregistrikeskus. Ja.. me käime iga kahe kuu tagant reedeti verd andmas, lihtsalt kambaga. Ratastega sõidame verekeskusse, anname verd. Sa ju tead, kus see veri läheb, jah? See läheb nendele tüüpidele, kes ennast autoliikluses sodiks sõidavad. Ratturitele läheb ka mõnikord, aga nad saavad peamiselt lihtsalt surma ehk siis ei ole verd vaja enam. Maksame kinni ka kogu selle jampsi, mis tuleb kaasa nende õnnetustega, maksame.. ja autojuht ei maksa.. tead, Mari Jüssi Rohelisest Liikumisest on teinud sihukese võrdluse, et kui me võtame kokku kõik reaalsed kulud, mida üks või teine liiklus nagu põhjustab, siis ühiskond ühiskond doteerib tegelikult autoliiklust kuni 80 %ga, ühistransporti doteeritakse 50 protsenta. Ühistransport teenib 50 % tagasi piletimüügiga, aga kogu autoliiklus, eksju, need maksud on lihtsalt nii mõttetud ja lähevad muidugi valesse kohta ka, tasub ennast 20 protsenta tagasi. Et otseselt sealt allikast siis.

Aga velotakso puhul siis..

Velotaksoga on niiviisi, et kuivõrd üks velotakso maksab palju, siis see on äriplaneetne ettevõtmine, see ei ole nagu Prussakoviga sellesmõttes seotud, et seal, noh, on ainult mina. Nende ostmiseks võeti nagu pangalaen ja seal hästi palju igast rahalist jampsi. Ja et see ära elaks ennast, siis seal on peal mingi reklaam. Prussakovi rattaühing nagu kunagi mingi reklaamiga ei tegele ja ole sellega seotud, ei taha sellest midagi kuulda.

Aga näiteks seesama, see on nagu teatud mõttes paratamatus, ekssole, selline majanduslik.. aga kas, kui sa müüd nüüd Velotakso reklaami, siis, noh, kas sa jälgid, mis reklaami sa müüd? Kas Statoil saaks panna oma reklaami?

Jah. Ei saaks kahjuks.

Et mis kriteeriumide alusel sa siis nagu vaatad seda, kelle reklaami sa oled nõus sinna panema?

Tähendab, praeguse seisuga ma ei pea üldse Velotakso reklaami müüma, sest et need kõik ostetakse lihtsalt ära.. Ja-jaa, see on lahe, sellepärast et me oleme, praegu on kolmas aasta käimas, me oleme ennast nagu, kui öelda nagu mingi reklaamitur, kusjuures, Velotakso, see on fantastiline asi, taksojuhid arvavad, et me oleme nagu mingid hullud konkurendid, näiteks sadamasse sattudes proovi sealt nii kiiresti ära sattuda, kui saad, sest muidu sa saad peksta, mingid ähvardused ja siuksed asjad, tõesti noh, kogu see takso asi on täiesti, noh, meeletu, onju, aga tegelikult mina ei ole mitte mingil moel takso konkurent, sellepärast et, esiteks, sinna ei mahu, sinna mahub kaks inimest, aga sinna ei mahu pagasit kuigi märkimisväärsel moel, sellega pikemalt kui veerand tundi sõita on täiesti mõttetu, sest kui sa tahad tõesti kuhugi jõuda, kiiresti, siis, noh, velo ei tasu võtta. Jah, kesklinnas muidugi on see mõttekas, aegajalt. Ja ta on nagu takso, samas ta nagu üldse, väga põhimõttelistes asjades ei vasta takso olemusele. Et kui sul on vaja nagu taksot, päriselt, siis sa võtad takso, sa ei saa võtta Velotaksot, esiteks ta tuleb kauem kohale, teiseks ta viib sind kauem kuhugi ja ta liikluskõrge efektiivsusest täiesti, noh, mõttetu asi, kui sa tahad minna kaugemale, eksju, kui kesklinn. Nii, siis reklaami mõttes.. sest velotakso on nii reklaam, liikuv reklaam, kui ka siis takso, ekssole. Nii, taksodele ta konkurent ei ole. Nii, reklaami mõttes, kurat, ka ei ole konkurent, sellepärast, et neid on Tallinnas kuus tükk, kui sa tahad teha mingit kampaaniat, siis ei saa arvestada nendega, et sa umbes võtad kõik velod terveks hooajaks, et siis nagu müüb hullult hästi, ei, sul peab olema ka see kuradi tänaval mingi postike ja velo on siin rohkem nagu mingi imidži asi, et sa seod ennast mingi siukse innovatiivse keskkonnasõbraliku junniga, mis näeb hea välja, mis köidab pilku ja millele rahvas vaatab

niiviisi järgi, onju, oo, naljakas asi või oh, ilus asi või kole asi, aga peamine et ta on täiesti ebatavaline siinses keskkonnas, et see on mingis mõttes kasulik, aga sa ei saa kunagi mingit kampaaniat tehes ainult veloga läbi ajada, asi peab olema suurem, et sinu mingit jäätist ostetakse, eksju. Ja seega ei ole me ka reklaamiturul mingid konkurendid, sest meie käive on täiesti mõttetu, täiesti tühine mingisuguste tegijate kõrval, kes siin, noh, hullult mingit raha tasku panevad ja kes, ma ei tea, valimisreklaamidest võidavad, ma ei tea, kui palju.. noh, see selleks, eksju. Et sellepärast on Velotakso imeline asi, et ta ei ole ei reklaamiagentuur ega taksofirma, aga samas ta on seda kõike. Ja sellisel moel, et keegi ei saa mitte midagi öelda, noh, võivad öelda, aga noh, mingit tolku ei ole, sest sa ei saa jalgratast ära keelata, eksju, põhimõtteliselt on see jalgratas, oma juriidilisel moel on ta lihtsalt jalgratas, millel on mingi silt peal ja okei, me maksame reklaamimaksu linnale ja nii, eksju, aga.. Ja meie konkurendid kogu aeg küsivad, iga kuu, linnalt, et kas me oleme maksnud reklaamimaksu. Kuigi tegelikult me ei ole neile mitte mingisugused konkurendid äriliselt. Me muudame asju, minu meelest.. Prussakovid muudavad vaateid mingitele asjadele mingil moel. Ma ei tea, kui efektiivselt, ma ei suuda seda, ma ei oska seda mõõta, eks.

Ma arvan, et sa ei saa väita, et te ei ole konkurendid, kui teid konkurentidena tajutakse. Siis ikkagi järelikult ka see mingisugune lisaväärtus, see, mida sa ütled, see mingisugune imidžiga seostamine...

See on väärtuslik..

See on niipalju oluline, et seda tajutakse nõ ohuna. Aga siit on muidugi hea otsa küsida selle punaste rataste projekti kohta. Kas selle võib nüüd mingis mõttes läbikukkunuks lugeda? Ühesõnaga.. toimimise seisukohast, ekssole, see projekt ei ole tööle jäänud. Kui me räägime jälle selle kajastusest ja kõigest sellest, siis ta kindlasti on midagi ka muutnud, aga et noh..

Nnjahh, punaste ratastega on niimoodi, et nad ootavad oma mingit õiget aega vist..

Ahah.. nad olid ka ajast ees, jah?

Jah, nad ka ajast ees, sul on õigus. Jah, need asjad on kõik ajast ees.. ja.. nende punaste rataste jaoks läheb lihtsalt niipalju ressursi, mida meil ei ole.

Ma mõtlesin selle punaste rataste asja üle ise ka natukene.. noh, ma olen, selles mõttes ikka tartlane, Tallinnasse satun harvemini, aga kas vist 2004 suvel ma vähemalt ühel korral küll olin Tallinnas ja sõitsin ka rattaga, kuigi ma, jah, vahepeal ma käisin rohkem ka Tallinnas, siis ma isegi siin 2004 suvel ja eelmisel aastal ka vist päris palju mul ikkagi tegelikult õnnestus bussijuht ära rääkida ja ma võtsin oma jalgratast Tartust kaasa, ja-jaa, kuigi see läks järjest raskemaks, sest mingisuguse eeskirja järgi on see, et sul peab olema ratas pakendatud või midagi sellist ja noh, ekssole, ta võib kahjustada teiste pagasit, aga kui sa paned ta täiesti tühja pakiruumi seal bussi all, ekssole, ja tegelikult, ekssole, kui nii võtta, siis bussijuht ja jalgrattur peaksid ju sama asja ajama mingis mõttes...

Täpselt nii..

aga noh, see selleks, ekssole. Aga et jah, justnimelt, kes selle punase ratta sihtgrupp oli? Kas, võibolla, kas te selle nagu mõtlesite piisavalt läbi? Et kes see peaks olema?

Ütleme, rattaühing on selline kooslus, et me teeme lihtsalt asju, niimoodi klõps (*lööb nipsu*) ära! Ja siin.. aga punased rattad on midagi järjepidevat, pikaajalisemat ja rohkem ressursi nõudvat. Ja sellepärast see ongi niimoodi vaikellu..

See ei ole ühe korra aktsioon, see on asi, mis peaks toimima.

Täpselt. Kas sa tead, kui kuradi kiiresti see läks, see on meeletu! Lihtsalt mulle helistas üks naine, kes oli äärmiselt.. vahest helistavad siuksed tüübid, kes on äärmiselt.. einoh, jah, ja siis on veel inimesi, kes ütlevad, et „Kuulge, Prussakov, et tulge appi!“, see probleem ja see probleem, "Meil Keilas on..." ma ei tea mis asi, on vaja võidelda..

Ah sulle helistatakse ja öeldakse ka Prussakov, jah?

Jaa-jaa. Ja see on iseenesest nagu tore, eksju, et inimesed.. fakk, raisk, ma pean midagi tegema, aga mul on vaja kuskilt mingit abi..

Aga see on muidugi väga kõnekas, kui selliseid kõnesid tuleb...

Nojaa, noh, aga samas me ei ole ka selline, ma ei tea, kiirabi moodi toimiv ühing, onju. Ja üks asi, üks oluline asi, mida me oma tegevusega proovime ka näidata, ekssole, on see, et hei, kui mingi asi on nagu valesti, siis, tead, võta kätte ja tee midagi selle vastu, et ole.. proovi olla ise aktiivne nagu Prussakov seal kuradi Siberis, onju, lihtsalt ei passind seal kodus oma aega maha, leiutas ratta, eksju.. Et noh, sama asi põhimõtteliselt, onju. Et kui keegi tuleb..

Aga see punase ratta idee tuli siis kuskilt väljastpoolt? Sa ütlesid, mingi naine helistas sulle...

Üks naine, ja-jaa, jah, ma räägin sulle, kuidas see tuli.. Üks naine helistas, jah, kuule, jah, rattaga on igavene jama.. Räägime sellest, tead. Ma lükkasin kogu aeg seda edasi, noh, mida ma räägin. Sellepärast et ma ei saa minna inimestele lihtsalt appi kuidagimoodi või..

Mis jama tal oli sellega siis?

Ei, ma ei mäletagi, lihtsalt ta rääkis, et liiklus Tallinnas on jama, et tema on elanud mingi, ma ei tea, mitu aastat kuskil Hollandis või ma ei tea, onju.. Et peab asju muutma ja.. Ja ma ütlesin, et jah, ma olen täiesti päri, et seda me vaikselt üritamegi, ekssole. Ja et umbes saame kokku ja räägime.. Ja noh, saime siis ükspäev kokku ja rääkisime juttu ja.. Ja tead, sealt tuli see idee! Ma lihtsalt käisin talle välja et tead et tuleb panna rattad toimima.. Aga kust me rattad saame? Küsime inimestelt, inimestel on igast rattaid kuuri all, teeme korda, paneme tööle, eksju. Kas sa tead, et me hommikul kohtusime, lõunaks oli pressiteade, järgmises lehes oli juba mingi lugu selle kohta, järgmise päeva lehes. Kahe päeva pärast oli meil mingisugune sada inimest andnud teada, et nad tahavad oma ratas ära anda.

Teil koht oli, kuhu neid, niiöelda, koguda sellel hetkel?

Ä-ää, meil ei olnud midagi. Ja tähendab, see, kui kiiresti asjad toimusid, oli lihtsalt äärmiselt.. aa.. tähendab et kõige olulisem asi oli see, et järgmisel päeval ma läksin linnapea juurde, ei mitte linnapea, abilinnapea, siis Jüri Ratas oli siis abilinnapea, ja ütlesin, et näed, siuke idee, me kirjutasime projektikese, see projekt, ma kirjutasin selle kümne minutiga, sest ma helistasin Jüri Ratasele, ütlesin kuule et saame kokku, mul on siuke ja siuke idee. See läks hästi kokku tema ideega teha mingeid rattaparklaid kesklinna. Ja siis küsisin, et millal saaks kohtuda ja ta ütles, et umbes nüüd, kohe, eksju, et tal rohkem aega ei ole. Siis ma kirjutasin

projekti, viisin selle lauale, seletasin talle kogu asja ära ja ütlesin, et noh, mul on vaja 27 000 krooni ja järgmisel päeval ta helistas et umbes "Kuule, Erko, ma sain sulle selle 27 000 krooni mingist reservfondist", ta oli Savisaarega rääkinud.. Ja see, et need asjad saavad niiviisi toimida, see on lihtsalt, tähendab, et see on müstiline! Sest, misasja, ma olen lihtsalt tavaline inimene, eksju, ja samas, tavaline inimene ei saa päris niimoodi teha ka, eksju, see ei toimi, tavaliselt see ei toimi nii, et sa, umbes, lähed linnapea juurde, ütled, mul on vaja raha selle jaoks ja siis järgmisel päeval, öeldakse, et see on olemas. Ma arvan, et see oli lihtsalt väga erandlik asi, lihtsalt juhtus nii, aga ma arvan, et jah, jaa, linnavalitsuses on täielik ideede puudus kogu selle transpordi koha pealt, nad ei oska midagi teha, seal ei ole mitte mingit visiooni, seal ei ole visionääre, seal on inimesed, kes lihtsalt proovivad kindlustada, et ummikuid oleks vähem ja et liiklus oleks kuidagi sujuv, autoliiklus siis, aga seal ei ole visionääre ja seal ei ole nagu tüüpe.. Või tähendab, et linnapea, kusjuures, ma arvan isegi seda, et linnapea võib käia selle rohelise pealinna välja ilmselges naiivses usus, et me saamegi teha Tallinnast rohelise pealinna, eksju, aga kõik, mis sellest välja tuleb, see tema niiöelda meeskond, kes tal seal on, onju, nad ei saa sellest ideest lõpuni aru, ma ei tea, kas linnapea saab, aga ma usun, et ta saab paremini aru kui need teised tüübid seal. Ja lõppkokkuvõttes see võib lõppedagi sellega, et loetakse kokku puud Tallinnas, eksju, ja siis võrreldakse Berliiniga, näiteks, ja siis mingi ruutmeetri kohta või ma ei tea, mis kuradi arvutuse alusel, ütleme, näiteks, Berliin on rohelisem ja fakk, nüüd me peame tuhat puud juurde istutama, eksju... Kui see on see point, siis see on see point, aga see võiks olla nii hoopis palju rohkem muud.

Aga no kuidas siis, mis siis, sulle ei ole tehtud ettepanekut tööle minna või sa ei ole ise tahtnud või et...

Mina kaudu tehti näiteks Mari Jüssile tööpakkumine, et tuleb välja töötada see niiöelda mingi harta, noh, need põhimõtted, mis seal rohelise pealinna tiitli jagamise põhimõtted.. Aga Mari just sai oma teise lapsega maha siis ja siis.. Linnapea küsis minult, et noh, ega sa ei tea, et kuidas temaga on ja kas ta.. Ja siis ma Marile mingi aeg hiljem nagu rääkisin, eksju. Tema ütles, et tema ei tegele mingite parteipropagandaliste asjadega.. Ja fakk, raisk, tal on õigus, aga tal ei ole õigus, sest et siin on nagu see võimalus, millest proovida teha midagi..

Uuuu.. (*lind sittus mulle käe peale*)

Vedas sul!

Kurat, nii täpset juhtumit ma ei teagi.. Aga see on vist hea enne.

Loodetavasti, mul ei ole sulle midagi... võta mingi paber...

Ei, mul on endal see mingi pabertaskurätik, ma isegi leidsin oma fotokotist.

Et, et, ja siis kurat, võidakse sind, jah, tembeldada mingiks Keskerakonna mingiks...

Tallalakkujaks..

Jaa! Või käsutäitjaks või milleks iganes, eksju aga.. Aga noh, tähendab et, kuidas seda muuta, kogu see Eesti maastik ongi selline, et kui sa teed midagi, kõik inimesed on seotud mingite, ma ei tea siis, poliitika on seotud mingite erakondadega, eksju, aga samas, siis kui inimene on linnapea, mingil võimul, eksju, siis peaks kehtima see, et nüüd sa ei ole enam selle mingi erakonna tüüp, ainult, vaid nüüd sa oled, eks, linnapea, tähendab, nüüd sa oled linnapea! Nüüd seda erakonna asja ajab mingi keegi teine, sa kuulud sinna, okei, aga nüüd oled sa linnapea. Aga tähendab, see ei toimi alati nii, kuidagi kõik on.. Ja saan aru, et kõik kardavad

seda, umbes et aa, ei-ei, kui ma nüüd temaga seda teen, siis juhtub see ja see, onju, samas, kurat, ükskõik, kes seal linnapea on, eksju, ta on kindlasti mingist parteist. Sind segatakse ma ei tea mis asjasse, nii või naa, kui see nii juhtub minema. Ükskõik, kas see on Keskerakond või noh, võibolla mõni partei, ma ei tea, tundub parem onju, kelle afääridesse ennast segada lasta, aga lõppkokkuvõttes on see kõik, noh, seesama, eksju, ja siin võitlevad mingisugused näod või inimesed, selle asemel, et võiksid võistelda mingisugused ideed, visioonid, nägemused mingitest asjadest, antud juhul siis rohelise pealinna asjadest. Ma saan aru Marist, aga samas, noh, ma ei saanud aru, sest et just siin oli võimalus teha midagi, et võtta mingid tüübid punkti, Rohelisest Liikumisest ja mind ka. Ja et me töötame välja just siukse asja, nagu me tahame, raisk, ja siis ütleme et kui seal hakatakse mingeid lollakaid parandusi sisse viima, me saame avalikult öelda, et hei, see ei ole enam see, see kaotab selle idee ära või noh.. Ja muidugi see oleks olnud.. keegi oleks välja noppinud mingi erakondliku vaimu või midagi sellist, aga noh, no tähendab et, ma arvan, et see võibolla äkki oleks, noh, see on muidugi loll hind, eksju, aga samas, mul oleks jumala ükskõik! Mulle ei ole tehtud mingit tööpakkumist jah. Nad arvavad, et ma olen liiga radikaalne tüüp tõenäoliselt ja rikun mingi tööhkkonna või mingisuguse vaimu ära, äkki.. Ei no ma ei tea, samas see oleks mingi projektipõhine asi, vaata et.

Aga kas on mingisugused MTÜ-de ja sihtasutuste, misasi, mingisugune liit, jaa, näiteks, kas sellist nõ kolmanda võimu sektoris ka kuidagi koostööd teete või?

Nad andsid meile ükskord auhinna...

Parima algatuse eest?

Aasta Kodanikuorganisatsioon või midagi sellist. Ja siis peaminister Juhan Parts andis selle üle veel, mind ei olnud siis Eestis üldse, siis Mihkel käis ja pidas seal mingi kõne üllatuslikult..

Aga sellesmõttes teie ise nagu seda kontakti ei otsi otseselt? Ma saan aru, et teil see, nagu sa ütled, see ühingu asi ei ole ju nagu põhitegevuseks, eksle?

See on, oota, on mingid professionaalsed mittetulundusühingud selles mõttes, et, näiteks, Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit, onju, et nad, või noh, mingid tüübid, nad ajavad seda asja väga suures plaanis, kogu see kodanikuühiskonna teema ja et mittetulundusühingud saaksid mingeid toetusi ja värke. Me ei ole kunagi küsinud kellegilt mingit toetust, välja arvatud see Jüri Ratase 27 000..

Ja-jah, mida teilt nüüd tagasi nõutakse?

Ja mida ma nagu pärast nagu kahetsen nagu.. või tähendab, nüüd me oleme öelnud, me ei küsi linnalt mitte mingit raha, me ei ole kunagi raha küsinud ja ükskord kui küsisime, siis nagu tuuh! tahatakse seda tagasi, samas, selles projektis, mis ma kirjutasin, okei, ma kirjutasin selle kümne minutiga, ja ma sain selle kuradi raha, eksju, aga selles projektis oli kirjas, et me teeme ühte rattapunkti kaks nädalat prooviks, lihtsalt prooviks sellel sügisel ja siis järgmine aasta juba mingitest uutest vahenditest proovime siis asja edasi arendada, eksju, et see on lihtsalt proovi värk, et vaadata, kuidas töötab, mitu ratas läheb kaduma, mitu inimest kasutab ja nii edasi, eksju. Ja kurat, siis kui läks lepingu tegemiseks kunagi, siis kui raha oli vaja, eksju, siis seal lepingus oli kolm punkti per kuu ja mingi kuradi linnavalitsuse jurist-tankist, eksju, ütles mulle, et ei-ei-ei, et vaata tähendab, kui nii ei tee, tähendab, me ikka arutasime seda, et kui nii ei saa, siis, noh, seda raha nagu ka ei saa. Hetkeks, kui, noh, me ise olime pannud sellesse

kogu projekti juba mingi, ma ei tea, paarkümmend tuhat krooni sisse, eksju, ja noh, nüüd oli vaja nagu saada see tagasi. Muidugi, see 27 000 oli ilmselgelt liiga optimistlik number ka, eksju, et noh, me ei oska arvutada..

Liiga väike siis ühesõnaga, jah?

Ta oli liiga väike, jah.

Aga kas Falck tuli teile ka kuidagi vastu või ei, või kuidas, ei olnud seal, Falck ju valvas?

Me kasutasime, jah, ühte Falcki turvameest nagu ja nüüd, aga kogu see.. see on naljakas, see 27 000, kukkus välja, on täpselt see hind, mida linn maksab Falckile ühe rattapunkti kuu aja, ühe rattaparkla siis, kuuajalise valvamise eest. Ja see on mingi tüüp, jah, kuu aega, istub seal, lihtsalt, vaatab, et rattad oleks seal, kus nad pargiti ja siis tema saab selle eest mingi 3000 vist või 4000 ja siis ülejäänud siis raha läheb Falckile, eksju, ja siis meie pidime selle sama raha eest tegema, no ise võtsime selle kohustuse, eksju, koguma ruttu kokku 200 ratat, tegema neist vähemalt pooled korda ja siis tegema kaks nädalat ühte rattapunkti, onju, aga millest kukkus välja kolm kuud, siis üks kuu per rattapunkt, kolm rattapunkti ju. Aga ei, tegelikult, noh, keegi ei küsi seda tagasi, alguses oli retoorika selline, et küsime, raisk, tagasi, nad ei saanud hakkama! Aga samas see, noh et ma saan apelleerida sellele, et umbes mind sunniti või midagi.. ja sellest saab tekitada mingi jama ka, eksju, nendele ka, nii et nad ei ole huvitatud sellest raha tagasi saamisest tegelikult, sellepärast et see, mille aluseks oli see, et raha anti, oli hoopis teine kui see lõppleping, eksju, millele ma küll tõesti, jah, kirjutasin alla, aga millega ma ei olnud üldse õnnelik või tähendab, millele ma ei tahtnud alla kirjutada, aga ma olin niiõelda nagu sunnitud. Et noh, kindlasti, kui mingi kohtuvärk oleks, siis kindlasti nad võidaksid, aga.. sest juriidiliselt on kõik korras..

Kuule, räägi paari sõnaga veel sellest kriitilise massi sõidust ka, et selle ideest ja...

Kriitiline mass on, sa tead ju kriitilist massi, onju? Selle üldist nagu ideed? On see, et tuleb kokku seltskond rattureid, nad võtavad lihtsalt linnaruumi üle, noh, mingis osas. Aga see on Hiinast pärist muidugi, see on, või see termin on tulnud Hiina liiklusest, see ei ole küll hiinlaste välja mõeldud termin, sest nemad lihtsalt liikleavad, aga mingi ameeriklane, vist, võttis selle kasutusele. Ehk siis, Hiinas on niimoodi, Hiinas, noh, ega nad enam nii vaesed ei ole, varsti, aga suhteliselt vaene koht, aga palju liiklust, peamiselt jalgrattad siamaani, jah? Ristmikke, palju, aga kuivõrd raha eriti ei ole, siis valgusfooriga ristmikke äärmiselt vähe, ka Pekingis, ja kuidas siis süsteem toimib, on niimoodi, et lihtsalt kui mingi liiklus käib, mingid autod sõidavad, onju, tuleb jalgrattur, jääb seisma, ristmik, onju, kahe minutiga on selle ratturi ümber kogunenud niivõrd palju rattureid, et nad, ilma et nad peaksid kellelegi midagi ütleva, tunnevad nad, et neid on lihtsalt piisavalt palju, nad võivad minna sinna, ja siis nad kõik lähevad ja ületavad selle ristmiku ja keegi ei saa öelda, et hei, ära ületada seda ristmikku sellepärast et mass on taga. Ja siis on see, mis sa küsisid, miks autodega arvestatakse nii palju, sellepärast, tegelikult, mingi mass on taga, neid on lihtsalt nii palju, selle peale ei mõelda, et, noh, bussis on tegelikult rohkem rahvast, massi on lihtsalt nii palju! Ja see ongi see, mis paneb liikluses asjad nagu paika. Ja siis selline euroopalik versioon sellest asjast on see, et lihtsalt tüübid saavad kokku ja sõidavad mööda teid ja võtavad ära ühe sõiduraja, tavaliselt, näitamaks, et, noh, meid on rohkem või et me tahame ka oma teed, me tahame, et meie oleme ka osa liiklusest, meiega peab arvestama!

See on see pildil olemise värk, eksle.. Ma vabandan, ma võtan vastu... Jaa, kuulen... tšau... No, me oleme siin juba, niimoodi, poolteist tundi juba siin vestelnud, tead, et no

ma ei tea, kas ma praegu, mis ma ikka oskan nii kohe hoobilt küsida, aga.. Eks võibolla peab seda siis seedima ja vaatama, et võibolla siis veel midagi täpsustada pärastpoole... Jah, seda ma mõtlen ka, just, noh, olgu, tšau.

Et jah, siis me üritasime seda siin teha, aegajalt oleme teinud, alguses mõtlesime, et teeme iga kahe nädala tagant, aga see.. ja siis sinna alguses, noh, proovisime teha nagu kampaaniat, et rahvas tuleks, ja siis sinna tulid mingid sportlased kohale, kes ei saanud üldse aru, milles nagu point on ja siis pärast levitasid Prussakovi kohta mingeid.. meil ei ole sportlastega vist eriti head sihukest läbisaamist, sest nende foorumides, noh, Prussakov ei ole, noh, midagi mõistlikku.. tähendab, ei, seal on ikka osati, mingite asjade kohta arvatakse ikka hästi ka. Aga see kriitiline mass, nagu see, see oli ka omast ajast ees, näiteks Tartus nüüd tehakse seda, olen kuulnud, ma tahaks sinna minna ükspäev..

Ei, see vist oli 1. juulil, aga

1. juulil, jah, aga peaks veel tulema, iga kuu pidi olema üks.

Aa, ahah, kas Ilmar on selle taga, jah?

Et ma tahaks sinna ikka minna, sest et, noh, see on asi, mida nagu igapäevased ratturid, ja igapäevaseid ratureid tegelikult tekib juurde, kuigi need tingimused, noh, on, nagu nad on, onju, lihtsalt nii sitaks mõttekam on lihtsalt sõita rattaga oma tööasju kui millegi muuga, inimesed saavad üha rohkem sellest aru, onju, võibolla ka siis, kui mingid tüübid ei võitleks selle nimel või ei teadvustaks seda. Samas seda ei teadvustata ka nii palju, lihtsalt inimesed ise nagu saavad mingil hetkel aru, et kurat, ikka, noh, nii on mõttetu, mul ei ole nii hea päris. Sest et hullus majanduskasvu tempos, eksju, okei, vajadus liikuda nagu suureneb, aga see ei tähenda, et see on nagu, et me peame selle siduma automaatselt nagu et autoga liiklemise vajadus suureneb, lihtsalt on vaja..

Ja see ei ole ka ühtlasi seotud, eks ole, selle vajaduse põhjendatusega, eksju?

Just nii. Aga, oot, mis ma tahtsin öelda.. mis ma üldse tahtsin öelda?

Sa ütlesid, et vajadus liikuda suureneb...

Ei, aga enne seda? Aa, ei, jaa, et majanduskasvu tingimustes mingit siukest heaolu propageeritakse, eksju, ja mingi hetk saadakse aru.. Aa ja siis, iseenesest peaks nagu mingi töötegemine.. tööaeg peaks nagu iseenesest vähenema, palgad suurenevad, tööaeg iseenesest väheneb, aga tegelikult ei vähene, sellepärast et kui sa tahad ilma ummikuteta autoga tööle sõita, siis sa pead minema varem tööle ja tulema hiljem tagasi, mis pikendab sinu tööaega.. või noh, tähendab, seda aega, mis sa mingile tööle kulutad. See on ka nagu paradoksaalne asi nagu, et me peaksime üha vähem nagu tööd tegema, samas üha rohkem me raiskame aega. Ja siis me käime tegelikult tööl selleks, et maksta mingit oma uue auto liisingut.. Sõidan, et tööle minna ja töötan, et sõita! Et noh, see on nagu selline kuuenda klassi taandamistehe, tuleb teha siin, et kui ma sõidan autoga selleks, et tööl käia ja käin tööl selleks, et oma autot kinni maksta, et noh, siis, ma ei tea, suure taandamistehte ja võrdub, et ma ei pea midagi tegema.

Või no jaa, et sa ei tee midagi mõttekat või midagi, jah. Aga, ma mõtlen, mul on see mure niiöelda et kuidas seda, seda kodanikualgatuse teemat siin jutus hoida, et kas, noh, et ta ei läheks mitte liiga, võibolla, noh, nagu maailmavaatelisteks, onju, ma arvan, vaid et see idee on just see, noh, see, niiöelda see tegutsemise tasand, aga et kas mingis mõttes võin niiviisi üldistada, et teie.. et teie niukene funktsioon ja toimimine, et see on nagu

oma.. mingi.. pigem selline nagu.. omamoodi nagu niuke lapsesuu või noh, justnimelt selline, noh, visionäärlik, ekssole, ja selline aus väljautlemise roll, onju, et noh, nagu tähelepanu juhtida, et noh, selles mõttes, ütleme, see.. et see tegevus.. teil ei ole sellist.. noh..

Sul on õigus. Jah, see on niimoodi välja kujunenud ja see on ka minu meelest loogiline, et tegelikult seda, mida kodanikud tahavad, teevad need tüübid, kes on sinna kas valitud või tööle võetud selleks et nad teeksid neid asju.. Mis on äärmiselt vist naiivne, eksju, võib inimene öelda et hei, see ju ei tööta, see ei käi nii! Et see on mingi.. et demokraatia tugevus ja nõrkus samal ajal. Et me võime valida mingeid tüüpe, aga nad ikka ei tee, nii nagu me tahame või et me peame ise ikka aktiivsed olema, et noh, peame.. me oleme ikka seda meelt, et tasub ikka aegajalt surkida nende tüüpide.. hoida ora niiöelda perses, et kurat, sest et sellest, lihtsalt sellest, et sa valimas käid nagu, noh, lihtsalt ei piisa. Samas, noh, kui aktiivne sa, noh, saad olla? Sa ei saa iga päev käia mingite detailplaneeringute tutvustustel või midagi sellist, kui sa hakkad süstemaatiliselt jälgima, et mis toimub, kus mingit detailplaneeringut nagu tutvustatakse, mingit keskkonnamõju hinnangut avalikustatakse ja nii edasi, eksju, et.. tähendab, siis saadki ainult seda teha. Järelikult sa pead olema oma tavaelus nagu piisavalt vaba, et noh, et sa võid täpselt.. Lihtsalt, ega siis, kui sa mõtled, et detailplaneeringu mingi avalikustamine kuskil, et see toimub pärast tööd või? Eei, sa pead, kui sa tahad sinna päriselt minna ja ennast nagu avalikuks teha, oma mõtteid, siis sa pead oma tööandjale ütlema, et hei, mul on nüüd üks kodaniku asi vaja ära teha, eksju, noh. Ja see on ka see, mida nagu see EMSL nagu ajab, et riik ise suunaks ressursse mittetulundusühingutele, kes tegelikult surgiksid nende, nende, nende perset, et noh, et sealt see peakski tulema see mingi võimalikult õiglane nagu lahend mingitele küsimustele. Et me oleme, noh, tõesti, noh, need, kes võibolla tõstavad valjult nagu mingi teema üles, eksju, ja siis mingid tüübid arutavad seda asja edasi. Või see võiks nii olla, et noh, ma arvan, et see võiks nii olla, et inimene ütleb, mis seisukohal ta on ja siis vastavalt sellele, noh, tegutsetakse edasi..

Sest no Liis tõi mulle näite ka, või noh, ta üleile õhtul Supilinna tüüpidega rääkis, et noh, seal olid, tekkisid mingid sellised asjad, mis probleeme nad välja tõid, et ütleme näiteks Supilinna Seltsil, et, mingisugune seadusandlik kiiks jällegi, et kui sa tahad esitada mingisuguse vaide, ekssole, niiöelda, noh et mingisuguse tegevuse või otsuse kohta, onju, siis sul peab olema niiöelda „põhjendatud huvi“, mis.. ja see „põhjendatud huvi“ on, noh nagu, kuidagi niivõrd.. ühest küljest umbmäärane ja samas kuidagi väga, väga nihuke konkreetne, ekssole, et noh, et kui sa nüüd oled Supilinna.. ja siis oligi, et noh, ühesõnaga, seadusandlus nagu pärsib seda, et Supilinna Selts, noh, ei saa nagu valet esitada, sest et väidetavalt neil ei ole põhjendatud huvi, noh, mingi, kui tehakse, mingisugune uus hoone ehitatakse, mis ei vasta, ütleme, kasvõi kehtestatud detailplaneeringule ja niiöelda rikub seda miljööväärtust.. aga vot noh, näiteks selline konkreetne näide, kuidas algatus siis, või noh, sumbub või kuidas ta siis see hääl on nagu kinni keeratud, ekssole.

Aga põhjendatud huvi on majanduslik huvi, on ju nii? Ja seda ei saagi olla mingil Supilinna Seltsil, eksju, nende huvid on hoopis kõrgemal tasemel ja see on, noh, täielik, nagu läbikukkunud näide nagu demokraatiast, sellepärast et, noh, tegelikult siis võimegi öelda, et on niimoodi, et need tüübid, kellel on rahaline huvi mingit asja suhtes, et need ongi ainult need, kes saavad midagi öelda. Midagi ei muud ei ole.. Ma olin seal Soomes, kommunaalmeti mingi.. keegi korraldas mingi seminari seal, mul seal ka oli üks ettekanne, aga siis kommunaalmeti mingi tüüp esines ka mingi ettekandega, kus ta väitis, et tead et noh, et peab.. et alati, kui tahad euroliidust mingit raha saada või taotleda, siis noh, sa pead ka põhjendama, et miks see raha panek sinna just on nagu hea, peab olema see tasuvusanalüüs,

vot, ja et rattateede kohta üldse ei saa tasuvusanalüüsi teha, sest seal on täiesti mõõdetamatuid asju.. ja.. noh, niimoodi ütleski ja ma olin täiesti kummastuses, sellesmõttes et nagu küsisin talt üle, et kas see on nagu tõesti nii raske, sellepärast et, tasuvusanalüüs, ma mõtlen, kui mingit raha kuhugi jaotatakse, siis on iseenesest nagu oluline ikka ka, aga et noh, peaks kuidagi olema.. Ainult et kui sa küsid raha autotee jaoks, siis, noh, sa saad arvutada, et mitu autot sealt pääseb kiiremini läbi vms, aga rataste puhul nagu ei saa seda teha.. Aga siis pärast tuli välja, mingi soomlase ettekandest tuli välja just et, noh et, kuidas on üks võimalus, kuidas seda tasuvuse analüüsi, kuidas näidata, kui tasuv on mingi rattatee, onju. Soomlane lihtsalt kirjeldas, et kuidas me sõidame tagasi, mis teid mööda. Siis vahepeal ta ütles mingi siukse asja, et siis me sõidame mööda 82. aastal rajatud rattateed selle otsa ja siis lähme.. ja kirjeldas seda marsruuti. Ma kohe küsisin, et kuule, hei, millal te viimati remontisite seda rattateed, mis te ehitasite 82. aastal sinna? „Me ei ole seda kunagi remontinud.“ Siis ma ütlesin sellele kommunaalameti juhile, et „kuule et, vaata, nad ehitasid mingi tee 25 aastat tagasi ja nad ei ole seda kunagi remontinud, kuidas sul saab olla probleeme tasuvusega?“ arvad ära, palju sinna ratureid nagu mahub tee peale, eksju, palju see liiklus võiks olla, ja siis öelda, et sa ei pea sinna investeerima nagu mingi kolmkümmend aastat mitte midagi, noh, päris tasuv, iseenesest! Me ehitame uue tee ja siis me kahe-kolme aasta pärast peame seda uuesti lappima, lapime seda mõned aastad ja kuni üks hetk me peame omale uue tee tegema, ekju, kümne aasta pärast siis. Ja kindlasti majanduslik huvi on äärmiselt tugevalt põhjendatud huvi, sellepärast et, noh, kui sa oled kuhugi mingi raha investeerinud, siis sa oled äärmiselt huvitatud, et see sealt tuleks tagasi ja siis see on kuidagimoodi põhjendatud huvi kui mingi teine. Aga kahju, et, noh, selle järgi ainult asju aetakse.

See on mingis mõttes suletud ring, taastoodab ennast.. Aga, aga.. kui, veel mõtlen, et nagu me rääkisime, et see on nagu laiem maailmavaatevõrk, siis ma huvi pärast küsin, et siin maja remondite, et kuivõrd sa siis oma muudes tegemistes ka oled keskkonnateadlik, mis puudutab, no ma ei tea, kasvõi siis näiteks prügi sorteerimise asju või midagi.. Või kuidas.. Kas sellistes aspektides ka on sul aated nüüelda?

Ja-jaa, on, on, iseenesest, jah. Sest näiteks selle maja puhul, sa ei tea, kui palju vaeva pidi nägema, et me ei peaks seda laudist ära vahetama! Et me ei teeks sellest mingit mõttetut.. näed, vaata, see ülejäämine maja, see on litsimaja, aa, muide, see pandi mingisugune paar nädalat tagasi kinni, või noh, tähendab, seal kogu aeg mingid autod sõitsid, eksole, taksod ja nii, ja kõik teadsid, et see on litsimaja. Ja siis mingi hetk täielik vaikus, väravad kinni, midagi ei toimu, mõtlesin, et imelik. Siis kahe nädala pärast, tead, ärkad üles, vaatad aknast välja, vaatad, politsei, nagu tänav on politseid täis, seal litsimaja ees. Uau, mis toimub, onju? Uurid lähemalt ja siis nagu politsei küsib naabrite käest umbes et „Ei tea, kus see litsimaja kadus?“. Nagu, sest neil on reid kaks nädalat pärast seda, kui litsimaja on kinni pandud. Et see on nagu.. noh, see on lihtsalt üks naljakas lugu, aga näiteks, see maja seal, see oli täna üks ilusamaid majasid või midagi sellist. Ja see löödi selle plekiga üle, vaata, või plastmass, ma ei tea, misasi see on. Ja tead, see on nagu autoliiklusega, et see on nagu iseenesestmõistetavaks muutunud, et kui sa kuhugi lähed, sa lähed autoga vms, et kui sa parandad oma maja, võtad just laudise ära, paned sinna mingi soojustuse vahele ja siis lööd selle asjaga üle. Et see on nagu standard. Või et sees teed remonti niimoodi, et tuleb üks töömees, sa ütled talle, et voh, et näed, tahaks siin teha korda selle ja siis tema visioon, tema ainuke visioon on see, kuidas ta puhh, güproki sinna vastu seinat ja mingid värvid ja siis..

Täisnurgad ja..

... ja täisnurgad ja niimoodi, eksju. Ja et see on mingil määral nagu võrreldav ka, et see on nagu selline tavalisus, äärmiselt kõikide arvates normaalne ja midagi, mis ei erine teisest, või

noh, mitte karvavõrdki, eksju. Ja see on nagu, see on nagu hullult sitt, tähendab, see on üks asi, mille vastu..

Aga sa.. tähendab ühesõnaga puhastasite vana värvi maha ja seda siis jah?

Me tegime nii, nagu peab, vaata, see maja on ehitatud geniaalselt, aastal kolmkümmend kolm, sellega ei ole pärast seda mitte midagi tehtud tegelikult eriti, parandatud mingeid osasid, nüüd mingi hetk avastati, et peab need aknad ära vahetama, nüüd ma olen siit alt tüübile andnud ühe raamatu lugeda ja ma ikka propageerin seda, et neid aknaid ei tasu vahetada ja ütlen alati, et mina ei vaheta mitte mingil juhul ära, sest et, kui sa vaatad nüüd kasvõi neid ülemisi aknaid, mis on tegelikult ka puust aknad, näed, selle plastikaknaga võrreldes ei ole nagu mitte midagi muud, aga need alumised on isikupärased, nad on siia sobivad ja kusjuures nad hingavad. Kõik arvavad, et hingamine on paha, et tuul tuleb läbi ja siis on sul külm, onju, aga nende akendega on sul nii, et kui nad ei hinga, siis see peab olema kogu aeg lahti nii suvel kui talvel ja see on, noh, su tervisele kahjulik, eksju, ka, lõppkokkuvõttes, et noh, sul ei ole mingit normaalset keskkonda enam. See maja on ehitatud jumala hästi, täiesti nagu mõttega, siin on, asjad on tähendused. Ja sa pead teadma, et kuidas see maja üldse toimib. Näiteks see tüüp on omadega täiesti, mul on väga kahju, et ta ostis selle korteri, sest kui mina tuln, tahtsin siia osta korterit, siis üks tüüp müüs tervet seda ühte poolt, ja noh, see hind oli mulle kallis ka muidugi, aga kui ma käisin seal korteris, seal üleval, siis ma mõtlesin, ma ei.. tähendab, isegi kui mul oleks see raha, ma ei ostaks seda, sellepärast et see oli nii ära rikutud asi.. ja ma sain sinna vastas, sinna vastu korteri, millest ma saan nagu ilusa asja teha. Ja mul oli hull võitlus sellega, noh et seda laudist ei vahetata ära ja ei panda siia mingit jampsi peale ja mingit soojustust vahele, sest seda maja selliste kaasaegsete vahenditega soojustades sa lihtsalt nagu kukud läbi, sellepärast et see hakkab sul koguma mingit niiskust sinna vahele ja siis, noh, see hävitab selle maja! Ja ma ütlen tüüpidele ka, et, hei, tähendab, kui te tahate elada uues majas, siis te otsite nagu valesse kohta endale korteri, sellepärast et, noh et mina tahtsin, ma ostsin siia korteri just selle pärast, et ma tahtsin vanas majas elada. Ja praegu me oleme nii kaugel, et alt naabrid ütlevad, et nemad ikka ei vaheta ja tahavad restaureerida oma aknaid jne, need tüübid on loobunud güproki panemisest sisse ja üldse nagu väga, asi kuidagi, et selle maja näitel asjad nagu edenevad. Igasugune stagna vaim niiöelda, kui nii võib öelda, eksju, on nagu välja löödud, ma arvan, et, tähendab, et ma arvan, et siuke nõukogude aja ja euroopa tuleku mingi konfliktsituatsioon, sellepärast et need inimesed, kes on nõukogudest imbunud, nad ei suudagi, nad proovivad nagu mingi teise asjaga kaasa minna, aga see ei tule neil kunagi välja, sest nad on nii kinni mingis asjas, millest, noh, mina või noorem, noh, ei saagi sellest kunagi aru.. Et nad.. näiteks Villu Reiljan on väga hea näide sellest nõukogude inimesest! See selleks.. Aga praegu, mis me siin tegime, oli see, et me kraapisime värvi maha ja mitte mingi fööniga ja värgiga, vaid kaabitsatega, käsitsi, üks tüüp ütles, et me oleme lollakad, noh et me oleme lihtsalt lollid! Ma näitasin talle seda kaabitsat, millega ma.. „Te võtsite sellega värvi maha või?“ „Jaa!“ Ta ütles, et see on võimatu, mitte keegi ei tee nii. Selle maja puhul on see nagu ainuõige valik! Ja siis me kruntisime ta ära, kittisime..

Aga miks seda fööniga näiteks ei oleks saanud võtta?

Sest föön teeb mingit jama sellega, jah..

Puiduga, jah?

Jah. Ja siis me värvisime ta nüüd linaõlivärvidega üle. Meil on see lõunakülg veel jäänud, sest see on päikse poolt kõige rohkem nagu ära söödud, seal on nagu muresid, aga muidu on see väga ilus maja! Ma arvan, et see on minu selle suve töö ja siis ma saan selle üle uhke

olla, vot! Ja see kestab, niimoodi tehes see kestab mingi järgmised seitsekend aastat!
Vahepeal võib, peab värvima võibolla aga.. Aga enne suuremat remonti.. ma ei tea, ma arvan, et mina siin enam suurt remonti enam ei tee, vaid minu lapsed näiteks, kui mul neid tuleb, kui nad viitsivad, või kui siia mingit magistraali ei tehta, selle maja asemele. Tead, et siin oli kunagi jõgi. See oli mingi tohutu soo linna ääres.

Mis jõgi siin oli?

Seesama Härjapea, mis vookleb... Ta on... tundub, et ta lookleb igal pool, et ta käib lihtsalt ringi...

Aga kas see on tõsi, et see jõgi on niioelda nagu alles, et ta on lihtsalt drenažeeritud või? Et noh sellesmõttes selle jõe veed ikkagi voolavad?

Ja-ja-jah. Tuukri tänava all on see, on kõige rohkem, ma ei tea, kuidas siin on. Aga selle minu vastasmaja kelder on vett täis igal juhul..

Kuule, ma ei tea, noh, ma arvan, et võibolla...

Saime midagi räägitud?

No rääkisime päris pikalt.

Lisa 6. Intervjuu Jämejala pargi kaitsjatega

Rääkige veidi Jämejala pargi saamisloost.

Henri: See oli toleaeagsete töötajate ühislooming. Võibolla seda on ka mingil määral pahaks pandud, et ta ei ole mingis kindlas stiilis park. Aga neile inimestele, kes ta omal ajal istutasid ja kes nende puude ja põõsaste eest seal hoolt kandsid, on ta kallis sellest hoolimata, et ta mingile kindlale stiilile ei vasta. Jämejala ajaloo on muidu säilinud hämmastavalt vähe ürikuid. Kui haigla sajanda aasta juubel oli, siis sai neid otsitud, aga kuskilt eriti midagi ei leidnud. Ju need sõjad ja arhiivide kolimised. Isegi seda ei tea täpselt, kas oli Jämejala karjamõis või osteti paar talu kokku ja nende talu maadele siis rajati see esialgne haigla. Ja kui oli karjamõis, kas siis oli juba mingi pargikene, sest see esiosa sellest pargist on ju suhteliselt vana. Sadakümme kindlasti, kui rajamine oli. Teine osa on kolmekümnendatel rajatud, siis kui haiglat jõuliselt laiendati. Viimane osa, mis on kõige liigirikkam, on nõukogudeaegne. Nii et kolm ajastut on selles pargis koos.

Aga kuidas Jämejala park nii liigirikkaks sai?

Ülle: Ma olin juba enne selle üle mõelnud, et kuidas ta saab olla nii liigirikas, Kadrioru pargis on ka vähem liike. Keegi, kes ise on arst ja alustab alles pargi rajamist, ei saa ju olla nii tark, et teab neid kõiki puid siia küsida. Mis vormid seal kõik on! Pargi kujunemislugu tuli välja siis, kui me saime kontakti Ülo Eerikuga, kes on dendroloogia seltsi aseesimees. Teadsime, et ta oli rajamise juures ja saime ta ükskord parki. Ta rääkis sellise loo, et kui tema õppis ülikoolis metsandust, siis tema toanaaber ja sõber oli Henri isa Hans Väre, kes õppis arsti. Kui eksamite aeg oli, siis Henri isa õppis ladinakeelseid haigusi ja rohtusid, aga Ülo Eerik õppis taimi. Arstil oli väga naljakas kuulda, et metsamehed õpivad puid ladina keeles. Ja nii nad seal õppisid ja pärast, kui läksid tööle, siis Henri isa tuligi siia Jämejale. Aga siin oli vaja ka istutada. Siis tal tuli see sõber meelde, kes kooliajal taimi õppis, helistas talle ja ütles, et too mulle ka siia parki neid asju, mida sa seal ladina keeles õppisid. Ülo Eerik oli tol ajal juba spetsiifiliselt dendroloogia-huviline ja ta tegeles ka võõrpuuliikide introductseerimisega Eestisse. Ja mõtle, kui keegi ütleb, et tule ja too. Ma ju kasutan katseks ära, kohe annan nii ohtrasti. Just et vaadata, kuidas nad Eesti kliimas ja sisemaal kasvavad. Muidu alustati ju Vene ajal katseid Ruhnu saarelt. Kui mingi taim sinna toodi ja elama jäi, siis toodi juba sisemaale. Miks seal on see valge pöök, mida pole kuskil mujal näinud? Teda hinnati Lõuna-Eesti ainukeseks, mis on nii suureks kasvanud. Ta tuli ja tõi neid igasuguseid...

Milliseid neid omapärasemaid liike seal on?

Kõige haruldasem ongi harilik valgepöök. Leedus tuleb ta looduslikult ainult alusmetsana sisse. Ja nägin pööki Ölandi saarel ka, mis on Leeduga sama kraadi peal. Metsana olen Baierimaal näinud. Ta on külmaõrn, seal on tihe istutus ja puude vahel. (*jämejalas?*) Dendroloogid on hinnanud selle viieharulise viirpihlaka ka oluliseks. Neid liike ma saan võtta välja ka.

Millised on teie seosed Jämejala ja Viljandimaaga?

Henri: mina olen elupõline Jämejala elanik, välja arvatud ülikooli- ja sõjaväeaastad ja üks aasta Tallinnas. Beebipõlv oli päris Jämejalas, aga pärast seda kolisin üle oru sinna külakesse, mis jääb Tallinna maantee äärde. Pärast ülikooli lõpetamist tulin Jämejale tööle, korra käisin

Tallinnas ära, tulin tagasi, kogu lugu. Suguvõsa on kah seal töötanud, isa pikka aega, ema mingi aja, vennanaine töötab senimaani ja isa uus naine töötab ka senimaani.

Aavo: mina olen pärit Abjast ja Viljandisse sattusin tänu oma vanaisale. Tal oli Viljandis maja, kus mu vanemad praegu elavad. Tuli Võrumaalt ja ehitas selle viiekümnendatel linna äärde. Aga linn hakkas arenema ja seitsmekümnendate keskel tekkis tal tunne, et ei ela enam äärelinnas, ümberringi hakati ehitama korrusmaju ja siis ta leidis, et tuleks otsida uus koht. Siis ta vast jalutaski ümber Viljandi ja leidis Jämejala asula, sai seal ühe tädiga kaubale ja ostis teise maja. Mina tulin sinna elama üheksakümne viiendal aastal, kui ülikooli lõpetasin ja olen seal siimaani. Pargis ma käin päris tihti jooksmas ja jalutamas. Mõte, et keegi sinna vanglat tahaks teha, mingid müürid keskelt läbi tõmmata ja öelda, et pool parki jääb alles - jalutage seal - tundus tõesti müstilisena. Minu jaoks on ta puhastuskoht. Ei oska öelda, kas see on ainult pargiga seotud või see on ka haigla mõju, et seal mingid teistmoodi energiad liiguvad, aga kui sinna lähed, siis on võimalus uuesti puhtaks saada. Ta katkestab mingeid ebavajalikke sidemeid, mis meil ikka tekivad.

Ülle: Mina olen sündinud Soomaa serva peal, Räksi külas. Kui nelja-viiene olin, tuli ema Puiatusse, siit kilomeetri kaugusele. Olen siin kõrval koolis käinud ja palju just siit Puiatu koolist saanud. Olengi kindel, et kõik head ja rasked asjad mis meil on, saavad alguse lapsepõlvest. Ainult ei ole ainult nii, et võtame kätte ja kasvatame lapsi. Kohad kasvatavad ka omamoodi. Aga kui Aavo ja Henri on naabrid, siis mina sattusin selle looga kokku Tiina Viiri kaudu. Kalle Kadalipp, kes tegi planeeringut, tundis Tiinat ja ütles, et seal vist ikka on midagi ja tellis selle uuringu. Tiina tegi selle uuringu oma perega paari päevaga ära. Ta helistas mulle tund aega enne Märt Raskiga kohtumist ja kutsus appi, sest tal oli tunne, et uuring telliti küll, aga park läheb ikka maha. Sest tema ei saanud nii aktiivselt sõna võtta.

Henri: Tiina ka ikka rääkis veidi. Ta ei saanud nii terav olla kui sina, aga ta suhtus sellesse asja suhteliselt kriitiliselt. See oli planeeringu avalikustamine.

Ülle: mul on õudsalt hea meel, et see kõne ainult ainult tund aega varem tuli. Kui oleks rohkem olnud, siis võibolla poleks nii julge olnud. Ehkki ma tegelikult ei karda neid inimesi, kes on Tallinnast ja ministrid. See oli hämmastav, mida ma seal kuulsin. Kui palju puid ja mis kõik toimub! Ütlesin Raskile ka, et lähme vaatame paigale, mis seal on. Ma käin ka metsas inimesi nõustamas, ega me kõõgilaua taga ei aruta, millist puud maha võtta.

Aga kust see on välja kasvanud, et seesuguses protsessis kaasa lööma hakkasite?

Ülle: Kui ma väike olin, siis juba teadsin, et tahan loodust kaitsta. See on naljakas, et nii mõelda võib, aga ise ma siis arvasin, et see on kuidagi niiviisi, et hoian inimestel käsi ees, et ärge puutuge. Tahtsin pärast kooli minna ülikooli bioloogiat õppima, aga majanduslikel põhjustel ei saanud. Ema kasvas meid üksinda kõiki ja oli algharidusega. Aga bioloogia olümpiaadidel ma käisin ja sain siin maakonnas esikohti. Meil on eesti parim aia-alane kool ja ma olen kõik siit koolist saanud. Praegu ma tunnengi, et tuleb lastega edasi tegeleda, sest kõik saab sellest alguse.

Kas teie saitegi siis kokku, kui kohtuasja ajamiseks läks?

Henri: esimest korda nägime seal avalikustamise koosolekul. Ja siis tuli inimeste poolt väga spontaanne reaktsioon, sest Ülle hakkas allkirju koguma, meie külast kogusid Aavo ja Hans.

Ja teises Jämejala osas kogusid Tiina ja Elvi. Kõik need pöördumised saadeti valda. Ma kujutan ette, et ametnikud olid tõeliselt hämmastunud, kui nad said nii palju pöördumisi nii paljude allkirjadega.

Ülle: Ja Aavo naise abiga sai Arhusi konventsioonile viidatud. See on ikka fantastiline asi ja et me oleme liitunud sellega. Kõige suurem probleem ongi ju sellega, et kust see põhjendus tuleb – miks inimene kaebab ja kas tal on üldse õigust seda seaduste kohaselt teha.

Kuidas pärast Riigikohtu otsust asjad edasi on arenenud?

Henri: tegelikult üritas sihtasutus ka pärast kohtuotsust midagi teha. Seal oli plaan tagumisse majja narkoravila teha. Tolleaegne minister Pomerants pidi siia tulema, enne seda läks sealte maha paar hekki. See võis ka juhuslik olla. See oli viimane suurem muutus pargis. Pärast seda umbes aastakene sihtasutus seal midagi ei teinud, kuigi Ülle tegi vist mingi projekti rahataotluseks, et parki korrastada. Aga millalgi oli Lumi küsinud Jämejatal töötavate inimeste käest, millised on nende mõtted pargiga seoses. Ja sai vastukajasid, aga sellega on ka asi piirdunud. Vahepeal olid ka tormid, milles park sai kannatada ja need tormimurrud on nüüd lõppude lõpuks ära koristatud.

Ülle: peale kohtuvõitu me algatasime Kaitstavate loodusobjektide seaduse alusel Jämejala pargi kaitse alla võtmise menetlust. See jäi keskkonnaministeeriumisse pidama. Kui volikogus otsustati, siis oldi ka sellele vastu.

Riiklikku kaitset peeti jah kõigis ametkondades liigseks. Aga üldplaneeringumenetluses oli ka kohaliku kaitse alla võtmise küsimus õhus. Vald pidi küsima sihtasutuselt seisukohta, et kas haigla oleks kohaliku kaitse alla võtmisega nõus.

Henri: pead ma ei julge anda, aga vist nad küsisid, ja haigla oli nagu alati vastu. Haigla kardab nüüd seda igasugust kaitse alla võtmist. Nüüd kui toimus üldplaneeringu kehtestamine ja paar valitseva koalitsiooni liiget olid ära, siis üritasime neid asju (muudatusettepanekud, mille osas jääd maavalitsuses eriarvamustele) hääletusele panna, aga vallasekretär ütles, et neid enam hääletusele panna ei saa. Oli võimalus hääletada ainult kas üldplaneeringu poolt või vastu. Ja niimoodi see üldplaneering läbi läks. Muidugi ma pärast hakkasin mõtlema, et miks siis volikogu ei oleks võinud neid ettepanekuid läbi hääletada? Sest lõppude lõpuks peaks see olema volikogu õigus – teha täiendusi ükskõik missugusse õigusakti. Iseasi, kas need täiendused on head või halvad. Nii et tegelikult võiks veel maavanema käest küsida, kas volikogu toimis õieti, kui ta ei hääletanud neid ettepanekuid läbi, mis see ametnike töögrupp tagasi lükkas. Aga samal ajal ma ei oskagi öelda, mida see kohalik kaitse rohkem annaks, kui miljööväärtusliku ala staatus, sest põhirolli hakkab seal ka ikkagi omavalitsus täitma. Ja kui Sihtasutus väga tahab ja suudab omavalitsuse pehmeks rääkida, siis see, kas ala on miljööväärtuslik või kohaliku kaitse all, ei mängi väga suurt rolli.

Jah, sest kohaliku kaitse tingimused paneb ka omavalitsus paika... Aga miljööväärtusliku ala mõiste on defineerimata ja seadusliku kaitseta. Selle puhul jääb tõesti ainult loota, et inimesed planeerivad seal hoolikamalt ja läbimõeldumalt.

Henri: mingid tingimused seal üldplaneeringus meil nüüd on, mis kaitsevad seda miljööväärtuslikku ala rohkem kui niiöelda tavaplaneeringud. Selles osas, et Jämejala koos oma pargiga saaks miljööväärtuslikuks alaks, oli ka palju löömist. Valla arengukavasse kirjutati ta Jämejala puhkealana. Sõnaliselt midagi üsna imelikku. Selletõttu oli väga hea meel, et üldplaneeringusse sai park sisse miljööväärtusliku alana ja et selle ala esialgselt

kavandatud piire õnnestus ka laiendada. Kuigi teisest küljest pole see ka väga suur võit. Vallavalitsusega suheldes neid suuri võite väga kergesti ei tulegi. Nad saavad ikkagi selle kummelipõllu peale ehitada ju, mis on nüüd miljööväärtuslik. Selles mõttes on Pärsti vald huvitava lähenemisega, ja mitte ainult Jämejalal. Kui on miljööväärtuslikul alal põld, mis peaks olema just põlluna miljööväärtuslik, siis näeb üldplaneering ette see põld täis ehitada. Aga kas see miljööväärtuslik põld säilitab oma väärtuse pärast täisehitamist?

Hea oleks, kui võimudele annaksid sellistes asjades nõu õige tunnetuse ja tervikliku tajuga maastikuplaneerijad, kes oleksid hästi tasustatud . Mõne inimese jaoks on kaardid tõesti ainult trükimusta punktid, seost elava asja ja märgi vahel pole ja seda ei aduta, et tegelikult mõjutavad need nuputõstmised palju rohkemat.

Ülle: nad peaksid olema tõesti haritud, teadma paljusid asju. Pigem on praegu puudu just spetsialistidest. Tööle võetakse sageli ka nõrku spetsialiste. Asju ümber mängida ja niimoodi valitseda on muidugi kergem nendega. Aga kui on tugev spetsialist, oma mõtlemisega inimene, siis on vaja ka tugevat omavalitsust.

Henri: tuleks aru saada sellest, et spetsialistide ja avalikkuse kaasamine on tarkus. Üks osapool ei tea kõiki nüansse. Lasteaia loo puhul saaks ka lähtuda sellest, et maja taga on veel puid ja nii edasi. Inimestele olid need puud tähtsad. Riiklik kaitse otsustas siin. Samas oli planeering juba kehtestatud ja puude maha minemas. Kui avalikkus poleks protsessinud ja riiklikku kaitset välja toonud, siis oleks ka võetud. Inimesed eeldasid, et linnavalitsus lahendab asja paremini, aga linn arvas, et paar puud ei mängi rolli. Need väärtused tuleb igakordselt selgeks diskuteerida, mille eest võim seisma peaks.

Ülle: ja Jämejala puhul, mis siin ümber oli – vaimselt haigete inimeste ravipaik, maakonna haigla koos lasteabi keskusega, ohvrikivi koos oma sakraalse alaga, vana surnuaed – seda objekti taheti planeerida siia kõige tundlikumate inimeste ja alade keskele.

See ongi üks suur sümbioos ja kui midagi sealt ära võtad, siis see mõjub inimeste ja kõige peale tagasi. Ta ei oleks tervendamiskoht, kui seal midagi radikaalselt muuta.

KOHUS

Selle teise astme kohtuotsuse kättesaamisega oli ka teil üks lugu...

Aavo: kui Jämejala asjaga tegelema hakkasime, siis sai hakatud ka rohkem valla lehte jälgima. Leidsime, et öeldakse ühte, aga lehte kirjutatakse hoopis muud. Ja tekkis mõte, et tuleks jutt linti võtta, siis oleks üheselt selge, kuidas on öeldud ja otsustatud. Ja kui teise astme kohtuotsus tuli ja seda volikogus ette loeti, siis ma lindistasin salaja, sest ma ei teadnud veel, kas seadused lubavad seda või mitte. Ma ei mõelnud, et see on mingi kuritegu või et ma võiks vahele jääda. Aga kui ma oleks diktofoni lauale pannud, siis poleks ilmselt lubatud. Juhtus see, et näpp vääratas ja diktofonist hakkas tulema eelmine jutt, mis seal räägiti. Tekkis hirmus suur mürgel, algul taheti diktofoni ära võtta, aga see jäi mulle ikka alles. Aga istungiruumist aeti mind välja, ja mitte just kõige viisakamalt. Me ei teadnud siis, et sisuliselt oli meil õigus lindistada, see oli avalik koosolek.

Ülle: siis ma helistasin Tossmannile, advokaadile. Tema ütles, et see on avalik koht, ja tõi veel näite, et oletame, et kui Vabaduse platsil on miiting, siis sa ei pea ju inimeste seast läbi trügima ja küsima, et kuule, kas ma võin lindistada.

Aavo: see juhtum näitas selle võimuvärgi tõelist tagapõhja. Oleks see olnud avalik koosolek, siis mis seal karta on? Olgu, et lindistasid, oleks saanud selle läbi arutada. Aga et selline reaktsioon tekkis, näitas, et seal oli midagi taga. Aga ma arvan, et see ei ole ainult Pärsti valla

probleem. Kui inimesed on pikemalt jäänud riigitööle, siis nad ei saa aru enam, keda nad teenivad. Rahvas on nende jaoks, mitte vastupidi. See ei ole kindlasti ainult Pärsti valla teema. See on lihtsalt põlvkonna küsimus. Me oleme niivõrd noores arengustaadiumis demokraatiaga, et kui see põlvkond vahetub või hakkab eest ära minema, siis me jõuame mõistlikumasse faasi. See tee tuleb läbi käia. Ja eks need inimesed ka võibolla õpivad sellest.

Ülle: See Rahvaliidu naine Lea Kiivit võttis õiguse kõigi roheliste erakondade nimede peale. Tegi seda Laguja prügila asjas tulnud riigikohtu otsuse tõttu, kus rohelised organisatsioonid olid kohalikke inimesi õigusabiga aidanud ja nad said kohtus võidu. Kui Riigikohtu otsuse peale ollakse niimoodi vihane, siis näitab see, kui vaevaliselt need asjad tulevad.

Henri: pärast seda tuli see seadusemuudatus, kus oli võimalus ilma detailplaneeringuta hoonele üks kolmandik juurde ehitada. Meie ootame pikisilmi volikogu istungit, eriti pärast seda lõbusat skandaalikest, kunas siis hakatakse arutama, kas Pärsti valla volikogu kaebab ringkonnakohtu otsuse edasi või mitte. Ootame-ootame, vaatame, et nüüd on juba kuupäev kukkunud, et ei saagi edasi kaevata – ju siis meie võit. Pärast tuleb välja, et Pärsti vallavolikogu on siiski otsuse Riigikohtusse kaevanud. Uurime välja, et kuidas see siis toimus ja selgus, et vallavanem ja volikogu esimees otsustasid niiöelda volikogu eest, et Pärsti vald kaebab kohtuotsuse edasi. Ka siin võiks kellegi targema käest küsida, kas need kaks härrasmeest tegid õieti, sest tegemist on ikkagi ka rahalise looga, ja finantsküsimused on eelkõige volikogu pädevuses. Seda ei peaks saama üks või kaks ametnikku ainuisikuliselt otsustada.

Kust te jaksu saite, et sellest bürokraatiast ennast läbi närida, asi endale selgeks teha ja neid otsuseid omapoolset mõjutada?

Ülle: paljud inimesed tegelikult toetasid. See andis tohutu jõu. Nüüd ma olen aru saanud, milline jõud on inimestes meie ümber. See ainult loebki tegelikult. Üksi ei suudagi sellist protsessi läbi teha.

Aavo: me kõik täiendasime üksteist. Kui me oleks olnud omaette, siis oleks läinud see protsess ilmselt teistmoodi. Igaüks andis siia osakese. Aga kas me Ülleta oleks seda ette võtnud? Ilmselt mitte.

Henri: see oli ka oluline, et rohelised organisatsioonid ja kodanikud üksteist täiendasid. Oleks kodanikud üksi läinud, siis oleks öeldud, et rumalad inimesed. Ja kui vastupidi, siis oleks ilmselt jälle rohelisi organisatsioone tavapärastel hurjutatud. Et mindi koos, oli keerulisem halvustamiseks argumente välja mõelda.

Ülle: me leidsime üles ka ühe mehe, kes kunagi istutas siia neid puid. Bensiinijaamas müüja ütles, et ta teab seda meest, aednikku, kes siin töötas. Kui Riigikohtu otsus tuli, siis otsustasin, et esimesena helistan sellele aednikule Jürissonile. Ta ise oli parasjagu väljas, naine võttis vastu ja ütles, et teate, ma ei saa oma mehele seda otsust edasi öelda, ta on juba harjunud, et see läheb maha. Ta saab shoki. See näitab, et sa ei tohi usku kaotada sellesse, et midagi hästi läheb. Nii nagu õige või õiglane on. Ma mõtlesin selle üle, et pead uskuma, et asjad lähevad ikkagi hästi.

VOLIKOGU

Kuidas teie aktiivsusesse vallas ja volikogus suhtutakse?

Ülle: Suhtumine on veidi kummaline, meid nimetatakse halvustavalt rohelisteks. Volikogu esimees ametiruumides ka osatas, et kuule roheline, vaata, mis sakslased teevad seal, aheldavad ennast puude külge, kas sina ka selline oled? Siis ma ükskord ütlesin talle, et mul on nimi ka, kas volikogu liige, Ülle või Kuldkepp. Ja küsisin, et kas sul on hea, kui sul on näiteks lilla lips kaelas täna ja ma ütlen sulle, et kuule lilla. Siis ta jättis mind rahule. Ja Ülle Lumi ka, kui ta meid koosolekule kutsus nendega kohtuma, siis sekretär küsis, et kas sellel päeval sobib teile, ma ei ole teistele rohelistele veel helistanud. Ma küsisin siis, et mis värvi inimesi veel tuleb, kes punastest ja kes lilladest? Siis ta kostis, et me siin omavahel kutsume teid niiviisi. Aga üldiselt volikogus on küllaltki halvustav suhtumine, selle kohtuloo pärast ikka vahel käratatakse jälle, et minge kohtusse.

See kohtulahend peaks ju andma mõtteotsad kätte, mis aitaks haldussüsteemil kõrgemale tasandile jõuda. Aga ilmselt on see suhtumine neil siis nihkes.

Ülle: nad ei suuda seda alla neelata.

Henri: pigem on häda jah selles. Üks kord omavalitsus jäi alla, muidugi ta on ka enne jäänud kodanikega sõides alla kohtutes, aga see oli niivõrd suur lugu. Eks ta mõjus ka valla renomeele halvasti ja võib-olla vallaametnike karjäärivõimalustele, nii et seda nad seedivad vaikselt senimaani väikse kibedusega.

Tooge volikogu tööst mingeid näiteid veel...

Ülle: me oleme nüüd volikogus teist koosseisu. Volikogul on oma töökord, kus on kirjas, mitu küsimust sa võid esitada. Kui me saime volikogusse alguses sisse, siis võis esitada kolm küsimust. Loomulikult me küsisime palju. Siis muudeti õige pea see kahele küsimusele. Ja nüüd kui eelmine koosseis lõpetas, siis enne lõppu muudeti veelkord ümber – ja nüüd ühele küsimusele. Meile tundub, et see on ainult selleks, et mina ja Henri ei saaks küsimusi esitada. See näitab väga ilmekalt suhtumist. Sest kui sa otsustad, siis sa ei saa enne otsustamist piisavalt küsida. See võiks olla õiguskantslerile huvitav teema. Mind see kõige rohkem häirib. Nüüd, kui volikogu esimees lubab, siis saab õnneks rohkem küsimusi küsida, meile on nad mitu korda ikkagi seda võimaldanud. Ütlesin ka, et mind see üks küsimus nii palju ei häiriks, kui teised viisteist liiget ka oma küsimuse küsiks, millele vastused antaks. Ma saan siis ka targemaks. Aga see halvustav hoiak on tõesti. Olen mõelnud ka, et kui mina midagi oma elus ära jäta, siis volikogus ei tahaks käia.

Aga mis teid sinna üldse motiveeris minema?

Ülle: siis kehtis Planeerimis-ja Ehitusseadus, kus oli kirjas, et iga uus valitud volikogu koosseis on kohustatud üle vaatama planeeringud ja volikogu uuel koosseisul on õigus ja võimalus tühistada planeering, kui pole välja antud ehitusluba. See oli üks võimalus ilma kohtuta Jämejala detailplaneeringut tühistada. Me panime välkkiirelt oma Rohelise Valla nimekirja kokku, ja kolm inimest saime sisse.

Henri: lootime, et mõned meist saavad sisse, me leiame liitlasi ja saame selles küsimuses ülekaalu.

Ülle: meil oli tehtud Mõõdukatega kirjalik koostööleping, et paneme hääled kokku. Aga mõõdukad said neli häält ja meie kolm, kokku seitse. Aga Palmil oli kaheksa. Oleks me ühe inimese veel saanud, meil oleks Jämejala park ilma kohtuta.

Aavo: Natuke täiendaks seda teemat, miks teil liitlasi pole. Kui me võtame Pärsti valla volikogu liikmed ja vaatame, kus keegi elab, siis samahästi võiksid nad pärit olla Narvast.

Neid ei seo Jämejala kandiga mitte miski. Mul võiks olla ka täiesti ükskõik, kui kellegi volikogu liikme aia taha hakataks sellist asja ehitama, kui ma oskaks niimoodi suhtuda. See on loogiline ja inimlik, et neid ei huvita selle piirkonnaga seotud asjad. Mina leian üldse, et selle ala perspektiiv on minna Viljandi linna piiridesse. Piirkondlikult on Jämejala kuulumine Pärsti alla väga vastuoluline ja see on ainult aja küsimus, kui ta läheb Viljandi alla.

Aga kas volikogus on võimalik mingeid asju lihtsamini ka ajada?

Henri: jaa, mõnikord oleme hämmastavalt asjalikud. Aavo juba rääkis siin lapsekingades demokraatiast ja kui vaadata Pärsti valda, siis tundub see omavalitsemine siin mingis mõttes mänguna. Arenguruumi on õudsalt palju. Ja ei oska isegi kellelegi midagi pahaks panna, sest mõnes mõttes on see kõik sundkäik. Kui vaadata kasvõi meie lugupeetud vallavanemat, siis häda on selles, et tema tegevus ei paista volikogu liikmele ja tõenäoliselt ka tavalisele vallakodanikule läbipaistvana. Selleks, et edasi tegutseda, peab ta kombineerima omale nimekirja. Keskmise eesti inimene seostab kohalikku arengut tuntud poliitikutega. Seetõttu need tuntud poliitikud koguvad omavalitsuse või riigi tasandil hulga häáli, tõmbavad kaasa vastavasse esindusorganisse oma nimekirja inimesed ja pärast seda tihti lähevad siis kas ministriteks või vallavanemateks. Mõnes mõttes nagu nõiaring. Ja samal ajal need kes on tuntud poliitiku häältega esinduskogusse saanud, neil on kah omamoodi raske. Kas nad peaksid hääletama nii, nagu see tuntud poliitik ette paneb, või nad peaksid ikka mõtlema oma peaga. Kuidas seda otsustada? Ühest küljest oled sa selle poliitiku häältega sees, teisest küljest, mille peale nad võibolla eriti ei mõtlegi, kui see tuntud poliitik koguks ka 99,9% häältest, aga tal ei ole nimekirja, jääks ta ikkagi ainult üheks esindajaks ja ta ei saaks oma võimu realiseerida. Aga peale euroliitu astumist on rahaseisud paremaks läinud ja kulutatakse ka kergemeelsemalt. Vahepeal olid meil suured probleemid valla teedega, nende hoolduse ja remondiga, eks neid ole praegu ka veel. Ühel eelarve arutelul läks läbi ettepanek, mida toetas ka Palmi nimekirja, et me suurendame teede hoolduseks minevat raha. Vallavalitsus ei tunnistanud volikogu otsust ja ütles, et volikogu peab ümber hääletama. Siis hakkas tõesti enamus volikogust vastu ja ei hääletanud seda ümber.

Viimane tõsisem arutelu toimus 15 minutit peale üldplaneeringu vastuvõtmist.

Üldplaneeringus on niisugune põhimõte, et me ei ehitata nendele põllumaadele, mille boniteet on hästi kõrge. Samal päeval 15 minutit hiljem taheti hakata ühe põllu erinevates servades arendama elamumajandust. Põllumaa on vist hea koht elamute ehitamiseks, vähemalt ei ole midagi raadata vaja. Ja seal võisid veel mingid sugulussidemed rolli mängida, mine võta kinni, sest üks arendaja on ühe volikogu liikme sugulane. Üks tahtis päris põllu äärde ehitada, see ettepanek kukkus suhteliselt kiiresti läbi, sest põllumaade väärtustajaid oli igas valimisliidus. Teine, kellel oli asi kavalamini organiseeritud – natuke metsaserva, natuke põldu ja üle tee põllule, mis jäi kahe maja vahele, sellel lubasime siis detailplaneeringut alustada. Aga see lugu põhjustas põhjaliku vaidluse volikogus.

Kuidas vallas kodanikualgatuse korras tegutsemisega on? Kas mingeid seltsinguid või huvigruppe on veel?

Henri: meil peaks neid seltsinguid või misiganes vormis nad on, olema üksjagu palju. Samas on nad vallast sõltuvuses, sest kui nad kirjutavad projekte, siis on neil lootust ka raha saada, ükskõik on see siis pensionäride ekskursioon või külapidu. Aga vahest saab mõne asja ka ilma seltsinguta ära teha. Sel aastal oli palju päikeselist ilma, teed pikalt tolmasid. See probleem on meil vana. Ja ikka on inimesed helistanud valda, palunud teed kinni panna või midagi. Neid helistajaid oli kümneid seekord. Siis tegime paberi tekstiga, kogusime allkirjad,

kogu küla andis, väljaarvatud üks maja, viisime paberi valda, tüütasime vallaametnike ja me saime selle tee kinni, suhteliselt kiiresti.

Ülle: see koosseis on tõesti huvitavam, inimesed küsivad midagi. Eelmine koosseis keegi midagi ei küsinud eriti, selles on hakanud mõtlema rohkem. Viimane asi, mida arutati - volikogu töökorda – Henri tegi ettepaneku, et iga valimisliit võiks olla komisjonides esindatud, praegu see ei ole veel läbi läinud. Palm veel küsis siis Henrilt, et kas sa tegid Riigikokku sama ettepaneku, sest Riigikogu menetleb seda praegu. Kui see muudetakse seaduseks, siis vald peab seda arvestama. Praegu on nii et mina näiteks olen täielikult alalistest komisjonidest välja jäetud. Samas ma olen volikogus teist koosseisu kõige rohkem hääli saanud inimene vallavanema kõrval.

Henri: sina oled inimesena hääli saanud, Palm võibolla ikoonina.

Kas teie arust on Viljandimaal Jämejala juhtumist midagi õpitud ka?

Aavo: kui Sakalat lugeda, siis küll mitte. Niipalju on õpitud, et tuleb juriidiliselt väga korrektne olla. Aga mõned isegi ei ole sellest õppinud.

Henri: võibolla ametnikud on natukene ettevaatlikumaks muutunud, aga tegelikult ka mitte nii väga, sest kui tuletada meelde seda lasteaia lugu, millest osadele kodanikele on kõige tähtsam lasteaia valmishitamine, teistele ka see, kuidas seda tehakse. Selle asjaga on Ülle tegelenud. Aga temast ma olen niimoodi aru saanud, et suhtlemine oli järjekordselt formaalne, midagi tehti pärast seal detailplaneeringus veel ümber. Loomulikult mingil ajal kodanikud ärkasid, sest kodanikud kogu aeg ei valva ju. Ei jälgi iga detailplaneeringut.

Ülle: ei saa ju olla iga päev valvel, et linnavalitsuses jälle midagi tehakse. Sa ei tule selle peale, et istud kodus ja samal ajal keegi mõtleb linnavalitsuses, et võtaks selle ilusa tamme maha. Kui nii paranoiline olla, siis võibolla tõesti saaks õigel ajal jaole.

Henri: siis kodanikele öeldi, et sorri, on hilja, kus te varem olite? Seda öeldi ka Eesti Looduskaitse Seltsi Viljandi osakonnale. Lähme edasi, meil on rahalised kahjud ja nii edasi. Ja lõppude lõpuks tuli välja, et puud, mille üle vaidlus käib, on looduskaitse all. Samas linnavalitsus pidanuks seda teadma, sest ta sai nende lepingulise hooldamise eest ju raha. Siis kukuti keerutama, öeldi, et nüüd me alles saime teada ja me otsustasime inimestele vastu tulla ja rahva huvidega arvestada. Tegelikult neil ei jäänud midagi muud üle.

Ülle: kutsusime Vello Kepparti metsanädalal neid puid vaatama. Siis veel ei teadnud, et nad on looduskaitse all. Järgmise päeva öösel tuli see välja. Ja Vello vaatas ära ja ütles, et puu võra diameetri kaugusele võiks ehitada. Ja siis, kui see välja tuli, tellisime Keppartilt ka kirjaliku arvamuse, mille viisin linnavalitsusse Triisale. Tema küsis, et kuidas te nii erinevalt arvate, Aino Aaspõllu arvas nii, Eino Laas arvas naa, miks te ei saa ühisele keelele? Ma ütlesin, et meie ei ole neid tellinud. Aga a ütlesin, et Vello Kepparti arvamus oli meil Jämejala pargi puhul ka Riigikohtus ja see mõjus. Seadus ütleb, et looduskaitsealusel üksikobjektidel saab keskkonnaminister vähendada keeluvööndi. Viljandimaa Keskkonnateenistuse juht ütles, et olgu see keeluvöönd siis kümne meetri kaugusel, sellest oleks piisanud. Aga linnavalitsus arvestas 18 meetrit, see oli nüüd kaks nädalat tagasi. Ja abilinnapea Triisa tuli enne volikogu istungit mulle koju ja näitas kaardi ette. Ma tegelikult ei ole ei Viljandi linna kodanik, ega ELKSi juhatusest ega mitte keegi. Aga ma viisin talle selle Kepparti arvamus, mis luges. Ja mulle meeldis see peaarhitekti ütlemine, et kui me kaitseme seda tamme, siis teeme seda ausalt. Nii et asjad hakkasid jooksma, siis kui tundus, et midagi enam päästa ei anna.

Aga enne seda kodanike seisukohti üldse ei arvestatud?

Ülle: ei.

Aavo: huvitav oli see, et meie Jämejala puhul ka võitlesime selle nimel, et tehaks keskkonnamõtjude hindamine. Aga me ei saanud seda. Ja nüüd ma lugesin Sakalast, et Viljandisse hakatakse tegema tehnoparki ja sinna tellitakse keskkonnamõtjude hindamine.

Seadus muutus 2005 aastal ka, (kuna KEHJS jõustus?) ja nüüd on planeeringute puhul mõju hindamine kohustuslik.

Ülle: huvitav on see, et Viljandi linnal pole üldplaneeringut, raudselt eksitakse Planeerimisseaduse vastu, mis nõuab 2006 aasta 1. jaanuariks üldplaneeringut. Neil on vana generaalplaan. Sellises kontekstis peaks olema detailplaneeringute menetlemine rangem. Üldplaneeringu kohaselt tuleksid ka ju kaitsealused puud välja. Ma ütlesin maavanemale ka, kui ta käis volikogus peale valimisi, et linnal ei ole üldplaneeringut, mis te sellest arvate.

Aavo: Eestis on praegu põhiliseks vastuväiteks, kui kusagil avalikkusega vastuseis tekib, et kõik on juriidiliselt korrektne. Rohkem lauseid ei pea pähe õppima.

Ülle: Peep Aru ütles samamoodi, kui me käisime Tiina Viiriga paluma sellele tammele seitset kuni kümnet meetrit, ja meid visati vana-aasta viimasel päeval seal päris rärgelt välja. Tiina nuttis veel, ma pole kunagi teda nutmas näinud.

Henri: aga see tänav on ka tema kodu, kus see tamm on. Hea, kui inimese kodu ei lõpe tema korteriuksega, hõlmab suuremat ala selle korteri või maja ümber.

Ülle: aga tänud ikkagi ka Jaak Jaakule, tema leidis Eilarti 62. aasta raamatust, et ka Vene ajal olid need puud kaitse all. Aga ma ise ka, pidime metsanädalal kaski istutama kooli aeda, siin on selline traditsioon, meie õpetaja istutas Juri Gagarinile ka, kui ta kosmosesse läks. Tõin oma maarjakased veel ja mõtlesin pool üks öösel, et räägiks lastele kasedest ka ja võtsin Hendrik Relve raamatu lahti, vaatan kus on Viljandimaa kõige suuremad kased. Kaski ei leidnud, aga vaatasin Viljandi linna põlispuude nimekirja, tänavate järgi oli pandud ja Posti tänavale puud olid ka seal. Pool üks veel helistasin Jaakule, et need ongi looduskaitse all. Ma imestan, kuidas asjad jooksevad, kui sa sellele mõtled ja tegeled. Tuleb hea energiaga kõike teha. Pargi puhul ka mõtlesin, et kuidas aru saada, millal on asjad õiges seisus ja kuhu maani minna. Ja leidsin, et kolm asja on tähtsad – kui sa oled vaba vihast nende inimeste vastu, vaba rahasoovist (me tegime täiesti tasuta ja oma vahenditega) ja võimust, et sa läbi selle sündmuse tahad kuskile positsioonile saada. Kui oled sellistest asjadest puhas, saad puhtalt tegutseda. Sa ise pead oma sees seda tundma, mitte teiste arvamuse järgi käima. Mul oli küll raske vallas, sest seal olid vastuvõtupäevad mul, küll ei töötanud seal, aga see maja oli küll sõbralik, sest ei olnud palgal ja töölepinguga seotud. Ja kui käisin, siis nad väga ootasid, küsisid looduse kohta, näitasin oma pilte neile ja vahest käisid sünnipäevalgi. Neile oli suur mõistatus, et miks ma nende vastu olen. Nad ei saanud aru. Ütlesin Palmile ka, et kui ma olen pargi poolt, siis ma ei ole sinu vastu, ma olen sinu poolt ka. Aga nad ei saanud sellest aru, nende jaoks oli see nii, et kui olen pargi poolt, siis olen nende vastu. Nad ei saa vist siinamaani aru, kuidas ma saan seal rahulikult liikuda. Nad seostasid seda isikliku pinnaga. Ilmselt olen oma elus ka selline olnud. Aga meil ongi vaja kasvada, see on suur asi, kui me niimoodi tunnetame, siis saamegi õigeid asju teha.

Henri: isegi omavalitsus on arenenud, sest vallas on nüüd tööl keskkonnaspetsialist.

Ülle: Soomaalt pärit paadimeistri Lüki Jüri poeg. Teine paadimeister oli minu onu Rahumäe Jaan.

Kuidas meedia teie kohtuskäiku ja pargi eest seismise võitlust mõjutas?

Henri: minu arust väga palju. Sest võim kardab meediat ja organiseerunud rahvast. Võibolla on oktoobrirevolutsioon veel nii hästi meeles. Kasvõi see sama teede sulgemine, kui kümme inimest eraldi helistavad, siis ei tehta midagi, aga kui need kümme kirja kirjutavad ja allkirjad panevad, siis kohe reageeritakse.

Ülle: super! ma täitsa tunnetasin, missugune jõud on meedial. Kõige rohkem toetas meid Eesti Päevalehest Toomas Kümmel, ta oli aruteludel alati kohal. Ja Eesti Raadio ja Kuku Raadio eriti tugevalt. Ja Sakala niikuinii. Ka siis kui oli vaja huumorinurka panna või aasta sündmust valida. See on muidugi super. Aga ka Ekspress ja Maaleht, BNS. Ja Villem Valme kirjutas, see avaldas ka suurt mõju. Aga kõige olulisem oli ikka see kord, kui Lauri Sommer mulle selle kirja kirjutas. See oli 2. jaanuar, aktuaalne kaamera käis kohal ja oli selline jõuetuse tunne, kui sealt pargist ära tulin. Külmal oli ka ja mulle tundus, et nad ei saanud asjast eriti sotti. Tulin koju ja Lauri oli mulle selle kirja saatnud. See oli nii ilus.

Henri: aga ei saa öelda ka, et vastaspool ei pääsenud pressile ligi. Aga põhiselgituseks oli neil investeeringud ja töökohad astmes n. Mõnel on siiaamaani kahju, et seda vanglat siia ei tulnud.

Mismoodi teid mõjutada püüti?

Ülle: ühel üritusel Rask ütles, et teil on omal ka hea lähedasi vanglas vaatamas käia. Siis ma ütlesin, et hea küll, et oletame, et üks kolmandik mu sõpru ja sugulasi satuvad vanglasse, ja neid on siis hea vaatamas käia. Aga kui üks kolmandik satub Jämejalale ja siis see vabaduses elav kolmandik tahab neid vaatamas käia? Rask ütles siis, et ärge naerge, äkki teil keegi ajab kogemata inimese surnuks ja läheb vangi. Aga see on kõik juhtunud, avalikul koosolekul, ministriga. Öeldi ka, et sünnitusosakond jääb Viljandi haiglasse alles, kui vanglate haigla tuleb.

Aga kust see julgus tuleb, et olgu, on ministrid ja Tallinnast küll, aga meie ajame oma asja.

Ülle: mina ütlen küll, et inimestest. Need telefonikõned, mis on tulnud, need kirjad.

Henri: me lootsime dialoogi võimudega, aga seda ei tekkinud. Vastati formaalselt. Teiseks muidugi see, et meil oli väga palju toetajaid. See tuli mingil määral ka üllatusena, et inimesed seda parki ikkagi nii palju väärtustavad.

Ülle: annetusi anti ka kohtusse minekuks, väliseestlased ja Paistu vallast inimesed ja...

Paljud kohtusse läinud asjad on just selle võimude eelhoiaiku pärast, inimestelt ei oodata osalemist ja juba paika pandud plaanide muutmist. Tullakse otsese äratagemise mõttega.

Ülle: antud juhul see eelhoiak ei olnud selline, ma olen palju mõelnud selle peale ja järeldanud, et see tuli rumalusest. Aga see oli küll viga, et kui see info kõik tuli ja pargi väärtused selgeks said, siis ei muudetud mõtlemist. Jämejala puhul oli veel see hoiak, et seal on vaimuhaiged, see ei ole inimestele. Küsiti põlastavalt, et kes siin pargis käia tahab? Keegi polnud seal käinudki ja ei tundnud ka neid liike. Probleemid tulevadki paljuski sellest, et inimesed ei taha oma vigu tunnustada ja neid parandada. Seda ei saa pahaks panna, kui inimestel pole dendroloogilisi teadmisi. Aga kui ei tea, siis tuleks seda tunnustada ja nõu küsida.

Aga kust see mõtteviisi muudatus tulla võiks, et kodanikke kaasataksegi ja nendega arvestataksegi?

Aavo: mina arvan, et see on aja küsimus.

Ülle: seda süvendab just see, et meil on parteide süsteem ja häälte ülekandmine. Esimene kaasamine on ju volikogu ja valimised. Valimisprotsent on väga väike, ei usuta, et inimene saab midagi muuta. Kõik märgid näitavad, et see usk on ära võetud inimestelt.

Aavo: rahvast on tegelikult otsustusprotsessidest kõrval, välja arvatud ühel päeval, mis on valimispäev. Siin tulemus ongi. Omavalitsused toimivad kohati äriühinguna. Töötab sellena. AS Pärsti vald firma juhataja on vallavanem. Siis oleks asi arusaadav. Äris tehakse niimoodi, see on loogiline. Aga omavalitsus – tekib küsimus, et keda te siis valitsete? Äriühing esindab iseennast, omavalitsusel on teised funktsioonid.

Jämejala protsessis Rask ka ütles leheveergudel, et te olete juba saanud otsustada, kui valimas käisite.

Ülle: jah.

Aavo: ikka see küsimus, et kes teenib keda. See on meil täiesti vastupidine. See hoiak ja olemus peegeldab väga hästi neid otsuseid, mida tehakse.

Henri: rahvas on ametnike jaoks, välja arvatud valimispäeval ja natuke enne ka.

Milline on Jämejala protsessi mõju Eesti mastaabis ja kohalikul tasandil olnud?

Ülle: mulle on öeldud kohtunike seast, sellel otsusel on Eesti halduspraktikale suur mõju. Sarnaseid planeeringuid jäetakse ilmselt algatamata ja kodanikele hakatakse tänu sellele pretsedendile andma juba varakult sõnaõigust. Ja muidugi otsuste põhjendamise. Riigikohus tõi selgelt välja selle, milline peab üks kaalutusotsus selliste objektide rajamisel olema. Ja teistele oleme saanud nõu anda. Pärnus kui randa ehitama taheti hakata ja abiturientide tammikut maha võtta. Soosaar kutsus mind ka appi. Linnapea küsis, et mis teie siia puutute. Ütlesin, et see, mis randadel ja looduses toimub, on kõigi asi. Pärnus lõppeski asi sellega, et linn andis asendusmaa ärimeestele vastu. Asjad on toimima hakanud. Jämejala asjas tekkis julgus, just see lõpunimineku julgus. Inimesed ei käi ju iga päev kohtus.

Henri: Küla on muutunud ühtsemaks. Kasvõi selle teeküsimuse puhul, mida enne välja tõin. Aga inimestel on üldiselt keeruline oma elukeskkonda kaitsta. Praegune mantra on investeringud ja töökohad, aga see on selgelt ületähtsustatud. Omavalitsused käituvad kohati nagu Telekomid firmad – uutele klientidele lubatakse igasugu soodustusi, vanadele mitte eriti. Ei mõelda selle peale, kuidas vanade olijate elukeskkonda muudetakse.

Henri: kui volikogu istungeid lindistatakse, siis linti saab kuulata vallasekretäri või volikogu esimehe juuresolekul ainult volikogu liige ja vallavanem, mitte valla kodanik. Ja reeglina, kui sa volikogu liikmena tahad lindilt üle kuulata, mis seal täpselt räägiti, siis vallasekretäril ei ole kunagi aega ja jääb loota ainult sellele, et volikogu esimehel, kellel on kaks korda nädalas vastuvõtuaeg, ei ole parajasti külalisi ja sa saad seda tema juuresolekul kuulata.

Mis selle mõte on, et need inimesed peavad seal juures olema?

Ülle: see on volikogu töökorda sisse kirjutatud. Kardetakse võibolla, et me rikume mõne koha ära või lõikame välja.

Aavo: või seda, et keegi tahab seda juttu veel omakorda lindistada.

Ülle: võibolla selleks, et mingeid apsakaid varjata.

Kuidas pargilooga tegelemine teie elu on mõjutanud?

Ülle: Pargis sai hakatud palju käima ja mulle hakkasid sealsed patsiendid meeldima. Olin varem sinna kartuleid viinud, aga vaatasin ikka selja taha, sest ma kartsin neid inimesi. Aga nüüd ma vaatan neid hoopis teistmoodi. Tundub, et nad on kohati palju tervemad kui need, kes Tallinnas otsuseid teevad. Mõtlesin puude peale ja haigetele, kellel tuttavad käivad külas ja kes tahavad puude varjus olla, et neid ei häbenetaks. Nägin, kuidas puud ikka varjavad inimesi, kui neil on raske. Kui pargi ajaloost teada sain, siis hakkasin mõtlema neile, kes puud istutanud on. Ja kui Aavo perega suhtlesime ja Lauri oma Jämejala seostest kirjutas, siis veel neile lastele kes siin on kasvanud. Ja veel sündimata lastele, kes saaksid ka seal olla. Puude juurest olen jõudnud inimesteni. Olen Jämejala pargile väga tänulik, et ta on olnud mu elus. Vahest on ikka küsitud, miks ma sellega tegelen. Ma tunnen, et see oli miski, millest ma ei saanud mööda minna ja ei tahtnud ka.

Aavo: väikse koha peal nagu Viljandi kant on, ei ole lihtne seista mingile sellisele asjale vastu ja samas elada edasi sama koha peal ja samade inimestega suhelda. See võib mõjutada palju ja sa pead olema selleks valmis, et see mõju võib nende inimeste poolt tagasi tulla.

Selles tegevuses on palju bürokraatiat, negatiivseid emotsioone ja suluseise, kus end täiesti abitult tunned. Mismoodi teie nendest aspektidest hoolimata selle looga tegelda jõudsite?

Ülle: minu jaoks on see võrdne lapse sünnitamisega. On probleeme ja on valus, aga see tulemus kaalub kõik halvad asjad üles. Mina ei kahetse küll midagi. Ise olen ka kasvanud ja aru saanud, kui tähtsad on inimesed ikkagi üksteise jaoks. Ja et ilma hariduseta inimesed on palju tervemad sageli, loodustunnetus on neil sees olemas. Varem ma ei teadnud ka näiteks seda, mida külarahvas minust teab või arvab. Nüüd helistati väga palju, tohutu toetus oli taga. Inimeste jaoks oli oluline see, et mingit varjatud isiklikku huvi ei olnud taga.

Henri: ta on psühholoogiliselt raske ja rahaliselt keeruline. Ei ole ju garantiid, et saad selle raha tagasi. Ja see nõuab aega, mille võiks muudeks asjadeks kasutada. Aga kui lõpuks tulemus käes on (ükskõik milline tulemus), siis on asi väärt, sest ta on investering tulevikku - nii parki kui ka demokraatiasse. Aga üksi päris hakkama ei saa. Eesti Looduskaitse Seltsile ja Kärt Vaarmarile Eestimaa Looduse Fondist oleme tänulikud.

Lisa 7. Intervjuu steriliseerimiskeskuse vastaste Alliku küla elanike esindaja Eha Lettermoga

Eha: Ma olen suurem osa elust olnud kaubandustöötaja, sel alal lausa karjääri teinud, aga nüüd järjest enam aru saanud, et mulle kaubanduses ei meeldi. Kunagi olude sunnil sai kauplusesse müüjaks mindud vene ajal, sealt edasi läksin kaubandustehnikumi, lõpetasin edukalt ära ja nüüd kümnekond aastat olen olnud mänguasjade müügijuht. Kui ma näen, kui palju on Eestis raskeid peresid, ebavõrdsetes tingimustes lapsi, siis on tekkinud tahtmine midagi nende heaks ära teha. Asutasime koos Marko Mägiga MTÜ Laste rõõm ja üks esimesi üritusi, mis me Tallinnas tegime 2003 sügisel, oli seenenäitus. Mõtlesime, et kui palju on neid lapsi, kelle vanemad ei vii neid metsa, kes ei saa näha, kuidas seen kasvab. Ja kellel pole ka raha minna muuseumi näitusele või kaugele botaanikaeda. Ja töime metsa linna. Üks mänguasjade müügi firma tuli toeks ja Loodusmuuseumi töötajad appi seeni määrama. Käisime siis paari inimesega metsas seenil, korjasime kõike mis leida oli ja kaevasime pesakondi ka mätastega kaasa, istutasime kastide sisse niiskele liivale nii nagu nad kasvasid metsas. Ja samblalt sai marju süüa, pohli ja jõhvikaid. Oli üle saja liigi seeni kokku koos eesti, ladina ja vene keelsete siltidega. Aleksei Turovski käis rääkimas ja Krista Kaur botaanikaaiast. Inimesed ütlesid, et ammu oleks pidanud tegema sellist asja. Nii et sain justkui riielda, et miks varem pole teinud juba ja ka selle pärast, et miks ma raha ei võta ja tasuta teen. Kohe novembri alguses tegime Tartus mängude nädala Tartus, 400 ruutmeetrit saali, mänguasjafirmad andsid mänguasju ja sponsoreeriti ka toiduga, 3000 last käis kokku – Kallastelt isegi tuldi bussiga.

Kust te pärit olete, mis teid selle kandiga seob?

Olen siia külasse viis aastat tagasi kolinud, mul oli kaks vanaema, nagu ikka tavaliselt juhtub inimestel. Üks vanaisa jäi Siberisse. Ema poolt vanaema oli lähedasem, elas Raplas. Isapoolne vanaema oli üksildane, mees jäi Siberisse ja kui ta vanemaks jäi, siis minu isa kolis ta siia Tartust lähemale, päris miniaga koos elada ei tahtnud, ja oli vaja leida elamine. Mu isa siis avastaski selle koha. Siin avas ka vanaema mulle ennast ja tuli välja et ta ei olnudki nii paha inimene. Lihtsalt elus liiga saanud, natuke kibestunud ja võtnud sellise põhimõtte, et nii nagu temaga käitatakse, nii käitub ka tema. Aga kui sa selle erakuga hakkad suhtlema ühel hetkel, siis näed et seal taga peitub ikkagi tunnetega inimene. Ja nii on paljudega. Me tihti otsustame inimeste üle esmamuljete alusel, ise tean, kuidas võin jätta endast väga erinevaid muljeid.

Aga mis mulje teist vallavalitsusele on jäänud?

Antud hetkel peavad nad mind ilmselt pinnuks silmas küll, kuna tõesti minul on olnud aega, olen käinud ka valla volikogu istungitel ja esitanud küsimusi, milledele ei ole kas leitud vastuseid või on pidanud vastama nii, nagu nad ei oleks tahtnud vastata. Nad suhtlevad, ütlevad mulle küll tere, aga öeldakse, et kõik see värk kannab ühte käekirja ja vaadatakse kõõrdi. Aga nad on üritanud läbi ühe ajakirjaniku mingeid vihjeid teha. Ma olen omakorda vastu üritanud näidata, kui palju neid inimesi selle asja taga tegelikult on. Ja kui me nüüd advokaadi poole pöördusime, siis ka mitte mina üksinda. Mina esindan Alliku küla ja Pille Kaarlõpp esindab Vanamõisa küla. Nii et tegelikult on mitu küla selle asja taga. Ei ole niimoodi, et on ainult üks inimene, Eha Lettermo, kes ei ole rahul, et ta oma köögi aknast seda Steri punast onnikest näeb. Minust on püütud maalida ajakirjanduses pilti kui intrigandist ja õelast vanamutist, kes ässitab küla üles. Tegelikult ma arvan, et sallivamat inimest nii inimeste, looduse ja loomade suhtes annab otsida. Pigem on mulle töös ette heidetud liigset headust klientide ja koostööpartnerite suhtes, kui mingit külma ja ülbet olekut.

Kuidas see Steri keskuse lugu siin pihta hakkas?

Naabrimees, see kellele ma leivakoti viisin, ütles eelmisel suvel, et midagi sinna ehitatakse, sinna tuleb vist mingi kiirguseasi sügavbetooniga. Ja keegi mammi oli külas ka rääkinud. Aga kuna tema on skisofreeniaga arvel ja haige inimene, siis ma mõtlesin, et see on mingi külajutt, nagu nad ikka – hirmul suured silmad. Kuna ma olen ise alles viis aastat tagasi siia külasse kolinud, siis arvasin, et kui ma olen näinud külainimesi, siis nad natuke kardavad asju, mis ei ole kartmist väärt ja neil on suur aukartus valla-ja riigiametnike ja muude ees, et vanemad inimesed on juba nõukogude ajast teatud hirmudega ja kujutasin ette, et see on selline lugu. Ei pidanud võimalikuks, et siin keset küla salaja sellist asja aetakse. Sest tavaliselt on Saue vallas nii, et kui ka mingi soome kool tuleb külla, siis lehed kirjutavad, poe juures on sildid üleval, kõik on pidulik ja sellest räägitakse ette ja taha veel pool aastat. Aga kui tuleb mingi rahvusvahelise tähtsusega tehas, välismaalastega koostöös, siis see ei ole võimalik, et ta tuleb nii salaja ja vaikselt. Aga tuleb välja, et saab küll. Teine kord ma kuulsin sellest juba läbi televisiooni. Siis ma helistasin Alliku osakonna juhatajale, Villu Reigole, kes ka selle maa müüs Sterile ja küsisin, et räägi, mis toimub. Siis ta juba ütles, et Eero Kaljuste, üks teine meesterahvas, ajab küla koosolekut kokku. Sinna koosolekule ma loomulikult läksin, sest minu majast on see hoone ligi 800 meetrit ja kui ma siia elama tulin, siis ka selle mõttega, et lapsi rohkem loodusesse tuua linnast, mul on maja ümber 11 hektarit maad, ja tahaks pakkuda seda võimalust.

Aga kui te teada saite selle keskuse rajamisest, kas siis ta oli juba valmis?

Jah, esimesed katsekiiritused ka tehtud. Mis mind kõige rohkem häiris – see kiirgusallikas toodi salaja – inimesed ei teadnud. Selle laadimisega oleks võinud midagi juhtuda, katsekiirituse ajal oleks võinud selguda, et need müürid ei pea kiirgust. Väljaspool müüre pole mõõdetud siinamaani, nii et kas kuskilt lekib või mitte, seda me ei tea siinamaani. Kuna ma olen uurinud seda asja, siis gammakiir on selline, mis otse läbib. Mõned teadlased ütlevad, et gamma-kiired ulatuvad lähimate tähtedeni. Muidu ta ei olekski ülejäänud maailma poolt seiratav objekt, kui see gamma kiir poleks küllaltki ohtlik teema, mis nõuab erilist tähelepanu ja jälgimist, kuidas ja kuhu seda pannakse. Ja tegelikult on ikkagi lubamatu, et ta pannakse 100 meetri kaugusele elumajadest. Kiirguskeskuse töötajate ja härra Jaanus Pikani sõnul ei tohiks kiirgus minu majani ulatuda, kui ta on hoiurežiimil ja ehitatud nii nagu peab. Aga minu jaoks tekib siin ikkagi karjuv vastuolu, kui ma tahan tuua lapsi loodusesse ja seda teemat arendada. Mul on lambad ja kaks talle, tasapisi tahame seda kõike siin edasi arendada. Tahame et kõik oleksid siin elus, õnnelikud ja terved. Aga see kiirgus kuidagi ei sobi selle minu maheda elulaadiga.

Kuidas just teie oma külast selle asjaga tegelema hakkasite?

Varem olen küla asjadest kauge kaarega mööda käinud, sest Tallinnast tulin ka selle mõttega ära, et vähem suhelda ja loodusest energiat tagasi saada ja kutsun minule sobival ajal siia inimesi. Aga kui ma nägin sellel kõige esimesel koosolekul selliseid kõhklevaid ja kahtlevaid seisukohti, et „see on juba tehtud” või „me võime küll vastu vaielda, aga teeme ennast ainult lolliks” ja „vallavalitsus on kinni makstud, nüüd on see asi ära tehtud” – kui ma nägin mõnede inimeste puhul selliseid meeleolusid, aga nägin ka teisi, kes olid eurodirektiividest väljavõtteid teinud ja kes olid kogu hingest valmis midagi tegema, aga neil on komanderingud ja koosolekud üksteise otsa, siis läkski asi minu kätte. Võtsin ka sõna ja vaidlesin vastu, et kui te arvate, et nüüd midagi teha ei saa ja nii asjad käivadki, siis jumal teab, mis järgmisena tehakse, pommitehas võibolla, lasevad üldse selle küla õhku või otsustavad, et teevad karjääri selle koha peale. Kui nii edasi läheb, et mingi punt, kes ei anna

endale üldse aru, et nad on rahvast ja küla esindamas ja kasutavad ära seda, et inimesed ei julge ütelda oma arvamust, siis loomulikult jah. Aga me ei ole siin koosolekul sellepärast, et vait olla, vaid et arutada, mida me teha saame. Kui me ei üritagi, siis jääb pärast ainult iseennast süüdistada, et me oleme lollid olnud. Sellest paarist lausest piisaski. Läksime laiali mõttega, et paneme pead tööle ja vaatame, mida teha saab. Uuel koosolekul nädala pärast otsustati valida esindus, kes infot vahetaks ja asjaga tegeleks. Ja kirjad teha. Mul on praegu kõige rohkem aega, ja teised küla inimesed – mõned omavad teatud aukartust valla- ja riigiametnike ja firmajuhtide ees – et kui kusagil juba on otsustatud, siis pole enam midagi teha ja nii peab jääma. Minul sellist kompleksi pole. Kui ma näen, et asi on väga valesti või vähemuse huve arvestades tahetakse üldsus jalge alla tallata, siis ma ei saa seda hästi sallida. Ma ei saa isegi sellest aru, kui inimesed ütlevad, et seadused on sellised või seadused lubavad. Seadused on ka inimeste tehtud, nende jaoks ja kui need seadused on valesti tehtud, ei arvesta suurema osa inimeste heaolu ja huve, siis tuleb nad ringi teha. Kui jääda pealtvaatajaks ja lasta mingil kambal möllata stiilis, et mina teen sulle, sina mulle heateo, siis võidakse siin varsti mida tahes püsti panna. Kui me natukegi tahame, et siin midagigi õigusriigi moodi oleks, siis ei saa käega lüüa. Eriti kui see puudutab veel oma kodu lähiümbrust. Võibolla roheliste organisatsioonid jõuavad tõepoolest kaugemale, aga mina ei lähe Hiiumaale tuhnima, mis seal tehakse või sekkuma sellesse, kuidas võrukad elavad. Tammsaare ütles, et tee oma kodust lilleaed ja siis mine seda maailma parandama. Antud hetkel on minu koduümbrusega tegu ja kui inimesed vaatavad mulle otsa, öeldes, et teeme, kas sa tuled ka, siis muidugi. Üksi ei jõua keegi midagi. Aga praegu on juba 2000 allkirja siin mapi vahel korjatud inimeste poolt, kes kõik toetavad. Ja siis oleks lausa häbematus mitte tegutseda, kui on vähegi aega.

Kuidas te allkirju kogusite, keegi aitas ka?

Me paljundasime need lehed ja esimesel koosolekul juba saime sada allkirja kätte. Andsime inimestele kaasa, võeti kodudesse ja naabritele jagamiseks ja laiemalt ka. Tean, et neid koguti ka TIPI üliõpilaste seas. Inimesed võtsid ka oma töökohtadesse ja kogusid, aga õnneks on lõviosa ikkagi lähipiirkondadest – Saue, Saku, Üüru, Vanamõisa, Alliku, Keila ühiskümnaasium täies koosseisus andis allkirja, aga kui nemad siit Saue kaudu mööda sõidavad, siis miks nad ei võiks oma toetust avaldada. Reiljan ütles ka, et asjast huvitatute ringi on raske määrata ja meie võime lähtuda seisukohast, et paljud neist inimestest võivad tahta tulevikus siia elama tulla, kes praegu annavad allkirja.

Kas teie vastuseis võiks olla väiksem, kui keskust oleks rajatud avalikult, kui teil oleks usaldusväärsed eksperdid mõjusid hindamas ja teile antaks võimalus valida, kas see kiirgusallikas tuleb siia või mitte?

Ma arvan, et kiiritus ja kiirgustegevus on nii õudsed asjad inimeste meelest. Oleme kuulnud seda, et ka röntgenis ei soovitata inimesel käia rohkem kui kaks korda aastas, doosid on teised ja see on ravi eesmärgil. Kui kiirguskeskuse kodulehelt vaadata, siis tuleks vältida igasugust täiendavat kiirgust mis on lisaks looduslikule foonile, millest üle ega ümber ei saa. Kasuks ta kindlasti ei ole. Inimesed on hirmul siin, nendele seostub see Tsernobõliga. Vallavalitsus oleks võinud mõelda enne, kui sellise ettevõtte siia laseb, siin oli probleem isegi sigalaga, kardeti, et reostab põhjavee ära. Aga see kiirgusallikas tekitab sellist alateadlikku hirmu, me ei tea isegi praegu teiega, kas kiiritab või ei kiiritata. Juba see mõte ka, et sa ei tunneta ja ei näe seda ohtu, oleks tal mingi nähtav mõju, millest eemale hoida, siis saaks ennast ja oma peret kaitsta. Aga siin pole. Ja kuna ta on tehtud salaja, mida nad väidavad, et ei ole tehtud, siis see tekitab selliseid mõtteid, et kui seda tehti salaja, siis mida nad siis seal steriliseerima hakkavad. Selline salatsemine tekitab ebakindlustunde, sa enam ei usalda seda punkti üldse. Ei

Pikaniit ega ka vallavalitsust, kes üksteisele heategusid teevad. Ei arvestata valla huve ega küla huve, vaid ainult mingi väike grupp seltsimehi arvestab üksteise huve ja tegutseb üksteise huvides. Ma lisaks sinna punkti Villu Reiljani ka. Külainimesed on solvunud ka, et vallavalitsus ei pea neid justkui üldse inimesteks, me oleme nagu segav faktor olukorras, kus vald tahab mingisuguste ärikatega siin plaane paika panna. Aga arvata on, et mujal maailmas on ka vastuseisu olnud. Üks meie inimene helistas Soome ja uuris, et kui ta tahaks Helsingi külje alla ehitada analoogse kiirgusega töötava asutuse, siis kas loa saaks. Öeldi, et seadus ei keela, aga rahvas oleks vastu ja Soome demokraatliku riigina arvestab rahva tahet ja arvamust, ja selle ehitamine sinna ilmselt ei õnnestu. Aga Pikaniil õnnestus Eestis Tallinna külje alla ehitada. Sellised asjad ärritavad inimesi veel rohkem üles. Muidugi me tahame teada, kui ohtlik või ohutu ta on. Keskkonnaministeerium ja kiirguskeskus ütlevad, et sajabrotsendilist garantiid ei anna mitte keegi. Ja vahetult me ju nägime, kuidas Muuga sadam tolmab ja mismoodi naftareostuses tuhanded linnud surid järjest. Ei nähta ette, mis asjad juhtuda võivad. Keskkonnaministeerium käib klapid peas ringi ja ei tule ka toime nende jamade likvideerimisega, kui midagi on juhtunud. Ja kui siin midagi juhtub, siis on siin tükk surnud maad, sest Eestis ei ole ühtki väljaõppind üksust, inimesi ega vahendeid, et seda kiirgust siit ära koristada. Rääkimata sellest, et siin oleksid juba eos need häiresüsteemid olemas. Ja teades neid ärimehi, kuidas nad kasu peal on väljas, temal on ainult mõni inimene siin tööl ja teda Alliku küla inimesed ei huvita, ise elab kusagil mujal. Me ei ole sellega rahul, et selline täiendav ohu allikas on meie kodude juurde toodud meie käest küsimata. Praegu olen ma selle äri pärast sunnitud kahtlema, kas ma teostan oma unistusi õige koha peal.

Üks USA sotsioloogiaprofessor Robert Bullard oli 70ndatel hakanud uurima, kuhu on ehitatud Houstonis piirkondliku prügilad. Ta võttis kasutusele sellise termini nagu keskkonna-alane rassism, sest selgus, et prügilad olid rajatud valdavalt mustanahaliste elurajoonide juurde, kuigi mustanahalisi oli sealkandis ainult 25 % elanikkonnast. Eestis ei ole küll rassilist diskrimineerimist, aga nende lugude puhul tulevad siiski mingid paralleelid välja - tõenäoliselt ei eeldata seda, et kohalikel inimestel on ettevõtmist ja oskusi oma huve kaitsta.

Just. Nagu ma juba viitasin, seal majakeses päris Steri keskuse külje all elab üks poolpime ja poolkurt vanainimene, kellele aeg-ajalt ka süüa viiakse. Ja Alliku küla keskuse juures on mõned vanad barakilaadsed majad, kus on ka sellised sotsialismiajast pärit traktoristid – põhiliselt joodikud ja töötuks jäänud. Aga need on paar maja, kus on sellist rahvast. Aga nad on ka sellised inimesed, kes ei tule küla koosolekutele. Ja kui tulevadki, siis nad ei saa ilmselt aru, mis toimub. Kui nüüd vald kujutas endale ette, et kogu küla koosneb sellistest, siis ta pole küll ammu Alliku külas käinud. Siia järjest tuleb tegusaid ja vahvaid inimesi. Praegu näiteks Marko Kristal, jalgpallur, ehitab siia lähedale.

Aga kas vallavalitsuse jaoks on olnud see harjumatu, et keegi üldse midagi sellist ette siin võtab?

Aga kas volikogu ei otsustanud siis selle keskuse rajamist, vallavalitsus andis loa välja? Muidu tavaliselt ehituse vastuvõtuakti on viis allkirja, seal oli kolm, ainult üks oli valla allkiri. Ainult valla ehitusnõuniku, Steri esindaja ja ühe inimese oma veel. Aga nüüd on muidugi neil aega olnud paberimajandust niiöelda korda seada, see hoone võeti vastu 10.ndal, 9.ndal oli koobalt siin juba sees ja 4.ndal andis Villu Reiljan loa. Igatahes nii, et see hoone ei olnud vastu võetud, kui Villu Reiljani allkirjaga luba koobalti maaletoomiseks oli olemas. Küsisin ka, et kus Pikani vahepeal siis seda pidi hoidma, kodus kapi otsas või? Ma juhtisin nende tähelepanu keskkonnaministeeriumis sellele, nüüd nad on ilmselt kuupäevad ringi mänginud.

Kas Pikani on põhjendanud ka, millepärast nad seda keskust justnimelt siia tahavad rajada?

Jah, majanduslikult ja logistiliselt kasulik, niivõrd Tallinna lähedal. Märkis veel, et oleks võinud ka keset Tallinna linna teha, nii ohutu asi on. Aga tehku, kui Tallinna juhid ja inimesed sellega nõus on. Mina Tallinnas ei ela, aga käin küll. Ma arvan, et terve vabariik oleks selle vastu. Samas Saue vald väidab, et ta ei saa ka ise selle keskuse rajamisest mingit kasu. Inimesed on ses suhtes pilklikud, ütlevad, et mõni mees on saanud küll, aga juba ära raisanud.

Aga mis selle protsessi hetkeseis on?

Mõni tagasi nad olid käinud Paldiskis otsimas juba uut asukohta, Saue vallavanem ka. Aga praegu käib keskkonnamõtjude hindamine. Me lasime seda hindamise valdkonda laiendada – et tehaks selgeks ka see, kuidas see inimeste psüühikale ja vaimsele tervisele mõjub, samuti varale. See tähendab, et ei ole ainult looduskeskkonnale avalduva mõju hindamine, kas on ohutu või mitte, vaid nii nagu asi tegelikult on – meile käib ta ju närvidele. Seesama minu naaber on ere näide, istus kaks nädalat ahju taga ja keeldus välja tulemast, sest et tema tunneb kiiritust. Skisofreenikud suhtlevad oma maailmaga ja on ka välismõtjude suhtes tundlikumad kui tavainimesed. Ja selliseid on siin veel Alliku külas, kes väidetavalt juba tunnevad. Raudselt nende tervisele on see mõjunud. Ütlesin ka, et mingi arsti juurde ja rääkigu, mida ta tunneb. Aga inimene häbeneb minna arsti juurde sellise asjaga. Samas praegu on õige aeg hõigata, et mulle mõjub see kiiritus halvasti.

Aga nüüd on niimoodi, et oli avalik koosolek ja seal pandi paika see programm, mille järgi keskkonnamõtjused hinnatakse. Valla lehest lugesin, et Saue vallale olid mingid meie ettepanekud, mis advokaat saatis, arusaamatuks jäänud. Aga ootame, kui nad kirjalikult siis teavitavad, mis neile segaseks jäi. Kui nad ei uuri kõiki asju, mida me nõudsim, siis me vaidlustame need otsused.

Jah, stress tekitab ka muid vaevusi inimestele...

Minu meelest ongi suurem osa haigusi stressist pärinevad. Gunnar Aarma kirjutas ka, et kui inimene on endaga rahul, siis ta ei jäägi haigeks. Õige mõtlemine ja positiivne suhtumine, rahutunne on tervise aluseks. Stress paneb need negatiivsed protsessid organismis käima.

Aga mida te selles Steri juhtumise õppinud olete ?

Näiteks inimeste kaasamisega mul probleemi ei ole, kui ma olen korraldanud mitmele tuhandele inimesele üritusi. Ma arvan, et kui sa ise usud ühte asja, ja kui sa seda positiivselt edasi annad ja seda usku teistesse inimestesse ka sisendad, et asjal on mõtet ja seda tasub ajada, siis inimesed tulevad kaasa. Kõige tähtsam on kogu selle värgi juures jälle seesama positiivsus. Ma olen isegi siin ühel külakoosolekul, kui inimesed hakkasid üht Steri töötajat hurjutama, et tuleb siia spioneerima, siis palusin inimesi ennast natuke tagasi hoida, sest tema on töötaja, tema pole seda siia ehitanud ja temast need asjad ei sõltunud. Meil on avalik koosolek, ja kõik võivad kuulata. Vastupidiselt Saue vallale, kes salatsenud on, oleme meie avameelsed ja teeme oma asju avalikult. Inimesed on sellega nõus. Meil on võimalus olla paremad, kui need, kelle vastu me oleme. Püüame olla head ja targad. Aga vahel on mul selline tunne, et ma pean tuumafüüsikat minema õppima. Kiirguskeskusest ja ministriumidest päris normaalseid vastuseid ei anta. Oleks et asi poleks tehtud. Kui teda poleks, siis räägitaks ehk avameelsemalt kõigest. Aga nüüd on ta olemas ja pole kindel, kas mõned inimesed ei jäta siin midagi ütlemata või mingitele aspektidele tähelepanu juhtimata

vastavalt sellele, kuidas kellelegi parasjagu kasulik on. Keskkonnamõtjude ekspertkomisjonist rääkisime ka ühe naisterahvaga, ja nemad tegelikult näevad ohtu põhjaveele näiteks. Kui küsisin, milles see seisneb, siis soovitas rääkida mul Enn Realoga. Kui Realo käest uurisin, siis tema naeris, et ei näe mingit ohtu, näete ka kõiges tonti. Ja nemad teevad seda aruannet nüüd. Üks tuumafüüsik ütles ka, et see on päris ohutu, taskusse jah ei või panna, siis jääb impotendiks, aga muidu meetri kaugusel ei tee midagi. Küsisin, et kas võin siis selle kiirguskehaga liblikavõrgu sees ringi jalutada, kui võrk on minust meetri kaugusel? Milleks on vaja tinakonteinereid, kui ta on ohutu? Samas kui Pikanilt küsiti, et kuidas objekt kaitstud on, siis ta ütles, et objekt kaitseb ennast ise, kes lähedale tuleb, see ei ela üle mõne tunni. Nad räägivad erinevat juttu. Ja muidugi see, et looduslik kiirgusfoon on ka kogu aeg olemas. Siia Allikule diktüoneemakilt ei ulatu, radooniohtu seega pole. Üüruni veel ulatub. Ses mõttes on siin tõeliselt puhas koht, aga nad toovad selle kiirgusallika siia.

Aga miks te üldse advokaadibüroo poole pöördusite?

Me oleme näinud, kuidas vald kasutab samas asjas advokaate. Siin on ju kõik need juriidilised tärminid ja kuupäevad, mille tähendust ei pruugi täpselt teada. Kui ei tunne juriidilisi peensusi ja ka lauseehitust, siis tahakski advokaadi abiga vältida olukorda, kus me oma teadmatuse pärast oleme hävinud. Ja tundsin, et oleks vaja kedagi, kes oleks kogu aeg selle asjaga tegevuses. Alguses oli küll selline tunne, et ma ise kirjutan need kirjad valmis ja küsin teie käest, kui midagi on, et parandada või julgustada, aga juhul kui ma ei tule millegi peale ja teil on ka oma tööd ja tegemised? Inimesed olid valmis raha selleks andma ja Saue valla volikogu nõustus ka 20 000 andma advokaadi kulude katteks. Ja esimene 10 000 on juba läinud mõjude hindamise programmi ettepanekute tegemiseks – materjalidega tutvumiseks ja kirja koostamiseks. Advokaat hoiatas ka, et neil on kallis büroo – üks väheseid Eestis, kes keskkonnateemadega tegeleb. Aga siis kui on vaja, üks siis korjame raha veel.

Mis rolli meedia selles loos mänginud on?

Meedia kandi pealt olen saanud niimoodi aru, et seda teemat peaks hoidma üleval, et ta oleks avalikkuse tähelepanu all. Praegu on tõesti hetkel suvi ja me viimasele ühele loosungile kirjutasime, et küla vajab stressipuhkust. Kuna advokaadibüroo ka puhkab ja keskkonnamõtjude uuring võtab väidetavalt vähemalt neli kuud aega, ja meile pole uurimise tulemusi tulnud, siis me tõesti puhkame praegu ja naudime suve. Sügisel lendame jälle peale. Meedia ei ole muidugi asju päris niimoodi kajastanud, nagu oleks võinud. Ma saan aru, et nemad ei oska ka seisukohta võtta. Nad saavad aru, et külaelanikele ei meeldi, ei sobi ja nad on mures, aga teisest küljest öeldakse, et kui igal pool hakatakse äritegevust takistama, siis mis sellest välja tuleb. Pikani on väga selgelt toonud välja punktid meediale, mis nende poolt tehtud on. Meie poolt on see kodutöö tegemata, me ei ole olnud ette valmistatud meediaga kohtumiseks, et ette lugeda, mis Saue vald või Steri on meie arvates halvasti või valesti teinud. Ja seda mitmel põhjusel. Ma lootsin, et kui meil on advokaat, siis tema toob sellised asjad välja, aga niimoodi ei ole läinud. Aga nüüd Saue vallavolikogu tõi välja kõik ehitusalased puudused punkthaaval, mitu lehekülge, ja Saue linnaleht lubas selle ka ära avaldada. Ma arvan, et selle kirjatüki peale on maiad ka muud meediakanaleid, sest seal on pärleid. Ja see oli alles vahekokkuvõte. Viimane volikogu istung otsustati, et las töötab edasi see komisjon. Need on juba konkreetsed asjad ehitusliku külje pealt, mis saab välja tuua. Ja ma loodan, et ka keskkonnamõtju hindamise ekspertgrupp teeb ühtteist selgeks. Et meedial igav ei hakkaks, peame vahepeal selle komisjoniga ka ühendust võtma ja vahekokkuvõtet paluma. Ühesõnaga – peame hoidma üldsuse huvi asja vastu üleval. Aga praegu puhkaks. Siin oli ju nii, et polnud hool ega hoobil vahet, viimane kui mammi, kes mu telefoninumbri sai, kõik helistasid ja küsisid, kas on lootust, kas me peame barrikaade tegema ja nii edasi. Minule isiklikult on uueks kogemuseks see, et kui ühtsed võivad ikkagi olla Eesti inimesed, kui neil

on ühine mure. Kaks naabrit, kes saadavad koeri üksteise krundi peale essule ja üksteisega läbi ei saa, tulevad ja arutavad sõbralikult, mida saaks koos teha. Külal polegi nagu midagi ühist olnud – on uued ja vanad, rikaste ja vaeste majad, targad ja tatised lapsed, aga nüüd on selge, et see küla on kõigile ühine. Viimati oligi sellist tunnet vist Balti keti ajal.

Kui Eestis on see ainukene sellise mastaabiga kiirgusobjekt, siis kas on uuritud paralleelseid kogemusi välismaalt - kuidas neid üldse planeeritakse, milline suhe neil on elamualadega?

See oleks isegi Skandinaavias ainukene selline. Me tahtsime, et Saue vallavalitsus uuriks arenenud kapitalistlike riikide kogemusi antud alal. Aga nemad käisid ekskursioonil Brnos Tshehhis. Tahtsid ka hirmsasti minna Ukrainasse, aga sinna ei lastud. Nad ei saanud aru, et me soovisime, et kogemust uuritaks sellistest riikidest ja ühiskondadest, kus on arenenud ka demokraatia. Mina ei saa omakorda aru, kas nad mängivad lolli, et nendel on kasulik mitte aru saada või kui nad tõesti ei saa aru, siis ma ei saa aru, kuidas nii lollid inimesed saavad olla vallavalitsuses juhtival positsioonil. Nii et seniajani ei ole vajalikke võrdlevaid andmeid meil olemas.

Aga millal vald Steri-teemalise kodulehe osa üles pani?

Eks nad panid selle kohe varsti, peale ühte rahvakoosolekut, kus sada inimest karjus vallavanema peale ja siit-sealt hakkas ajaleheartikleid tulema. Siis Pikani kirjutas Postimehes artikli. Ja kuna me heitsime ette, et asju on salaja tehtud, siis vald üritas hakata teistsugust poliitikat ajama. Siis tuli see Steri-eri. Aga kõiki asju ta minumeestest ikkagi ei sisalda. Millalgi hakati panema ka Steri-vastaseid artikleid sinna.

Aga kas neid riske, mis võivad selle keskuse puhul näiteks avariilukorras kaasneda, on teile selgitatud? Räägitud kõige mustematest stsenaariumidest, et inimesed teaksid, mille läheduses nad elavad?

Üldiselt on nii, et üldsusele pole siiski piisavalt selgitatud, milline selle objekti mõju on. Nad on üritanud targu vältida seda teemat. Nad ütlevad, et see on võimatu, seda ei saa juhtuda. Ei ole võimalik, et lennuk kukub sinna peale. Ja et kui kukubki, siis laguneb lennuk, mitte see hoone. Samas näitavad ehituseksperdi aktid meile, et hoonele on ehitusjärelvalvet teostanud mingi suvaline FIE. Kui mujal maailmas selliste hoonete rajamist jälgivad Tartu Ülikooli taolised asutused, siis meie pole üldse kindlad, kas see ekspert teadis, millisele objektile ta järelvalvet teostas ja kas tal on selleks vastav kompetents olemas. Ja hoonet ei ehitatud spetsiaalselt kiirgusallika hoidmiseks, vaid kui tavalist tootmishoonet tööstuslikuks otstarbeks. Nii et meil pole kindlust, et ei valatud suvaliselt betooni hunnikusse. Sellega põhjendab ka vallavalitsus, miks nemad andsid oma allkirja, samas nad ei eita, et nad varem teadsid, et tuleb kiirgusallikas. Ja ütlevad, et kogu küla pidi teadma ja nüüd ainult mingi grupp inimesi kihutab teisi üles. Aga kuidas sai terve küla teada, kui mingit ametlikku teadaannet ei ole olnud või lugu lehes. Naabrimees, kes mulle ütles, oli ise rääkinud ehitusmeestega. Mingi vene mees oli ka külast huvi tundnud ja ametliku järelepärimise teinud, mida sinna tehakse. Aga tema ei saanud vastust. See oli juba üle aasta tagasi. Ta veel solvus, arvas et rahvuslikul põhimõttel temale vastamisest keelduti. Tervisekaitse vastas, et ei ole nende pädevuses vastata. Tema oli käinud ka seal platsi peal, aga oli öeldud, et keegi täpselt ei tea, mis siia täpselt tuleb. Rahvakoosolekul küsiti Eero Kaljuste käest, kes Iluri Eigoga seda maad müüs, et kas nemad ka ei teadnud siis, et oli see infopäev. Ja nemad vastasid, et infopäeval Eero Kaljuste ise ei käinud ja tema sai ka alles siis teada, kui juba hoone valmis oli. Infopäeva

kutsus kokku MTÜ Vanamõisa, tema ise oli palunud Pikaniil rääkima tulla, et mis sinna ehitatakse. Räägiti, et hakatakse steriliseerima, rahvas saab tööd, küla elu läheb ilusaks, aga kiirgusallikat ei mainitud ja keegi ei saanud aru sellest, et selline objekt tuleb. Võibolla mainiti sõna koobalt 60, aga inimesed on füüsikas ja keemias üldiselt nii vähikud, et kellelegi see midagi ei ütle. Nüüd teatakse, et see on ohtlik kiirgusallikas, mille lähedal olemisest piisab minutist, et kutu olla. Ja objekt võeti vastu nii, et tal polnud piirdeaedagi. Igaüks võis minna sinna nurga taha nokitsema või angaari sisse piiluda. Mitte mingisuguseid ohutusnõudeid. Ja siis oli juba mingi häire. Alliku osakonna juhataja oli vaadanud, et mingi üürgamine seal käib, mis lahti on. Ootas pool tundi, mitte midagi ei juhtunud. Pikani oli välismaal olnud, ja ise siis teate peale kusagile helistanud ja Falck tuli kohale. Ma ei tea, mis seal siis oli, kas mõni hiir või rott, aga sellest sai selgeks, et ei ole mitte nii, et viie minutiga tullakse kohale, kui häire on. Ja võibolla ei olekski tulnud, kui Pikani poleks meelde tuletanud, et te peate seda kiirgusobjekti ka vaatama minema. Rahvas heidab nalja, et kui naabril ka Falck valvab ja samal ajal Steri häirega neilt ka signaal tuleb, siis kumma nad enne valivad. Mina vaataks neid vargaid eramajas meelsamini, kui kiiritusallikat.

Ja kui seal ka on avariolukord, siis milline on Falcki ettevalmistus sellises asjas reageerimiseks?

Ei tea.

Aga kellega te väljastpoolt suhelnud olete – ministeeriumid, Riigikogu?

Saatsin igale riigikogulasele kirja. Kadunud Robert Lepikson oli üks aktiivsemaid, kes vastas ja Maret Maripuu. Oli päris palju neid, kes varem või hiljem vastasid ja leidsid, et meil on õigus seda objekti siia mitte tahta ja ei ole nii, et tehakse lihtsalt ära. Pöördumise saatsime Sotsiaal- ja Siseministeeriumile ka, et las nad uurivad. Praeguseks on kõige südamlikumalt vastanud Sotsiaalministeerium, võtsid tõsiselt seda asja. Ja Siseministeerium leidis ka, et nii suvaliselt ei tohiks selliste objektide rajamine käia. Ma leian seda, et kui inimesed on juba oma elukeskkonna siia rajanud ilma selle Sterita, siis peaks neil olema õigus kaasa rääkida, kas taoline keskkonda häiriv objekt siia ehitatakse või mitte. Juhul kui luuakse mingi tööstuspiirkond, mis selleks ka jääb, ja sellele vaatamata inimesed sinna oma elamud rajavad, teades juba ette, mis seal on, siis on teine lugu. Nad nimetavad küll seda tööstuspiirkonnaks, sest seal on üks viljakuivati ja kaks lehmalauta, aga see tegelikult ei ole ikkagi tööstuspiirkond, mida laiendada. Siia üle tee on planeeritud elamumaad. Nüüd vallavanem ütleb, et siia ei saagi ehitada. Keskkonnaministeerium ütleb, et 400-500 meetri kuni kilomeetri peale ei tohiks elamuid ehitada. Ja siin juures on põld, millele inimesed tahtsid detailplaneeringut teha ja kah maju ehitada. Aga vallavanem ütleb, et nüüd peab jääma põlluks. Ta võib ju põlluks jääda aga ta jääb sööti, need omanikud teda ei kasuta. Paljud leiavad tegelikult, et nad on petta saanud. Siin tagapool on ka hulk palkmaju rajatud, puit ei pea väidetavalt kiiritust ja need inimesed on ka väga leilis, et selline objekt siiakanti tuleb.

Aga kui sellist bürokraatiat ja jama on palju olnud, siis kuidas te ennast jälle laete, kust jaksu saate?

Jaksu saab füüsilise tööga. Kui sa võtad labida ja oma aias ühe raskema kiviktaimla ringi kaevad, orasheinad välja võtad ja näed, et see taim, mida sa loodad seal näha, elujõudu saab, siis sealt saad ise ka. Ja kive tassin ka. Tegemist on ju päris pingsa mõtetegevusega ja siia juurde see töö sobib. Teatud vastutus ju tekib ka. Kui oled lasknud ennast valida, siis üritaks seda õigustada.

Lisa 8. Intervjuu Laguja prügila rajamise otsuse vaidlustanud Kristina ja Guido Veidenbaumiga

Kuidas te siia elama sattusite, mis teie jaoks siinkandis olulist on?

Guido: Väga palju. Ellenile näiteks on see minu suguvõsa poolt seitsmes põlvkond siin külas elada. Selle koha ehtas minu vanavanaisa, siin veidi edasi mäe peal oli minu vana-vana-vanaisa talu, mida praegu enam ei ole ja siin teisel pool teed Marusoo juures oli minu vana-vana-vana-vanaisa. Algul me üldse ei plaaninud siia tulla.

Kristina: Laguja külas olid suguvõsa kokkutulekud Jüri juures, keda praegu enam pole, ja siia käidi alati kambaga.

Guido: Ja meil olid ka mängud, et kes kõige esimesena jõuab siia tallu, see saab endale. Otsesest pärijat ei olnud, sest mul oli onusid-tädisid neli tükki. Üks onu küll tegutses siin mõni aeg põllumajandusega, aga tal ei läinud päris hästi ja koht jäi seisma. Lagunes ja lagunes, kokku viisteist aastat pärast seda kui vanaisa ära suri. Aga neli-viis aastat tagasi tulime Krissuga siia ja tundsin, et see aura on siin nii mõnus. Ja siis hakkasime asju ajama, käisime kõik sugulased läbi ja küsisime, ega kellelgi midagi selle vastu ei ole. Ja kõigil oli hea meel, et keegi midagi tegema hakkab. Ja siis hakkasimegi siin toimetama.

Aga miks te maale tulite?

Kristina: me olime kogu aeg ühest üürikorterist teise kolunud Tartus ja sellest oli nii kõrini. Tahtsin oma kohta. Ja mul oli juba lapsena tahtmine maal elada, mingi kinnisidee. Võibolla meievanused mõtleavad veel, et natuke vara on, võibolla kunagi hiljem, kui pole niipalju ringisebimist. Aga miks mitte kohe maakodusse investeerima hakata, kui me ükskord seda niikuinii tahame.

Guido: vanaisa ütles enne surma ka, et seda maja ei tohi mitte mingil juhul kellelegi ära müüa. Et seda peab pärima. Ja me oleme ka seda meelt.

Aga mis Kääni küla seosed Lagujaga on?

Guido: ega vist suurt ei olegi, vanemad inimesed on rääkinud, et Kääni ja Laguja küla poisid olnud oma vahel isegi vimma pidanud. Kääni küla oli popside küla olnud, väiksed maatükid majadel ja tihe asustus. Enne sõda oli siin 55 majapidamist. Aga sõjaga hävis tohutult. Aga siit käidi ikka kooli. Minu ema käis siit majast kooli läbi metsa Lagujale.

Aga mis teid Lagujaga seob?

Kristina: ega muidu vist ei olekski suurt sidunud, kui ei oleks seda jama pihta hakanud. Ei tea, kas ma oleks Laguja koolis mingeid ringe tegema hakanud, kui ei oleks selliseid kontakte tekkinud.

Guido: eks ikka algul oli väike eelarvamus, nagu maakohtades võibolla on, et külainimesed muud ei tee kui jooval ainult...

Kristina: eks neid joodikuid ole igal pool, aga kui ma natuke olin näinud, kui ühtekuuluvad nad on, siis minul tekkis sellest külaelust siin täitsa idülliline ettekujutus – omad probleemid, õnnelikud lõpud ja muu selline. Võibolla isegi liiga idealiseeriv oli see

pilt.

Aga kas Tuulemäe prügila lugu on teid siis omavahel sidunud? Pärast olete ka midagi koos ette võtnud?

Guido: ikka-ikka, kõvasti. Ütleme isegi niimoodi, et kui 85-ndal aastal see Laguja koolimaja taas avati, siis tulid inimesed jälle külla ja elu hakkas käima. Enne seda Tuulemäe keskuse plaani hakkas see elu siin vaibuma ja selle protsessi kestel läks veel rohkem laiali. Aga pärast kohtuvõitu on inimesed hakanud uuesti rohkem omavahel suhtlema. Mingil hetkel tekkisid muidugi vastasseisud prügila tahtjate ja vastaste vahel. Aga tegime minu algatusel suure vastlapäevaürituse, kus mõlemad pooled olid kohale kutsutud. Asja mõte oli, et tuleks inimesed kokku ja laseks liugu, ei ole mõtet seda sõjakaigast vedada.

Kristina: eks me tahtsime näidata vastupidist ka sellele jutule, et Laguja küla on hääbuv küla. Ei ole midagi niimoodi, seal on hakkajad lapsed ja... miks me muidu neid ringe teeme just lastega. Ja pärast Riigikohtu otsust on need üksikudki tühjad majad ära ostetud, just noored pered tulevad.

Mis ringe te siis teete seal?

Kristina: kõigepealt tegin mina rahvaluule-ja ajakirjanduse ringi, niikaua kuni Ellen sündis. Siis hakkas Guido tegema muusikaringi ja fotoringi.

Guido: fotoringi praegu suvel ei tee. Aga musaring on küll väga vahva värk, sest meil on väga lahe bänd lausa välja kasvanud. See oli mulle endale ka üllatus. Nad ei olnud üldse midagi mänginud alguses, aga on väga andekad, lood kõik enda tehtud ja kui on üritused, koolimajas oli näiteks hiljuti üks sakslaste grupp külas, siis oli pidu. Ja lastekaitsepäeval ja volbrapäeval ja... mulle tundub kohati isegi liiga palju, ei jõua nendega sammu pidada. Praegu laupäeval on Nõo vallal aastapäev tulemas ja taheti, et just meie bänd mängiks seal kindlasti, et pidi Nõo parim bänd olema.

Mis teid Laguja prügila juhtumiga motiveeris tegelema? Kusagil peab see punkt olema, et inimesed tulevad oma pesadest välja ja hakkavad teistega koostööd otsima. Mis teid käima pani?

Guido: Me oleme siin ju üksinda. Me ei saa seda kohta ära müüa, muidugi saame iga kell siia tulla, aga seda tehtut on siia nii kahju maha jätta. Ja miks ma tulen maale? Ma tahan vaikust saada ja linnast ära olla. Aga samal ajal hakkavad siit iga nelja minuti tagant käima suured prügiveoautod, mis on lastele ohtlikud ja nii edasi. Ja siis see ei ole minu jaoks see maakoht, kuhu ma tuln, ma võiks samahästi linna tagasi minna. Ja et juured on siin, see on meie koht, siis pidimegi midagi tegema. Ei saa tulla keegi võõras ja lihtsalt öelda, et teeme nüüd siia selle prügila. See pani meid tegutsema.

Kristina: Maie Kiisel kirjutas oma magistritöös, et Laguja elanikke ajendas tegutsema ikkagi põhiliselt see enda elukeskkonna eest seismise vajadus. Võibolla see kõlab ebausutavalt, aga mind motiveeris ikkagi looduskeskkonnaga toimuv ka, mitte ainult see, et inimestest on kahju.

Guido: praegune plaan oli see, et prügi sorteerimine tehtaks ära siin kohapeal. Tuuakse kogu prügi linnadest ja muudest kohtadest kokku ja siis hakatakse sorteerima, osa ladestatakse, osa viiakse tagasi. Minu nägemus on ikkagi see, et sorteerimine toimub prügi tekitaja juures. Ja mida on vaja maha, see tuuakse siia. Aga see transport, mis omakorda keskkonda reostab ja sellega kaasnevad kulutused! Kui neid aspekte vaadata, siis tekib üldse küsimus,

miks on vaja seda ühte regionaalprügilat. Samas need inimesed, kes prügila poolt olid, ütlevad seniajani, et näed, oleks ikka saanud asfalttee. See on põhiargument. Selle peale ei mõelda, et liikluskoormus kasvab meeletult.

Aga teiste inimeste jaoks, kes Laguja külas elavad, oli samamoodi autode voorimine probleemiks. Ja kui ta on nii suur keskus, siis mis sellega ikkagi kaasneb. Inimestel puudus ettekujutus, mismoodi nende elu välja nägema hakkab.

Guido: ja Laguja poolsel küljel puudus ka kõrghaljastus. Teisel pool on mingil määral see olemas. Oleme Elvasse sõites sealt päris palju mööda sõitnud ja vaadanud seda kohta. Ta oleks tulnud ikka päris-päris suur. Tahan seda ka öelda, et mina olen ikkagi nõus maksma selle eest, et mu prügi põhjalikult ära sorteeritakse ja tehakse tast midagi muud. Selle eest tuleb maksta. Ja see motiveerib inimesi poes pakendeid valima. Kui me kuulsime siin, et keskmine eestlane toodab pool tonni prügi aastas, siis meile siia keelduvad prügifirmad tulemast ja me viime ise oma prügi Aardlapalu prügimäele. Ja kui meil Ellenit veel ei olnud, siis oli meie aastane prügikogus, mille ma selle Passatiga ära viisin, 25 kilo inimese peale, kokku siis 50 kilo. Piimapakid on vist tõesti ainukesed asjad, mida me komposti ei pane või ei põleta. Praegu ongi ainukesteks lisajäätmeteks mähkmed.

Kristina: seda on see prügilajuhtum ka tõesti palju mõjutanud, kuidas me ise suhtume oma jäätmetesse. Ilmselt me ei sorteeriks neid niipalju, kui seda asja poleks olnud. Ellenil olid ka alguses riidest mähkmed, ja nüüd on need Waltex/Multex? ökomähkmed, mis pidid komposteeruma sadu kordi kiiremini kui tavalised mähkmed. Neil pidid olema kodulehel komposteerimisõpetus ka.

Guido: panin kompostihunnikusse tavalise ja selle ökomähkme, vaatame, võtan aasta pärast lahti, võimalik, et pole mingit vahet. Mul töökaaslane, keemik, ütles ka, et üks on lihtsalt pleegitatud see tselluloos, mis seal sees on, ja teine on pleegitamata. Ja muidugi need kummid, mis hoiavad, need ka ei komposteeru. Aga igal juhul, kui see ökomähe oli mul neli kuud väljas olnud seal kompostihunniku peal, siis küll mitte midagi juhtunud ei olnud. Aga ta tundub mõnusam lapsele, teised ikka haisevad meeletult mingi keemia järgi. Marlimähkmetega oli suvel veel mõnus – kuivasid ära, aga kui külm aeg peale tuli, siis ei kuiva ka enam nii hästi, ja muud sul ei ole kui üks marlimähkmete hunnik. Aga me vaikselt loodame, et ta hakkab varsti poti peal käima ja väheneb jäätmete hulk kõvasti. See aasta viisin prügi ära, siis koos mähkmetega oli kokku 100 kilo.

Kui paber läheb põletusse, orgaanika komposti, siis mis üle jääb, milliseid pakendeid te kasutate?

Guido: jogurtitopsid ja karbid peseme ära, neid on kuuri all terve virnatäis. Mahlapakke ja piimapakke on päris palju. Leivakilekotid ka. Ja mähkmed. Ehitusmaterjal ka praegu, seda praegu tohutult pakendatakse kilesse. Aga sellest kogusest ma ei saa ikkagi aru, kui on pool tonni aastas ühe inimese keskmine.

See tuleb ikkagi ilmselt sellest, et linnamajades pole suures osas võimalik orgaanilist prügi komposti panna ja kellel pole ahikütet ja ei viitsi sorteerida, panevad kõik kokku.

Guido: Jah, see võib olla küll nii.

Kristina: samas ma tean ka maainimesi, kes ütlevad, et mis ma jändan selle kompostihunnikuga, kui ma sellega midagi ei tee. Mul prügikast selleks ajaks niikuinii nii täis ei saa, kui prügiauto tuleb, nii et kokkuvõtteks on ükskõik. Mul lõikab see nii valusalt kõrva pärast kõik seda.

Aga kas te olete siis vallalehte ka artikleid kirjutanud?

Kristina: hullult. Vahepeal oli täielik sõda, tulistati siit ja sealtpoolt. Tagatipuks tuli veel see Lea Kiiviti lugu, kus ta registreeris isikliku kaubamärgina ära kõikvõimalikud rohelise erakonna nimed. Ja seda sellepärast, et Laguja inimesed Riigikohtus võidu said või et rohelised keerasid Kagu-Eesti regionaalprügila rajamise nässu. Et 300 000 inimest kannatab roheliste lolluste pärast.

Guido: Kahvli saate studios oli Kiivit ja Marek Strandberg. Marek ütles, et rohelised ei olnud ju kohtus, vaid kohalikud inimesed. Aga ikka seostatakse selle koostöö pärast. Lea Kiivit on meie volikogus ka ja mulle tõesti tundub, et ta on valmis selle poliitilise värgi nimel kõike tegema.

Kiivit on võibolla lihtsalt kõva Reiljani-fänn ja üritab kus võimalik, talle meelehead teha. Aga ka selle teiepoolse vastuseisu põhjuseks oli ainult see mõju, mis prügilajamamisega kaasneb või ka see, kuidas asju aeti.

Kristina: loomulikult see ajas meid vihale ja ässitas üles.

Guido: ma arvan, et kui sa oled tavaline kodanik, kes juura-valdkonnas ei orienteeru, siis oleks väga raske hakkama saada. Praktiliselt võimatu. Kui teid (ERL ja ELF) ei oleks olnud, siis me ei oleks osanud, kust peale hakata.

Kristina: samas me teadsime rohkem, kuidas demokraatlikus riigis asjad käima peaksid, kui mõned Laguja inimesed. Nii kurb oli vaadata, kuidas inimestel üldse ei ole usku, ja ütlevad, et riigimehed teevad nii nagu tahavad, meie ei saa siin midagi teha, eriti vanematel inimestel on selline hoiak. Jürigi suri selle uskumisega, et Riigikohus teeb ainult selliseid otsuseid, mida võimuesindajad tahavad.

Teil siis mingeid teadmisi selles osas ei olnud, kuidas ennast kaitsta?

Guido: ei, just ses mõttes, et kuidas oma proteste ikkagi esitada, millistele seadusepunktidele viidata. Seadused on nii keerulised, kogu see viitamine ja värk, et kui loed, siis lõpuks jookseb täitsa mõistus kokku.

Aga kuidas te stressiga hakkama saite? Oli see üldse aktuaalne teema?

Guido: muidugi. Me tegime niimoodi, et kodus üldse sellest tegelikult ei rääkinud. Ja jätsime kõik asjad alati viimase minuti peale, et korraga ära teha. Aga koolimajas ikka sai räägitud küla inimestega. Aga see oli igatepidi jube väsitav ja stress oli meeletu. Vahepeal eriti, kui osad inimesed olid juba valmis oma majad ära müüma ja rääkisid, et ei ole mingit lootust ja mis me siin ikka. See mõjus kõigile. Aga meie mõtlesime, et läheme kasvõi kahekesi lõpuni, et maksab mis see maksab.

Kristina: vältisime jah.

Guido: kuskil seltskonnas ka, kui keegi hakkab rääkima, siis kui on teadja inimene, kellega ma olen nõus asja arutama, aga kui on mingi loll, siis täiesti väldin seda juttu. Kui lendavad mõttetu retoorikaga peale ja ise asjast midagi ei tea.

Ellenit ootasid ka ju siis, kui lõplikku otsust veel teada ei olnud.

Kristina: Riigikohtus käisin suure kõhuga. Ma olin õudselt tundlik ka sellel ajal ja kui otsuse teada sain, siis lahistasin Riigikohtu maja ees nutta. Aga jah, sel ajal kui Riigikohtu istung oli, siis igaks juhuks surusin kõhu ette, et kõik näeksid.

Tegelikult tehakse seniajani nendele inimestele ja organisatsioonidele etteheiteid, kes selle puuduliku asja-ajamise viisiga nõus ei olnud. Et nemad justkui oleksid süüdi, et praegu Kagu-Eestis prügilat ei ole. Mis nende etteheidete taga olla võib?

Kristina: mina leian, et see on ilmselge puhas kibestumus. Nad ei suuda üle elada seda, et ei osanud asju õigesti ajada. Ja nad ei ole nõus avalikult tunnistama, et nemad eksisid. Minumeelest siin ei olegi muud taga. Seniajani käib jutt, et kõik oli õigesti, aga vaata kuidas nad seal Laguja kandis koos rohelistega tegid.

Milline teie meelest hea kaasamine peaks olema?

Kristina: algusest peale peaks inimesi teavitama, siis kui asjad pole veel keeruliseks ja vastuoluliseks läinud. Meid näiteks ei tahetud enam mingist hetkest vallavolikogu istungitel näha, kuigi need on avalikud ja seal võivad seaduse järgi kõik käia.

Aga mida te ise regionaalprügilate rajamisest arvate, on see sellisel kujul mõistlik plaan?

Kristina: tulekski kaaluda igasuguseid variante läbi, tuua andmed välja ja põhjendada, milline prügilatüüp Eesti kontekstis oleks sobiv. Mina ei ole sellist tööd näinud.

Guido: Praegune plaan oli see, et prügi sorteerimine tehtaks ära siin kohapeal. Tuuakse kogu prügi linnadest ja muudest kohtadest kokku ja siis hakatakse sorteerima, osa ladestatakse, osa viiakse tagasi. Minu nägemus on ikkagi see, et sorteerimine toimub prügi tekitaja juures. Ja mida on vaja mätta maha, see tuuakse siia. Aga see transport, mis omakorda keskkonda reostab ja sellega kaasnevad kulutused! Kui neid aspekte vaadata, siis tekib üldse küsimus, miks on vaja seda ühte regionaalprügilat. Võimalikult palju tuleks ikkagi ümbertöötlemisse investeerida, siis ei ole neid suuri prügilaid vajagi. Sakslastel oli plaanis katsetada Tartus Raadil uut tehnoloogiat ja teha sinna üks komposteerimisala. Sisuliselt jääks Tartu prügist siis alles 25%, mida tuleks kusagile mätta. Ja seda annaks veel edasi arendada. Inimesed peavad sellest aru saama, et jäätmete tekitamise eest tuleb maksta. Ja kui neil rahakott on väike või mõistus peas, siis nad lähevad poodi riidekotiga. Ja ei osta muruniiduki bensiini iga kord eraldi kanistriga.

Kas te ise poes vaatate ka, millise pakendiga kaupa osta?

Guido: raudselt kohe.

Kristina: meil on endal ka nii väike elamine, et kui siia üks plastmasskarp juurde tuleb, hakkab kohe häirima.

Kas te oma ökoloogilist jalajälge ka olete hinnanud?

Guido: arvutusi ei ole teinud, aga näiteks kütusekulu on meil sama mis siis, kui linnas elasime. Kuna me liigume maal vähem. Üliökonoomsed autod on, võtavad mõlemad alla 5 liitri sajale diisli, üritame oma sõidud nii palju kui võimalik, koos teha. Kütusekogus on

igatahes samaks jäänud. Ja muid liiklemisviise on ka. Mina näiteks läksin siit rattaga Elvasse rongi peale ja sõitsin Tartusse. See võttis kokku tund aega. Elvasse on siit 7 kilomeetrit.

Kas pärast Laguja juhtumit on kodanikualgatuse korras vallaga suhtlemine edenenud ka?

Guido: kohati tundub, et vallas ei olegi muid inimesi, kui Laguja omad. Kui valla üldplaneeringule keegi muu kui Laguja elanikud ettepanekuid ei tee, siis võib tõesti öelda, et kedagi see ei koti. Täpselt samad huvigrupid, kes planeeringut teevad, on nii volikogus kui ka vallavalitsuses. Üksikisikute algatus täiesti puudub. Ses mõttes on kuidagi kurb, sest üldplaneering on päris oluline asi.

Kristina: aga kas valla poolt on hakatud paremini suhtuma... ei ole kogemusi, sest ei tea lihtsalt, et kusagilt sellist kodanike initsiatiivi veel tuleks.

Aga kuidas kohtuskäijatesse suhtutakse, näiteks Sinusse volikogus?

Guido: mulle näib, et nad kardavad mind natuke. Volikogus küsin vist liiga palju küsimusi. Seal on kolmteist inimest, keegi ei räägi midagi ja tehakse otsuseid. Ütlesin neile, et kui sa ütled “jah” või “ei”, siis sa pead olema kindel selles. Võid ka erapooletuks jääda. Kui mina jään erapooletuks, siis ma ei ole asjast aru saanud ja ei võta seisukohta. Siis öeldakse, et tegelikult on sul jumala ükskõik sellest. Aga ei ole, ma ei saa hääletada “jah” või “ei” nagu lammast, kui ma asjast aru ei saa. Siis volikogu esimees tegi mulle märkuse, et mul on kodutöö tegemata. Volikogu materjal tuleb neli päeva enne koju ja siis mul on oma töö kõrvalt sisuliselt kolm päeva aega minna veel vallamajja ja dokumente uurida, mida on vaja.

Kristina: see on kohutav, et Guidol tuleb see välja, et temal on kodutöö tegemata, sest ta julgeb midagi küsida. Teised võibolla ei tee seda ümbrikku lahtigi enne või vaatavad ainult seda lehekülge, kus päevakorrapunktid on. Nad ei oskagi võibolla midagi küsida ja siis teevad oma otsuse täitsa suvaliselt.

Räägi, kuidas Sa volikokku sattusid, kust see tunne tuli, et peaks minema?

Guido: Võibolla oligi see, et me hakkasime prügila-asja päris tõsiselt ajama. Ja kui valimiste aeg tuli, siis paljud soovitasid. Kui mõtlesin selle peale, kes minu poolt võiks hääletada, sain kokku umbes kolmkümmend inimest. Aga hääli sain 59. Ja osad nendest, keda ma mõtlesin, ei käinudki hääletamas. Just sellepärast, et prügila teemal ka silma peal hoida. Kui sa volikogus ei ole, siis ei saagi teada, mis toimub. Valla leht ilmub siis, kui volikogu on juba ära olnud. Näiteks kui 18. augustil on volikogu, siis nädal hiljem tuleb leht, kus öeldakse, et 18. augustil toimub volikogu, kus arutatakse neid ja neid asju.

Sa oled noorte-ja keskkonnakomisjonis, revisjonikomisjonis ka. Mis teemad ja probleemid sellest tööst on silma jäänud?

Guido: Kõik töö teeb ära arengukomisjon, kus on vallavanem, raamatupidaja ja need rahvaliidu tegelased. Nad käivad väga palju koos. Noortekomisjon on täiesti mõttetu, revisjonikomisjon ka, keskkonnakomisjon, kuhu kuuluvad peale minu veel neli kõige suuremat prügila-pooldajat, ei ole veel kordagi kokku tulnud. Komisjoni esimees ütleb, et pole põhjust kokku tulla, sest probleeme pole. Samas Nõo vald teeb praegu sajandi investeeringuid – muusikakool, spordikool, paisjärve rajamine. Algul püüdsime noortekomisjonis välja selgitada, mida noored üldse tahavad teha, aga kui eelarvet vaadata,

siis rahad on põhiliselt ikkagi spordi peal. Ma ei ole spordi vastane, aga arvan, et inimesed peaksid muud ka saama teha kui ainult kangi tõsta või palli mängida. Nõo vallal on see nõrkus, et kultuuripoolt peaaegu pole. Nõo koolis on bänditeema praegu hästi popp ja seda tahakski edendada. Et kui on teha-tahtjaid, siis oleks vähemalt prooviruumid olemas. Rahade jagamine on nii totakalt seatud, et raha antakse asjade jaoks, aga mitte õpetamiseks. Samas on selge, et vallas peaks rohkem ajusid olema, kui asju. Hea näide on kasvõi see, et kui Luke külakeskus tehti 800000 krooni eest korda, siis koht praegu seisab, sest pole inimest, kes veaks. Kui sellest rahast 100 000 kulutada sellele, et otsida inimene, kes mõnetuhande krooni eest kuus seal midagi õpetaks või teeks, siis saaks midagi käima. Kui selliseid entusiaste pole nagu meie siin, siis ei oleks siin Lagujal ka bände ja ringe. Mingid asjad on vajalikud, aga ühel hetkel tuleb see koht, kus küsida, et kas on vaja ainult tarbida või peaks ikkagi ise tegema.

Kuidas vallas arendustegevusega on, mis põhimõtteid siin järgitakse?

Guido: Praegu on selline siht võetud, et kus on väärtuslikud põllumaad, sinna elamuid peale ei lasta ja metsadesse ka. Päril palju pommitatakse ja vähemalt iga volikogu istung tuleb midagi tagasi lükata. Järve äär on ka suure surve all. Ühes kohas oli kokkulepe, et kui kolmandik on krundist ära müüdud, siis vald hoolitseb teede rajamise eest. Müüdi ära viiskümmend krunti ja inimesed ehitasid majad peale. Ja siis jäi kinnisvaraarendaja jänni. Nüüd pole neil viiel-kuuel omanikul teid ja kanalisatsiooni ja vald ütleb, et tema ei ehita enne, kui kolmandik on müüdud. Ja siis käib kemplemine. Seda tuuakse valla poolt kogu aeg näiteks, et nad ei taha sellist asja. Aga volikogus suurt midagi ei juutu. Kõik on paika pandud. Ainuke olen mina, kes vahepeal hääletab teistmoodi, üks teine Isamaaliidu nimekirjas kandideerinud inimene veel. Aga kümme rahvaliitlast hääletavad kõik ühtmoodi vaikides. Seda tahaks rohkem, et me arutaks asju. Nende nägemus on see, et volikogus ei oleks arutamist, aga mina näen seda, et see on koht, kus ma saan esitada küsimuse teiste volikogu saadikute nina all – et tekiks diskussioon ja hakataks mõtlema.

Kuidas teil meediaga suhted olid?

Guido: tegelikult kujunesid välja ajakirjanikud, kes asja kajastasid. Vambola Paavo näiteks raius kogu aeg seda, et see, mida meie ajame, on täielik jama ja see, mida riik teeb, on hea. Martin Pau Postimehest oli enam-vähem neutraalne, aga vahepeal tundsiime ka, et teeb meile liiga. Päevalehes oli ka üks emotsionaalsem jutt meie kasuks.

Kristina: positiivne oli see, et meie artikleid ka vastu võeti. Vahepeal, kui see süüdistuste rahe jälle tuli, siis kirjutasime Guidoga koos.

Guido: mina olen mõelnud, et kui ELFi ja rohelist liikumist poleks, siis riigil oleks täiesti vabad käed teha ükskõik mida ta tahab. Samas on ikkagi asjad hakanud mitmel pool liikuma ja inimesed võtavad ise enda peale ka vastutust. Osadel on jah vaja abi kirjade kokkupanekul, sest pole harjunud ametlikul viisil suhtlema, aga ikkagi see initsiatiiv on olemas.

Lisa 9. Intervjuu Saare maavalitsuse planeeringuspetsialist Kaarel Kasemetsaga

Sa oled südikamaid Saaremaa rannamaastike kaitsjaid, võidelnud pidevalt selle eest, et randadesse ei ehitataks. Miks need Saaremaa rannad sulle nii südamelähedaseks on saanud, Sa ise oled ju hoopis Raplamaa mees?

Olen tegelikult sündinud hoopis Tallinnas ja saanud esimesed elamused Viimsi koolimaja lähedasest rannast. Lapsest saati on mere lähedus mulle oluline olnud. Ja see ka, et looduslik keskkond oleks terviklik. Ilmselt ongi mind Saaremaale toonud see, et siin saab nende teemadega iga päev tegelda. Tehiskeskonna loomist olen õppinud Tallinna Polütehnilises Instituudis ja pärast kooli lõpetamist ka sellega tegelema. Mingil ajal jõudsin aga äratundmiseni, et ka kõige parema arhitekti või inseneri töö ei pruugi lisada looduslikule keskkonnale midagi väärtuslikku, vaid et see võib hoopiski loomuliku tasakaalu rikkuda ja ilu vähendada.

Oma põhitöös teed Sa maakonnas vastuvõetavate detailplaneeringute järelvalvet, kuid tööväliselt oled sekkunud mitmetesse projektidesse ka aktiivse kodanikuna. Mis Sind nii valvsaks teeb?

Näen pidevalt, et arendajad püüavad ka kõige paremat keskkonda planeeringute kaudu rahaks teha. Seejuures on üsna ükskõik, mida ja kuhu planeeritakse – kas suvilate kogumit, puhkekeskust või lennuvälja – peaasi on keskkond teenima panna. Planeerimist, ehitamist ja sellelaadset arengut tuleks soodustada ja kavandada eelkõige seal, kus ehitamine parandab kesist või räämas ümbrust. Praegu on nii, et just looduslikult ilusad kohad ehitatakse täis. Nõukogude ajal rutuga ja läbimõtlematult, ebakvaliteetsetest materjalidest või valesse paika ehitatud ning nüüd tühjalt seisvad hooned või hoonestatud alad oleksid minu arvates täna väga head ja tänuväärset ehitamiskohad, aga valdavalt põlatakse need ära, sest teisiti on lihtsam ja ei nähta perspektiivi, kuhu sellise lähenemisega jõutakse. Mida turg küsib, seda kinnisvaraarendaja kohe ka planeerib. See on rahaliselt väga kõitev hullumeelsus, millele kohalikud omavalitsused ei ole tänaseni suutnud pidureid peale panna, kuigi avalike huvide kaitsmise kohustus peaks omavalitsustele olema esmatähtis ja seda eeldavad ka seadused.

Saare maakond on Eestis tuntud sellepolest, et siin puuduvad paljudel omavalitsustel üldplaneeringud, mis peaks seadma valla piires peamised ruumilised arengusuunad. Mis seisus üldplaneeringute koostamisega praegu ollakse, kui 2007. aasta 1. juuliks peaks planeerimisseaduse järgi kõigil valdadel need kehtestatud olema?

Üldplaneeringud pole praegu veel kehtestatud pooltes Saaremaa omavalitsustes. Aga tegelikult peaks just üldplaneeringus tasakaalustatud arengumudeli idee oma väljundi leidma. Ametniku ja järelevalve teostajana on minu jaoks väga oluline see, et piirkonna üldisemad ja olulisemad avalikud huvid ja keskkonnakaitselised abinõud oleksid paigas. Praegu jõuavad arendajad oma huvidega ette ja tervikliku arengu planeerimisest koos avalike huvide arvestamisega on seetõttu paljudes omavalitsustes võimatu rääkida. Ligipääsu avalikele veekogudele ja kallasradadele suletakse tarade ja lukustatud kettidega. Lisaks sellele kahjustavad miljööväärtust ehitusmaterjalide kirjusus ja omaniku arhitektuurilised mõtteväljatused. Upume detailidesse ja üldist ei näe – selline on olukord. Oleks minu olemine ja tegemine, siis esmalt teeksin ikka valmis üldisema, seejärel detailsema planeeringu. Leian ka, et riik on see institutsioon, kes peaks üldplaneeringute

koostamist finantseerima, näiteks regionaalpoliitilistest vahenditest. Kui tasakaalustatud regionaalset arengut, sotsiaalseid teemasid ja looduskeskkonna kasutamist suunava dokumendina peetakse üldplaneeringuid nii oluliseks, siis tuleks nende koostamist riiklike ressurssidega toetada.

Kas üldplaneeringute puudumine on põhjustanud suuremat kaost ja peataolekut?

Küla Saaremaal on siiani olnud haaratav ja tunnetatav nähtus, aga nagu Tallinn ees, nii hakkavad laiali valguma ka Eestimaa külad ja alevikud. Olemasolevad elamispiirkonnad muutuvad ühtäkki väga erinevatel asjaoludel ebamugavateks. Aga selle asemel, et püüda säilitada ja tõsta nende kohtade elamisväärsust, hõivatakse järjest uut looduslikku keskkonda, kuniks seda veel jätkub. Nii jõuamegi ükskord olukorrani, kus terve Saaremaa on üks haljastatud aedlinn. Maavalitsuse ametniku võime tajuda sellist totrust ja püüda arengut ümber suunata ei maksa sageli midagi, määravaks on siin omavalitsuse tegevus. Kuidas nemad tajuvad arenguprotsesse oma linnas või vallas ja kuidas omavalitsused tahavad või suudavad kinnisvaraturu surve all olles arenguid mõjutada – sellest sõltub saarlaste tulevik.

Oskad Sa äkki tuua enda jaoks mõne olulisema juhtumi välja, kus Sa ametnikuna või kodanikuna oled püüdnud arendustegevuse suunda mõjutada?

Kui Mustjala vallas Panga külas menetleti Susi maaüksuse detailplaneeringut, tekkis vastuolu kohalike elanike ja kaugemalt tulnud arendaja vahel. Kohalikud inimesed soovisid traditsioonilist ja külaelanikele meelepärasemat arendamist. Nende arvamusega ei arvestatud. Hiljem arendaja muutis ise oma seisukohti ja nüüd on asjad seal rahulikumad. Soovitasime esmalt koostada sellele looduskaunile külale üldplaneeringu, et vältida võimalikke konflikte järgmiste pretensioonikate detailplaneeringute menetlemisel. Aga nii ei läinud, sest järgmine detailplaneering algatati ja ka kehtestati veelgi pretensioonikamas kohas Panga külas Pärdi maaüksusel. Seal asub Panga pank, Saaremaa üks unikaalsemaid vaatamisväärsusi. Panga kaitseks on loodud ka Panga maastikukaitseala ja sama ala koos ümbrusega on ka Natura 2000 võrgustiku osaks. Ometi müüdi selliste väärtustega kinnistu eraisikule nii, et keskkonnaministeerium ja tema allasutused neile antud ostueesõigust ei kasutanud. Mõistan, et turistid sellel looduslikul väärtmaastikul vajavad teenindamist ja suunamist, kuid sellega võiks minu arvates tegevus Panga pangal ka piirduda.

Milleks ehitada elamuid kõrgele pangale vanasse loodusemetsa, kui küla saab laiendada sobivamatel, looduslike kooslusi vähem mõjutavatel aladel. Minu jaoks on tähtsaks juhtmõtteks lühike loosung – „Säilitame saarlase!“. Mõtlen selle all kõike igipõlist, millega saarlased on tegelenud ja millest nad on oma vaimujõu saanud. Kihelkonnad ja külad saartel on alati olnud oma näoga. Õnneks on sellele destruktiiivsele arengule ilmunud ka vastanduv jõud külaliikumise näol ja seda on väga kosutav näha. Organiseeritud ja tunnustatud külaliikumine oleks oluline tugi ka volikogudele tähtsate otsuste langetamisel ja planeerimisel.

Milliseid probleeme Sa veel arendustegevusega seoses näed, kas seadusandlus võiks olla parem?

Mulle tundub, et seadusi looduse säästmiseks ja kaitsmiseks on meil piisavalt, kuid nende täitmise ei saada hakkama. Ühelt poolt tuleb ette, et paljudel otsustajatel ja ametnikel puudub vajalik haridus, aga teine ja vähem välja toodud põhjus on see, et julgust kogukonna huve kaitsta on vähevõitu. Arendaja kaitseb oma ideid ja huve juristide abil, aga paljudes

meie omavalitsustes tihtipeale puudub pädev inimene, kes piisavalt seadusi tunneks ja sellele survele vastu oskaks astuda. Veider on see, et jaatavat otsust ei pea argumenteerima, küll peab seda aga tegema, kui mõnele arendusalgatusse tahetakse eitavat vastust anda. Probleemiks on ka, et omavalitsuste rahakott ei võimalda professionaalide ülalpidamist ja seetõttu tellitakse võimalusel abi väljastpoolt. Omavalitsuste kergelt antud heakskiitvad otsused on viinud olukordadeni, kus detailplaneeringuga püütakse seadustada omavoliliselt valmishitatud hoonet ehituskeelualal või kümnete meetrite pikkust rajatist rannikumeres. Looduskaitse institutsioonide tegevus võiks sellise arendussurve all olevas kohas olla palju rohkem tuntav. Eesti saari ning laidusid tuleb suvalise täisehitamise eest kaitsta. Muidu jõuame üsna kiiresti selleni, et saarelist loodust ja eripära tuleb minna otsima kusagilt mujalt.

Kuidas Sinusuguse printsiipialse ametniku ja aktiivse kodaniku tegemistesse suhtutud on? On see Su elu keerulisemaks muutnud? Või pole Saaremaal sellest küsimust tekkinud?

Ma ei hakka lähemalt selgitama ja näiteid tooma, aga ütlen üldistavalt, et need ametnikud, kes põhimõttekindlalt tegutsevad ja seadusi kaitsevad, riskivad saada vääritud kohtlemise osaliseks. Kas siis omas asutuses või arendajate ringkondades. Ja mõnigi tubli ametnik on oma hea ja tulemusliku töö pärast pidanud teist tööd otsima. Selle põhjuseks on peamiselt ikkagi asjaolu, et kõik inimesed ei saa aru, et demokraatlikul riigil ja seadustel on oma eesmärk täita. Aga ma loodan, et ükskord tuleb arendustegevusse selgus ja kord. Samas on kahju kaotatud loodusväärtustest ja inimestest, kelle tööd nende väärtuste kaitsel ei ole mõistetud hinnata.

Mis Sind innustab üha järgmiste juhtumitega edasi tegelema, kust Sa jaksu saad?

Kuigi ma olen loomult kärsitu ja võiksin tegeleda hoopiski muuga, olen jäänud sellele ametipostile, sest mulle tundub, et minu töö- ja elukogemused on selles valdkonnas vajalikud. Samale kohale tööle jäämine on teadlik valik. Kuni pole uut inimest, kes oleks sama kogemustepagasiga, aga koolitatum, jätkan, kui lubatakse. Aga kui on tõsine stress, siis on mind aidanud kodused toimetused, oma kätega asjade meisterdamine, aktiivne kehakultuur ja rühi hoidmine. Olen osalenud neljal Tartu rattarallil ja seitsmel Tartu suusamaratonil. Vahetevahel käin jõusaalis ja tõstan maakodus ehituskive ning see maandab ka. Viimased kümme aastat olen harrastanud talisuplust, mis annab vaimule ja füüsilisele kindlat tuge. Oluline on ka see, et lapselapsed ja lähikondsed ei jäta mind üksinda. Elu on ilus, kui ise mossitama ei hakka!

Lisa 10. Intervjuu Häädemeeste märgalakompleksi taastamise eestvedaja Marika Kosega

Pärnumaal Häädemeestel Rannametsa- Soometsa looduskaitsealal viidi 2001.–2005. aastal läbi kohaliku looduskaitset edendav töökava, mille käigus taastati elupaiku luidetel ja rannaniitudel, rajati kudemistiike kõredele, puhastati rannaniite ja hakati neid karjatamisega taas majandama. Lisaks sellele rajati matkaonne ja lõkkekohti ning linnuvaatlustorn, tehti tegevuse tutvustamiseks ekskursioone, koostati kaitsekorralduskava ning fotoandmebaas ja tehti keskkonnaalast teavitustööd. Selle töökava hingeks ja vedajaks oli rõõmsameelne ja energiline naine, Häädemeeste kooli bioloogiaõpetaja Marika Kose.

Kuidas loodus ja maastik Häädemeeste inimesi mõjutab ja mida nad oma kodukandi loodusest ise arvavad?

Mina pole päris kohalik ja siin sündinud, aga esimesed kokkupuuted siinsete inimestega olid 17 aastat tagasi. Rohkem olen nendega suhelnud viimased 8 aastat, kui ma siia päriselt elama tulin. Olen ise bioloog ja hindasin siinseid loodusväärtusi ülivõrdes. Aga koolis lapsi õpetades märkasin, et rääkides rannaniitudest või rabadest või sellest, kui ilusad metsad siin on, vaadati mulle küllaltki mõistmatute nägudega otsa. Jah, metsast saab marju ja seeni ja puitu, aga seda, et siinsel loodusel oleks laste jaoks olnud mingi eriline väärtus, ei olnud. Ka täiskasvanutel ei olnud selle paikkonna looduskaitsealastest väärtustest Euroopa ja ülejäänud Eesti mastaabis eriti ettekujutust. Kui nendega sai koos ringi matkatud ja räägitud, oldi väga üllatunud ja innustunud sellest, mis meil siin kõik on. Küll aga olid nad teadlikud sellest, et muutused maastikes toimuvad, eriti just rannaniitudel. Lapsepõlvest mäletati, et siis sai paljajalu mere ääres käia. Hinnanguid neile muutustele anti pigem kodumajanduslikust seisukohast – kui hea marjakohat kodulähedasel soolapikesel oli ära kadunud, siis see tegi muret. Need on asjad, mida ma olen siin loodusest rääkides tähele pannud. Aja jooksul on siin olnud palju looduskaitsealisi projekte, ekskursioone, seminare. Neist asjadest on meedias räägitud ja inimesed on hakanud loodust ja maastikku natuke teise pilguga nägema ning mõistma, et loodus tõstab väärtust nii paikkonnale kui ka inimestele, kes siin elavad ja sellega seotud on. Mina olen aru saanud, et kui ei räägi inimesele ainult piirangutest ja keeldudest, mida klassikaliselt looduskaitsega seostatakse, vaid sellest, mida on võimalik saada, kui loodus on heas seisundis, siis tuleb rahvas päris kenasti kaasa.

Te viisite Häädemeestel Euroopa Liidu rahade toel läbi viieaastase tööprojekti, mille käigus tehti väga palju looduskaitsealisi töid. Räägi, kuidas see mõte tekkis ja mida te tegite?

Maastikulised muutused neis kooslustes olid idee algatajatele Agu Leivitsale ja Mati Kosele selged juba pikema aja jooksul ja nad arutasid pikalt, kuidas koosluste taastamist ja muid vajalikke töid ikkagi ellu viia saaks. Tänu sellele, et mõte oli aastatega nii küpseks saanud, läks see kohe Euroopa Komisjonis läbi, kui Life'i fondi rahastustootluse esitasime. Võtsime kohe alguses ühendust ka kohalike inimestega ja küsisime neilt nõu, kuidas mereäärt tuleks taastada. Koosolekul sai rääkida paarikümne inimesega. Kohalike jaoks oli suur mure see, et randasid ei saa millegagi niita ega hooldada, loomapidamine on lõppenud ja põllumajandusega enam ei tegeleta. Leiti, et kui vähegi võimalik, tuleks võtta kariloomad, osta hooldusmasinad ja kraavisüsteemid korda teha. Neid mõtteid me arvestasime ja kokkuvõttes aitasid just kohalikud inimesed meil õigeid otsuseid teha.

Milline roll sinul nende tööde korraldamisel oli?

2001 sügisel, kui alustasime esimeste hooldustöödega rannaniitudel, aitasin inimestel keskkonnateenistusega lepingud sõlmida ja utsitasin, et hakataks niitma ja karjatama. Esimesel aastal tegutsesingi põhiliselt üksi, vallavalitsuse juures olid kontoriruumid ja sidevahendid. Autot ma siis ei juhtinud, nii et suur osa vajalikke kokkusaamisi ja paberiasju sai bussi ja rattaga sõites aetud, mis sellise ulatusega projekti puhul võtab maapiirkonnas väga palju aega ja jaksu. Alles 2002 sügisel tuli inimesi juurde, näiteks Mati Kose, kes hakkas tegelema ehitiste, rajatiste ja kaitsekorralduskava teemadega. 2002 ostime loomad, masinad ja hakkasime inimesi veenma, et nad hooldustööga pihta hakkaksid. Maahooldajatega käisime koolitustel ja seminaridel ja õppereisidel, korraldasime siinsetele inimestele ekskursioone, et nad näeksid, kuidas elu koos looduskaitsega muudes piirkondades, näiteks Matsalus, Silmal, Saaremaal ja Vormsil, käib.

Mida olulist kohalikud inimesed sellest projektist õppisid, mida nad varem ei teadnud?

Inimesed said aru, et looduskaitse kaudu on maapiirkondades võimalik väga hästi elu edendada. See ei ole sugugi ainult keeldude kompleks, kus mitte midagi teha ei või ja mis piirab arengut. Vastupidi, ta annab võimalusi. Ehkki nendel ekskursioonidel oli väga palju naisterahvaid ja lapsi, saime tagasisidet just peremeeste käest. See sõnum jõudis kohale nii majapidamistesse kui ettevõtetesse.

Kui esimesel aastal ütlesin inimestele, et vaadake, te saate nüüd loodushoiu toetust, teete selle avalduse, niidate omal maa ära ja pärast saate raha, siis ütlesid mulle paar väarikamat peremeest, et „mina riigi käest kerjama ei hakka”. Hiljem said nad aru, et elu siin Eestis ongi projektipõhine, ega keegi niisama ei anna, vaid tulebki küsida. Kui inimesed aru said, et seda tööd tahetakse ja neilt ka tellitakse, ning nad saavad tasu selle eest, et seal vaeva näevad, siis muutus ka suhtumine. Minu arust tuleks asju nimetada õigete nimedega ja öelda, et need inimesed kaitsevadki loodust – maastikke, elupaiku ja nende kaudu liike, sest selle jaoks on olemas tellimus. Pidev jant infrastruktuuriga – kord märg, kord kuiv, kord üleujutatud, kord mitte, küll aiad kadunud, küll olemas ja kogu muu selline ebastabiilsus peletab tõsise põllumehe rannaniitudest eemale. See saabki ainult eluviis olla.

Millises seisus olid rannaniidud enne teie sekkumist ja mida täpsemalt nende taastamiseks tehti?

1992. ja 1993. aastal tegi Eestimaa Looduse Fond rannaniitude inventuuri. Mina inventeerisin selle käigus Tahkuranna vallas Võiste ja Metsaküla niite ja Häädemeeste valla kogu rannaniidu osa käisin ka läbi. 1993. aastal olid rannaniidud täitsa rannaniidu moodi. Muidugi oli ka siis kohti, mis olid roos ja võpsikus, kust ei pääsenud läbi. 2000. aastal ei olnud siin piirkonnas ühelgi rannaniidul mitte midagi tehtud. Oli niite, mis olid kasutuses olnud 1999. aastal ja ka neid, mida kasutati viimati 60ndatel–70ndatel. Osa kohti oli maha jäetud sellepärast, et kolhoosid neid enam ei vajanud või et masinate ja loomadega oli sinna võimatu juurde pääseda. Aga näiteks Häädemeeste-aluse rannaniidu kasutamine ühiskarjamaana lõppes sellepärast ära, et mingil hetkel neil inimestel lihtsalt ei olnud enam loomi, keda seal karjatada. Nii et neid põhjusi oli väga mitmeid ja rannaniidud ei olnud sugugi heas seisus. Lisaks pilliroo võimutsemisele olid niidud täis ka vanu aedu, okastraati, mädanenud poste, tormiheidet ja sodi, enamik kraaviääri olid võsastunud. Valdav osa rannaniidust oli seega üsna viimase piiri peal käest ära.

Üritasime meeleheitlikult saada jagu pilliroost ja asuda taastama võssakasvanud osi. Õnneks oli olemas veel seemnepank, mis sekkumisel jälle uuesti tööle hakkas, liigid ei olnud

veel kadunud ja taimi sai utsitada kasvama. 2002 tegime suured talgud, kuhu tuli üle 120 vabatahtliku üle Eesti appi vanu aedu koristama ja tormirisu kokku korjama, võsa raiuma ja seda põletama. Paljud kohalikud inimesed, kes tahtsid loomadega või niitmiselega kaasa aidata, tulid koos talgulistega vaatama, et üldse ettekujutust saada, mis rannas toimub. 2002 saigi rannaniidu hooldamine hoo sisse, ostsime projekti raha eest trimmerid ja saed, puhastasime ära kaks suuremat magistraalkraavi. Saime inimesi ka aedade ja infrastruktuuri tegemisega toetada, mõned truubid ja sillad oli võimalik teha. Talguliste suur osavõtt ja meediakajastus andis kohalikele väga palju innustust – see, mis nad teevad, läheb kõigile korda ja on vinge asi.

Milliseid elupaiku te taastanud olete ja kuidas?

Rannaniidul kõre elupaiku, veepiiril kurvitsate elupaiku ja ka lagedaid suuri alasid ilma puudeta, mida vajavad haned, lagled ja teised suurtes parvedes lendavad linnud. Me ei ole ainult madalmurule tähelepanu pööranud, vaid proovinud erinevat majandamismustrit viljeleda, mis toetab liigilist mitmekesisust. See tähendab, et kõike ei saa paljaks süüa, vaid peab olema niitmist, et toetada seemnelevi, et putukate röövikud saaksid toituda ja nukkuda ja nii edasi. Oleme taastanud ka liivaelupaiku luidetel. Siin tekkis omamoodi looduskaitseline dilemma – luitemännikud on väga hinnatud ja kõrge kaitseväärtusega elupaik ning looduskaitsealadel pole lubatud ka lageraie tegemine, aga me teame, et suktsessioon (taimekoosluste vahetus) on igal pool selline, et kui ei torgita vahele ja ei ole häirimist, siis lõpeb asi maismaal metsaga ja veekogudes sooga. Samas on luitemännikud elupaigad, kus peaks olema igas vanuses puid ja ka lagedaid alasid. Looduskaitse praktikas, kus raied ei ole lubatud ja tulekahjud kustutatakse ka võimalikult kiiresti, ei tekigi lagedaid alasid. Aga luitemännikute ökosüsteemid on kord sellised, et seal peavad olema esindatud ka lagedad alad. Nii me siis tegime päikesepoolsetele nõlvakutele lagedaid liivaplatse nõmmekiuru ja kivisisaliku jaoks, kellel on vaja kuumi putukarikkaid liiva-alasid oma järelkasvu toitmiseks või munade väljahaudumiseks.

Meil oli ka kolmas ökosüsteem, mida üritasime taastada – sood. Kuna Maasika rabas on freesväljad keset küllaltki heas seisundis elusraba, siis oli meie eesmärk väljamineva veevoolu hulka vähendada, veetaset tõsta ja kasutada seda rabelupaiga taastamiseks. Tahtsime sinna ka jõhvikakultuure ja turbasammalt panna. Käisime koos teadlaste ja maaomanikega soo peal, et nad räägiksid, kuidas nad seda asja näevad. Mõned olid seal töötanud aastakümneid, kui kuivendus ja freesväljade tegemine käis. Väga palju kasulikke nõuandeid saigi kohalikest inimestelt. Kui me poleks nendega rääkinud, siis me oleks teinud ilmselt päris palju valesid otsuseid. Sooteadlased otsisid ka iga kord kohalikud mehed üles, et nendega nõu pidada. Niisugune praktika tõstab looduskaitse mainet ning aitab ka paremini toimetada. Kui kohalike inimestega on varem räägitud ja nad saavad aru, mis toimub, teevad nad hea meelega alltöövõtuna vajalikud tööd ära.

2005. aasta jaanuaris oli Pärnumaal suur üleujutus, kas see kahjustas ka teie töid?

Et meie hooldada võetud rannaniidud asuvad rannikul väga lauge ja madala osa peal, siis praktiliselt kõik, mis me rannas tegime, sai tormiga kahjustada või hävis. Kui vesi oli ära käinud ja ära läinud, siis minul oli küll tunne, et kogu nelja aasta töö on vastu taevast lennanud. Mitukümmend kilomeetrit mereäärseid aedu oli hävinud, materjal enamasti kasutuskõlbmatu, kõik mereäärsed varjualused või sarad olid puruks. Vähe sellest, vesi käis üle ka enamikust masinatest, mis meil olid soetatud – trimmeritest, traktoritest ja muust – sest nad seisisid mereäärsetes abihoonetes. Kui loomadest rääkida, siis ligi pooled ostetud lammastest uppusid ning ka osa veiseid ja nende järglasi hukkusid. Inimestel, kellega me

olime neli aastat tööd teinud ja kes olid rannaniitusesse oma hinge, aega ja vahendeid panustanud, olid tormi pärast kodud laokil ja muretsesid masinate ja loomade pärast, sest see oli ju renditud vara. Mul endal samamoodi, jäin ilma aedadest ja hobuste varjualustest ja paljudest asjadest, mis ma ostnud olin. Õnneks jäid hobused ellu. Aga pilt oli küllalt kurb ja need kolm kuud, mis kevade ja soojemate ilmadeni jäid, tuli inimestel ära elada murega oma igapäevase majapidamise pärast, hädadega, et tehnika ei töötanud ja autod olid ära uppunud, aiad katki ja loomad uppunud. See oli väga tõsine asi. Ja see, mida mina jaanuarist maini teha sain, oli vabatahtlikke talgulisi vastu võtta ja neile tööd anda. Kokku tegin seda tööd 13 nädalavahetust.

Nägin, kuidas abivägede tulek ajas kohalikud inimesed kodunt oma muremõtete juurest välja. See oligi tegelikult samapalju psühholoogiline abi kui füüsiline töötegmine nende jumala võõraste inimeste poolt, kes tulid, tahtsid väga aidata ja tundsid kaasa. Väga suur tugi oli ka see, et kohalikud inimesed said oma muredest rääkida ja neist üle olla. Ja kui kevad tuli, siis mitte üks ei jätnud tegemata oma aedu ja kõik alustasid otsast peale, kuigi oli teada, et see on projekti viimane aasta. Inimesed olid selle mõtteviisi ja rannahoolduse mõtte omaks võtnud, leidsid, et see sobib neile ja on ka majanduslikult mõttekas. Nii et mitte keegi ei jätnud pooleli ja seda oli liigutavalt hea näha, sest kõigil oli ju miljon muud probleemi rannaniidul looduskaitsega tegelemise kõrval. Aga seesama rääkimine ja toeks olemine, küsimine ja muret tundmine, kuigi sul endal võib ka hulk muresid olla, see on asi, mida ei tohi hetkekski meelest lasta, kui töötad inimestega niisuguses kohas. Kokkuvõttes oli see torm üks ränk asi, aga ka omamoodi proovikivi. See näitas, et kogu nelja aasta töö oli tehtud õigesti, sest kui see oleks olnud vastumeelne, ebaloogiline või ebamõistlik, siis ega külamees rumal ei ole. See, et nad otsast peale hakkasid ja keegi ära ei kadunud, näitas, et olime õigel teel.

Mis sinu arvates selliste suuremahuliste töökavade elluviimise juures kõige olulisem on?

Ma arvan, et eelkõige hea suhtlemine inimestega. Tänu selle tarkuse eest tahan öelda Kaja Lotmanile, sest 2001. aastal käisin mõned päevad Matsalus, et näha, kuidas nemad rannahooldusega tegelevad. Kahe päeva kokkuvõtteks ütles Kaja Haeska linnutornis, et tee mis sa teed, aga peaasi, et sa inimestega räägid. Kui sa oled maaomanikuga kaubale saanud ja inimestega hästi läbi saad, siis su töö läheb hästi. Ma ei ole kehv suhtleja ja võtsin kogu asja väga tõsiselt. Esimesed kaks-kolm aastat kulusidki suures osas sellele, et seletada rahvale, milline see projekt on, mida see head teeb ja mida inimesed teha saavad, et maastikud meil siin ilusad oleks. Ja et nad tõepoolest saavad selle eest ka raha. Ega enne ei usutudki, kui esimesed loomad ja traktorid saabusid. Siis saadi aru, et see ei ole udujutt ja see ongi tõesti nende jaoks ja selle piirkonna arendamiseks mõeldud. Aga ilma vahetu kaasamise ja läbikäimiseta ei oleks see kõik võimalik olnud. 2005. aastal tuli välja ka rannaniitude majandamise käsiraamat, kus ma ka kirjutasin artikli „Managing meadows or managing people?” – „Tegelemine rannaniitudega või inimestega?” ehk teisisõnu – ilma inimesteta ei tee mitte midagi. Kui nemad ära kaovad või pole enam motiveeritud, siis võid sa tahta, kui palju tahad. Ega ükski rahahunnik ei tee midagi paremaks, kui pole kohalikke, kes seda asja südamega võtavad ning aru saavad, mida nad teevad, ja tahavad seda teha.

Kuidas olid teie töösse kaasatud omavalitsus ja keskkonnaühendused?

See projekt oli ise kirjutatud ühe keskkonnaühenduse, Eesti Ornitoloogiaühingu egiidi all. Ja partneriteks olid Häädemeeste vallavalitsus, Pärnumaa Keskkonnateenistus ja Riigimetsa Majandamise Keskuse Pärnu-Ikla puhkeala. Häädemeeste vallavalitsus oli asjast väga huvitatud ja toetas meid igati. Meie projekti aja sisse jäi ka Euroopa Liitu minek ja Natura 2000 võrgustiku eelvalikualade avalikustamine ja vallavalitsus ei teinud mingeid takistusi

Natura alade määramisel. Looduskaitsealased projektid on neile tõsiseks prioriteediks olnud. Nad toetasid meid ka pärast jaanuaritormi ja lõpuks asutas vallavalitsus sihtasutuse Luitemaa, et siin looduskaitse tegevust jätkata. Häädemeestel on aru saadud, et elukeskkonna parandamine ja endale looduskaitse kaudu nime tegemine on pikaajaline investeering. See on ka üks põhjusi, miks ma selles vallas tegutsen ja elan. Aga keskkonnaühendustest aitas meil aastatel 2002–2004 talguid teha Pärändkoosluste Kaitse Ühing. Ja ka Eestimaa Looduse Fond korraldas siia pärast jaanuaritormi viis talgureisi, nad aitasid meil tormikahjusid likvideerida. See seltskond tuli 2006 kevadel uuesti vaatama, kuidas meil siin läheb. Kõik see omakorda annab tegemistele väärtust ja kui on mõnel raskem hetk, siis tuleb meelde, et meil on ju kusagil fännklubi. Veel on Heateo Sihtasutus saanud siia talgulisi, nemad olid nii enne kui ka pärast tormi abiks ja otsisid meile vabatahtlikke. Ka mitu ettevõtet on siia suvepäevadele tulnud ning aidanud midagi kasulikku teha. Abiks olid ka Häädemeeste keskkooli lapsed, kes aitasid Maasika rabas jõhvikataimi istutada.

Kust sa oma tegemisteks energiat ammutad, kuidas sa toime tuled ja kuidas aega jätkub?

See on keeruline ja natuke valus küsimus, sest kõik käib millegi arvelt. Eks minul samamoodi. Olen harjunud, et kui ma midagi väga tahan ja see on õige asi, siis see peab välja tulema, ma pean selle tehtud saama. Kui endal oli raske, siis teadsin ikkagi, et “külamehi narrida ei või”. Inimestega suhtlemine andis mulle alguses väga palju energiat. Sain ka lapsi töödele kaasa võtta. Poisid said aru, et see on tähtis asi ja neile läks korda see, et ema sedasi tublisti sahmardab. Eks nad vahel olid ka hädas, kui ma jälle kaua tööl või ära olin.

Et meie praktikast võeti eeskuju ja vaidlused seadusandlike küsimuste üle viisid isegi loodushoiutööde määramise muutmiseni, et käidi vaatamas ja tunnustati, siis sellest sai ka jaksu juurde. Kindlasti põlesin ma selle projekti lõpuks teatud mõttes läbi, mul ei ole üldse häbi seda tunnustada. Kuid heade inimeste ja sõprade abiga olen ikkagi rajal püsinud. Ma olen suutnud jälgida kogu protsessi, mis siin on toimunud, ja vaikselt hakkab motivatsioon ja tegutsemislust tagasi tulema. Nüüd tean, et algusest peale peab olema meeskond, tuleb endale kindlaks jääda, ei tohi lasta end eksitada ja segada. Kui need inimesed, kellesse sa oled panustanud, sulle raskel hetkel natuke sellest energiast tagasi peegeldavad, siis niimoodi jaksabki.

Millisena sa oma tulevikku näed, millised on su plaanid ja mida sa kavatsed teha?

Lähema aasta jooksul võtan hoogu maha, katsun oma talu korda teha ja ettevõtluspoole rohkem käima saada, kas konsultandina või koolitajana. Tegelikult mul on tööd ja koormust liiga palju olnud ja ma ei ole aastaid saanud korralikult puhata ning see on tervisele kehvasti mõjunud. Sellepärast tunnengi, et tahaks aega maha võtta. Olen kõik need aastad töötanud Häädemeeste koolis loodusõpetuse õpetajana ja praegu töötan poole kohaga ka Riiklikus Looduskaitsekeskuses pool-looduslike koosluste spetsialistina. Missioonitundest tahaks kooli osaliselt edasi jääda. Ühest küljest on riigi- või palgatöö hea – sa tuled teatud kell ja lähed teatud kell. Aga paistab, et mulle ikkagi meeldivad pigem tähtajalised projektid ja väljakutsed. Häädemeestel on nii terased ja motiveerivad inimesed, et nendega koos tahaks kindlasti jälle midagi ette võtta.